

DEMOSCOPIA S.A

Resultat från en regional forskningsstudie

Maras och andra ungdomsgäng, lokalsamhälle och polis i Centralamerika

Innehåll

Förord.....	5
Prolog.....	6
Om föreliggande studien om gatugång i Centralamerika	8
Organisation och kultur	9
Gångmedlemmarnas och gängens aktiviteter.....	12
Gångmedlemmarnas övriga aktiviteter:	13
Riskfaktorer och orsaker.....	15
Samhälle och familj.....	18
Massmedia	20
Polisen, lokalsamhället och gatugängen.....	20
Att gå ur gänget	22
Kriminalpolitiska lärdomar	23
Referenser	26
Tack.....	28
Inledning.....	29
Kapitel I Metod.....	32
Allmän beskrivning.....	32
Urvalskriterier och metoder för de olika populationerna.....	33
Fältarbete	35
Metodologiska begränsningar	36
Costa Rica och Nicaragua	36
Kapitel II Organisation och kulturell identifikation	38
Inledning.....	38
Gång och identitetsbildning	39
Organisation: hierarki och makt inom gängen	40
Två olika synsätt:	41
Gatugängen som en företeelse med dynamiska strukturer	45
Organisation och ledarskap på fängelserna	48
Avslutande kommentarer.....	49
Gänget som kultur	50
Regler och bestraffningar.....	51
Territorium: social integrering, identifiering och maktbas	52
Invigningsritererna	55
Andra externa symboler för identifikation	56
Analys i enlighet med typ av gäng.....	58
Tjejer och gäng.....	63

Kapitel III Gängens aktiviteter	71
Inledning.....	71
Brottslighet och drogmissbruk.....	71
Vardagsaktiviteter.....	76
Lagligt arbete och gängmedlemmar	76
Arbete och brottsliga aktiviteter inom gängen	78
Kapitel IV Riskfaktorer och uppfattningar om vad som ligger bakom gängfenomenet.....	94
Riskfaktorer för inträde i ett gäng	94
Olika uppfattningar om gängens ursprung.....	100
Uppfattningar om massmedia bland	101
gängmedlemmar och andra boende i områdena	101
Identiteter: De unga gängmedlemmarnas normalitet.....	106
Kapitel V Den sociala omgivningen: Gängmedlemmarnas närsamhälle och familjer.....	112
Inledning.....	112
Närsamhället	113
Anhöriga.....	116
Kapitel VI Polisen, lokalsamhället och gänget	120
Inledning.....	120
Polis och korruption.....	120
Hur polisen uppfattas av olika befolkningsgrupper	123
Kapitel VII Att gå ur gänget.....	132
Inledning.....	132
Uträde ur gänget enligt gängmedlemmarna	133
Framtidsplaner.....	136
Referenser	140
Ordlista.....	145
Tabeller.....	146
Likertskala över grundläggande begrepp angående sociala relationer och prosocialt tänkande.....	155
Forskningsgruppens sammansättning	158

Maras och andra ungdomsgång, lokalsamhälle och polis i Centralamerika

Originalalets titel: Maras y pandillas, comunidad y policía en Centroamérica
(F&G Editores, Guatemala 2007. ISBN: 978-99922-2-380-2)

DEMOSCOPIA S.A:

Dr. José Alberto Rodríguez Bolaños, projektledare

Dr. Jorge Sanabria León, forskningskoordinator

Konsulter:

Fil.mag. Vania Solano Laclé (antropolog)

Fil.mag. Elena Arce Badilla (antropolog)

Fil.mag. Angel Ocampo Álvarez (filosof)

Forskare:

María Andrea Araya Carvajal (psykolog)

Patricia Soley Alfaro (psykolog)

Jennifer González Zamora (psykolog)

Utgiven av Sida

© Huvudtext: DEMOSCOPIA S.A.

<costarica@demoscopia.co.cr>, www.demoscopia.co.cr

Apartado postal 494-2050, San José, Costa Rica

Tel: (506) 253-4953/2532434 – Fax (506) 225-8053

© Prolog: Juan José Medina och Pedro Mateu-Gelabert

<juanjo.medina@manchester.ac.uk>, <mateu-gelabert@ndri.org>

Den fältstudie som utgör grunden för denna publikation finansierades av Sida och den Centralamerikanska banken för ekonomisk integration (CABEI).

Utarbetande av manus och tryckning av föreliggande publikation har helt finansierats av Sida.

De synsätt och uppfattningar som uttrycks i denna publikation är författarnas egna och överensstämmer inte nödvändigtvis med Sidas eller Cabeis officiella ståndpunkter.

Denna bok skyddas av lagen om upphovsrätt. Kopiering av bokens innehåll, delvis eller i sin helhet, är förbjuden utan författarnas medgivande. Förbudet gäller varje form av återgivning såsom tryckning, digitalisering, fotokopiering, etc

Tryckt av Edita, 2008

Artikelnummer: SIDA48600sv

ISBN 978-91-586-2180-0

Denna publikation kan laddas hem/beställas från www.Sida.se/publikationer

Förord

Under det senaste årtiondet har ungdomsgäng utvecklats till att utgöra ett allvarligt problem för den offentliga säkerheten i Centralamerika. Situationen har lett till utbredd rädsla bland befolkningen och har blivit ett tema av stor vikt för ländernas regeringar. Detta gäller framförallt regionens s.k. ”norra triangel”, dvs El Salvador, Honduras och Guatemala, men en i viss mån liknande utveckling kan skönjas även i Nicaragua och Costa Rica.

Kriminella ungdomsgäng är visserligen ingenting nytt i Centralamerika, men den systematiska tillämpning av våld och den grad av brutalitet som de nya gängen uppvisar har tidigare inte förekommit. Det är denna skillnad som speglas i själva begreppet för dessa ungdomsgäng, *maras*.

Även om det inte skulle vara korrekt att utpeka maras-gängens som huvudansvariga för den senaste tidens kraftigt ökade våld i Centralamerika, så representerar de samtidigt utan tvivel ett stort och verkligt problem som kräver större uppmärksamhet om man ska kunna öka säkerheten för befolkningen och förbättra framtidsutsikterna för regionens ungdomar.

Historien och socialvetenskaperna lär oss att ungdomsbrottslighet främst är ett gruppfenomen som speglar komplexa sociala och ekonomiska förhållanden. För att kunna utforma och genomföra framgångsrika åtgärdsprogram krävs därför kunskap som är både aktuell, konkret och djupgående.

Det är i detta sammanhang som Sida – med stöd även från den Centralamerikanska banken för ekonomisk integration (CABEI) – har funnit det angeläget att finansiera en regional och multidisciplinär studie om maras och andra gatugäng, en studie med solid empirisk bas och som analyserar maras i ett integrerat sammanhang, dvs som inte bara koncentrerar sig på gängen som sådana utan också tar med grannar, lokalsamhällen och polisen i bilden.

Föreliggande publikation utgör en förkortad version av den studie som nyligen genomförts av en grupp forskare knutna till det costarikanska företaget Demoscopia S.A. Syftet med publikationen är att främja en bredare, mer konstruktiv och handlingsinriktad offentlig debatt, både vad gäller det omedelbara behovet att ta sig an den aktuella situationen och nödvändigheten att arbeta förebyggande.

Ewa Werner Dahlin
Sveriges ambassadör i Guatemala,
El Salvador, Honduras, Belice, Nicaragua och Costa Rica

Prolog

Föreliggande studie i relation till andra internationella vetenskapliga arbeten om gatugäng

Dr. Juanjo Medina

Dr. Pedro Mateu-Gelabert¹

År 1927 publicerade Frederic Thrasher, en av grundarna av den sociologiska Chicago-skolan, sin bok "The Gang". Detta verk kom att utgöra utgångspunkten för studier om gatugängen och deras betydelse för ungdomsbrottslighetens dynamik. Thrashers arbete följdes av ett flertal akademiska publikationer som under seklets gång bidrog till att dokumentera och försöka förklara kriminella gatugäng som ett socialt fenomen i USA:s storstäder (för en genomgång av dessa, se Klein, 1995). Även om den exakta definitionen av begreppet gäng ofta varierar, så kan följande anges som en av de definitioner som har stöd från många forskare:

"Tidsbeständiga ungdomsgrupper med en grupptillhörighet som byggts upp genom deltagande i våldshandlingar eller brottsliga handlingar och som ger medlemmarna identitetsmönster utifrån vilka de kan organisera sin vardagliga tillvaro".

Även om den stora merparten av alla studier kring detta sociala fenomen fortfarande görs i USA (där polisen uppskattar att det finns ca 24 000 gatugäng och omkring 760 000 gängmedlemmar), har det under de två senaste årtiondena dykt upp allt fler forskare på andra håll i världen som tagit sig an detta problem i de egna samhällena. Gradvis har allt fler studier publicerats som försöker beskriva och bilda teorier kring uppkomsten av gatugäng som ägnar sig åt brottslig verksamhet i andra länder än USA. I Europa har till exempel nätverket Eurogang varit speciellt aktivt när det gäller att utveckla studier av gatugäng och har publicerat en serie studier i ämnet (t.ex. Decker och Weerman, 2005). I Latinamerika och i den centralamerikanska regionen har man också publicerat flera studier som försöker ta tag i gängproblematiken (t.ex. Rubio, 2007, CEPI, 2007).

I facklitteraturen har man nu börjat tala om en globalisering av gängfenomenet (Hagedorn, 2006). Med detta avses att gatugäng liknande dem som tidigare har studerats i USA nu har börjat dyka upp i andra länder världen över. Dessa forskare hävdar att det under de senaste

¹ Dr. Juanjo Medina har doktorsexamen i juridik (Universidad de Sevilla, Spanien) och i kriminologi (Rutgers University, USA). För närvarande är han professor i kriminologi på University of Manchester i Storbritannien där han samordnar flera olika studier om gatugäng i Storbritannien och övriga Europa. Han är också med i styrelsen för nätverket Eurogang, en internationell organisation för forskare som studerar gatugäng. Dr. Pedro Mateu-Gelabert har en doktorsexamen i sociologi från New York University. Han har specialiserat sig på stadsetnografi, har publicerat en lång rad vetenskapliga arbeten och har lång erfarenhet av kvalitativa undersökningar i New York City. År 2000 utnämndes han till Principal Research Associate vid National Development Research Institute (New York), där han arbetar med projekt som utforskar samspelet mellan lokalsamhälle, drogmissbruk och drogmarknaden och risken för HIV.

årtiondena har skett en serie socioekonomiska och kulturella förändringar som har lett till förhållanden som liknar dem som låg bakom uppkomsten och ökningen av de kriminella gatugängen i de amerikanska storstäderna. Den nordamerikanska kriminologen John Hagedorn (2006: 181) har definierat en serie faktorer som han anser har bidragit till att gängbrottsligheten har ökat. Dessa faktorer är bland annat följande:

- 1) Inflyttningen till städerna, vilken i hela världen varit större än någonsin.
- 2) Statens minskade roll till följd av en nyliberal politik och nedskärningar inom den sociala sektorn. Detta har försvagat de sociala institutioner som skulle kunnat kontrollera beteendet hos marginaliserade ungdomar. Därmed har en rad tomrum uppstått, vilka delvis fyllts av kriminella gatugång som ifrågasätter statens ensamrätt vad gäller att tillämpa våld.
- 3) En förstärkning av alternativa kulturella identiteter har förvandlats till ett sätt för ungdomar att motarbeta marginaliseringen, såväl för killar som för tjejer. Gatugängen utgör en av dessa alternativa kulturella identiteter.
- 4) Ekonomisk polarisering, ökande ojämlikheter och marginalisering av hela sektorer i samhället utgör en viktig ekonomisk grund för dessa gatugång.
- 5) Slutligen har migrationsströmmar till följd av denna ekonomiska utveckling bidragit till att skapa etniska minoriteter av invandrare som är marginaliserade och geografiskt segregerade i kulturella enklaver. Detta ger ett starkt underlag för utvecklingen av gatugång.

De massdeporteringar som USA utförde av gängmedlemmar till deras ursprungsländer utgör en speciell faktor för situationen i Centralamerika. Ett faktum som ofta ses som en direkt bidragande orsak till den kraftiga ökningen av gäng i regionen var förändringarna i USA:s politik (efter de våldsamma upproren i Los Angeles år 1992) vad gäller behandlingen av gängmedlemmar av utländsk härkomst (speciellt från Centralamerika) som hade dömts till fängelsestraff. Från och med år 1996 började dessa personer att deporteras till sina ursprungsländer (där de väpnade konflikterna nu hade avslutats) när de hade avtjänat fängelsestraff. Listan över brott som medförde deportation förlängdes gradvis och kom till sist att inkludera brott som relativt sett kan betraktas som mindre allvarliga. Som en följd av denna politik uppskattas att omkring 20 000 centralamerikanska brottslingar deporterades till sina ursprungsländer (framför allt till El Salvador) under den korta perioden från år 2000 till 2004 (Arana, 2005).²

Egentligen är det inte helt korrekt att säga att gängfenomenet är något nytt utanför USA. Ungdomsbrottslighet har alltid i grund och botten varit ett gruppfenomen. I många samhällen pratar man om gatugängen som vore det en ny social företeelse, men samtidigt finns det socialhistoriska studier som visar att liknande grupper fanns redan för hundra år sedan. Även om vi accepterar att gatugång har funnits i dessa samhällen redan tidigare, så kan gängens karaktär och utbredning mycket väl ha förändrats. De faktorer som anges av författare som t.ex. Hagedorn, kan mycket väl ha spelat en central roll för ökningen och befastningen av den här typen av grupper i vissa bestämda slags lokalsamhällen. Parallellt

² Den stora majoriteten av de deporterade ungdomarna kom från familjer som hade bosatt sig i Los Angeles förorter under 80-talet, på flykt från krig och beväpnade konflikter i sina hemländer. När dessa ungdomar deporterades till länder som de knappt visste något om och i enlighet med regler som gällde i USA vid den här tidpunkten meddelades inte de centralamerikanska regeringarna om ungdomarnas brottsregister.

med denna utveckling har det även skett en spridning till andra länder av de modeller, begrepp, metoder och teorier som ursprungligen utvecklades i USA under 1900-talet för att försöka förstå ungdomsbrottslighetens gruppmissiga karaktär.

Forskningen om gatugång utanför USA befinner sig ännu i början av sin utveckling och har inte nått den grad av konceptuell och metodologisk precision som nära 100 års förspång har gett de nordamerikanska sociologerna och kriminologerna. Men i dagens situation, där en serie sociala förändringar gynnar spridningen och befastningen av dessa grupper också i andra länder, har genomförandet av sådana studier en nyckelroll. Utvecklandet av effektiva offentliga insatser kräver adekvat kunskap om problemet. Vetenskapliga studier som analyserar problemet och förklarar dess väsentliga dimensioner har därför en viktig roll att spela i processen för att utforma lösningar. Det är därför sådana studier som den som här presenteras är så viktiga.

Om föreliggande studien om gatugång i Centralamerika

I denna publikation presenteras en studie som har finansierats av Sida och CABEI (Centralamerikanska banken för ekonomisk integration) och genomförs av ett brett sammansatt forskarteam från Demoscopía S.A., ett företag som är baserat i Costa Rica. Studien har en ambitiös omfattning och representerar en berömvärd insats för att förbättra våra kunskaper om gängfenomenet ur en metodologisk synpunkt.

I en färsk publikation betonar professor Malcolm Klein, en av de främsta forskarna inom ämnet, behovet av att tillämpa en komparativ metod i studien av gatugång för att kunna förbättra vår kunskap i ämnet. Med detta avsåg han behovet av att jämföra situationerna för gatugång i olika länder men också behovet av att inom en och samma undersökning använda flera olika metoder och jämföra åsikter från olika sektorer som påverkas av eller som utgör en del av den sociala verklighet som undersöks. Han förespråkade alltså studier som utformats för att genomföras på flera platser och med hjälp av flera metoder.

Den studie som Demoscopía genomfört tillämpar just den här typen av angreppssätt. För det första har man använt en rad olika undersökningsmetoder (enkätundersökningar, djupintervjuer och direktobservation) för att inhämta information från olika de olika sociala aktörerna (gängmedlemmar, ungdomar i riskzonen, anhöriga till gängmedlemmar, boende och butiksägare i området, representanter för myndigheter och andra relevanta organisationer, mm.) Denna samtidiga tillämpning av flera olika metoder är mycket viktig, eftersom det motverkar de inreboende begränsningarna i varje enskild metod och därmed ger oss säkrare kunskap. Speciellt berömvärd är Demoscopías ansträngning för att inkludera många olika sociala aktörer i studien, något som inte är särskilt vanligt i studier om gatugång. För det andra ger Demoscopías studie en mer komplett bild av gängproblemet i Centralamerika eftersom flera länder i regionen har inkluderats i undersökningen. Därmed kan man analysera skillnader och likheter vad gäller situationen i El Salvador, Honduras, Guatemala, Nicaragua och Costa Rica.

På internationell nivå är komparativa studier av den här typen dels mycket få, och dels har de vanligen tillkommit genom jämförelser a posteriori. Forskare som har arbetat i olika länder och som redan har analyserat sin information på nationell nivå har alltså bestämt sig för att lägga samman materialet och göra jämförelser. Sådana jämförelser medför många problem eftersom studierna vanligen haft olika utformning i respektive land, vilket begränsar validiteten och nyttan av jämförelser.

förelserna. Det finns några internationella undantag där grupper av forskare tillsammans har försökt utforma studier just för att kunna jämföra situationerna i olika länder. Dessa initiativ har dock antingen ännu inte omsatts i konkret forskning (vilket gäller nätverket Eurogang), eller så har de tillåtit så mycket flexibilitet för forskarna i utformningen av studierna (i respektive land) att möjligheten till jämförelse återigen har begränsats. Slutligen finns det ett antal studier där utformningen varit mer sammanhållen och där man faktiskt lyckats genomföra projektet – men då har man i gengäld använt färre metoder och ett mindre urval än vad som gäller Demoscopias studie. Föreliggande studie representerar därför en stor insats för att förbättra forskningsläget vad gäller detta tema.

Liksom alla sociala forskningsprojekt har dock även denna studie vissa begränsningar. Utformningen av studien vidareutvecklades efter hand och nya komponenter inkluderades (nya länder, som Costa Rica och Nicaragua; nya urvalsgrupper, som t.ex. kvinnliga gängmedlemmar; nya versioner av frågeformulären med nya ämnen och mer precisa formuleringar av frågorna, osv). Samtidigt som inkluderandet av dessa nya komponenter har bidragit till en bättre beskrivning av fenomenet i regionen, så innebär det sätt på vilket de introducerades till att begränsa möjligheten till exakta jämförelser mellan länderna. Möjligheten till jämförelse begränsas också av det faktum att när man valde ut bostadsområden för urvalsgrupperna så tillämpades inga kriterier för att säkerställa att det rörde sig om områden med samma socioekonomiska situation i respektive land. Detta innebär att vissa skillnader som kan förefalla vara nationella till sin karaktär i verkligheten är skillnader mellan bostadsområden av varierande socioekonomisk karaktär. Slutligen bör påpekas att vissa undersökningsmetoder, som till exempel djupintervjuerna, inte användes i samtliga länder. Dessa begränsningar bör hållas i minnet vid tolkningen av resultaten.

Organisation och kultur

Föreliggande studie dokumenterar hur gänget representerar en känslomässig gemenskap. För de ungdomar som är gängmedlemmar uppfyller gänget en rad affektiva behov, ger dem en identitet och en känsla av att det finns en mening med livet också i den marginaliserade situation de befinner sig i med mycket begränsade möjligheter till personlig utveckling. Gänget erbjuder en alternativ identitet stödd på följande gemensamma begrepp:

- Vikten av en serie invigningsriter (vilkas faktiska genomförande dock är mindre generaliserat än man vanligen tror).
- Interna uppföranderegler (som det dock ofta bryts emot utan att detta leder till några allvarliga straff).
- Ett externt språk för identifikation (som är dynamiskt och flexibelt och som också används av personer som inte helt deltar i gänget) samt andra symboler som signalerar tillhörighet och skiljer dem från andra. Symbolerna kan vara olika och ha olika former (eller inte användas alls) i olika gäng eller klickar.³

Dessa resultat sammanfaller med resultaten från andra studier där man har påvisat hur gatugängen till stor del delar de funktioner, de motsättningar och den föränderlighet som karakteriserar andra grupper av tonåringar och unga vuxna.

På en konferens kontrasterade den amerikanske professorn Scott Decker två olika sätt att beskriva hur gängen är organiserade. Å enda sidan finns det

³ Klicken utgör gängens minsta enhet, och organiserar medlemmarna i ett kvarter eller bostadsområde.

affärsmodellen. I enlighet med denna så existerar det super-gäng som finns representerade i hela landet. De är i hög grad hierarkiskt organiserade och centralt styrda och drivs av en strävan att uppnå vinster på de illegala marknaderna. Enligt denna uppfattning är det således inte mycket som skiljer gatugängen från den organiserade brottsligheten. Det här synsättet tenderar att tilltala såväl polismyndigheter som massmedia; polismyndigheterna för att de då får en fiende som de kan känna igen och som därför är lättare att bekämpa, massmedia för att det är en bild som säljer.

Detta synsätt får dock som får föga eller inget stöd i forskningslitteraturen. I sin föreläsning gav professor Decker exempel från polisenheter i USA som utgick från detta synsätt och försökte bekämpa gatugängen med samma lagliga och straffrättsliga instrument som tillämpas för organiserad brottslighet – bara för att förr eller senare tvingas överge modellen eftersom dessa nationella super-gäng inte visade sig finnas.

Gängstrukturen är i verkligheten mer komplex. Den bygger inte på några formellt organiserade enheter (Fleisher, 2002). Gängen är sociala nätverk som kännetecknas av att vara utspridda, genomträngliga, flytande och instabila med en markerat lokal karaktär. I dessa avseenden skiljer de sig inte mycket från andra grupper av tonåringar och unga vuxna. Klein och Maxson (2006) sammanfattar det så här:

”I de flesta gatugäng är ledarskap kortlivat, det är hög omsättning på medlemmar och gruppsammanhållningen är begränsad. Uppförandereglerna finns enbart som retorik och kan lätt undvikas eller överträdas. Många gatugäng är inte mer än en samling klickar eller nätverk, snarare än en enhetlig och sammanhållen grupp av individer.”

Även om det förekommer ett stort antal former och organisationsnivåer för gatugängen såväl i Centralamerika som på andra breddgrader och även om det skulle vara svårt att behandla dem alla som de vore likadana, så är det inte särskilt troligt att de centralamerikanska gängen kan beskrivas enligt affärsmodellen. Demoscopías studie visar också tydligt att den typiska gängformen är just klicken eller kvartersgänget, som sinsemellan kan variera enormt i storlek och komplexitetsgrad vad gäller regler och straff för brott mot dessa, invigningsriter, externa symboler för identifikation, mm. Detta är samma slags gatugäng som framträder i andra studier från andra håll i världen.

I de lokala klickarna finns, liksom i vilken social grupp som helst, personer som har större inflytande och som har ledarposition. Ledarskapet är dock instabilt och flytande. Precis som i andra sociala grupper finns det betydande begränsningar för den kontroll som ledarna har över gängmedlemmarna, speciellt med tanke på att gängmedlemmarna själva hänvisar till att när det gäller beslut så råder horisontalitet. Den ofta förespråkade strategin att ”klippa huvudet av gänget” förefaller därför inte vara särskilt effektiv som metod för att kontrollera gängen, mot bakgrund av den snabbhet med vilken de kan hitta nya ledare.

Dessa resultat sammanfaller också med de som tidigare presenterats av Centret för interamerikanska studier och program (Centro de Estudios y Programas Interamericanos (2007):

Även om det våld som är relaterat till gatugängen utan tvekan utgör ett problem så har det inte någon starka anknytning till det våld som härrör från narkotikahandeln och den organiserade brottsligheten.

Endast ett litet segment av gängmedlemmar i El Salvador, Honduras och Guatemala har kontakter över nationsgränserna med andra medlemmar, organiserad brottslighet och/eller narkotikahandlare.

Demoscopías studie visar samtidigt på spänningen mellan vad somliga sociala aktörer (offentliga myndigheter, media och en del boende i området) å ena sidan tror om gatugängen och vad som å andra sidan faktiskt kan konstateras genom insamling av data direkt från gängmedlemmarna. De sociala aktörer som inte är gängmedlemmar tenderar att framhäva hierarkin i gängorganisationen och hänvisar till komplexa strukturer med förmåga till effektiv samordning och samarbete på regional nivå, strukturer som sägs ha kanaler för internationell kommunikation och länkar till andra kriminella organisationer – som de ömsom konkurrerar med, ömsom samarbetar med. Detta är återigen affärs-modellen, ett sätt att se på maras som i vissa fall tilltalar också de centralamerikanska myndigheterna.

Det är dock svårt att finna något underlag från gängmedlemmar eller före detta gängmedlemmar som kan bekräfta att denna bild av gäng som kan liknas vid företag och som har en nästan militärisk disciplin skulle vara med verkligheten överensstämmande. I allmänhet förnekar gängmedlemmarna helt att det över huvud taget skulle finnas regionala ledare. Det längsta de går är att hänvisa till samarbeten på lokal nivå och även om de hänvisar till kontakter med narkotikahandeln är dessa väldigt löst beskrivna och skulle kräva fler undersökningar. Den här typen av struktur är också oftast den som studier i andra delar av världen hittills har dokumenterat.

Något som dock har observerats, och vilket återigen speglar ett mönster som är mycket vanligt i USA, är att gäng i fängelsemiljöer utvecklar en mer sluten struktur, med en starkare sammanhållning, och att detta förmodligen har bidragit till att skapa mer organiserade gäng och befästa därmed förknippade problem. Fängelset som total institution, en plats där man inte kan komma undan, främjar och underlättar uppkomsten av grupper där en högre grad av kontroll över medlemmarna är möjlig och där överlevnadsinstinkten ger ytterligare motivering att tjäna gruppen. Tack vare den styrka de här grupperna vinner i fängelsemiljön kan de kanske i det långa loppet förstärka närvaron och kontrollen över medlemmarna också utanför fängelset. Den höga frekvensen av fängelsestraff som medel mot gängmedlemmarna tillsammans med en tolerant inställning när de väl befinner sig i fängelsemiljöerna kan därför vara faktorer som bidrar till att förvärra problematiken.

Demoscopía-studien indikerar, huvudsakligen med utgångspunkt i kvalitativa och inte särskilt robusta indikatorer, att gäng som genomgår en sådan institutionaliseringsprocess, framför allt i Guatemala, El Salvador och Honduras, kan ha utvecklat en mer solid kriminell identitet och stärkt sin sociala och ekonomiska bas, och därmed sin makt, genom att ge sig in på illegala marknader, som t.ex. narkotikamarknaden och genom generalisering av metoder som t.ex. utpressning. Att gängmedlemmar faktiskt deltar i narkotikalangning och utpressning råder det ingen tvekan om, men det vore angeläget att genomföra nya studier som med solida och kvantifierbara indikatorer skulle kunna bedöma tendenserna vad gäller gängens organisation, deras kontakter med den organiserade brottsligheten och vilka typer av aktiviteter de genomför. Sådana indikatorer skulle å ena sidan möjliggöra en utvärdering av vilken effekt olika offentliga initiativ har haft vad gäller gängens utveckling och å andra sidan bidra till att utveckla en mer solid kunskapsbas än för utformningen av åtgärder för att lösa problemet.

I den befintliga litteraturen finns uppgifter från polismyndigheter som anger att den stora majoriteten av gängmedlemmarna är killar (kring 90%) samtidigt som representativa befolkningsundersökningar indikerar att omkring 40% av de som säger sig vara gängmedlemmar är tjejer.

Demoscopia-studien utformades till en början kring antagandet att gängfenomenet i grund och botten är en social verklighet som framför allt ingriper män. Men väl på plats ledde de verkliga förhållandena i gängen till att man var tvungen att modifiera studiens utformning. Även i Centralamerika, trots att gängfenomenet bygger på en serie värderingar som traditionellt sett ses som maskulina, finns det klara bevis på att en hög andel medlemmar i gängen utgörs av tjejer.

Tjejerna blir generellt sett medlemmar i blandade grupper med en viss manlig majoritet. Generellt sett kan man säga att tjejerna, även om det är tydligt att de till viss del deltar i kriminella aktiviteter, har en underordnad position som liknar den de har i andra sociala sammanhang. På samma sätt som i andra sociala sammanhang utvecklar de också specifika strategier för underkastelse och motstånd inom gängen. Alla åtgärder för att ta itu med och förebygga gängproblematiken måste därför också beakta de speciella behov som de kvinnliga gängmedlemmarna har.

Gängmedlemmarnas och gängens aktiviteter–

Förhållandet mellan brottslighet och gäng

De brott som begås av gängmedlemmarna och den rädsla gängens aktiviteter skapar i lokalsamhället är den främsta motivationen bakom ansträngningarna att kontrollera gängen och förebygga deras uppkomst. En ständigt återkommande uppgift i alla studier över gatugång gäller relationen mellan gängmedlemskap och brottslig aktivitet: ungdomar som är med i ett gäng begår fler brott än ungdomar som inte är det. Gänget tenderar att förstärka och främja ett mer aktivt deltagande i brottslighet hos de ungdomar som blir medlemmar (Thornberry, Krohn, Lizotte, Smith och Tobin, 2003; Gordon, Lahey, Kawal, Loeber, Stouthamer-Loeber och Farrington, 2004; Klein och Masón, 2006; Sharp, Aldridge och Medina, 2006).

Ungdomar som är tillhör gäng löper en större risk än andra att delta i kriminella aktiviteter. Detta är ett faktum som har kunnat bekräftas i andra länder, också när en longitudinell utformning av studien har tillämpats. Sedan länge har studier byggda på "självrapportering" tydligt visat att ungdomar som säger sig vara medlemmar i gäng också i högre grad deltar i kriminella aktiviteter. Inom kriminologin diskuterar man dock om denna korrelation beror på en urvalseffekt eller på social facilitering.

Förespråkarna för urvalseffekt som förklaring hävdar att förhållandet mellan att gängmedlemskap och grad av brottslighet beror på att de ungdomar som går med i gäng (vilket man gör av en rad olika och komplexa anledningar) helt enkelt är ungdomar som redan från början har en mer kriminell profil. Eller som ordspråket säger; lika barn leka bäst. Förespråkarna för social facilitering menar i stället att det är själva gruppstrukturen och dynamiken i gängen som utgör nyckelfaktorn till att gängmedlemmarna i större utsträckning än andra deltar i kriminella aktiviteter. Enligt denna teori introducerar gänget sina medlemmar till en livsstil som i sig är förenad med kriminella aktiviteter.

Resultaten från longitudinella studier – där man följer ett antal personer innan, under tiden och efter det att det har gått med i ett gäng – visar att båda teorierna till viss del är korrekta. På något sätt tenderar gängen att dra till sig ungdomar som uppvisar större tendens att begå brott, men samtidigt främjar eller stärker också gruppdynamiken dessa kriminella tendenser. I detta sammanhang bekräftar resultaten från Demoscopias studie vad som tidigare belagts i annan forskning, dvs att gängen utgör en riskfaktor för deltagande i brottsliga aktiviteter och narkotikamissbruk för de ungdomar som går med i dessa.

Relationen mellan gängmedlemskap och brottsligt beteende på individ-

nivå utgör ett av huvudskälen till att gatugäng ägnas betydande uppmärksamhet inom preventionsarbete. Om man kan påverka den riskfaktor det innebär att vara gängmedlem på ett effektivt sätt kan man därigenom framgångsrikt påverka brottsligheten.

En annan konstant faktor i de komparativa gängstudierna är att gängmedlemmarna när de begår brott följer en modell som den amerikanska professorn Malcolm Klein kallar "smörgåsbordsstilen" (man plockar lite av varje). Gängmedlemmarna är som regel inte specialister på någon särskild kriminell aktivitet. I allmänhet deltar de i många olika slags brottslighet. En del av de kriminella aktiviteterna är karakteristiska för den här åldersgruppen (stöld, rån, vandalisering, mm.), samtidig som andra (som t.ex. utpressning och mord) är mer allvarliga och i vissa sammanhang kan indikera en högre grad av organisering.

Gängmedlemmarnas övriga aktiviteter:

Fritid och arbete

Som framgår av litteraturen i ämnet vore det fel att tro att gängmedlemmarna ägnar största delen av sin tid åt att begå brott eller att det inte skulle finnas några andra aspekter som är av intresse i deras liv ur en sociologisk synvinkel eller för arbetet med att kontrollera och förebygga gatugäng. Även om det är viktigt att dokumentera och förstå gängmedlemmarnas brottsliga aktiviteter måste man undvika att dras med av en demoniserande bild av gängmedlemmarna som ignorerar andra aspekter av deras komplexa och mångfasetterade liv.

Det är därför lämpligt att påpeka att de unga gängmedlemmarna, vilket också framgår av Demoscopia-studien, trots sitt deltagande i kriminella aktiviteter sammantaget ägnar mer tid åt annat, åt sådant som utgör vanliga aktiviteter för andra inom deras åldergrupp. (Jämfört med andra ungdomar är de samtidigt oftare intresserade av fritidsaktiviteter som påminner om de vuxnas.) Som den nordamerikanska professorn Scott Decker har uttryckt det så tillbringar gängmedlemmarna mer tid "hangin' than bangin'", och som Marcus Felson påpekar är gängmedlemmarnas liv för det mesta mycket tråkigare än vad den kulturella stereotypen om dessa ger intryck av. I mångt och mycket är gängmedlemmarna i första hand ungdomar och först i andra hand gängmedlemmar. Som hävdades av Decker och Van Winkle (1996: 117):

"Precis som majoriteten av andra ungdomar och unga vuxna tillbringar gängmedlemmarna... mycket tid åt att helt enkelt vara med sina vänner – se på tv, dricka öl, sitta och prata, spela spel, röka marijuana, leta efter tjejer. Gängmedlemmarna tillbringar sin tid (och begår vanligen även sina brott) i grupp och det dessa grupper ägnar sig åt är inget annat än att fördriva tiden".

Det är inte bara fritidsaktiviteterna som gängmedlemmarna i stor utsträckning har gemensamt med andra ungdomar i samma åldersgrupp, de är inte heller utestängda från vare sig den lagliga arbetsmarknaden eller den informella ekonomiska sektorn. Under lång tid gav den ekonomiska och kriminologiska facklitteraturen en förenklad version av relationen mellan arbete och brottslighet, där lagliga ekonomiska aktiviteter och olagliga aktiviteter beskrevs som helt oförenliga. Senare studier ger dock en mer komplex bild av hur ungdomar i en socialt marginaliserad situation utvecklar överlevnadsstrategier som innebär att de deltar i den lagliga arbetsmarknaden men även – parallellt med detta – i den svarta ekonomin, samtidigt som de då och då deltar i kriminella aktiviteter (Fagan och Freeman, 1999).

Demoscopías uppgifter från Centralamerika speglar en komplex verklighet där gängmedlemmarna deltar i olika ekonomiska aktiviteter. Det är viktigt att notera att gängmedlemmar till största delen utför arbeten som inte kräver någon form av utbildning och att endast ett fåtal räknas som kvalificerad arbetskraft. Bland de arbeten som utförs kan nämnas snickeri- och andra hantverksarbeten, försäljning av kläder, handel, mekanikerarbete, brödbutik, måleri och annat. Det bör dock påpekas att när dessa personer tillfrågas om sina inkomstkällor på individuell och gemensam nivå nämns oftast stöld och narkotikalangning.

Anmärkningsvärt är att studien även konstaterar att gängmedlemmarna bidrar ekonomiskt till sina familjer. Detta är viktig information ur kriminalpolitisk synvinkel. I den akademiska litteraturen har på senare tid medvetenheten ökat om effekten av fängelsevistelser för brottslingarnas familjer och deras övriga omgivning. Det finns teorier om att alltför repressiva straffrättsliga åtgärder tenderar att underminera den sociala strukturen i de bostadsområden brottslingarna kommer från genom att de avlägsnas från dessa. Hagedorn (2002) har pekat på den viktiga roll den svarta ekonomin har för det ekonomiska livet i marginaliserade områden där ungdomarna har små möjligheter att generera tillräckliga inkomster.

Att fängsla gängmedlemmarna får uppenbarligen en direkt effekt för deras familjer och övriga omgivning som inte ska underskattas. Fagan och hans medarbetare (2003) har till exempel dokumenterat hur den straffrättsliga politiken i New York, som varit inriktad på fler fängslanden, har förstört den sociala strukturen i dessa bostadsområden vilket i sin tur har bidragit till en ökad lokal brottslighet.

Våld, narkotikalangning och utpressning

Trots detta råder det dock, helt i enlighet med såväl aktuell facklitteratur som resultaten från Demoscopia-studien, inga tvivel om att våldet spelar en nyckelroll för förståelsen av gatugängen. Alltsedan Thrashers pionjärstudie har idén om våldsamma konflikter mellan olika grupper associerats med studiet av gatugång. Det är dessa konflikter som på sätt och vis bygger grunden för gruppen, ger gruppen mening och förstärker dess sammanhållning. Praktiskt taget alla studier om gatugång framhåller den centrala roll som våldet spelar inom gängkulturen. Enligt Vigil (1988), utgör detta oftare ett ständigt närvarande hot snarare än en utagerad konflikt. Enligt Horowitz (1983) måste gängmedlemmen dock vara beredd på att kunna besvara våld när som helst.

Decker och Van Winkle (1996) har utvecklat en teoretisk förklaringsmodell för gatugång som inkluderar detta externa hot från omgivande gäng.⁴ Enligt dessa författare bidrar hotet om fysiskt våld till att grupperna uppstår och stärks på flera nivåer:

- I många bostadsområden uppstår gängen som en mekanism för försvar och skydd mot externa hot, oavsett om detta gäller medlemmar av andra gäng, polisens aktioner eller andra etniska grupper eller invandrargrupper.
- Hotet om fysiskt våld, oavsett om det är verklighetsförankrat eller ej, ökar solidariteten inom gängen. Enligt Klein (1971) stärks gängens interna sammanhållning i proportion till det hot som motståndargängen representerar.
- Gängvåldets hämndlystna karaktär bidrar också till att stärka gängen. Varje ny våldsincident leder till en annan, kretsen av drabbade växer och medför en ökad beväpning och uppfattningen att man är oskyddad om man inte tillhör ett gäng.

⁴ Se även Mateu-Gelabert (2002, 2003).

- Många ungdomar går med i etablerade gäng för sin egen personliga säkerhets skull men paradoxalt nog leder detta till en ökad risk för att falla offer för våldet.
- Den här processen, där ungdomarna skapar sig en image som tuffa och hårda, med tatueringar och historier om krig och våld, leder till att de själva uppfattas som ett hot av samhället. Samhället tar avstånd från dem och stänger dörrarna för rehabilitering och social återanpassning vilket i sin tur bidrar till att befästa problemet.
- Det sociala avståndstagandet gör det svårare för gängmedlemmarna att etablera relationer och ägna sig åt mer konventionella aktiviteter som skulle göra det lättare att gå ur gänget.

I ett sammanhang där det verkliga eller upplevda hotet (från andra gäng eller från myndigheterna) är ständigt närvarande erbjuder gänget dessa ungdomar en falsk känsla av trygghet och förvandlas därmed till en anpassningsmekanism. Det är en falsk trygghet eftersom gängmedlemskap ökar risken för att utsättas för våld, i enlighet med aktuell facklitteratur och Demoscopía-studien. Hotet om våld är en faktor som bidrar till den sociala sammansvetsningen i de här grupperna. I Europa och USA finns en medvetenhet om att rädslan för våld kan spela en viktig roll för ungdomarnas inträde i gängen och att ett effektivt sätt att minska gängens attraktivitet för dessa ungdomar därmed skulle kunna vara att utveckla åtgärder för att öka säkerheten för ungdomarna så att dessa inte ser sig tvingande eller motiveras att gå med i gatugängen som en skyddsmekanism i marginaliserade kontexter (Mateu-Gelabert, 2004).

Vad gäller andra brottsliga aktiviteter som ofta kopplas till gängens aktiviteter så antyder Demoscopía-studien att gängen i den centralamerikanska regionen har en viktigare roll inom narkotikalangningen och att detta bidrar till att stärka deras sociala och ekonomiska bas eftersom det blir en överlevnadsstrategi för många marginaliserade ungdomar. Delta-gande i narkotikalangning på ett icke-organiserat och spontant sätt och ofta på individuell nivå snarare än som en aktivitet som koordineras av gänget är också väldokumenterat i den befintliga litteraturen om gatugäng.

Demoscopía-studien berör också ett fenomen som lyfter fram den särskilda karaktär som maras-gängen har i en del centralamerikanska samhällen, nämligen bedrivandet av ekonomisk utpressning av butiksinnehavare och boende i kvarteret, med dess olika effekter. I den befintliga internationella litteraturen, med undantag för en del essäer om gatugäng i USA:s kinesiska kvarter, är påståenden om utpressning generellt sett anekdotiska. Inte i någon av studierna från andra platser i världen rapporteras samma grad av utövande av utpressning som den som har dokumenterats i denna studie och det kan därför ses som en indikation på gängens styrka i Guatemala, El Salvador och Honduras.

Riskfaktorer och orsaker

Vad skiljer de ungdomar som går med i gatugängen från dem som inte gör det? Vi bör behandla detta som en separat fråga, skild från frågan om varför gatugängen uppstår och utvecklas. Skillnaden mellan dessa frågor är fundamental men i en stor del av regionens facklitteratur blandas tyvärr de två frågorna ihop och svaret blir då en oorganiserad blandning av faktorer. Till exempel förklarar, som vi senare kommer att se, både de anglosaxiska och de centralamerikanska undersökningarna uppkomsten av gatugängen i termer av sociala och makroekonomiska faktorer (social marginalisering, avsaknad av socialt kapital och kollektiv effektivitet). Men förklaringen till varför gatugängen uppstår säger oss föga om varför vissa

ungdomar som bor i områden där det finns förutsättningar för att gatugäng ska bildas går med i dessa. Många studier pekar på att endast en minoritet av ungdomarna i dessa marginaliserade områden faktiskt går med i gatugängen.⁵

Allt fler undersökningar har med hjälp av sofistikerade metoder, speciellt användningen av longitudinella instrument, försökt förstå vilka faktorer som skiljer de ungdomar som går med i gatugängen från dem som inte gör det. I allmänhet kan dessa riskfaktorer delas in i en serie kategorier: individuella riskfaktorer (speciella psykologiska egenskaper hos dessa personer), familjerelaterade riskfaktorer, samt riskfaktorer som kan associeras till skolmiljön, till vilka vänner de har eller vilket område de bor i.

I en systematisk genomgång av den anglosaxiska litteraturen kan man urskilja följande viktiga riskfaktorer vad gäller att gå med i gatugäng: att ha kriminella vänner, att ha uppförandeproblem och att ha gått igenom svåra händelser i barndomen. I linje med detta visar empiriska undersökningar att en positiv inställning till lagöverträdelser, avsaknad av kontroll och övervakning från föräldrar samt umgänge med vänner som har problem utgör riskfaktorer. Andra faktorer som också har undersökts men som inte har fått något stöd i litteraturen är bristande självförtroende, att komma från fattiga familjer, att växa upp med endast en förälder, svaga emotionella band till föräldrarna, att bo i problemområden eller att gå i skolor med dålig säkerhet (Klein och Maxson, 2006).

Vad har vi lärt oss om riskfaktorerna för att gå med i gatugäng genom de undersökningar som hittills har genomförts i Centralamerika? Inga av de befintliga studierna från denna region analyserar egentligen denna fråga tillräckligt ingående. Det fåtal kvantitativa undersökningar som har genomförts går inte längre än till att försöka utvärdera hur ofta en del variabler som har tagits upp i litteraturen i ämnet påträffas inom populationen gängmedlemmar. Men eftersom man inte har använt sig av kontrollgrupper bestående av ungdomar som inte är gängmedlemmar går det inte att utvärdera om förekomsten av de här variablerna i gruppen gängmedlemmar är speciellt hög eller inte. Det enda sättet att bedöma om de här variablerna utgör en skillnad mellan gängmedlemmar och icke-gängmedlemmar är genom att inkludera ungdomar som inte är gängmedlemmar. Detta har gjorts i Demoscopia-studien likväl som i en ny studie, finansierad av Världsbanken, som har påbörjats i regionen.

Enligt Demoscopia-studien finns det en hel serie riskfaktorer som kan bidra till att identifiera de ungdomar som är särskilt sårbara vad gäller att dras till av gatugängen. Dels finns här faktorer som indikerar en problematisk familjemiljö och dels finns faktorer som speglar vissa livsstilar och en snabb övergång till vuxenrollen, vilket de här ungdomarna inte är redo för.

En faktor som är mycket tydlig i Demoscopia-studien är att gängmedlemmarna kommer från en mycket hårdare familjemiljö än vad som gäller för gruppen ungdomar i riskzonen. Gängmedlemmarna kommer i högre grad från våldsamma familjeförhållanden, där någon har övergivit familjen, där någon i familjen har dött eller där misshandel har förekommit. Det är därför inte underligt att unga gängmedlemmar i större utsträckning tenderar att ha svåra barndomsminnen och att en högre andel av dessa inte längre bor med sin biologiska familj. Litteraturen i ämnet antyder också att en negativ familjemiljö kan leda till att ungdomarna har ett större behov av att söka sig till grupper av likasinnade och om denna grupp har antisociala tendenser kan detta bidra till initiering och befästning av brottsliga karriärer.

⁵ Vi vill också påpeka att den här studiens utformning förhindrar en direkt bedömning av hur bostadsområdet påverkar uppkomsten av gäng eller om detta är en relevant faktor för att förstå varför ungdomar går med i dessa.

I detta sammanhang är det viktigt att notera att, jämfört med gruppen ungdomar i riskzonen, en betydligt högre andel av gängmedlemmarna anger dels att en av deras vanligaste aktiviteter är att umgås med sina vänner och dels att de i högre grad har anhöriga eller vänner inom gängen. Forskarna i Demoscopia-gruppen poängterar med rätta att, trots att en problematisk familjebakgrund utgör en riskfaktor för att gå med i gatugång, så har majoriteten av de killar som går med i gäng inte en sådan bakgrund. För tjejer som är gängmedlemmar gäller dock att majoriteten kommer från våldsamma familjeförhållanden.

Demoscopia-studien noterar vidare att anhöriga till gängmedlemmar och boende i de här områdena, likväl som andra sociala aktörer, visserligen tenderar att ange att den här typen av faktorer, relaterade till familjebakgrunden, är viktiga. Emellertid, när det gäller att rekommendera lösningar, tenderar samma personer att föredra preventiva program av en bredare social karaktär som kan påverka ungdomarnas framtidsutsikter.

I Demoscopia-studien påvisas också att gängmedlemmarna i högre grad lever i någon typ av förhållande än gruppen ungdomar i riskzonen, men att det i den senare gruppen finns fler som är gifta eller ensamstående än bland gängmedlemmarna. Trots att det är färre gängmedlemmar som är gifta är det fler av dem som har barn än icke-gängmedlemmarna. Å andra sidan är det färre gängmedlemmar som fortfarande studerar. Alla dessa faktorer verkar vara indikatorer på en snabbare övergång till "vuxenlivet", i betydelsen att de antar en serie roller som tillhör vuxenlivet (som bli pappa eller ingå i ett förhållande) och att de snabbare överger de roller som är typiska för deras åldergrupp (att gå i skolan). Sammantaget ger detta en bild av gängmedlemmarna som ungdomar och tonåringar som går miste om sin ungdom, som kastas in i vuxenroller de kanske inte är redo för.

Det finns mycket få studier som skiljer på riskfaktorer för killar respektive tjejer, men allmänt sett har tre tendenser påvisats i undersökningar som har genomförts i andra länder (Klein och Maxson, 2006):

- Antalet identifierade riskfaktorer är färre för tjejer än för killar.
- De riskfaktorer som gäller för att tjejer ska gå med i gatugång kan vanligen också användas för att förutse risken för killars anslutning till gängen.
- Samtidigt förefaller det dock finnas riskfaktorer som är specifika för tjejer. Särskilt tydliga är här faktorer som gäller uppförandet i skolan och integration i skollivet.

Demoscopia-studien gör därför helt rätt i att inkludera tjejer i analyserna. I resultaten presenteras två grundläggande slutsatser. Den första är att de riskfaktorer som gäller killar även gäller tjejer. Den andra är att i en del fall, framför allt vad gäller familjelerade faktorer (svåra barndomsminnen, våldsamma familjeförhållanden, dödsfall och misshandel i familjen), är skillnaderna mellan kvinnliga gängmedlemmar och unga tjejer i riskzonen mycket tydligare än samma skillnader för killar.

Vad beror då detta på? En möjlig förklaring är att socialiseringsmönstren är olika för killar och tjejer. Framför allt i unga år är tjejer underkastade en högre grad av informell social kontroll än unga killar. Man kan tänka sig att för att bryta mot dessa mönster av informell social kontroll krävs precis det som uppgifterna från den här studien visar, nämligen en högre andel riskfaktorer. Eftersom det är svårare för tjejer att gå utanför gällande normer (eftersom det finns tydligare sociala kontrollmekanismer för dem), krävs starkare faktorer för att en tjej ska anamma det riskbeteende det innebär att bli medlem i ett gatugång.

Facklitteraturen hävdar att forskning om dessa riskfaktorer utgör ett användbart instrument för det preventiva arbetet. Interventionsprogram som inriktar sig på metoder för sekundär prevention, det vill säga som riktar sig till personer i riskzonen, bör i enlighet med detta koncentrera sig på att använda den information och de data som rör de viktigaste riskfaktorerna med störst empiriskt stöd, för att säkerställa att åtgärderna når de ungdomar som behöver dem mest (Klein och Maxson, 2006). Å ena sidan kan de här faktorerna användas för att identifiera målgruppen för sekundära preventionsprogram (preventionsprogram som riktas till ungdomar i riskzonen) och å andra sidan kan socialpolitiska åtgärder för att minska dessa faktorer ha en effekt på problemet i stort.

Många sociala aktörer hävdar samtidigt att det, utöver den vikt de nämnda riskfaktorerna av psykosocial typ kan ha för att förstå varför vissa ungdomar i marginaliserade områden (och inte andra som delar samma miljö) går med i gatugäng, även finns en serie övergripande strukturella faktorer av ekonomiskt, historiskt, politiskt och socialt slag som kan vara mer användbara för att förstå varför gatugängen uppstår och varför de fått fäste i vissa områden.

Sammanfattningsvis kan sägas att även om det finns många olika typer av gängmedlemmar finns det vissa egenskaper som är vanligare hos dessa än hos andra ungdomar som har vuxit upp i samma sociala miljö men som trots detta inte har gått med i något gäng. De program som riktar in sig på att förebygga uppkomsten av gäng kan ha nytta av att känna till dessa egenskaper även om man alltid måste hålla i minnet att inte alla gängmedlemmar uppvisar dessa egenskaper. Preventiva program för att bemöta problemet med kriminella gatugäng kan utan tvekan vara till nytta och exempelvis omfatta stöd till bildandet av sociala föreningar bland ungdomar i marginaliserade områden, stöd till föräldrar och andra anhöriga för att dessa ska kunna ge ungdomarna en miljö som är säker och som kan bidra till en positiv utveckling samt för att motverka de faktorer som annars kan leda ungdomarna till ett anammande av vuxenroller de inte är redo för.

Samhälle och familj

Endast mycket få studier har ägnat sig åt att på ett adekvat sätt dokumentera relationen mellan gatugängen och deras sociala miljö, de band som finns och de relationer som etableras mellan gänget, gängmedlemmarna, andra boende i området och gängmedlemmarnas anhöriga, liksom hur gatugängen påverkar livet både för deras egna anhöriga och för alla andra som bor i området. Det fåtal studier som har närmat sig detta tema anger att det är en fråga av mycket komplex natur. Gängmedlemmarna utgör en del av närsamhället och tillhör familjenätverk som ingår i det sociala kapitalet i respektive bostadsområde. Detta innebär, som flera studier har visat, en begränsning vad gäller de lokala invårnas förmåga att kontrollera gängmedlemmarnas beteende (Pattillo, 1998). I sin studie av gäng med ungdomar av mexikansk härkomst i USA (s.k. chicanos) dokumenterade Horowitz (1987) till exempel en viss tolerans vad gäller våldet från dessa gatugäng på grund av att ungdomarna ingår i närsamhället. Denna tolerans varierar i styrka och kan vara skör men upprätthålls i allmänhet genom en aktiv och informell förhandlingsprocess mellan de boende i området och gängmedlemmarna. Författarinnan hävdar vidare att våldets betydelse uttrycks inom den lokala kulturella ram som rör begreppet "heder", vilket gör att de boende kan förstå gatugängens våld. Rodgers (2006) intar en liknande position när han berättar om sin studie av ett gäng och dess närmiljö i Nicaragua.

I facklitteraturen dokumenteras också hur boende och andra i bostadsområdet i vissa fall kan gynnas materiellt av gängets sociala och ekonomiska vinster. Venkatesh (1997) talar i sin studie av mycket marginaliserade områden i Chicago om lån och krediter, hemleveranser, hjälp till anhöriga i fängelse, organisation av idrottsaktiviteter, social kontroll av kriminella aktiviteter i området, mm. Detta betyder inte att situationen inte skulle vara ambivalent, att hjälpen skulle accepteras utan protester, att alla accepterar situationen eller att det inte finns grupper av boende som försöker bekämpa gängen. Men i sammanhang (och områden) där staten inte är närvarande och där gatugängens makt växer därför att de får en närmare anknytning till narkotikahandeln, uppstår goda förutsättningar för att gatugängens hjälp ska accepteras, speciellt i sammanhang där det finns viktiga emotionella band och relationer till gängmedlemmarna.

Andra forskare har också pekat på att de svårigheter som dessa områden har när det gäller att få hjälp från staten minskar invånarnas möjlighet att kontrollera gatugängens aktiviteter (Zatz och Portillos, 2000). Desmond Arias (2006) som undersökt den här frågan i Rio de Janeiro hävdar att de komplexa relationer som kommer ur den så kallade ”klientelismen” (där politiska ledare förväntas ge sina väljare gentjänster eller ”gåvor”), delvis gör det lättare för de kriminella organisationerna att anta rollen som medlare i närsamhället, samtidigt som det blir svårare att ta sig an och kontrollera de här grupperna. Dessa påpekanden är viktiga och måste tas i beaktande. I allt arbete för att få invånarna i närsamhället att delta i kontrollen av gatugängen måste man använda andra strategier än social segregering av gängmedlemmarna; detta därför att gängmedlemmarna, trots att de ses som orsaken till mycket av det onda som drabbar området, fortfarande utgör en del av detsamma – som granne, kusin, bror, pappa och deltagare i närsamhällets sociala nätverk. (Venkatesh, 1997).

De uppgifter som Demoscopia presenterar rör en del av dessa frågor. Banden mellan lokalsamhället och gänget är komplexa eftersom gängmedlemmen aldrig upphör att vara en del av detta bostadsområde och det finns viktiga emotionella och instrumentella band till gängmedlemmarna och gänget. Trots detta är människorna i deras omgivning medvetna om att gängen är förknippade med de försämrade villkoren i de här bostadsområdena. Det är därför inte förvånande att den dominerande känslan är en blandning av rädsla och medkänsla. Vad som också framkommer är att det finns en tydlig lokal efterfrågan på åtgärder för prevention och en kraftig vilja att delta i och stödja sådana program.

I enlighet med uppgifterna i Demoscopia-studien har familjerna också, av naturliga skäl, en komplex relation till de anhöriga som är gängmedlemmar. Det är i alla händelser tydligt att de i allmänhet är emot situationen och aktivt söker hitta vägar för att underlätta för sina anhöriga att gå ur gängen och återanpassas till ett normalt liv. Familjen påverkas både inåt och i förhållande till grannarna när en familjemedlem har blivit gängmedlem. Det är därför också nödvändigt att hitta metoder för att utforma åtgärder som svarar mot de behov som dessa familjer har. I ljuset av den information som studien ger verkar det tydligt att anhöriga till gängmedlemmar kan spela en viktig roll för deras återanpassning och att de förtjänar ett bättre stöd i sin strävan. Det bör vidare påpekas att i de fall när mareros tagit sig ur gängen har anhöriga fungerat som sociala aktörer för deras återanpassning och haft en viktig stödjande roll. Detta förefaller vara en kritisk punkt för att kunna utforma effektiva program i närsamhället.

Relationen mellan gängen och deras omgivning är mycket komplex. Gängen är inte fristående från de bostadsområden där de utvecklas.

Gängmedlemmarna är föräldrar, vänner, grannar och barn. Samtidigt måste betonas att inte alla boende i området där gängen uppstår är medlemmar i dessa gäng. Det är de boende i dessa områdena som lider mest av gängens kriminella aktiviteter. De preventionsprogram som enkelt försöker ”knipsa av” gängen har inte förstått den komplexa relation som råder mellan gängen och närsamhället. En hård politik där alla boende i området behandlas som misstänkta leder bara till att man fjärrar sig från den grupp invånare som skulle kunna ge det mest effektiva stödet och samtidigt uppmuntrar fler ungdomar att ansluta sig till gängen.

Massmedia

När man frågar myndigheterna varifrån de hämtar huvuddelen av sin information om gatugäng blir det vanligaste svaret att det kommer från massmedia. Om man sedan frågar samma myndigheter vilken informationskälla angående gängen som är minst pålitlig blir svaret också massmedia. Det paradoxala är således att de som bär ansvaret för att göra någonting åt problemet med gatugäng får nästan all sin information från de källor som är minst pålitliga.

I sin studie har Demoscopía försökt undersöka vilken kvalitet den information som finns tillgänglig om gatugäng i den centralamerikanska regionen håller. Slutsatserna bekräftar att den information som tillhandahålls inte är särskilt pålitlig. Informationen om gäng är tydligt inriktad på mot rapportering av isolerade händelser och begränsade versioner, användning av officiella källor, stereotyper samt en viss förstoring av fenomenet. Endast sällan förekommer en beskrivning av händelserna i ett större sammanhang, med bredare fokus, med användande av flera olika källor och egna initiativ från massmedia vad gäller rapportering som går längre än det som har omedelbart nyhetsvärde.

När forskarna från Demoscopía-gruppen frågade olika sociala aktörer om deras uppfattning angående massmedia varierade åsikterna avsevärt beroende på vilken grupp som tillfrågades. Gängmedlemmar och före detta medlemmar är kritiska och avvisande, ungdomar som inte är gängmedlemmar och boende i området är i huvudsak positiva medan de anhöriga är negativa men i mindre utsträckning än gängmedlemmarna. De företrädare som intervjuades från den offentliga administrationen, rättsväsendet, enskilda organisationer och kyrkan hade mycket olika uppfattningar, men var i huvudsak negativt inställda till massmedias arbete i sammanhanget.

Även om man beaktar att dessa uppfattningar bestäms av många faktorer så bidrar massmedia inte till att skapa en helhets bild av gängfenomenet bland befolkningen. De begränsar förståelsen om problemets komplexa natur och bidrar inte till en meningsfull offentlig debatt i ämnet. Eftersom de dessutom förstorar fenomenet och bidrar till att skapa stereotyper kring detta så kan massmedia överdriva gängens verkliga makt och därmed påverka beteendet hos invånarna, myndigheterna och även bland gängmedlemmarna själva. Inom ramen för principen om pressfrihet är det därför angeläget att de offentliga myndigheterna främjar ett mer ansvarsfullt förhållningssätt och en större grad av professionalitet inom media när de rapporterar om detta problem.

Polisen, lokalsamhället och gatugängen

I enlighet med vad som anges i rapporten från USAID (2006) har de centralamerikanska regeringarna – framför allt i El Salvador, Honduras och Guatemala – valt att satsa på polisiärt ingripande och hårdare strafflagar snarare än på andra typer av preventiva åtgärder. Detta står i

bjärt kontrast mot de önskemål om preventions- och rehabiliteringsprogram för gängmedlemmar som uttryckts av anhöriga och övriga boende i de drabbade lokalsamhällen som omfattas av Demoscopías studie.

Den samlade erfarenheten från andra länder visar att en hårdare politik i allmänhet leder till att befästa gängens närvaro och bidrar till att ytterligare marginalisera sektorer som är drabbade av detta sociala problem (Klein och Maxson, 2006). En åtgärds politik som i huvudsak har en repressiv inriktning innebär dessutom allvarliga problem i en region där rättsväsendet har betecknats som ineffektivt (USAID, 2006), bedöms inte respektera de mänskliga rättigheterna (Amnesty International) och har allvarliga problem med korruption.

Demoscopia-studien dokumenterar att det finns en relativt allmän missnöjdhet med polisen, ett missnöje som är knutet till uppfattningen att korruptionen inom polisen idag utgör ett allvarligt problem som begränsar myndighetens kapacitet att arbeta med gängproblemet på ett effektivt sätt. Denna uppfattning delas inte bara av ett flertal sociala aktörer utan även av företrädare för själva poliskåren.

Studien påvisar också att det verkar råda ett klimat av ömsesidig misstro mellan polisen och invånarna i de bostadsområden där det finns gatugång, något som uppenbarligen gör det svårt att åstadkomma ett nära samarbete. Mot den här bakgrunden är det således svårt att tänka sig att problemet ska kunna lösas enbart genom polisiära åtgärder. Intressant nog anser enligt studien också poliserna själva att det behövs mer kreativa och innovativa preventiva arbetsmetoder, detta trots att polisen till största delen hittills använt sig av traditionella metoder för att försöka kontrollera gatugången.

Andra aspekter som lyfts fram i Demoscopia-studien vad gäller polisens situation i Centralamerika i relation till maras och andra gatugång är följande:

- Eftersom polisens löner är låga så kompletteras dessa ofta med mutor från gängen som ”betalar” för att polisen ska blunda för vad de gör.
- I de fall när polisen har fått rollen som medbrottsling och garant för gängens territoriella kontroll över respektive bostadsområde blir de boende helt utlämnade, inte bara för att de inte kan söka hjälp hos polisen utan även för att de ser hur polisen tjänar på gängens aktiviteter.

De uppgifter i rapporten som pekar på att det i vissa sammanhang verkar ha skapats en symbios mellan gängen och polisen förefaller vara av kritisk betydelse. Det följer logiskt att man för att arbeta preventivt med problemet även måste arbeta för att förebygga korruption inom polisen. I studien från CEPI (2007) dras också slutsatsen att det är av grundläggande vikt att undersöka och eliminera polisiärt deltagande i aktiviteter som är relaterade till gäng och som bryter mot ungdomarnas mänskliga rättigheter. Det är nödvändigt att återupprätta förtroendet och kommunikationen mellan polis och de boende. För att detta ska åstadkommas behövs troligen mekanismer som ger lokalsamhället kunskap om polisens arbetsuppgifter och även möjlighet att utöva ”revision” av hur arbetet genomförs. Konkreta åtgärder för att förbättra polisarbetet kan t.ex. vara att höja lönerna och ge polisen större kunskaper i ämnet, införa program som förbättrar relationen mellan lokalsamhället och polisen (anordna möten mellan polisen och gängledare, boende och butiksägare i området), göra det möjligt att anmäla fall av korruption anonymt (per post eller per telefon) samt att stärka de polisenheter som arbetar mot intern korruption.

Att gå ur gänget

Att gå ur gänget är inte en lätt process (och verkar oftast inte ens vara ett attraktivt alternativ) eftersom det betyder att avvisa sina vänner, och detta i ett sammanhang där möjligheten att få mer konventionella sysselsättningar eller att göra en mer formell karriär är begränsade och där samhället stigmatiserar gängmedlemmar. Detta innebär dock inte att det skulle vara omöjligt eller ovanligt att gå ur. De forskare som studerat gäng med hjälp av longitudinella studier, det vill säga genom att följa en grupp ungdomar under en längre tid, har kunnat konstatera att majoriteten gängmedlemmar till sist lämnar livet i gänget bakom sig (Thornberry et al., 2003). På samma sätt som normalkurvan för brottslighet och ålder indikerar att majoriteten av de kriminella ungdomarna slutar begå brott när de har tagit sig igenom övergångsfasen till det vuxna livet har de longitudinella studierna börjat dokumentera liknande processer vad gäller anknytningar till gatugängen. Detta är dock ett område som vi fortfarande inte vet särskilt mycket om.

I en nyligen genomförd litteraturgenomgång drog Decker och Lauritsen (2002) slutsatsen att den största delen av studierna kring utträdesprocessen för gatugång är deskriptiva. Deras egna intervjuer med gängmedlemmar i den nordamerikanska staden San Luis visar att utträdesprocessen var ett resultat av att personerna hade mognat och blivit äldre, i kombination med att de på nära håll hade upplevt våldsamma situationer som fått dem att tänka över sitt medlemskap i gänget. Dessa slutsatser tyder på att en bra strategi skulle kunna vara att sätta in stödsatser och erbjuda rehabiliteringsmöjligheter direkt efter våldsamma händelser, då gängmedlemmarna kanske är mer öppna för att lämna gruppen. Att underlätta utträdesprocessen med hjälp av stödjande åtgärder för dem som vill gå ur är också en av de mest föreslagna kontrollåtgärderna i den litteratur som finns i ämnet (Klein och Maxson, 2006).

Demoscopia-studien klargör att även om gängmedlemmarna ofta hänvisar till regler som sägs helt förbjuda utträde, så anger man samtidigt att det finns många undantag från dessa normer. Studiens direkta information visar också att utträde i de flesta fall inte leder till några allvarliga straff (vilket dock inte utesluter att det förekommer i vissa enstaka fall). I själva verket är det en icke försumbar andel gängmedlemmar som uttrycker önskemål om att gå ur gänget, även om avsaknaden av alternativ begränsar möjligheterna att göra verklighet av denna önskan.

Uppgifterna från de djupintervjuer och enkätundersökningar som gjorts av Demoscopia visar att det skulle vara alltför pessimistiskt att tro att det vore omöjligt för gängmedlemmarna att gå ur gängen eller att de inte skulle vilja göra det. Oavsett hur svårt det är att gå ur, vilket verkligen förefaller kunna vara en svår process, är det viktigt att poängtera att det är möjligt och att det finns vägar.

De insamlade berättelserna anger flera olika sätt att gå ur gänget, och ger information om vilken roll familjen, ideella organisationer och kyrkan kan ha i processen. Det förefaller således som om systematiska åtgärder som underlättar utträdesprocessen ur gängen och en politik som främjar integration av gängmedlemmar på arbetsmarknaden skulle kunna spela en viktig roll i kontrollen av detta sociala problem.

Sammanfattningsvis kan sägas att trots myten är det oftast så att marasmedlemmarna förr eller senare lämnar gänget. Det är därför viktigt att utforma metoder som underlättar denna utträdesprocess, som förbättrar stödet till familjen och andra grupper i närsamhället och som samtidigt utvecklar program för att förbättrar möjligheterna på arbetsmarknaden.

Kriminalpolitiska lärdomar

Fram tills nu har vi sammanfattat de viktigaste resultaten i Demoscopía-studien och jämfört dessa resultat med studier från andra länder där man har en längre tradition av att genomföra detta slags forskning. Vilka är då de viktigaste kriminalpolitiska implikationerna av dessa resultat? I det följande avsnittet presenterar vi några av dessa samtidigt som vi kort sammanfattar vad vi hittills har lärt oss av andra studier om interventioner för att bemöta gatugäng.

Alla studier som berör preventionsåtgärder anger att enbart repressiva åtgärder och hård politik har givit motsatt effekt än den önskade, dvs de har varit självmotverkande. Repressiva straffrättsliga strategier stärker exempelvis gängen eftersom de underlättar kontakter mellan unga gängmedlemmar och ungdomar som inte är gängmedlemmar, skapar kontakt mellan gängmedlemmar från olika klickar och stärker samhörigheten inom dessa grupper som en överlevnadsstrategi i fängelsemiljön (Moore, 1991; Scott, 2004). Inom facklitteraturen varnas för strategier som gör gängen till fiender, eftersom dessa processer stärker gruppens interna sammanhållning, och man rekommenderar istället preventiva åtgärder i yngre åldrar, åtgärder för att underlätta utträdesprocessen från gänget och för att förbättra de ekonomiska förhållandena i området (Klein och Maxson, 2006).

Alltför repressiva straffrättsliga åtgärder tenderar att underminera den sociala strukturen i de områden där brottslingarna lever om man avlägsnar dem från närsamhället. Hagedorn (2002) framhåller den svarta arbetsmarknadens viktiga roll för det ekonomiska livet i marginaliserade områden där ungdomarna har få alternativ att generera tillräckliga inkomster. Därutöver har många gängmedlemmar barn och bidrar till familjens försörjning. Om de döms till fängelse ger detta en direkt effekt på deras familjers och närsamhällets välmående. Fagan och hans medarbetare (2003), har till exempel dokumenterat hur politiken i New York, där man har inriktat sig på alltför få fängslanden, har lett till en försämrad social struktur i dessa områden, vilket i sin tur har bidragit till en ökad lokal brottslighet. Andra regionala studier bekräftar också att en drastisk ökning av hårda straff inte minskar utan tvärtom intensifierar och ökar gängens dragningskraft (Rubio, 2003; USAID, 2006; FAPPH, 2006).

Demoscopías studie drar liknande slutsatser för den centralamerikanska regionen. Till exempel visar enkätundersökningen med anhöriga till gängmedlemmar att fängelsestraffen får motsatt effekt. Standardsvaret på frågan om vilken effekt fängelsestraffen har haft för deras anhöriga gängmedlemmar är att deras beteende blivit mer våldsamt och att de knutits närmare till gänget. I studien konstateras också att gängmedlemmarna bidrar ekonomiskt till sina familjer.

Djupintervjuerna med myndigheter, företrädare för sociala organisationer och säkerhetssektorn anger att utvecklingen av strategier för nolltolerans eller ”den hårda handens politik” med massarresteringar av gängmedlemmar har drivit på utvecklingen i riktning mot att gängen har blivit mer organiserade. Detta har, enligt de intervjuade, i sin tur lett till att gängen har stärkts och att de nu kan använda fängelserna som ledningscentra, för rekrytering och för social sammansvetsning. Företrädare för de offentliga myndigheterna instämmer vidare i att den institutionaliserade korruptionen har begränsat effektiviteten i de åtgärder som vidtagits mot de våldsamma gatugängen.

De hittills mest använda preventionsprogrammen i Centralamerika är ironiskt nog av typen ”mano dura” (ta i med hårdhandskarna) och förlitar sig helt på polisiära insatser, detta trots att polisen som institution

såväl av de flesta sociala aktörer som av många poliser beskrivs som korrupt och trots att en del poliser uppenbarligen drar nytta av gängens aktiviteter. Preventionsprogram inriktade på maras-gängen som inkluderar användning av polisen bör inkludera kontrollsystem för att förebygga poliskorruption och strategier för att involvera närsamhället (månadsmöten mellan polischefen och bostadsområdet, möjliggörandet av anonyma anmälningar om korruption, per post och telefon via icke-polisiära institutioner, mm.)

Decker och Lauritsen (2002) föreslår att en bra strategi för att underlätta utträde ur mara-gäng kan vara att sätta in insatser för att ge stöd och rehabiliteringsmöjligheter efter våldsamma händelser, då gängmedlemmarna ibland är mer öppna för utträde ur gänget. Att underlätta utträdesprocessen med hjälp av stödjande åtgärder för dem som vill gå ur är också en av de mest föreslagna kontrollåtgärderna i den litteratur som finns i ämnet (Klein och Maxson, 2006).

De uppgifter som presenteras i Demoscopia-studien antyder att det kan finnas möjligheter att utnyttja redan befintliga stödmekanismer i närsamhället. Enligt undersökningen är graden av organisation bland de boende mycket låg, nästan obefintlig. Men trots att det inte finns något slags förebyggande åtgärder finns det ett stort intresse bland de boende för att delta i preventions- och återanpassningsprogram för gängmedlemmar i deras områden. Preventiva strategier som organiseras av staten och kanaliseras skulle kunna etablera stödåtgärder inom gängens egna områden.

Enligt information ur studien är det inte bara de boende som upplever en låg grad av samordning. Även polisen instämmer i att det finns ett stort avstånd mellan gängens närmaste omgivning och polisen. Samtidigt indikerar andra uppgifter att majoriteten av de intervjuade poliserna anser att preventiva strategier av social karaktär är värda att satsa på. Om man inkluderar själva polisen i sociala samarbetsprogram med de boende skulle detta kunna bidra till att förbättra relationerna mellan polisen och lokalbefolkningen och på så sätt stärka en viktig allians för det förebyggande arbetet.

Ett mycket litet antal ungdomar som uppger sig vara gängmedlemmar har i praktiken genomgått invigningsriter, men samtidigt anger en hög andel av dem att den aktivitet de ägnar sig åt mest i maragänget är att umgås med sina vänner. Dessa uppgifter indikerar att det för många ungdomar i första hand representerar något de gör för nöjes skull. Preventiva strategier som bidrar till att utveckla program för ungdomar (organisationer för idrott eller dans eller mötesplatser med andra organiserade aktiviteter) skulle kunna vara mer attraktiva alternativ för ungdomar än att gå med i ett gäng. Detta slags program skulle samtidigt kunna bidra till att man kunde koncentrera resurserna för att underlätta utträde på de gängmedlemmar som är mest involverade i kriminella aktiviteter.

Majoriteten av gängmedlemmarna försörjer sig själva och bidrar ekonomiskt till sina familjer. En del arbetar lagligt, en del svart och andra kombinerar båda alternativen. Program för utträde ur gänget med möjlighet till arbete skulle hjälpa gängmedlemmarna att hitta lagliga alternativ för att tjäna en inkomst, samtidigt som detta skulle hjälpa dem att fortsätta tjäna sitt eget och sina familjers uppehälle. Deltagande i den lagliga arbetsmarknaden skulle också kunna utgöra ett första steg mot en (åter)anpassning samtidigt som man minskar den stigma som är förknippad med deras identitet som före detta maras-medlemmar.

Anhöriga till gängmedlemmar kan spela en viktig roll för återanpassningen av sina anhöriga och förtjänar ett bättre stöd i detta arbete. De

anhöriga kan bidra med att få igång återanpassningsprocessen och utgöra en förankringspunkt medan den pågår. Att stödja det arbete som familjerna utför med särskilda program skulle kunna innebära att sprida ”frön” av återanpassning i hela området, frön som kan spridas och vidmakthållas mycket nära maras-medlemmarna själva.

Sammanfattningsvis kan sägas att de preventiva strategier som hittills har använts i Centralamerika till största delen har varit repressiva. Både den befintliga litteraturen i ämnet och Demoscopía-studien indikerar att dessa åtgärder är kontraproduktiva. Å andra sidan indikerar olika uppgifter i Demoscopía-studien att det finns en vilja hos grannar och anhöriga till gängmedlemmarna att delta i ett stödarbete för deras (åter)anpassning. Samtidigt anger den befintliga litteraturen att stödåtgärder som involverar de boende är de som fungerar bäst.

De viktigaste alternativen verkar tydliga: fortsätta med repressiva åtgärder som är ineffektiva och kontraproduktiva eller stödja de närsamhällen där det finns våldsamma gatugång i arbetet med (åter)anpassning och förebyggande.

Den politik som hittills har tillämpats har nästan helt förlitat sig på polisen för att lösa problemet med gatugängen. En del poliser medger dock själva begränsningarna med denna modell, dels för att den är en renodlat repressiv och dels på grund av de problem med korruption som finns inom poliskåren. Polisen skulle själva kunna dra nytta av att delta i andra preventiva åtgärder. Genom att exempelvis samarbeta med ledare inom närsamhället kan de uppfattas mer som ett stöd för de boende än som en repressiv kraft. Effektiva åtgärder för att minska korruptionen inom poliskåren skulle göra polisen mer professionell och förbättra allmänhetens uppfattning om dem, vilket i förlängningen skulle göra det lättare för polisen att utföra sitt arbete tack vare möjligheten till samarbete med de boende för att förebygga brott och arrestera personer som begått brott.

De främsta alternativen verkar tydliga: antingen fortsätta med repressiva åtgärder som är ineffektiva och kontraproduktiva eller stödja de närsamhällen där det finns maras och andra våldsamma gatugång i arbetet med (åter)anpassning och prevention. Även i det andra alternativet har polisen en central roll: genom att arbeta i samspel med de boende kan man uppnå bättre effektivitet vad gäller att motverka och förebygga gängbrottsligheten, samtidigt som man på detta sätt skulle kunna stärka banden mellan polisen och närsamhällets invånare, band som idag är mycket svaga.

Referenser

- Arana, A. (2005). "How the Street Gangs Took Central America". Foreign Affairs, May-June 2005.
- Centro de Estudios y Programas Interamericanos (CEPI) (2007). Pandillas juveniles transnacionales en Centroamérica, México y los Estados Unidos.
- Decker, S. och Van Winkle, B. (1996). Life in the gang. Family, friends and violence. USA: Cambridge.
- Decker, S. & Lauritsen, J (2002). "Breaking the bonds of membership: Leaving the Gang". In C.R. Huff (Ed.), Gangs in America III (s. 103–122), Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.
- Decker, S. H., & Weerman, F. (2005). European street gangs and troublesome youth groups: Findings from the Eurogang Research Program. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.
- Desmond Arias, E. (2006). "The dynamics of criminal governance: networks and social order in Rio de Janeiro". Journal of Latin American Studies, 38, 293–325.
- Fagan, J. och Freeman, R. (1999). "Crime and Work". Crime and Justice: A Review of Research, 25, 225–290.
- Fagan, J., Holland, J. och West, V. (2003). "Reciprocal effects of crime and incarceration in New York city neighborhoods". Fordham Urban Law Journal. 30.
- Fundación Arias para la paz y el progreso humano (2006). La cara de la violencia urbana en América Central. Costa Rica: FAPPPH.
- Gordon, R.A., Lahey, B.B., Kawal, E., Loeber, R., Stouthamer-Loeber M. y Farrington, D. (2004). "Antisocial behavior and youth gang membership: selection and socialization". Criminology, 42(5), 55–88.
- Hagedorn, J.M. (2002). "Gangs and the informal economy". En Huff, R. Gangs in America, (s. 101–120). USA: Sage.
- Hagedorn, J.M. (2006). "The global impact of gangs". I J.M. Short och L.A. Hughes (Red.) Studying youth gangs (s. 181–192). USA: Altamira Press.
- Horowitz, R. (1983). Honor and the American Dream. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Horowitz, R. (1987). "Community tolerance of gang violence". Social Problems. 34(5): 437–450.

- Klein, M. (1971). *Street gangs and street workers*. Englewoods Cliffs: Prentice Hall.
- Klein, M. (1995). *American Street Gang: Its Nature, Prevalence, and Control*. New York: Oxford University Press.
- Klein, M. W. och Maxson, C. (2006). *Street Gang Patterns and Policies*. Oxford: Oxford University Press.
- Mateu-Gelabert, P. (2002) "Dreams, Gangs, and Guns: The Interplay Between Adolescent Violence and Immigration in a New York City Neighborhood". Vera Institute of Justice, April 2002. Från internet: http://vera.org/publication_pdf/157_234.pdf
- Mateu-Gelabert, P. (2004, februari). "Sueños, bandas y pistolas: la interacción entre la violencia adolescente y la inmigración en un vecindario de la ciudad de Nueva York". *Revista Española de Investigación Criminológica*. 1 juni 2006 från <http://www.criminologia.net>
- Mateu-Gelabert, P. och Lune, H. (2003, december). "School Violence: the Bidireccional Conflict Flow between Neighborhood and School". *City and Community*, 2, 4, 353–368.
- Moore, J. (1991). *Going down to the Barrio: homeboys and homegirls in change*. Philadelphia: Temple University Press.
- Pattillo, M. (1998). "Sweet mothers and gangbangers: managing crime in a black middle class neighborhood". *Social Forces*. 76 (3):747–774.
- Rubio, M. (2003 mayo). *Maras y delincuencia juvenil en Centroamérica*. Paz Pública, UniverSidad de los Andes, Bogotá. Instituto Universitario de Investigación sobre Seguridad Interior, UNED, Madrid.
- Rubio, M. (2007). *Bandas Latinas*. Instituto Universitario de Investigación sobre Seguridad Interior. UNED, Madrid.
- Scott, G. (2004). 'It's sucker's outfit' How urban gangs enable and impede the reintegration of ex-convicts. *Ethnography*, 5 (1), 107–140.
- Sharp, C., Aldridge, J. och Medina, J.J. (2006). "Delinquent youth groups and offending behaviour: findings from the 2004 Offending, Crime and Justice Survey". London: Home Office Online Report 14/06.
- Thornberry, T.P., Krohn, D., Lizotte, A.J., Smith, C.A. y Tobin, K. (2003). *Gangs and delinquency in developmental perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- USAID (2006). "Central America and Mexico Gang Assessment". Bureau For Latin American and Caribbean Affairs. Office Of Regional Sustainable Development. April 2006,
- Venkatesh, S.A. (1997). "The social organization of street gang activity in an urban ghetto". *The American Journal of Sociology*. 103(1): 82–111.
- Vigil, D. (1988). *Barrio gangs*. Austin: Texas University Press.
- Zatz, M. och E.L. Portillos. (2000). "Voices from the barrio: Chicano/a gangs, familias and communities". *Criminology*. 38(2):369–402.

Tack

Den här studien är resultatet av ett generöst och entusiastiskt stöd från olika personer och organisationer som förstått den strategiska vikt problemet med maras och andra gatugäng har för Centralamerika: inom Sida avser vi Pierre Frühling, rådgivare för Latinamerika, och inom CABEI (Centralamerikanska banken för ekonomisk integration) Harry Brautigam, verkställande direktör, och Juan Rafael Lizano, tidigare representant för CABEI, samt det oundgängliga stöd vi fått från alla regionens regeringsrepresentanter inom denna utvecklingsbank.

Vi vill vidare tacka ambassadören för El Salvador, Milton Colindres, som hjälpte oss komma i kontakt med de politiska och juridiska myndigheterna i hans land samt CABEI i Guatemala som bistod med utmärkt hjälp för arbetet i detta land.

Vi vill även tacka den grupp på cirka 20 nyckelinformanter i Guatemala, El Salvador och Honduras som bidrog med information som var viktig för vår tolkning av den insamlade informationen. Deras namn förblir anonyma för att inte sätta deras egen och deras anhörigas säkerhet på spel. Dessutom vill vi tacka fängelsedirektörerna, våra enkätansvariga, alla unga gängmedlemmar och före detta gängmedlemmar, alla ungdomar i riskzonen och alla de boende som modigt bidragit med det ovärderliga material och de resurser som utgör grunden för den här studien. Utan deras insats hade denna studie inte kunnat genomföras. Vi vill uttrycka vår tacksamhet till alla dessa personer.

För de analyser, kriterier och slutsatser som presenteras i denna studie ansvarar författarna ensamma; de representerar inte den officiella uppfattningen hos de organisationer eller personer som givit oss sitt stöd.

Inledning

De samlade kunskaperna om gängfenomenet i Centralamerika står i omvänd relation till problemets omfattning. Även om det under det senaste årtiondet har gjorts allt fler vetenskapliga studier kring gängproblematiken i den här regionen är mycket fortfarande okänt.⁶ Ökade och fördjupade kunskaper om problemet är en förutsättning för att kunna utveckla metoder för kontroll och förebyggande.

Den här studien försöker därför fylla i några av luckorna med utgångspunkt i en regional och jämförande analys som omfattar Guatemala, Honduras, El Salvador, Nicaragua och Costa Rica. Analysen inkluderar ett stort antal olika aktörer och genomförs enligt en systematisk metod.

De kriminella banden utgör inget nytt fenomen i mänsklighetens historia. De utgör snarare ett konstant återkommande fenomen i olika tidsepoker och samhällen. Även om kriminella gäng och rövarlighör normalt sett har betraktats som en marginell och mörk företeelse i historien så rör det sig i verkligheten, som den engelska historikern Eric Hobsbawm har påpekat, om "ett av de mest universella fenomenen i historisk tid" (Hobsbawm, 2001: 34). Mer specifikt associerar Hobsbawm en ökning av gängbrottslighet till förändringar i de sociala strukturerna. Detta sker därför att staten, eller den politiska makten, tenderar att vara något desorienterad under den första perioden av sådana strukturella förändringar. Om staten fortsätter negligera sina skyldigheter och inte använder lagstiftningen som ett verktyg för att skydda innevånarna, vilket verkar vara fallet i Centralamerika, uppstår ett tomrum som måste fyllas på ett annat sätt. Behoven försvinner inte i och med den förändrade situationen, de finns kvar och måste tillfredsställas på något annat sätt, vare sig detta sker på laglig väg eller inte.⁷

Centralamerika utgör ett exempel på att denna relation mellan sociala strukturförändringar och en ökning av kriminella gäng verkligen existerar. I Guatemala anses år 1985 vara det år då de så kallade maragängen ökade drastiskt. Dessa gäng rekryterade framför allt marginaliserade ungdomar som hade upplevt socialt och politiskt våld sedan mycket unga år (ERIC, IDIES, IUODP, NITLAPAN och DIRINRPO, 2001–2004). Det här var en speciell period i regionen. ECLAC (FN:s ekonomis-

⁶ Se tabell A i bilagan för en sammanfattning av de här studierna.

⁷ Den italienska maffian utgör ett historiskt exempel. Den sociala hjälplösheten och den otrygghet den sicilianska befolkningen upplevde utgjorde de primära behov som maffian försökte tillgodose. Faktum är, som Eric Frattini (2002: 15) anger i sin studie om maffian, att de första maffiagrupperna (som uppstod på 1500-talet) var grupper som ägnade sig åt att ge beskydd.

ka kommission för Latinamerika och Karibien) har kallat denna period för "det förlorade årtiondet" på grund av de ekonomiska svårigheter de latinamerikanska länderna upplevde och den börda som de utländska skulderna kom att innebära för ekonomin. Det var också under de här åren som de strukturella anpassningsprogrammen startades i regionen.

Inbördeskrigen i Guatemala och El Salvador förvärrades också under den här perioden. De nådde sitt slut i och med underskrivandet av ett fredsavtal på nittioalet. I detta avtal inkluderades nya villkor som sedan inte kom att uppfyllas, villkor som gällde demobilisering av ungdomar från gerillan och armén. Den ekonomiska krisen medförde låga lönenivåer och arbetslöshet. Många familjer blev tvungna att förlita sig på sina ungdomar som en extra inkomstkälla vilket innebar att de avbröt skolgången. Till allt detta lades drömmen om "konsumismen" som genom kommunikationsutvecklingen även nådde ut till ungdomar i de ekonomiskt utsatta grupperna: Internet, mobiltelefoner, video, tv och annat. I detta sammanhang försvann inte våldet utan tog sig istället andra uttryck.

Andra faktorer av vikt i Latinamerika var den urbana befolkningens tillväxt (för närvarande bor 80% av befolkningen i städerna), den informella ekonomins ökande betydelse (Rosales, 2003), ungdomsarbetslösheten (OIT, 2003) och migrationsströmmarna (SIEMCA, 2001). För närvarande har regionen en av de högsta våldsnivåerna i världen (Buynic, Morrison och Shifter, 1999).

En annan faktor som flera forskare anser har haft betydelse för den snabba ökningen av gäng i regionen är den politik USA införde år 1992 gällande behandlingen av fängelsedömda gängmedlemmar av utländsk härkomst (framför allt från Centralamerika). Från och med år 1996 deporterades dessa personer till sina ursprungsländer när de hade avtjänat sina fängelsestraff, där de beväpnade konflikterna då hade avslutats. Listan över brott som medförde deportering förlängdes gradvis och kom till sist att inkludera brott som relativt sett kan betraktas som mindre allvarliga.

Till följd av dessa förändringar i USA:s politik uppskattas att ungefär 20 000 centralamerikanska brottslingar återbördades till sina ursprungsländer (framför allt El Salvador) under den korta perioden från år 2000 till 2004 (Arana, 2005).⁸

Om vi till detta lägger att Förenta Nationerna anser att Latinamerika utgör "den mest ojämlika regionen i världen" (UNDP, 2003: 69) och att andelen ungdomar är mycket hög (mellan 36 och 47% av befolkningen i de här länderna är under 14 år) har vi alla komponenter som behövs för att gängerna ska uppstå och befästas.

Kriminella gäng är inte något nytt fenomen, varken i historien i allmänhet eller i Centralamerikas historia. Men de gäng som finns idag har en del speciella egenskaper som ställer krav på direkta och specifika insatser. Det är ett komplext problem med många svårigheter som gör att det inte kan sammanfattas i några få enkla satser.

Den här undersökningen är indelad i sju kapitel som behandlar studiens grundläggande teman. Syftet är att beskriva gängerna i Centralamerika utifrån deras sociodemografiska och psykosociala egenskaper, i enlighet med deras egen sociala konstruktion av verkligheten och livsdynamik. Vi har också strävat efter att analysera olika faktorer i deras socialisering. Detta innefattar en analys av inträdesprocesser, hur länge de är medlemmar, utträde samt associerade strukturella faktorer. Dessutom har vi velat undersöka vilken social inverkan gängfenomenet har i Centralamerika och har därför lagt vikt vid att identifiera gängens

⁸ När ungdomarna deporterades kom de till länder som de knappt visste något om, och i enlighet med regler som gällde i USA vid den här tidpunkten meddelades inte de centralamerikanska regeringarna om deras brottsregister.

organisation, deras familjer, nära relationer, konsumtion av droger och deras liv i allmänhet i samhället. Detta i syfte att kunna ange de organisatoriska och ekonomiska faktorer som upprätthåller gatugängen och deras verksamhet.

För att förebygga tillväxten av gäng i Centralamerika måste man bygga upp sociala skyddsnät och skapa möjligheter för den unga befolkningen. Det är åtgärder som måste vidtas för att återge dem hoppet om att kunna leva de liv de önskar och på så sätt göra det möjligt för de ungdomar som idag ser upp till gängen att i stället avstå från våldet. Det är också betydelsefulla åtgärder för att de som ännu inte har inträtt i gänglivet ska kunna skapa en framtid med bättre livsvillkor och på så sätt inte bidra till osäkerheten och våldet i samhället.

För Nicaragua såväl som Costa Rica genomfördes endast en del av undersökningskomponenterna eftersom dessa länder inte ingick i det ursprungliga förslaget för studien. Intresset för att genomföra denna första rekognoscering beror dels på behovet av en referenspunkt för jämförelser men också på preliminära uppgifter om att detta fenomen redan förekommer och kan komma att utvecklas även i dessa länder. Vi har således försökt iaktta försiktighet när vi har jämfört de fem länderna för att undvika extrapoleringar till Nicaragua och Costa Rica, men det är ändå viktigt att läsaren beaktar detta under läsningen av studien. Här ska också nämnas att det i Nicaragua på ett föredömligt vis inte har förekommit någon hård förstraffpolitik i relation till gatugängen, tvärtom har man inom flera institutioner utvecklat förebyggande program. De ansträngningar som landets poliskår har genomfört för att förebygga brottslighet och ungdomsvåld har varit av särskild vikt, vilket är ett arbete som har fått stort erkännande i landet och som utgör en unik erfarenhet i regionen.

Kapitel I

Metod

Allmän beskrivning

Mer än 100 år efter publiceringen av den välkända studien *The Gang* av Trasher har facklitteraturen i ämnet fortfarande inte kommit överens om hur gäng ska definieras. I den här studien används en bred definition för att göra det möjligt att inkludera fenomenet i dess mångfald och för att, mot bakgrund av den samlade erfarenheten inom regionen, kunna behandla detta på rätt sätt. I den här studien definieras maras och andra våldsamma gatugäng på följande vis:

”Relativt stabila sammanslutningar av ungdomar som karakteriseras av att de utnyttjar städernas offentliga platser, skapar identitetsmönster, knyter samman och organiserar medlemmarnas ekonomiska och vardagliga aktiviteter, och som utan några anspråk på att utgöra en institution utvecklar en motkraft i samhället baserad på våld som inledningsvis är oorganiserat.”⁹

Även om gatugängen till en början uppstår för att uppfylla vissa grundläggande otillfredsställda behov så tenderar de under senare perioder att utöva ett organiserat våld och drivs då av en gemensam önskan att ta del av de privilegier som förnekats dem. Men de strävar inte efter att förändra de förhållanden som ligger bakom uppkomsten av dessa privilegier och strävar inte på något sätt efter politisk emancipation.

En sammanslutning eller förening bildas genom frivillighet och utgör därmed ett icke-organiskt kollektiv till vilket man kan ansluta sig och ur vilket man kan utträda. Lokalsamhället eller bostadsområdet är å andra sidan en organisk enhet, dvs de som tillsammans utgör denna har inte inträtt frivilligt i denna. Även om gänget alltid är knutet till ett lokalsamhälle så utgör det dock alltid en icke-organisk grupp, dvs en förening.

I den följande texten används termen ”gäng” för att beteckna såväl mara-gäng som andra gatugäng baserade på ungdomar, även om studien också framhåller de skillnader som finns mellan de olika grupp typerna. De grupper som själva anger att de hör ihop med Mara Salvatrucha och Pandilla 18 – som på spanska har fått den relativt nya beteckningen ”maras” (till skillnad från den mer allmänna spanska termen för gäng, ”pandillas”) har dock inte återfunnits i Costa Rica eller Nicaragua, även om de i ett fåtal fall använder liknande benämningar.

⁹ År 2006 publicerade Klein och Maxson en definition som har stora likheter med denna.

Detta är den första studie som genomförts parallellt i flera länder med samma kvantitativa och kvalitativa metoder, tillämpade på representativa urval från de befolkningsgrupper som är berörda av gängproblematiken i respektive land (gängmedlemmar, ungdomar i riskzonen, boende i området, mm.). För insamling av informationen har samma metoder, protokoll och förfaranden tillämpats i El Salvador, Honduras, Guatemala, Costa Rica och Nicaragua.

Studien kombinerar kvantitativa frågeformulär med djupintervjuer med gängmedlemmar, ungdomar i riskzonen (som inte tillhör något gäng), före detta gängmedlemmar, relevanta personer i lokalsamhället (anhöriga till gängmedlemmar, butiksägare, boende i området) samt med representanter för offentliga myndigheter, kyrkor, ideella organisationer, säkerhetssektorn och rättsväsendet (polis- och åklagarmyndigheter). En kvalitativ analys av nyheter i media som innehöll information om maragång och andra gatugång genomfördes också. Svaren jämfördes enligt en speciell metod för att kunna belysa ett antal olika frågor ur olika perspektiv samt tillhandahålla en helhetlig bild av fenomenet.

I figur 1 beskrivs storlek och sammansättning för de olika urvalsgrupperna från respektive land.¹⁰

Tabell 1

Studiens urvalsgrupper i respektive land

	Guatemala	El Salvador	Honduras	Nicaragua	Costa Rica	Totalt
Manliga gängmedlemmar	122	141	137	98	97	595
Ungdomar i riskzonen	125	135	100	118	130	608
Kvinnliga gängmedlemmar	51	55	50			156
Före detta gängmedlemmar	97	90	160			347
Anhöriga	100	100	100			300
Boende i området	200	207	237	125	115	884
Poliser	25	25	30			80
Butiksägare och åkare	100	108	141			349
Offer	30	23	30			83
Totalt	850	884	985	341	342	3 402

Urvalskriterier och metoder för de olika populationerna

Gängmedlemmar och före detta gängmedlemmar

Urvalet av gängmedlemmar och före detta gängmedlemmar genomfördes i etapper. Till att börja med identifierades, med hjälp av experter, bostadsområden med en hög andel gängmedlemmar (primära enheter: se figur B i bilagan). När dessa områden väl hade identifierats användes lokala kontakter (religiösa ledare, ideella organisationer, lokala ledare och till och med en del gängmedlemmar) för att komma i kontakt med ungdomar som var aktiva i gängen. Denna kontakt genomfördes i deras lokalsamhällen, på skolor, i samband med aktiviteter som organiserades av ideella organisationer samt på kriminalvårdsanstalter där de hölls i tillfällig arrest eller avtjänade straff.

Urvalsgruppen för populationen gängmedlemmar uppfyllde en del grundläggande kriterier, som t.ex. att de skulle betrakta sig själva som aktiva gängmedlemmar, identifiera vilket gäng de tillhörde och vara villiga att berätta om sina erfarenheter. Man har också sett till att uppnå

¹⁰ För mer detaljerad information om urval och typ av instrument som har använts, se tabellerna B och C i bilagan.

en så varierad representation som möjligt från de olika gäng som är mest kända i respektive land. Samma kriterier tillämpades för urvalet av kvinnliga gängmedlemmar, för att utforska tjejernas roll i gatugängen. Vad gäller urvalsgruppen för före detta gängmedlemmar gällde att de skulle identifiera sig som sådana för att intervjun skulle kunna fortsätta.

I Costa Rica och Nicaragua har gängfenomenet inte utvecklats på samma sätt som i övriga Centralamerika (USAID, 2006) i den mening att tillhörighet till vissa gatugäng inte innebär en absolut eller dominerande definition av deras vardagsliv. Det var därför nödvändigt att etablera en del mer allmänna begrepp för att kunna jämföra resultaten för unga från samma generation i studiens huvudfrågor. Gängmedlemmar definierades därför här som medlemmar i andra våldsbenägna ungdomsgrupper som till exempel grupper av fotbollshuliganer, eller grupper som ägnar sig åt rån och överfall.

Även om kvoterade urvalskriterier har tillämpats så råder i materialet inte total jämvikt mellan aktiva gängmedlemmar i frihet respektive sådana som är fängslade. Inte heller råder total jämvikt mellan urvalen från de två mest kända gängen, Mara Salvatrucha respektive Pandilla Barrio 18 eller mellan olika åldersgrupper. På grund av de inneboende svårigheterna med studier av den här typen intervjuades deltagarna allteftersom tillfälle erbjöds. I detta avseende tillämpades urval enligt allmänt omdöme och lämplighet.

Urvalsgrupperna försågs med ett strukturerat frågeformulär som innehöll frågor om hur gängen fungerar, riskfaktorer för inträde i gängen, motivationer och attityder. Den kvantitativa versionen av frågeformuläret som tillämpades i Costa Rica och Nicaragua var i stora drag samma som den som användes i Centralamerika, men hade anpassats något till de speciella förhållandena i dessa två länder. Motivationer och attityder undersöktes också med hjälp av Likert-skalor (se bilaga) och ett test av prosocialt tänkande och framtidsplaner genom meningskomplettering.¹¹ De före detta gängmedlemmarna fick också frågor om utträde ur gänget, och i den andra versionen av frågeformuläret (Frågeformulär 2), som bara tillämpades för tjejer, fördjupades analysen av de kvinnliga gängmedlemmarnas roll och deltagande i de sociala nätverken. De kvantitativa formulären kompletterades genom en serie djupintervjuer med ledare, på kriminalvårdsanstalter och i frihet.

Ungdomar i riskzonen

Den här gruppen utgörs av ungdomar från ungefär samma åldersgrupp, av samma kön och från liknande samhällsklasser men som inte tillhör något gäng. Urvalet genomfördes även här i etapper. Samma områden som hade identifierats med en hög andel av gäng tillämpades för att göra ett sannolikhetsurval av bostäder och därefter av ungdomar i riskzonen. Dessa ungdomar gavs ett kvantitativt frågeformulär som liknade det som gavs till gängmedlemmarna men som inte innehöll lika många frågor om hur gängen fungerar utan istället frågor om hur närvaron av gängen påverkade deras tillvaro. Tack vare att denna population inkluderades kunde man jämföra med svaren från gängmedlemmarna i flera olika frågor. Deras motiveringar och attityder undersöktes också med Likert-skalorna och meningskomplettering.

Anhöriga till gängmedlemmar

De anhöriga som kontaktades bodde i de områden som identifierats som problematiska på grund av sina många gäng. I en del fall valdes anhöri-

¹¹ Se relevant avsnitt i Kapitel IV för en mer detaljerad förklaring av det här instrumentet.

ga till gängmedlemmar som hade deltagit i studien och i andra fall hjälpte lokala kontakter till att identifiera anhöriga till gängmedlemmar som inte tillhörde den grupp av gängmedlemmar som deltagit i studien. Informationen från de anhöriga inhämtades med hjälp av ett kvantitativt formulär som innehöll fördjupande frågor om eventuella band mellan familjen, andra boende och gänget.

Boende i områden med gatugäng

I samma områden där man rekryterade studiens gängmedlemmar, anhöriga och ungdomar i riskzonen, rekryterade man även andra boende genom sannolikhetsurval. De boende i området gavs ett strukturerat frågeformulär som hade utformats för att utvärdera relationer och integration mellan gängen och lokalsamhället, samt vilken effekt de hade på livet i området.

Offentliga myndigheter och representanter för rättsväsendet, ideella organisationer, kyrkor, företagare och media

Strukturerade frågeformulär gavs också till en serie sociala aktörer som har beröring med gängen. Här inkluderas poliser samt representanter för kyrkor, ideella organisationer, offentliga myndigheter, säkerhetss sektorn och rättsväsendet. Man genomförde även gruppsamtal med individer ur dessa grupper i El Salvador (1) och Honduras (1). Frågeformulären hade utformats för att inhämta information om vilken uppfattning man hade om gängen, deras ursprung, effekt, aktiviteter och möjliga lösningar. Dessa grupper valdes ut genom bekvämlighetsurval och kriteriet var deras medverkan i arbetet med problemet.

Ekonomiska aktörer

Dessutom genomfördes en undersökning med ett frågeformulär som hade utformats för att samla in information om gängens ekonomi med tre nyckelgrupper: boende i området där gängen är aktiva (samma områden som för de andra urvalsgrupperna), småföretagare (butikägare/småföretagare samt åkare) i dessa områden, samt före detta gängmedlemmar. Urvalet av dessa grupper gjordes också genom lämplighetsurval.

Fältarbete

Strategin för informationsinhämtningen följde samma mönster i de olika länderna, så när som på vissa oundvikliga justeringar för det specifika sammanhanget. Projektet inleddes i El Salvador, Honduras och Guatemala och i en senare fas inkluderades Costa Rica och Nicaragua där fenomenet inte har utvecklats lika mycket. Av detta skäl kom en del av studiens komponenter inte att tillämpas dessa två länder, där man koncentrerade sig på gängmedlemmar, ungdomar i riskzonen och boende i närområdet.

Innan fältarbetet påbörjades testades alla undersökningsinstrument empiriskt och nödvändiga justeringar genomfördes. Man började med de mest känsliga populationerna som t.ex. gängmedlemmar i frihet och i fängelse, anhöriga, ungdomar i riskzonen, boende i de problematiska områdena, unga kvinnliga gängmedlemmar, före detta gängmedlemmar, poliser och offer. Den insamlade informationen kompletterades sedan med redogörelser från dem som arbetat med studien i fält, dvs samordnare, handledare och fältarbetare. Detta möjliggjorde en bättre psykosocial karakterisering av problematiken.

Att samla in information från gängmedlemmarna var en komplex och långsam process. Själva genomförandet av undersökningen påverkades av avbrott i fältarbetet till följd av situationer och faktorer som försvårade

datainsamlingen, som t.ex. våldsepisoder, repressiva åtgärder från polisen, valperioder, administrativa handläggningar av tillståndsansökningar, garantier om tystnadsplikt och avtal om informerat medgivande, den granskning av instrumenten som genomfördes av gängens ledare, hot från polisen mot forskningsteamet (i El Salvador) och hot från maras om att ingripa i studien (i Honduras och Guatemala).

Metodologiska begränsningar

Precis som alla vetenskapliga studier har även den här studien vissa metodologiska begränsningar som bör tas med i beräkningen när resultaten bedöms. Utformningen av urvalsgrupperna ändrades alltefter som fältarbetet framskred och när nya frågeställningar som förtjänade undersökning och analys uppstod. Forskningen koncentrerades på gängproblematiken i Guatemala, El Salvador och Honduras och fortsatte sedan med Costa Rica och Nicaragua, där studiens omfattning reducerades till gängmedlemmar, ungdomar i riskzonen och boende.¹²

Å andra sidan användes, som tidigare nämntes, experter och kunniga inom området vid urvalet av de olika lokala deltagarna i vår studie (gängmedlemmar, ungdomar i riskzonen, boende, butiksägare och så vidare) för att identifiera lämpliga områden och därefter gjordes urvalet av grupper bland dessa. Det är viktigt att notera att det grundläggande kriteriet är närvaron av våldsamma ungdomsgrupper eller gäng i områdena, det är utifrån detta kriterium man sedan arbetade med målgrupperna. Det faktum att en del områden utgör förorter utanför stadskärnan är endast en slump och beror inte på något urvalskriterium. I verkligheten är majoriteten av områdena i studien enkla (folkliga) bostadsområden.

Slutligen kan sägas att den här studien, som är ambitiös vad gäller räckvidd och omfattning, har utformats som ett gediget försök att tackla problemet ur ett systemperspektiv. Studier om vilka strukturella faktorer som ligger bakom uppkomsten av gatugång återstår att göra. Den här studien utgör en bra utgångspunkt för en fördjupning inom detta område, även om en del kompletterande undersökningar behöver göras, framför allt etnografiska undersökningar.

Costa Rica och Nicaragua

Hittills har de centralamerikanska studier som genomförts om våldsamma gatugång utgått ifrån att fenomenet är mycket utbrett i Guatemala, Honduras och El Salvador samtidigt som det i Nicaragua bara är ett begynnande problem och i Costa Rica endast finns några första tecken på tillskapandet av sådana gäng. Ofta inkluderar man inte Costa Rica när man talar om gängfenomenet i Centralamerika. De tre första länderna har vissa historiska aspekter gemensamt som förvärrar deras situation, som t.ex. den möjliga kopplingen mellan gäng och migrationsströmmar och repatriering, sviterna efter de väpnade konflikterna och införandet av en ny ekonomisk-politisk modell med mindre välutvecklade sociala skyddsnät. Dessa aspekter leder förmodligen till att man inte inkluderar Costa Rica i de empiriska studierna av frågan. I Nicaragua brukar den skillnad som finns vad gäller gängproblematikens närvaro och intensitet förklaras genom den speciella organisationen av stadsdelarna vilket, enligt studier från universitetet UCA, främjar en större tillväxt av det sociala kapitalet och minskar riskfaktorerna, framför allt för den unga befolkningen.

Det är möjligt att de sociala och ekonomiska villkoren i de två senare länderna håller på att förändras i riktning mot en ökad sårbarhet för den

¹² För Costa Rica och Nicaragua finns inga uppgifter som inhämtats genom djupintervjuer.

unga befolkningen, vilket ökar sannolikheten för att gängliknande ungdomsgrupper ska uppstå, och att problemet i dessa länder kräver mer uppmärksamhet än vad det hittills har fått. Under alla omständigheter, eftersom en viktig gemensam utgångspunkt för analyser i flera olika undersökningar är att Centralamerika betraktas som en enda region och att globaliseringsprocesserna som de olika länderna står inför inte bara påverkar dem på ett enskilt plan utan även som en helhet, är det nödvändigt och av stor vikt att undersöka gängproblematiken ur ett regionalt perspektiv.

Beslutet att inkludera Costa Rica och Nicaragua i den här studien svarar mot detta intresse och söker etablera parametrar för en jämförelse av situationen i respektive land ur ett regionalt perspektiv. De åsikter som ungdomarna i de olika länderna uttrycker kan således betraktas som en generationsmässig vision, från en grupp som står inför liknande socioekonomiska villkor vid en viss historisk tidpunkt.

Man har vidare strävat efter att utgå från rimliga antaganden om den eventuella existensen och omfattningen av våldsamma ungdomsgäng i Costa Rica och Nicaragua, och även om det på ett allmänt sett hänvisas till gängmedlemmar i dataanalysen är det viktigt att uppmärksamma att det i dessa två länder inte gäller gatugäng med samma grad av utveckling och sociala effekter som gäller för de gäng som finns i de övriga tre länderna. Man har strävat efter att belysa gemensamma indikatorer som stämmer överens med den tillämpade definitionen av gängmedlemskap som en styrande faktor för medlemmarnas vardagsliv – en nyckelfaktor i skapandet av en identitet i tonåren – samt våldsbenägenhet och riskbeteenden. En mer ingående analys än den som var möjlig i den här rapporten bör inrikta sig på skillnaderna mellan de olika grupperna med utgångspunkt från de särdrag de uppvisar i de olika länderna.

Det bör understrykas att den största delen av de observationer som görs i denna rapport baserar sig på undersökningskomponenter som inte använts för Costa Rica och Nicaragua och därför inte kan generaliseras till dessa länder. Därmed är det här en studie som främst koncentrerar sig på analysen av frågan i Guatemala, El Salvador och Honduras samtidigt som den inleder studiet av vissa frågor kring gängfenomenet i Costa Rica och Nicaragua.

Det är viktigt att läsaren håller detta i minnet, för att undvika att alla slutsatser som dras även kommer gälla Costa Rica och Nicaragua. Det är också angeläget att komma ihåg att begreppet gatugäng täcker en stor mångfald. Som har framhållits av Sullivan (2006: 16): "Problemet med studierna" (om gatugäng) "är att de kan försöka bilda arketyper utifrån en bred variation av verkligheter som hör till mycket skiftande ekologiska sammanhang". Gängfenomenet har många olika skepnader. En del författare skiljer på upp till fem olika typer av gäng, bland annat med utgångspunkt i hur väletablerade de är i sina egna områden. Det är därför också riskabelt att dra slutsatsen att det bara finns en enda typ av gäng eller att de har samma skepnad i alla länder i regionen eller ens inom ett och samma land. Läsaren bör vara medveten om detta vid tolkningen av de resultat som här presenteras.

På grund av de föränderliga förhållandena i Centralamerika och i avsikt att göra det lättare att avgöra var vårt bidrag till diskussionen ska placeras, är det slutligen också viktigt att betona att fältarbetet till denna undersökning genomfördes från november 2005 till oktober 2006. Det är därmed möjligt att de förändringar som därefter har skett, såväl när det gäller politiska sådana som de åtgärder som vidtagits för att bemöta problemet, till en viss grad kan ha påverkat förhållandena.

Kapitel II

Organisation och kulturell identifikation

Inledning

En av de mest polemiska aspekterna när det gäller att bemöta gängproblemet är att tillhandahålla en tillfredsställande definition. Vad är ett gatugäng? Vad är ett mara-gäng? Som nämndes i föregående kapitel, används följande definition i den här studien:

”Relativt stabila sammanslutningar av ungdomar som karakteriseras av att de utnyttjar städernas offentliga platser, skapar identitetsmönster, knyter samman och organiserar medlemmarnas ekonomiska och vardagliga aktiviteter, och som utan några anspråk på att utgöra en institution utvecklar en motkraft i samhället baserad på våld som inledningsvis är oorganiserat.”

Den här definitionen skiljer sig från den som tillämpas av rättsväsendet då denna i allmänhet förutsätter en högre grad av formell organisation. De juridiska definitionerna utgår också från närvaron av strukturella eller symboliska komponenter (gängnamn, tatueringar, interna regler) som inte alltid existerar. Lagen om förbud mot mara-gäng (Ley Antimarras) i El Salvador av den 1 oktober 2003 innehåller till exempel följande definition av mara-gäng:

”Grupper av individer som agerar för att störa den allmänna ordningen eller agerar respektlöst eller i strid mot god sed och som uppfyller flera eller alla av följande kriterier: De samlas regelbundet, markerar geografiska territorier som tillhörande dem, använder tecken eller symboler för identifiering och märker kroppen med ärr eller tatueringar.”¹³

Detta kapitel undersöker gängens organisation genom att studera maktfördelningen inom dessa samt i vilken grad vissa symboliska och kulturella aspekter är mer eller mindre generaliserade inom den här typen av grupper och sociala nätverk. Det finns en uppfattning om att gängen i de länder där de har nått en högre organisationsgrad och har en längre historia har fått mer komplexa strukturer och kulturella dimensioner.

Även om man traditionellt sett har uppfattat gängen som fundamentalt manliga organisationer har de i verkligheten en betydande andel kvinnliga medlemmar. De uppgifter som inhämtats under fältarbetet har bearbetats på så sätt att det är möjligt att undersöka tjejernas roll i de här gängen, för att se om strukturer med ojämlig fördelning av makten återskapas och vilka strategier de kvinnliga gängmedlemmarna tillämpar för att bemöta denna situation.

¹³ Denna lag förklarades strida mot El Salvadors konstitution enligt ett beslut från landets Högsta domstol den 1 april 2004.

Gäng och identitetsbildning

Gemensamt för uppgifterna från djupintervjuerna i El Salvador, Honduras och Guatemala är att gänget benämns eller uppfattas som en familj. Enligt dessa berättelser är medlemskapet i gängen inte direkt knutet till en önskan om att uppnå en ekonomisk vinst. Ungdomarna anger snarare att gänget ger dem något som deras familjer inte har gjort, som till exempel erkännande och självständighet. Detta påstående stärks av redogörelser från de intervjuade gängmedlemmarna där de betonar avsaknad av uppmärksamhet, stöd och välbefinnande i sina ursprungsfamiljer. De anger vidare att gänget ger dem skydd, solidaritet, bättre självförtroende, större mognad och kärlek. Den affektiva aspekten är en viktig länk mellan medlemmarna i gänget. Men trots att gänget ses som en familj står detta inte i motsats till ursprungsfamiljen utan utgör snarare ett komplement till denna.

”Mammor till mina kompisar i gänget har sagt till mig att: Jag vill att min son ska gå ur gänget. Låt honom vara där, säger jag, då har han någonstans att ta vägen. Men de kan döda honom, säger dom. Så länge han är på sin vakt och tar hand om sig själv kommer de inte döda honom, oroa dig inte för honom, vi tar hand om varandra, säger jag.”

(Informant 1, före detta gängmedlem, 29 år, Mara 18, El Salvador).

Medlemmarna i gängen bildar ett kollektiv som inte bara uppfyller vissa emotionella behov utan som även ger dem självständighet i förhållande till de vuxna. Uppgifterna från den etnografiska observationen och från frågeformulären tyder på att gängen är organiserade som en typ av brödraskap som de kallar familj. Feixa (1998), utgick från studier av flera olika ungdomskulturer och beskriver hur ungdomarna använder mötesplatser (allmänna platser utomhus, barer, mm) för att uppnå en viss självständighet, i kontrast till de vuxna auktoriteter som dominerar i andra sfärer av deras liv (familj, skola, arbete). Eftersom de inte får någon frihet hemma skapar ungdomarna en privat värld i det offentliga rummet, där vänner och samspel med andra skapar familjekänsla. Samspelet med andra unga gängmedlemmar försvarar dem mot auktoriteterna och ger utrymme för att skapa en ny ”familj” och generationen kan skapa en livsstil som är olik den äldre generationens. Samtidigt ersätts familjens auktoritet av gängets regler:

”[Gängets inträdesriter]... är en pakt som säger honom att han går med i en annan familj än den han hade förut, att den här familjen (...) är mer verklig, livets verklighet.”

(Informant 3, gängledare, Pandilla 18, El Salvador).

Gängen fungerar som emotionella föreningar, det vill säga att genom att delta i dessa uppnår medlemmarna en emotionell tillfredsställelse. Den affektiva aspekten spelar en viktig roll för medlemmens existentiella definition som individ, och på kollektiv nivå ger gängen medlemmarna en känsla av gemenskap. Tonåringarna och ungdomarna går med i gängen när de är i en ålder då det är mycket viktigt att leta efter denna personliga identitet och känna grupptillhörighet. Gängen uppfyller dessa behov.

De unga gängmedlemmarnas identitet bildas i första hand i relation till avståndstagandet från auktoriteterna, men också i relationen till andra ungdomar, speciellt i motsatsförhållandet till medlemmar från andra gäng. Det handlar om en identitet som grundar sig på kontrast, eftersom den uppstår ur avvisandet av de andra grupperna. Därigenom bildar varje gäng sin egen stil, som uttrycks genom tatueringar, klädstil

och speciella jargonger. Enligt de viktigaste sociala informanterna kan denna speciella och unika stil uttryckas genom fysiskt utseende eller figur, sätt att gå, typ av mustasch eller frisyra, sätt att prata och klädstil.¹⁴

Organisation: hierarki och makt inom gängen

Inledning

I studier av gatugång i USA och Europa har det visat sig att i majoriteten av dessa är situationen vad gäller ledarskap och inflytande så diffus att alla försök att kontrollera gängen genom att ställa deras ledare inför rätta eller på annat sätt avlägsna dem från gänget endast leder till att nya ledare framträder. ”Precis som i politiken eller i affärer är det oftare systemet än individen som bestämmer vad som måste göras och som motsätter sig förändringar” (Klein och Maxson, 2006: 195). Också den information som behandlas i nästa avsnitt beskriver ett system för gängens fungerande som innebär att en eller flera medlemmar, även om de är ledare, kan avlägsnas från gänget utan att detta allvarligt skadar strukturen eller de olika funktioner dessa personer hade, vilka kan övertas av andra medlemmar i enlighet med deras meriter.

Klein och Maxson (2006) har dokumenterat att ledarskapet tenderar att vara funktionellt, föränderligt och instabilt samt att det delas av flera gängmedlemmar. Detta beror delvis på att de olika undergrupperna i gängen ofta är bättre på att identifiera prioriteter och kontrollera beteenden än ett centraliserat ledarskap (Decker och Van Winkle, 1996).

En viktig aspekt inom gängorganisationen är territorialiteten. I studier från flera olika länder har gängens sätt att lägga beslag på ett territorium utpekats som en huvudaspekt för befästandet av gängidentiteten (Klein och Maxson, 2006; Decker och Van Winkle, 1996). Gängens territorielltänkande visas i att vissa platser eller områden används som mötesplats för gänget. De kontrollerar tillträdet till dessa platser, vilka aktiviteter som kan utövas där och användandet av de resurser som kan finnas där. På dessa offentliga platser pågår fritidsaktiviteter och kriminella aktiviteter, handel och andra ekonomiska verksamheter.

Gängens mest lokala grupp eller basgrupp kallas ”klik” och denna organiseras inom ett begränsat område. Flera klickar bildar tillsammans en ”jenga” (en enhet som samordnar klickarna, speciellt om det finns många i området), vilken i sin tur hör till ett modergäng (som går under ett eget namn). Av djupintervjuerna med gängmedlemmar och före detta gängmedlemmar framgår att basgruppernas territorier inte är särskilt stora (ungefär ett bostadsområde), vilket kan vara kopplat till behovet av att bibehålla en personlig kontakt med de boende, utöva kontroll och kunna genomföra sina aktiviteter framgångsrikt och skyddat.

Den här studien visar att en intensiv kamp pågår mellan gängen för att kontrollera och dominera territorier. Detta sker inte i det fördolda utan tvärtom tenderar gängen att ta kontrollen över offentliga platser som är öppna och helt synliga för alla som bor i området. Denna synlighet ingår i en strävan att demonstrera att de har kontroll över territoriet och de boende och i många fall lyckas de i detta uppsåt.

Undersökningen ger också information som visar att det sätt på vilket gängen tar territorier i besittning och försvarar dem innebär att det samtidigt inte kan finnas flera olika gäng i en och samma stadsdel. Tvärtom är det så att varje gäng försöker kontrollera ett visst område, betraktar det som sitt eget och till och med kan försöka utöka detta. Gängmedlemmarna försöker utöka sitt territorium till yta, antal in-

¹⁴ Se den detaljerade diskussionen av de här frågorna i slutet av det här kapitlet.

vånare och antal gängmedlemmar. Sammanfattningsvis kan sägas att den första relevanta aspekten vad gäller gängens organisation är att erövrande och försvar av territorium sker på lokal nivå och därmed är knutet till de unga medlemmarnas uppbyggande av en identitet. Territorieindelningen utgör i sig en del av etablerandet av en grundläggande hierarkisk struktur.

I följande beskrivning från en regeringsrepresentant i Honduras ges en bild av hur den hierarkiska organisatoriska strukturen kombineras med den territoriella:

”Inom grupperna finns olika hierarkiska nivåer. Först finns aspiranterna som är barn (...). Det som gör att de går från aspirant till anhängare är den fysiska kontakten. Medlemmarna talar med dem, skakar hand med dem, lär känna dem, hälsar på dem och låter dem hänga med. På sätt och vis pressar gänget dem till att bli invigda i områdets gäng. Om detta lyckas och anhängaren invigs – invigningen kan ske på flera olika sätt – blir han en nykomling, han är nu medlem i gänget och får ett smeknamn (...). Allteftersom tiden går får nykomlingen vissa uppdrag, så kallade ”ojales”. Dessa uppdrag gör att han får fler ränder, stiger i rangordningen, och han blir då en permanent maramedlem. Han är nu en soldat, någon som alltid är med gänget, han är inte längre med sin familj. Han är nu till 100% med gänget. Ovanför de här soldaterna, som är gängets armar, finns homie-chefen, som är den lägre chefen, högre upp finns den högsta chefen... självaste ledaren. Det här är den hierarkiska indelningen... hierarkin i en klick. Varje klick har samma hierarkiska indelning och en grupp av tre eller fler klickar kallas jenga. Det finns en samordnare för de olika klickarna, som utgör ledaren för en jenga och ovanför dessa ledare finns en samordnare för alla jenga.”

Två olika synsätt:

Bilden av en hierarkisk maktstruktur kontra gängmedlemmarnas bild

Bortom denna grundläggande beskrivning av mara-gängens organisation i Centralamerika, som i allmänhet accepteras av alla aktörer med en viss grad av kunskap i ämnet, finns i regionen för närvarande två mycket olika synsätt eller uppfattningar. Å ena sidan har vi uppfattningen om gängen som grupper med en strikt hierarkisk organisation och med tydliga vertikala maktstrukturer, en centraliserad ledning och välfungerade kanaler för kommunikation, samarbete och aktiv samordning. Den här bilden av problemet är vanlig framför allt hos representanter för regeringar och rättsväsendet. Å andra sidan har vi beskrivningar och berättelser från gängmedlemmarna, som betonar organisationens horisontella egenskaper och förnekar att det skulle finnas en ”capo”, eller högste ledare.

En offentlig åklagare i El Salvador kommenterade frågan på följande sätt:

”Min erfarenhet som åklagare säger mig att det finns interna ledare i grupperna och regionala ledare, lokala ledare och internationella ledare för de här grupperna. Det vill säga, grupperna styrs inte enbart av det man bestämmer här, de styrs av direktiv från utlandet, åtminstone där de här gängen kommer ifrån, från städer som Los Angeles i USA, det är där de flesta i Mara Salvatrucha och Mara 18 kommer ifrån. Det är en internationell likväl som lokal struktur.”

Uppfattningen om en hierarkisk organisation leder till en tro på att en effektiv respons på problemet skulle vara att fängsla gängledarna (se t.ex. förordningen Decreto del Poder Legislativo N° 117–2003 från Honduras).

Här är det viktigt att skilja på en hierarkisk organisation, som en del officiella uppgifter tillskriver gängen, och den pyramidlika organisation av gängen som beskrivs i denna studie. Uppfattningen om de hierarkiska strukturer som beskrivs ovan utgår från en stel modell utan anpassningsförmåga. De uppgifter som vår forskning givit antyder visserligen utan tvivel att det rör sig om en delvis hierarkisk organisation, men av ett adaptivt slag, som kan omorganiseras och är flexibel inför förändringar i omgivningen.

I de uppgifter som samlats in genom djupintervjuer med medlemmar i mara-gäng och andra gatugäng i El Salvador, Guatemala och Honduras medger man att det i varje klick finns individer som kan beskrivas som ledare och som har viss befogenhet att fördela arbetet mellan medlemmarna – mellan homies eller jombois som gängmedlemmarna kallar sig själva.

Bland gängmedlemmarna har invandrare från USA, de så kallade ”veteranerna”, en speciell status även om de inte har någon formell roll som ledare i gänget. De brukar spela rollen som rådgivare och planerare, och utgör också referenser för gruppernas ursprung eller bildande och kan informera om nya aktiviteter och om vad som händer i andra länder.

Klickens administratör kallas ”ranflero” och han sköter kassan och sammankallar till allmänna möten, eller ”mirin”. Dessa möten hålls regelbundet för att ta beslut, utvärdera, planera och se över reglerna för gruppens och det individuella beteendet. På dessa mirin deltar alla medlemmar i klicken som på ett allmänt medlemsmöte. Det finns vanligen skillnader i graden av deltagande för de vanliga medlemmarna (soldaterna) så att de deltar på ett mer eller mindre passivt sätt. Sedan finns de så kallade första och andra talaren, det är dessa som leder mötena och de är språkrör för klicken på de möten där flera klickar samlas. I mycket stora klickar finns även en person som kallas tredje talaren. Soldaterna är gängens meniga och har olika roller beroende på de uppgifter de tilldelas av gruppen eller ledarna.

”[strukturen består av] veteranen, ranflero, den första talaren, den andra talaren, i vissa klickar beroende på antalet medlemmar finns även någon som är tredje talaren, därefter kommer soldaterna, som de kallas. Ranflero är den som svarar för att hämta och lämna saker, han har en etablerat hög ställning, han har högre rang än första talaren. [Den första och andra talaren] är de som organiserar mötena (mirin), de som kontrollerar befolkningen, de kontrollerar sina homies medan ranfleron är den som sammankallar mötena. [Ranfleron] är som en administratör, det är han som delar ut vapen, pengar och sånt, men han har inte en direkt hierarki över hela klicken. [Den första och andra talaren] är de som leder hierarkin. [Ranflero] är den som sköter stålarna, skulle man kunna säga.”

(Informant 1, före detta gängledare, Pandilla 18, 24 år, Guatemala)

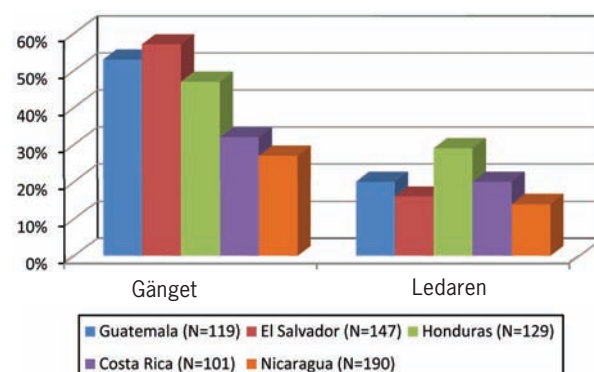
I denna berättelse – som upprepas av andra gängmedlemmar – indikeras att man stiger i hierarkin i enlighet med hur man arbetar. Ett väl genomfört uppdrag, att grunda eller åta sig en ny klick är sådant som gör att man kan stiga i graderna om det godkänns av gruppen och av andra ledare. Bland de egenskaper som bidrar till att beteckna en viss rang finns bland annat erfarenhet, fängelsevistelser, ansvar som man har åtagit sig för klicken, hur man behandlar andra medlemmar i gänget, om man bidrar till klickens säkerhet genom att undvika onödig exponering (säkerhet för medlemmarna), upprätthållande av territoriet och underrättelseverksamhet. Ledarskap förtjänas genom att man har varit med i gänget länge, har erfarenhet och kunskap, genom de uppdrag man utfört och genom att ta hand om medlemmarna, genom att ha dödat och deltagit i stölder och på genom ens rykte. De här beskrivna egenskaperna som krävs för att bli en ledare tyder på att det finns en kapacitet till självför-

valtning som tyder på mer välutvecklade organisatoriska modeller. Det finns en del mindre skillnader i beskrivningarna av de organisatoriska strukturerna för gängen i de tre länderna. I El Salvador talar man om ledare eller språkrör som leder mötena och planerar, rådfrågar och ger order till resten av gruppen. I Guatemala talar man om samordnare, övervakare, ledare, ranflero, den första och den andra talaren (leder och organiserar mötena), spionen och kassören. I Honduras finns även en gatillero.¹⁵ I djupintervjuerna med gängmedlemmar kan man också se att olika gäng, även inom samma land, kan använda olika termer för att beskriva dessa roller inom gruppen och att det inte finns exakt samma positioner i alla grupper.

Samtidigt finns en intern ”berättelse” som anger en horisontell snarare än vertikal maktfördelning. Gängmedlemmarna uppger att alla deltar i beslutsfattandet och anser att det utrymme gänget ger för varje medlems deltagande är viktigt. Det är här intressant att notera att gängmedlemmarna inte accepterar tanken på en högsta chef utan föredrar att talar om en eller flera ledare. Exempelvis var standardsvaret på frågan om vem som beslutade om vilka nya medlemmar som skulle godkännas (i enkäten som gavs till gängmedlemmarna) att detta var ett gruppbeslut (figur 1).

Figur 1

Vem som beslutar när det gäller att godkänna nya medlemmar, enligt gängmedlemmarna

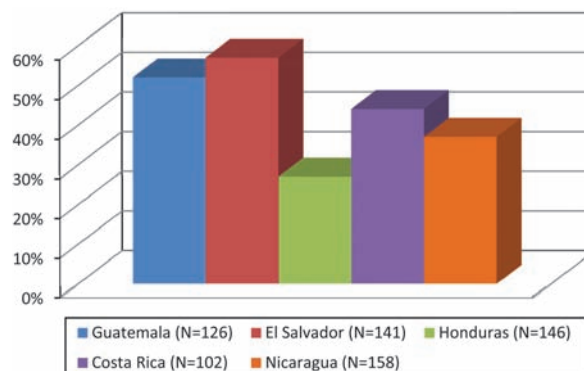

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Likaledes, när man frågade gängmedlemmarna vilka aktiviteter de utförde ofta och som hade beordrats av ”Någon annan” blev standardsvaret ”Inga alls” (figur 2).

Figur 2

Andelen ”inga arbetsuppgifter” som beordrats av ”någon annan person” (i procent)

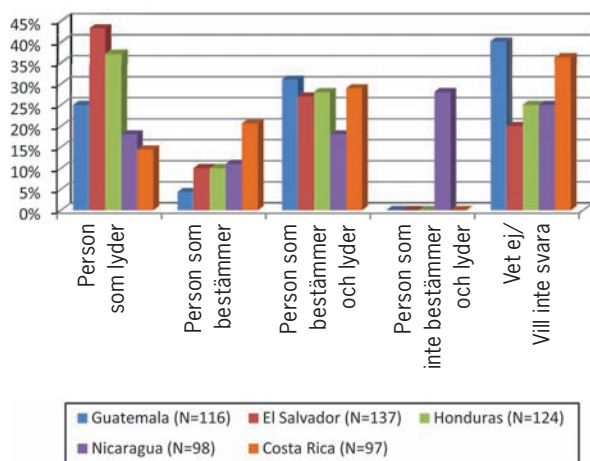
Källa: Analys baserad på frågeformulären

¹⁵ Den person inom gruppen som ansvarar för att skjuta.

Bibehållandet av en berättelse som betonar delaktighet och det faktum att gemensamma möten organiseras innebär inte nödvändigtvis att alla medlemmar deltar i samma grad eller att de ges samma vikt i beslutsfattandet. Det är svårt att tänka sig att klickarna kan tillhandahålla idealiska omständigheter för en demokratisk dialog. Som i vilken annan social grupp som helst är det uppenbart att det bör finnas en tydlig informell fördelning av funktioner inom gruppen och olika grader av inflytande inom olika sfärer mellan gruppens medlemmar.

Figur 3

Gängmedlemmarnas ställning inom gruppen (i procent)

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Figur 3 visar tydligt att även om gäng på den här lokala nivån har en viss grad av gruppdeltaktighet i beslutstagande så uppfattar en stor andel av gängmedlemmarna att deras roll inom gruppen helt enkelt är att lyda order (med högre andelar för El Salvador, Honduras och Guatemala). Detta illustrerar hur komplex frågan är. Den interna berättelsen om en horisontell organisation verkar till viss del bekräftas av att majoriteten av gängmedlemmarna i Costa Rica, El Salvador och Honduras definierar sig själva som ”någon som både bestämmer och lyder order”. Samtidigt förklarar dock en betydande proportion av gängmedlemmar i samma länder att de har en underordnad position inom gänget. Det faktum att det är så få gängmedlemmar i Costa Rica och Nicaragua som säger sig ha en underordnad position kan kanske bero på att gängen i dessa två länder inte är lika välorganiserade eller kriminellt inriktade. Den externa beskrivningen av dessa gäng – som brukar ges av de nationella myndigheterna – är att det finns en viss grad av koordination mellan klickar i regionala och nationella strukturer och att det finns ledare på var och en av de olika nivåerna. Våra intervjuer med gängmedlemmar ger föga stöd för att den här typen av strukturer med central ledning eller regionala eller nationella ledare skulle finnas, även om det i en del intervjuer förekom anekdotiska beskrivningar om samarbete mellan olika klickar och grupper i stadsdelen:

”... alltså, vi träffas, alla ledarna, jag och alla jomboys från alla ställen. Vi ringer bara varandra och bestämmer en tid för slå till (destroller) och så drar vit dit, vi snackar såklart, och om vi vill ha vapen också så kan vi låna, vi lånar av dem och de lånar av oss, så funkade det mellan oss.”

(Gängledare, El Salvador).

De beskriver också möten där en del lokala ledare deltar, men utan att nämna någon typ av capo eller högsta ledare för organisationen eller ens några regionala ledare.

Det är möjligt att de personer som ibland antas vara de högsta ledarna för de här gängen helt enkelt är ledare för de största klickarna. Det kan också hända att medlemmarna i gängen inte vill tala om ledarna, men det kan också vara så att dessa uppgifter om strukturer och ledare med förmåga till reellt inflytande på regional eller nationell nivå är överdrifter. Slutligen måste man hålla i minnet att den största delen av våra djupintervjuer med ledare gjordes med sådana som USAID-rapporten om våldsamma gatugäng i Centralamerika i (2006) definierar som ledare för stadsdelsgäng. Dessa ledare kontrollerar ett visst territorium och får ofta vissa speciella privilegier när de sitter i fängelse, ”och ibland utför de order som de får av de regionala ledarna” (USAID, 2006: 14).

Gatugängen som en företeelse med dynamiska strukturer

De offentliga myndigheter och representanter för rättsväsendet som vi konsulterade i El Salvador, Honduras och Guatemala ansåg att gängen i Centralamerika befinner sig i en förändringsfas. Det rör sig inte om statiska oföränderliga grupperingar utan om grupper som har förändrats i takt med de juridiska, sociala och ekonomiska förändringarna:

”Om gängen ses som en levande struktur, vilka organisatoriska och tekniska nivåer kommer de då att kunna uppnå? De tvingas nu genomföra förändringar för att överleva den här etappen. Jag tror att vi inom en mycket snar framtid kommer att få se gäng som har en strukturell och teknisk nivå som inte fanns förut. Det verkar som om deras organisation håller på att utvecklas...”

(Myndighetsrepresentant i Guatemala).

”Gängen har en egen dynamik. De börjar som små celler som sedan växer. De hamnar i konflikt, erövrar, blir dominerade och absorberas, blir mer och mer komplexa i sin organisation, i sin arbetsfördelning, precis som utvecklingen kan vara för ett företag. De växer mer och mer, de blir till ett bolag och sedan går de in i en kris på samma sätt som bolag gör. Oavsett vad vi vill att de ska vara så är det en levande organism vi talar om, som inte är inställd på en kort livslängd. De har redan tagit sig igenom embryostadiet, de befinner sig nu i tonårsstadiet och utvecklingen kommer att fortsätta och kan förlängas eller bli kortare beroende på olika faktorer som i sin tur delvis beror på hur effektivt staten och dess olika myndigheter arbetar.”

(Myndighetsrepresentant i El Salvador).

I de här uttalandena ser vi en uppfattning om gängens utveckling mot socialt accepterade och stabila företeelser, och de liknas vid företag.

Enligt en del av de myndighetspersoner som har intervjuats finns det flera olika anledningar till att gängen har fått en mer effektiv organisation. En av dessa är att de har börjat ägna sig åt vinstgivande aktiviteter, framför allt olagliga sådana, vilket beskrivs längre fram i texten. Ytterligare orsaker är, enligt djupintervjuerna som genomfördes i tre länder, relaterade till statens inställning och de olika myndigheternas åtgärder då de har infört nolltolerans eller andra typer av hård politik och massarresteringar. Enligt dessa har de här aspekterna bidragit till en förstärkning av grupperna eftersom gängen i många fall uppnår sina mål på fängelserna.

I allmänhet pekar alla intervjuade myndighetsrepresentanter på en ökad gängaktivitet med användande av hårdare metoder under de senaste fyra åren. Enligt dessa har gängen sedan den ”tuffa politiken” (*mano dura*) infördes blivit bättre organiserade, dels som ett svar på repressionen

men dels också på grund av behovet av en mer effektiv fördelning av makt och ledning. En del informanter tror att de har utvecklat en strukturell organisation av militär eller företagsliknande karaktär och blivit redskap för narkotikahandlare, för den organiserade brottsligheten och agenter för utpressning av boende och butiksägare i lokalsamhällena.

Det ekonomiska frågeformulär som gavs till boende och butiksägare i lokalsamhällena med gängnärvaro speglar också denna uppfattning på ett tydligt sätt. En stor majoritet av deltagarna i den här enkätundersökningen (mellan 61 och 87%, beroende på land och kategori – butiksägare eller boende) anser att gängen har förändrats under de senaste fyra åren. Poliserna som arbetar i stadsdelar med aktiva gäng instämmer också i detta. När man vidare frågade om vilka förändringar de har uppmärksammat var de vanligaste svarkategorierna följande:

- Organisationen är mer komplex och effektiv (Guatemala: 43%, El Salvador: 38%, Honduras: 59%).
- Mara-gängen är mer våldsamma idag än tidigare (El Salvador: 56%, Honduras: 79%).

Gängmedlemmarnas standardsvar på frågan om hur de uppfattade förändringarna visar på en ökning av antalet medlemmar i Guatemala (11%) och El Salvador (23%) samtidigt som denna typ av förändring inte hade uppfattats i Honduras.

Gängmedlemmarnas svar i detta sammanhang visar inte på någon mer avancerad organisation eller högre grad av deltagande i våldsamma eller kriminella aktiviteter i något av de fem länder som deltog i studien. Samtidigt vet vi emellertid inte hur uppriktiga de har varit i sina svar eller hur mycket information de vanliga medlemmarna ("soldaterna") har vad gäller detta tema.

Det råder ingen tvekan om att en utveckling av ett system av kvantifierbara indikatorer skulle komma mycket väl till pass för att utforma och genomföra politiska åtgärder som svar på gängproblematiken genom att mer effektivt kunna utvärdera gruppernas utveckling och vilken typ av kriminella aktiviteter de deltar i. Till exempel skulle man kunna använda liknande metoder som de som tillämpas i National Youth Gang Survey (Klein och Maxson, 2006) eller Expert Survey, som utformats av Eurogang, eller genom att tillämpa standardiserade och pålitliga indikatorer i de nationella enkätundersökningarna om ungdomsfrågor för att möjliggöra en kvantitativ analys av gängproblematiken.¹⁶

I den enda longitudinella gängstudie som hittills har genomförts i Centralamerika beskriver Rodgers (2006) hur det gäng han studerade med hjälp av deltagande observation, utvecklades från att vara ett mer traditionellt gatugäng¹⁷ till det som i facklitteraturen har kallats ett specialiserat gäng.¹⁸ Även om det inte går att generalisera utifrån en enda studie med en så lokal omfattning som Rodgers, är det sannolikt så att samma krafter som ledde till den övergång som beskrevs av Rodgers är aktiva även i andra delar av regionen.

Uppgifterna från boende och butiksägare i gängens områden visar, även om det rör sig om indirekta uppgifter, på en ökning och förstärkning av gängens kriminella identitet och djupintervjuerna med

¹⁶ Se till exempel några av indikatorerna för de enkätundersökningar som har utvecklats av Eurogang i Klein och Maxson (2006: 267).

¹⁷ Större till storleken (kring 100 ungdomar), en indelning av områdets gäng i klickar efter ålder, deltagande i våldskonflikter för att försvara området, olika brott som har en mer social än ekonomisk karaktär.

¹⁸ Mindre till storleken (kring 18 ungdomar), mer våldsamma med en mer social än ekonomisk inriktning och med tydliga kopplingar till narkotikahandel.

gängmedlemmar visar på ett mycket tydligt sätt den allt viktigare roll som narkotikalangning har fått i deras verksamhet. Det går därför inte att utesluta att i takt med att dessa gatugäng i regionen har institutionaliserats så har detta givit upphov till att vissa gäng fått en alltmer kriminell identitet. Tvärtom är detta något som bekräftas av nyckelinformanter, boende, före detta gängmedlemmar, polisen och andra. Om det är så som hävdas i många studier – att gängens sammanhållning direkt kan relateras till nivån av brottslighet och deltagande på illegala marknader, samt med graden av den repression som riktas mot gängen (Klein och Maxson, 2006) – verkar myndighetsrepresentanternas åsikter liksom de erfarenheter som förmedlas av boende och butiksägare i gängområdena vara rimliga. Det är dessa personer som observerar och drabbas av processen i sin vardag.

Den ”motståndskultur” som gatugängen representerar (Moore och Vigil, 1989) innebär att varje avståndstagande åtgärd från samhällets institutioner (polisen, skolan, arbetsgivarna, etc) förstärker gängens sammansvetsning och självständighet. Klein och Maxson (2006: 206) säger i denna fråga att ”det krig som förs mot gängen rättfärdigar gängens eget krig”. En före detta gängmedlem säger: ”Då blir allting mycket blodigare också. Om de blir tuffa så blir gänget också tufft” (Intervju 2, före detta gängledare, Pandilla 18, Guatemala).

Därför varnas i flera studier om faran med en åtgärds politik som förvandlar gängen till fiender, då sådana strategier stärker sammanhållningen inom dessa grupper. Istället rekommenderas preventiva åtgärder som inriktas på de yngre åldrarna och stödåtgärder för dem som vill gå ur gängen (Klein och Maxson, 2006).

Det är möjligt gängens institutionalisering – som en följd dels av att de faktorer som låg bakom deras uppkomst fortfarande existerar och dels på grund av att nya faktorer har givit dem större mening (till exempel tillämpningen av drakoniska straff) – har lett till att deras kriminella identitet har förstärkts likväl som deras deltagande på de illegala marknaderna. En annan fråga är om denna förstärkta kriminella identitet har åtföljts av en utveckling av regionala strukturer för samordning, samarbete och ledarskap mellan olika klickar eller lokala grupper.

Flexibel samordning av kriminella aktiviteter via internationella nätverk utgör ett grundläggande drag för den nya globala ekonomin och den sociala och politiska dynamiken under informationsålderns tidsepok. Det finns ett allmänt erkännande av fenomenets existens och vikt som grundar sig på en mängd tillgängliga uppgifter, framför allt från väldokumenterade journalistiska rapporter och från internationella konferenser. Sociologerna å sin sida utelämnar dock till stora delar fenomenet när de analyserar ekonomier och samhällen, med argumentet att uppgifterna inte är tillräckligt pålitliga och att de är behäftade med sensationism. Om man emellertid medger att detta är ett fenomen som utgör en grundläggande dimension av våra samhällen, och även av det nya globaliserade samhället, bör man dock använda alla tillgängliga uppgifter för att undersöka sambanden mellan de här kriminella aktiviteterna och samhället och ekonomin i allmänhet (Castells, 1997: 194).

I denna studie har vi kunnat konstatera att dessa uppfattningar av situationen återfinns inom flera av de studerade populationerna, med undantag för gängmedlemmarna själva. Följaktligen kan man formulera två hypoteser: antingen finns det inte, eller så finns det (utan att man kan ange hur vanligt och avancerat fenomenet är). Tolkningen av uppgifterna blir till ett pussel eftersom dessa, precis alla kriminella organisationer, inte speglar den reella strukturen och dimensionerna. Om det är svårt att se

strukturen i lagliga privata aktiebolag hur svårt bör det då inte vara i organisationer som grundas på brottslighet? Detta är anledningen till att uppgifterna måste tolkas såväl i sin kvantitativa som kvalitativa dimension.

Organisation och ledarskap på fängelserna

Under studiens gång genomfördes såväl enkätundersökningar som djupintervjuer med gängmedlemmar som befann sig i fängelse i Guatemala, El Salvador och Honduras. Vid dessa besök kunde man observera de intervjuades beteende, fängelsemiljön och hur gängmedlemmarna interagerade med sin omgivning. Det är värt att notera att det i facklitteraturen ofta påpekar att själva förhållandena i fängelset bidrar till en större sammansvetsning av gängen som finns inom denna slutna miljö och att de även bidrar till mer hierarkiska maktstrukturer på grund av en högre grad av kontroll över medlemmarnas beteende.

Med utgångspunkt från den dynamik som iakttagits inne på fängelserna framför vi följande observationer:

- I fängelset identifierar myndigheterna vissa gängmedlemmar som varandes gängledare. Myndigheterna använder själva dessa ledare för att representera fångarna i samtal om interna frågor som rör fängels administration.
- Även externa organisationer, så som ideella organisationer som arbetar för de mänskliga rättigheterna, använder sig av gängledarna i sin kommunikation med fångarna.
- En direkt observation av gängmedlemmarna i fängelsemiljön gör det möjligt att tydligt se vilket ledarskap som vissa mara-medlemmar tillåts utöva över andra interner. Detta manifesteras av en servil attityd, de rådfrågas när beslut ska fattas och den vikt andra interner och gängmedlemmar ger deras åsikter tillsammans med andra uttryck för samordning och underdånighet.
- En del beskrivningar som gavs av gängmedlemmarna antyder att det fanns vissa ekonomiska tillgångar som gänget utanför försåg sina medlemmar i fängelse med:

”Pengarna kommer från de olika klickar som finns i varje stadsdel... och en del av de pengarna överlämnas till fängelserna, och därifrån sköts pengarna via ett bankkonto eller ett personligt konto som tillhör någon de litar på, och pengarna sköts av en kassör och kontrolleras av en revisor.”

(Informant 10, gängledare, Mara Salvatrucha, 29 år, Honduras).

- På flera fängelser finns tillgång till droger, mobiltelefoner och i vissa fall skjutvapen.
- Det finns indikationer på fungerande kommunikationskanaler mellan världen utanför fängelset och internerna, ibland till och med över nationsgränserna. I El Salvador intervjuade vi ledare för Pandilla 18 i ett modellfängelse, modernt och med hög säkerhet, det enda fängelse i regionen där internerna ska vara isolerade, inte får tala med någon, inte får ta emot besök, inte får använda telefon eller motta korrespondens. En vecka senare, i en intervju i Honduras med andra ledare för Pandilla 18 kände dessa redan till att vi hade intervjuat två ledare i fängelset i El Salvador. I en del av våra djupintervjuer med före detta gängmedlemmar framkom uppgifter om att många instruktioner kommer från ledarna som sitter i fängelse. Fängelset har blivit ett center för logistik och handling.

I tillägg till våra kvalitativa observationer visar en jämförelse av data från enkätundersökningen med gängmedlemmarna i fängelse och undersökningen med gängmedlemmar i frihet att det finns skillnader vad gäller de frågor som tidigare har berörts angående ledarskap och makt i gängen. Av de gängmedlemmar som befinner sig i frihet (n=254) anger 51% att de inte ägnar sig åt någon vardaglig aktivitet som de utför på order av någon överordnad, medan denna andel för gängmedlemmarna i fängelse (n=127) sjunker till 32%. Å andra sidan anger 36% av gängmedlemmarna i fängelse att de dagligen får instruktioner om att delta i kriminella aktiviteter, medan denna andel för gängmedlemmarna i frihet var 18%. Därmed är det möjligt att gänget har ett mer avgörande inflytande över medlemmarnas beteende i fängelserna än utanför.

Enkätundersökningen med gängmedlemmars anhöriga speglar också den kontraproduktiva effekt den hårda straffrättsliga politiken har haft. Standardsvaret från anhöriga på frågan om vilken effekt fängelsestraffen har haft på deras släkting är att deras beteende har blivit våldsammare och att de har knutits hårdare till gänget (Guatemala: 61%, El Salvador: 29%, Honduras: 46%).

Samtidigt finns det en allmän uppfattning bland representanterna för ideella organisationer, före detta myndighetspersoner, representanter för internationella organisationer och en del representanter för säkerhetssektorn om att fängelserna utgör center för logistik, rekrytering¹⁹ och ”intelligent styrning” av gatugängen och att de därmed gynnar deras aktiviteter. Det är förvisso så att gängens ökade styrka som en följd av repressiva straffrättsliga åtgärder, till exempel genom att de underlättar kontakter mellan unga gängmedlemmar och ungdomar som inte är medlemmar, leder till en ökad kontakt mellan olika klickar och förstärker den sociala sammanhållningen bland dessa grupper som ett sätt att klara av fängelsemiljön. Detta sammanfaller med uppgifter från Moore (1991) och Scott (2007) från andra håll i världen.

Avslutande kommentarer

Sammansättningen av gängen visar att de i mångt och mycket har bibehållit sin ursprungliga form och utgör ett sätt för tonåringar att skapa en identitet, knuten till en motståndskultur, så som har beskrivits ovan. Beskrivningen av deras aktiviteter i kombination med vår information om deras kopplingar till marknaden, till korruption inom polisen och sannolikt även inom politiken, gör det möjligt att skissera en bild av en organisation som är mycket mer flexibel och dynamisk än den som deras aktiva eller före detta medlemmar beskriver – eller den som myndigheterna beskriver.

För de första två organisationsnivåerna finns mycket robusta uppgifter som bekräftar följande grundläggande organisatoriska plattform:

1. Vanliga gängmedlemmar (12–25 till 30 år):
Operativa och praktiska funktioner.
Kort livslängd.
Synliga för allmänheten.
2. Lednings- och kontrollnivåer: Ledare ute på gatan och i fängelserna (20–30 år):
Operativ kontroll.

¹⁹ I en del av våra djupintervjuer dokumenteras den här rekryteringsfunktionen då en del av de intervjuade berättar att de gick med i gänget när de befann sig i fängelse. Den hårda miljön gör att en del går med i gänget som en överlevnadsstrategi: "Redan i fängelset gick jag med, mer för att överleva än för att jag ville gå med" (före detta gängledare, Guatemala).

Direkta ekonomiska förmåner.

Dessutom ter det sig uppenbart att det runtomkring gängen finns grupper eller intressen som på olika sätt kan dra nytta av eller utnyttja gängens existens och aktiviteter. Det är fortfarande osäkert om det finns en tredje nivå eller en tredje dimension av gängens organisation. Om denna tredje nivå finns skulle den eventuellt kunna definieras enligt nedanstående.

3. Högsta nivån:

Strategisk kontroll.

Osynliga för allmänheten (och okända för de vanliga medlemmarna).

Omfattande direkta ekonomiska fördelar.

Uppgifterna om att denna högsta nivå skulle existera är inte robusta, men kommer från flera olika håll, vilket innebär att det finns behov av en mer systematisk undersökning som särskilt fokuserar på detta tema.

Gänget som kultur

Kulturella och symboliska aspekter som element i en gruppidentitet

Somliga författare hävdar att globaliseringen av de kulturella element som associeras med de våldsamma gatugängen, populariserade genom hiphop-kulturen och gangstarap, har förvandlats till en resurs för motstånd och en alternativ kulturell identitet för ungdomar från marginaliserade områden, på samma sätt som den religiösa radikalismen i andra sammanhang har erbjudit den här typen av alternativa kulturella identiteter. Dessa författare hävdar vidare att "Den moderna statens misslyckande och avsaknaden av tro på en bättre framtid har stärkt motståndsidentiteten" (Hagedorn, 2006: 188).

De materiella elementen i gängkulturen, den allmänt kända och stereotypiska beskrivningen av denna, med historier om regler och bestraffningar för överträdelser, territoriet samt invigningsriterna, har återberättats till leda i massmedia, i journalistiska pseudoundersökningar och andra kanaler så till den grad att vilka ungdomar som helst, i vilken del av världen som helst, som har tillgång till Internet eller MTV, har kommit i kontakt med de här kulturella stereotyperna och kan använda dem för att konstruera alternativa motståndsidentiteter. Detta innebär inte att det är media som ligger bakom gängproblemet utan snarare att de på många olika håll i världen har bidragit till uppkomsten av ett språk baserat på liknande symboler.

Tatueringar, vissa klädesplagg, graffiti eller handtecken och andra kulturella symboler kan användas av de här grupperna för att skapa en unik identitet. Invigningsriterna, reglerna och straffen (oavsett om de verkligen tillämpas eller ej, med utgångspunkt i hur dessa tar sig praktiska uttryck som kan observeras) hjälper gruppen att bygga upp en romantisk bild av tillhörighet, lockar med tjusningen i en alternativ identitet och bidrar till gruppens sammanhållning.²⁰ I de kommande avsnitten presenteras resultaten från denna studie rörande några av dessa kulturella aspekter i de centralamerikanska gängen.

²⁰ "Understanding the gang means understanding gang culture" (Decker och Van Winkle, 1996:73), eller på svenska: "För att förstå gängen måste vi förstå gängkulturen".

Regler och bestraffningar

I djupintervjuerna nämner såväl gängmedlemmar som före detta gängmedlemmar vissa regler som finns i deras gäng, även om dessa inte alltid kan generaliseras till alla grupper. Bland dessa regler kan nämnas förbud av användning av s.k. ”pega y piedra”.²¹ Dessutom anges att det inte är väl sett att röka marijuana eller dricka alkohol utan tillstånd och vid tillfällen då detta inte har planerats av gruppen. Att bryta mot dessa regler anses i allmänhet utgöra ett mindre allvarligt regelbrott, eller som en av informanterna beskriver det:

”(...) gruppen lever för nära för att såna saker, till exempel, om någon skulle hålla på med crack inom gruppen... så är det uppenbart, det vill säga det märks, det märks att hans attityd ändras, han blir annorlunda, sånt leder till straff, som ibland kan vara lindrigt.”

(Informant 1, före detta gängledare, Pandilla 18, 24 år, Guatemala)

Andra regler förbjuder stöld i gängets eget område, att umgås med andra gäng eller personer, gå runt eller attackera ensam, begå våldtäkt, attackera någon från ett annat gäng om han befinner sig med någon som inte tillhör det gänget, driveby shootings²² och att gå ur gänget. En del informanter berättar också om regler för gruppens speciella stil, dvs att en speciell frisyr, speciella kläder, symboler och färger måste omfattas av medlemmarna.

De här reglerna innebär att gruppmedlemmen förväntas bete sig på ett visst sätt. Om de inte gör det kan de straffas, vilket illustreras i följande utdrag:

”(Om en medlem) börjar göra saker som homies i den delen av gänget inte ska göra, så går någon och pratar med honom och säger att ”här är det vi som sköter saker på det här och det här sättet för vår egen säkerhet och för hela områdets säkerhet och om du gör om det där så kommer du att få problem”. Så de pratar med honom. Om han inte fattar läget, så tar man till andra alternativ”

(Dubbel intervju, repatrierad och gängmedlem, Guatemala).

Enligt denna beskrivning straffas manliga och kvinnliga medlemmar genom ett kollektivt straff som kallas ”chequeo”, ”calentamiento” eller ”pegadita”. Personen får stå i mitten av en cirkel och ta emot slag. Kvinnliga medlemmar får oftast sina straff från andra tjejer. I enlighet med ovanstående beskrivningar utgör våldet en del av gängkulturen i form av en rituell mekanism och fungerar framför allt som ett redskap för att kontrollera medlemmarnas beteende.

Det är dock viktigt att understryka hur svårt det är att kontrollera om dessa beskrivningar verkligen stämmer överens med verkligheten. Forskning i USA visar att även om det bland gängmedlemmar i andra länder också talas om beteenderegler och straff, så skiljer sig detta från deras beteende i verkligheten. Gängmedlemmarna själva har utvecklat en hel mytologi om den här typen av regler och straff som har mycket liten förankring i verkligheten. (Decker och Van Winkle, 1996).

Denna motsägelse ger oss dock inte befogenhet att dra slutsatsen att det inte skulle finnas några regler inom gängen. I allmänhet finns det inom alla grupper och föreningar ett visst spänningsförhållande mellan å ena sidan de regler och värderingar som utgör basen för gruppen och å andra sidan överträdelser av dessa. Förekomsten av straffåtgärder är ett resultat av detta spänningsförhållande. Dessa förhållanden, som ibland kan uppfattas som uttryck för dubbelmoral, kan observeras i politiska partier, religiösa

²¹ Termen ”pega” står för lim (att sniffa), och ”piedra” står för ett kokainderivat också kallat crack.

²² Skjuta på en gängmedlem eller en oskyldig från en bil som är i rörelse.

samfund, civila organisationer och naturligtvis också inom gatugängen. När det kommer till kritan lever ingen grupp av individer i harmoni, utan snarare i konflikt mellan vad de vill göra och vad de slutligen gör.

Utan bas i undersökningar med deltagande observation är det svårt att veta hur väl det som sägs stämmer överens med vad som faktiskt sker inom gängen i Centralamerika. Ett exempel på uppgifter som dock ändå gör det möjligt att undersöka denna aspekt är det som gäller missbruk av kokain och kokainderivat. Även om det i praktiskt taget alla djupintervjuer som genomfördes med gängmedlemmar sades att det är förbjudet att använda den här typen av droger, angav en inte obetydlig andel av medlemmarna, var fjärde i nästan alla länder, att de faktiskt konsumerar kokain och kokainderivat.

Territorium: social integrering, identifiering och maktbas

I själva definitionen av detta slags gatugång ligger att de utgör grupper med en tydlig inriktning på användandet av offentliga platser. Dessa organisationers offentliga synlighet speglas tydligt i våra uppgifter. Boende och butiksägare i området anger att gängmedlemmarna träffas och använder offentliga platser som t.ex. gathörn, gator, parker och andra platser.

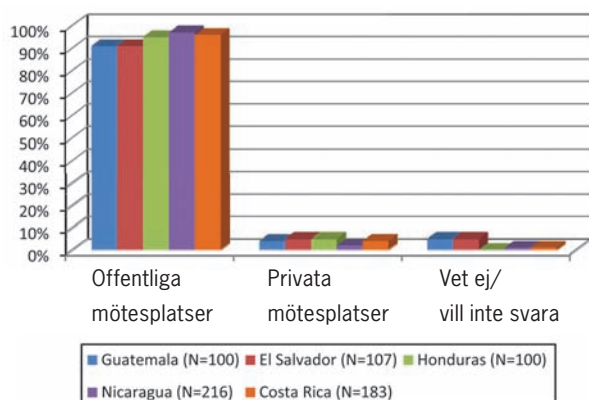
Territorieindelningen bidrar också till uppbyggandet av en gruppidentitet eftersom det är det geografiska område där den historiska och biografiska relationen mellan medlemmarna i respektive gäng bildas och samtidigt åtskiljer dem från andra gäng.

Det är viktigt att förstå att territoriet inte bara utgör ett fysiskt utan även ett symboliskt territorium. Det sistnämnda skapas på ett psykologiskt och affektivt plan, vanligtvis i relation till en viss fysisk plats eller ett geografiskt område. Territoriets gränser spelar alltså en viktig roll eftersom de strukturerar utrymmena och ger varje plats en speciell vikt och funktion för respektive grupp, samtidigt som de också utgör platser för möte och friktion mellan grupperna.

De inhämtade beskrivningarna indikerar att valet av gäng till stor del beror på den direkta kontakt som personen har med gänget i sitt område. Det vill säga att barn och ungdomar dras till det som är nära, känt och vanligt i deras omgivning. Därigenom är ett gängs närvaro eller kontroll över ett område en viktig faktor för att barn och ungdomar ska gå med i detta. Till exempel om gänget X finns i mitt område är det sannolikt att jag identifierar mig med det gänget.

Figur 4

Gängens samlingsplatser enligt de boende i området

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Alla unga gängmedlemmar som deltog i djupintervjuerna uppger att de har sökt sig till gäng som fanns i deras närhet, genom personer de hade kontakt med nära hemmet eller i skolan (vänner eller grannar). Följande två beskrivningar illustrerar den här situationen:

”Jag har bott här sedan jag var liten och eftersom det fanns många gängmedlemmar så hade jag några kompisar som var med dem och eftersom jag gillade det, jag gillade det dom hade (...) tatueringarna, deras kläder och hur de gick (...) Jag var avundsjuk på dom (...) Beundrade menar jag.. . för avundsjuka är dåligt, jag beundrade dom...(Jag var) tio år.”

(Gängmedlem, Guatemala).

”Alltså, från när jag var tretton år... jag bodde i mitt kvarter och där fanns gänget (...) Jag såg dom varje dag (...) Dom såg coola ut... det dom gjorde, deras stil (...) Jag tyckte dom var intressanta (...) Jag har alltid tyckt att dom verkade intressanta... när jag var tolv år tyckte jag de var coola, när jag var tretton år gick jag med... Och varför just det här gänget och inget annat? För jag gillade dom... Men kände du till några andra gäng? Nej, bara det här... Och du gick med för att det var gänget i ditt område, det närmaste gänget? Ja”.

(Ledare i Pandilla 18, 23 år, Guatemala)

Faktum är att majoriteten av de intervjuade gängmedlemmarna och före detta gängmedlemmar säger att de när de gick med trodde att gänget var en lokalt baserad kompisgrupp, ett tidsfördriv, ett utrymme för lek och för att ha kul. De gick inte medvetet in i en strukturerad organisation och än mindre i en organisation där kriminella aktiviteter förekom. Svaren indikerar också att gängen var mindre våldsamma när de gick med i jämförelse med vad som idag är fallet. Allteftersom de blev mer erfarna gängmedlemmar fick ungdomarna större kännedom om organisationens olika dimensioner (hierarkin) och hur gängens aktiviteter var nära knutna till våld.

”Den första kontakten jag fick med gängmedlemmar var när jag var ungefär 14 år, men utan att vara direkt med dom då; jag tillhörde en grupp ungdomar som var hårdrockare, och kontakten med maras berodde på en konflikt på grund av skillnaderna mellan dom och oss, även om det inte kom till något våld oss emellan. Alltså jag lärde känna dom på det sättet, då kallades de inte gängmedlemmar, det fanns inte så många då här i Guatemala. Dom kallades för cholos (personer som hör till underklassen), och dom var inte så etablerade”

(Före detta gängmedlem, 24 år, Pandilla 18, Guatemala)

”För mig verkade det som om det var ett slags tidsfördriv, en cool grej, men allteftersom tiden gick märkte jag att det var något mer.”

(Gängledare, Mara Salvatrucha, 29 år, Honduras).

”För mig vara gängen bara några snubbar som ägnade sig åt att ta hand om ett område och inte behövde störa personer från andra ställen, andra områden, och bara leva i fred... i alla fall förut, när vi gick med.”

(Före detta gängledare, Mara Salvatrucha, Honduras)

En annan viktig aspekt av territoriedimensionen är tydlig i försvaret mot intrång från andra grupper. Det här är ett försvar som har en symbolisk dimension i och med den personliga identifikationen med territoriet, men också en instrumentell dimension då det också rör sig om ett skydd av bostadsområdet och, som vi kommer gå in på längre fram, i några fall ett skydd av gängets ekonomiska basen.

”På den tiden var det mycket viktigt, för det var ditt område, där du kan röra dig utan att någon stör dig, utan att någon muckar med dig, där det inte finns risk för att något annat gäng kommer in och dödar dig, det är därför det är så viktigt att försvara det. Tråkigt nog (försvarar man sig) med våld, eller hur? Om du plötsligt ser att en annan grupp lägger sig i där de inte borde, vi kan kalla det område 1, till exempel. Om vi ser att MS håller på att bilda en klick vid 17:e gatan och 9:e avenyn och allt det där, då säger någon plötsligt ”dom från Salvatrucha är på 17:e gatan” och man måste få bort dom under pistolhot eller på vilket sätt som helst, men det är aldrig någon dialog, det har definitivt aldrig funnits någon dialog. När man, alltså gänget, kommer till ett område, gör du en graffiti, du markerar det. Eller när du går till andra områden och ser graffiti som identifierar en av gängmedlemmarna vet du säkert att där finns det en annan typ av... eller så identifierar det till och med ditt eget område.”

(Före detta gängledare, 24 år, Pandilla 18, Guatemala)

När det behövs försvaras territoriet spontant och med de resurser som är omedelbart tillgängliga: ”med det du har, stenar, slagträn, knivar, så gott det går.” Gängens sätt att markera och försvara territoriet gör att det aldrig finns många gäng i ett område, tvärtom, varje gäng försöker kontrollerar ett område och göra det till sitt eget eller till och med utöka det. Det här är en fråga som diskuteras mer ingående i nästa kapitel.

Å andra sidan konstrueras territoriet också för att det ska utgöra en säker plats, en plats där man är skyddad mot våld från utomstående grupper. Men motsättningarna och konfrontationerna fortsätter och därmed är gängmedlemmarna och andra boende i området, trots föreställningen om säkerhet, alltjämt hotade till livet. Vad gäller territoriets instrumentella dimension kan man i följande utdragen från intervjuerna se hur man inom sina områden, tillsammans med den ekonomiska aspekten, också hanterar vapenlogistiken. De här aspekterna vävs också in på en symbolisk nivå med den känsla av makt som territoriet innebär och den känsla av erövrande och dominans som de bygger sin identitet på.

Utöver de redan nämnda funktionerna fyller territoriet i sig själv en viktig ekonomisk funktion för gänget eftersom det utgör en källa till makt som gänget använder för att tjäna in pengar för gruppens uppehälle.

”(Territoriet) är mycket viktigt för vi får våra inkomster från det.”

(Gängledare, Honduras)

”... de slåss om det framför allt på grund av vapnen och drogerna. Drogerna ger makt så att dom kan få tag på vapen för att kunna kriga mot vad som helst.”

(Före detta gängledare, Honduras)

”Det är viktigt att det finns sådana här ställen i gängets område för att man ska kunna kräva in hyra.”

(Före detta gängledare, Honduras)

I Costa Rica och Nicaragua är frågan om territorium speciellt intressant, likväl som den förmodade naiviteten hos de nya medlemmar som går med i gruppen, utan att på förhand tänka igenom vilken allvarlig verksamhet det implicerar. Som tidigare nämnts har grupperna som studerats i de här två länderna inte så starkt fäste i samhället att de kan jämföras med maragång eller andra våldsamma ungdomsgatugång. En av de mest intressanta upptäckterna i de här länderna har dock direkt att göra med användandet av offentliga platser som mötesplats och scen för deras främsta aktiviteter.

Att offentliga platser som t.ex. gathörn, parker, trappor osv, spelar en viktig roll som mötesplatser och platser att vara på (vilket har konstaterats i Costa Rica och Nicaragua), leder tankarna till den symboliska innebörd de får i den identitetskonstruktion vi har talat om tidigare. Vidare utgör effekterna, i termer av de boendes möjliga uppfattning om att gängen tar över dessa offentliga platser och tendensen till våldsamma aktiviteter som kan inverka på deras säkerhet, en varning om en möjlig uppkomst av en ungdomskultur som delar några av de främsta egenskaper som är utmärkande för maras och våldsamma ungdomsgatugång.

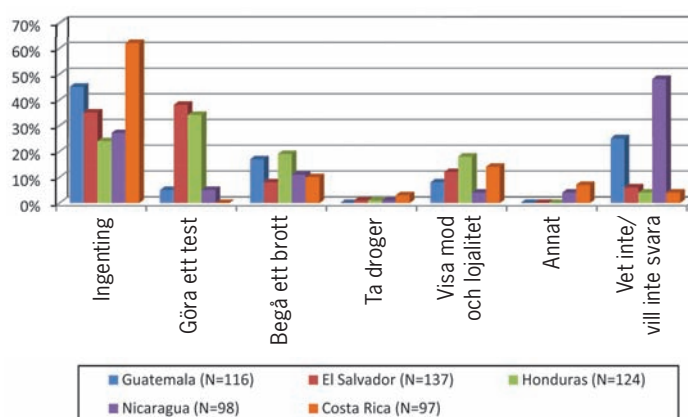
I detta sammanhang bör noteras att beskrivningarna från gängmedlemmarna i Guatemala, Honduras och El Salvador klargör att den anslutningsprocess som gäller de allra yngsta sker på grund av närhet i lokalsamhället och inte genom någon planerad rekrytering. Den här närvaron i det offentliga rummet utgör en ikon med dragningskraft för barn och yngre tonåringar som just påbörjat sin identifieringsprocess utanför familjesfären och som under vissa omständigheter fyller det tomrum som avsaknaden av vettiga alternativ innebär. Uppgifterna om att vissa ungdomsgrupperingar i Costa Rica och Nicaragua tenderar att ta över offentliga platser bör därför ägnas särskild uppmärksamhet.

Invigningsriterna

I mytologin om gängen och i gängmedlemmarnas egen berättelse finns uppfattningen att inträdet i gänget har en rituell dimension. Av djupintervjuerna med gängmedlemmar framgår att mod och lojalitet mot gruppen är grundläggande egenskaper när en ny medlem ska godkännas. Man visar att man har dessa egenskaper genom vissa speciella handlingar, som t.ex. genom att framgångsrikt utföra en särskild uppgift (stjåla eller råna eller döda någon, t.ex. en rival) eller genom att bidra med vissa saker eller information. I enlighet med detta är det nödvändigt att nya medlemmar, för att bli godkända av gänget, visar att de är modiga, har ryggrad, kan använda vapen, står ut med fysisk smärta och klarar att befinna sig i livsfarliga situationer. Det blir då nödvändigt att uppvisa ett prov på kapacitet och lojalitet som etablerar den gräns som skiljer de utomstående från de egna, markerar avståndet mellan dem själva och dem som inte tillhör gänget, som åtskiljer dem från andra.

Figur 5

Handlingar man måste utföra för att gå med i gänget, enligt gängmedlemmarna

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Som dock framgår av figur 5, vilket framgår av enkätundersökningen bland gängmedlemmar, uppger en mycket stor andel av de här ungdomarna att de inte behövde gå igenom något invigningsprov. I Guatemala, likväl som i Costa Rica och Nicaragua (som har en kortare gängtradition) anger majoriteten av ungdomarna att de inte har behövt gå igenom någon typ av invigningsrit.

Enligt de beskrivningar som gavs av gängmedlemmar i djupintervjuerna är den vanligaste invigningsriten (åtminstone i Pandilla 18, Pandilla 75 och Mara Salvatrucha) den som kallas "brincadera" eller "brinco". Det utgör ett prov på fysisk och emotionell förmåga att uthärda smärta och utförs genom att ett antal personer (tre eller fyra) hoppar på den person som ska inträda i gänget och ger honom hårda sparkar och slag. En del informanter anger att slagen för denna rit inom Mara Salvatrucha pågår i 13 sekunder och inom Pandilla 18 under 18 sekunders tid. Det är symboliken från dessa gängs mytomspunna ursprung (på den 13:e respektive den 18:e gatan i Los Angeles, USA) som uttrycks i invigningsriten och kroppens förmåga att uthärda. Den nyinträdde medlemmen kan senare komma att tatuera sig som ett uttryck för att ha förvärvat denna personliga merit, vilket beskrivs mer ingående i nästa avsnitt.

Andra externa symboler för identifikation

Varje gäng skapar ett eget sätt att identifiera sig och samtidigt bli identifierade av andra grupper. De element som används av ungdomarna för att offentligt manifesteras sin sociala tillhörighet, vilka uttrycks i språket, utseendet, den egna kultur de skapar och de aktiviteter som tydligt syns utåt, sammansvetsar gruppen och ger dem en känsla av identitet. Stilen kan uttryckas på många olika sätt men den har vissa externa egenskaper som ofta är dessa välkända, som till exempel tatueringar, klädstilen, hur håret är klippt och användningen av mustasch, samt kommunikation med gester eller speciella eller kodade sätt att tala.

Vad gäller gängen har de externa symbolerna utan tvivel spelat en viktig roll. Gängmedlemmarna nämner dem ofta som en aspekt som skiljer de olika gängen åt (39% i Guatemala, 37% i El Salvador, 48% i Honduras), som tecken som gör det möjligt för dem att urskilja medlemmar i sin egen grupp (60% i Guatemala, 61% i El Salvador, 79% i Honduras) och som gör att de kan urskilja medlemmar i andra grupper (63% i Guatemala 73% i El Salvador och 81,5% i Honduras).

Det är möjligt att de här symbolerna också utgör en form av motstånd mot den nedvärdering de upplever. De uttrycker motståndet genom att visa upp sin identitet, och istället för att dölja den gör de identiteten närvarande och uttrycker en tillhörighet som skiljer dem från andra grupper och från samhället omkring dem. På så sätt fungerar stilen eller uniformen som gruppidentifierare och bärs därför alltid och överallt för att visa tillhörigheten i vardagen.

I enlighet med uppgifter från djupintervjuerna med gängmedlemmar i Guatemala, El Salvador och Honduras, har tatueringarna vidare funktionen att ge identitet och status också inom gruppen. Även om det finns motsäggande beskrivningar, förefaller det (åtminstone i de gäng vi studerat) inte råda total frihet vad gäller vilka tatueringar man kan bära. Tvärtom fyller tatueringen olika funktioner, bland annat anger de gängmedlemmens ställning och speglar de uppgifter man har utfört:

"De högre ledarna, dom är inte lika för varje tatuering betyder något, själva symbolen "18" betyder alltid detsamma men vi måste göra det olika för vi har inte alla samma respekt inom klickarna."

(Informant 2, gängmedlem, 26 år, Mara 18, El Salvador).

Av de intervjuades beskrivningar framgår att tatueringar är något man måste göra sig förtjänt av, genom handlingar som utförs för hela gängets väl. Man kan därför se tatueringarna som en slags biografi över gängmedlemmens liv, som ärr eller märken från genomförda uppgifter där en individ har riskerat sitt liv för gruppens skull. Det är som att skriva bokstäver på ett papper för att de ska synas, andra i gruppen lägger märke till dem. Det är en personlig merit, som gruppen kollektivt tilldelar en för den insats man gjort och den risk man individuellt har utsatt sig för. Ens rang beror därför på vilka och hur många tatueringar man har. Tatueringarna är tecken på meriter som har vunnits genom att ta risker och visa mod. De betyder att man har lyckats med något. Det är därför inte underligt att det krävs godkännande från den person som bär originalet om man vill kopiera en tatuering.

En del tatueringar indikerar gruppstillhörighet med bokstäver och siffror som identifierar gänget. Mara Salvatrucha använder till exempel siffran "13" som en av sina symboler eller bokstäverna MS, skrivna på olika sätt. Pandilla 18 använder siffran som ingår i deras namn. I båda fallen används ibland underliga kombinationer av arabiska och romerska siffror och till och med tecken från olika indianspråk och ibland används utformningar som man antar är den tatuerades eget verk. En del andra tatueringar har att göra med individens personliga upplevelser. Dessa kan vara livet i fängelset (fängelser, torn), sorg och lycka man upplevt (glada eller ledsna ansikten, clowner), förlust (tärningar), nära personer som har dött (religiösa symboler, tårar), svårigheten att lämna gänglivet (spindelnät) och vad det innebär att vara gängmedlem (tre punkter som representerar gänget, fängelset och döden).

Graffitin har, precis som tatueringarna, en kreativ aspekt, för individen likväl som för kollektivet. Båda dessa företeelser har av flera författare uppfattats som kulturella uttryckssätt som inverterar de negativa värderingar som vissa stilar tilldelas, som transformerar stigma till emblem (Feixa, 1998). Graffitin markerar territorium för att de andra gängen ska se det. Man använder siffror, bokstäver och symboler som har identifierats som ens egna, på samma sätt som i tatueringarna.

I själva verket konstruerar gruppen stereotyper som fungerar som identitetsmarkörer men som samtidigt kan ha motsatt effekt eftersom de ger upphov till en segregation från dem som inte längre vill delta i gruppen och från dem som redan har gått ur. De positiva och negativa saker som associeras med stilen har inte längre någon mening när man har gått ur gänget och är istället något som potentiellt kan bidra till en marginalisering i andra sociala sammanhang. De studier i ämnet som har genomförts i regionen beskriver alla hur dessa symboler, som tillhör gängstilen, ibland anammas av ungdomar som bor i samma område även om det inte nödvändigtvis betyder att de helt och hållet deltar i gängets aktiviteter (Rodgers, 2006). Därför är det minst sagt farligt att helt förlita sig på de här symbolerna för att identifiera gängmedlemmar.

De intervjuade gängmedlemmarna anger att det idag finns en tendens att överge identitetssymbolerna (speciellt tatueringarna) för att man inte så lätt ska kunna identifieras av myndigheterna. Tatueringen är utan tvekan en av de mest synliga komponenterna i gängstilen och den som orsakar mest polemik på grund av de stereotyper och den förföljelse de har givit upphov till.

På frågan om hur pass stigmatiserade gängmedlemmarna är och hur detta påverkar återanpassningen till samhället, svarade en domare och en präst följande:

”Jag kan inte ange några andelar i procent, men visst blir unga gängmedlemmar eller unga tatuerade stigmatiserade av samhället. Det förekommer och det finns rädsla, och folk har rätt att vara rädda för de ser en ung kille som är tatuerad och de tror att det är en brottsling... och det kanske han inte är.”

(Informant 1, Domare i högsta domstolen i Honduras)

”De marginaliseras totalt och tillåts ingen återanpassning. Till exempel, det här med tatueringar, om man har en tatuering kan man inte få ett jobb, en person som tatueras sig när han är 14 kan inte få ett jobb när han är 25... det är totalt ologiskt.”

(Informant 1, Präst i kyrkan Iglesia Colonia Monterrey, Honduras).

Stigmatisering innebär en accentuering av den sociala segregationen som leder till en så hög grad av marginalisering att de utesluts också från sådant som är grundläggande för själva överlevnaden, som t.ex. att få ett arbete, även om de har suttit av sina brott i fängelset. Stigmat blir till sist en livstidsdom.

Även i Costa Rica och Nicaragua har man kunnat identifiera en del av de här symboliska markörerna. Användningen av tatueringar och graffiti följer vissa av de grundläggande koordinaterna som är typiska för de här traditionerna i Guatemala, Honduras och El Salvador. Tillhörighet och territorieindelning karakteriseras av de här markörerna. Ett mindre antal grupper använder till och med samma benämningar som används av mara-gängen.

Analys i enlighet med typ av gäng

Inledning

För att undersöka gängens beteende utfördes också en analys av frågorna kring gängens organisation och aktiviteter i enlighet med vilken typ av gäng som ungdomarna angivit att de var med i.

Urvalsgruppen bestod av de manliga medlemmarna i de två huvudsakliga grupper som intervjuades: Mara Salvatrucha (MS) och Pandilla 18 från de tre länderna Guatemala, El Salvador och Honduras. Det är viktigt att notera att grupperna inte är jämnt fördelade mellan de olika gängen eller de olika länderna (se vidare Kapitel 1: Metod), och resultatet ska därför ses som exploratoriskt. För att ge undersökningen större validitet utesluts svar från gängmedlemmar i Honduras som intervjuades i ett fängelse, för att undvika risken för att denna speciella situation skulle påverka den information som inhämtades.

Syftet med den här typen av analyser är att observera gängmedlemmarnas beteende i sina respektive grupper och undersöka om det finns mönster, tendenser eller aktiviteter som är karakteristiska, speciella eller typiska för en specifik typ av grupp. Den här studien gör det också möjligt att med hjälp av korsanalys undersöka om en del beteenden styrs av den nationella kontexten snarare än av gruppens beteende.

Resultat

I allmänhet visar uppgifterna att det finns mer likheter än skillnader i gängmedlemmarnas svar, oavsett vilken urvalsgrupp eller vilket land det rör sig om. I många fall kan man dela in majoriteten av svaren i två huvudkategorier, där frekvensen varierar enligt typ av gäng och/eller land. Ibland finns en spridning av svaren inom en grupp som inte kan

beskrivas enligt en specifik modell som är relaterad till referensgruppen. Det vill säga, det finns inget systematiskt homogent beteende inom varje grupp eller mellan grupperna, oavsett tillhörighet eller land. En del resultat visar dock att situationerna i Guatemala och El Salvador liknar varandra, eftersom man där kan notera skillnader i svaren från MS och Pandilla 18, och att Honduras befinner sig i en speciell situation.

Aktiviteter

Till exempel anger gängmedlemmarna från alla tre länder och båda gängen att de ägnar sig åt samma typer av fritidsaktiviteter, de går ut och går, umgås och ägnar sig åt idrott. Gemensamt är också att majoriteten av gängmedlemmarna anger att de ofta brukar titta på tv, lyssna på musik, gå ut och dansa, hälsa på flickvännen och träffa kompisar. Gå på fotbollsstadion (för att titta på en match), gå ut på barer, spela biljard, ägna sig åt vadslagning och gå på bio är emellertid aktiviteter med stor spridning och med tendens till indelning i två stora grupper (50%): de som ägnar sig åt detta och de som inte gör det eller nästan aldrig gör det, inom vart och ett av gängen och utan skillnader mellan länderna.

Inträde

När det gäller inträde i gänget anger en stor majoritet av de två grupperna i de tre olika länderna att de har gått med i gänget frivilligt. I tabell 2 presenteras medelålder för inträde och hur länge provotiden för att bli godkänd varade.

Tabell 2

Medelvärden för inträdesålder och provotid innan de godkänns som medlemmar

	Guatemala		El Salvador		Honduras	
	Mara Salvatrucha	Pandilla 18	Mara Salvatrucha	Pandilla 18	Mara Salvatrucha	Pandilla 18
Ålder vid inträde	13	14	16	15	15	15
Provotid (månader)	7	2	2	2	1	2

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning bland unga gängmedlemmar.

Resultatet indikerar att det inte finns några skillnader mellan de olika typerna av gäng, men att det finns skillnader som är relaterade till respektive land, eftersom båda gängen i Guatemala har en lägre medelålder. Provotiden verkar vara lika i båda fallen, med ett medelvärde på två månader, utom för MS i Guatemala. Orsakerna till denna situation i Guatemala är okända, men det skulle kunna vara relaterat till att inträdet i grupperna sker tidigare, och det vore därför bra med fördjupade undersökningar angående restriktioner eller begränsningar för de allra yngsta (barnen) från att gå med i gängen.

Svaren på frågan om vad de var tvungna att göra för att bli godkända i gänget indikerar att gängmedlemmarna i MS i Guatemala begick mord eller våldsbrott mot rivaler (46%) i mycket högre grad än i andra grupper och andra länder. I Honduras, svarade Pandilla 18 (12%) och MS (11%) på liknande sätt, men baserat på ett färre antal svar. Hälften av medlemmarna i Pandilla 18 i Guatemala och El Salvador svarade ”ingenting alls”, likväl som 28% av Pandilla 18 och 25% av MS i Honduras. För medlemmarna från MS angav 72% i El Salvador och 25% i Guatemala att de genomgått någon form av invigningsprov; medan motsvarande siffra för Pandilla 18 i Honduras var 52%. Stöld nämns av MS i Guatemala (12%) och Honduras (7%). Detta visar att det finns stor variation i den här frågan.

Vad gäller fördelarna med att ha gått med i gänget var svaren mycket olika: MS i Guatemala anger i huvudsak skydd, makt och erkännande. MS i El Salvador anger skydd och makt samt gemenskap. MS i Honduras anger att bli sedd, makt och gemenskap. För Pandilla 18 i Guatemala angav majoriteten att de inte visste eller inte ville svara. I El Salvador anges gemenskap, skydd och makt och i Honduras skydd, makt och gemenskap.

Livet i gänget

Fördelarna med att tillhöra ett gäng varierar också efter land och typ av gäng. I Honduras svarade medlemmar från de två gängen på liknande sätt: solidaritet, nöje och ”ingen alls”. I El Salvador, svarade 29% av MS ”ingen alls” och därefter var de vanligaste svaren solidaritet och nöje. Pandilla 18 anger solidaritet, ”ingen alls” (21%) och nöje. I Guatemala, anger MS nöje, lojalitet, ära och solidaritet. I Pandilla 18 angav 43% att de inte visste eller inte vill svara och solidaritet.

I båda gängen i de tre länderna angavs att den våldsamma situationen var den främsta negativa följden av att tillhöra ett gäng. Att man hade legala problem var viktigt i MS i Guatemala (44%).²³ I Honduras anges också problem med lagen bland de två gängen. I El Salvador, däremot är skillnaden mellan svaren intressant: MS anger fiendskap (26%) och diskrimination (17%). För Pandilla 18 finns flest svar för problem med lagen (17%) och ”inget alls” (26%).

Vad gäller hur tillfredsställda gängmedlemmarna är med relationen till kompisarna i gänget, anger majoriteten i de två grupperna i de tre länderna (utom för MS i El Salvador) att de är nöjda. Ett speciellt fall är MS i El Salvador, där 33% anger att de inte vet eller inte vill svara och dessa har också högre andelar av delvis eller total otillfredsställelse i jämförelse med de andra populationerna. Detta tyder på att det i just det här gänget och i det här landet måste finnas en negativ faktor inom gruppen, möjligen relaterad till ledningen av gruppen. Det här svaret sammanfaller med de uppgifter som insamlats för frågan om vad de ogillade mest i gänget med svarsalternativen allt/inget. För MS i El Salvador angavs i högre andel än för Pandilla 18 för samma land att de var missnöjda med ”Allt”, likväl som för MS i Guatemala. I Honduras är situationen liknande, en stor andel av båda gängen svarar att de är missnöjda med ”Allt” (Pandilla 18: 43%; MS: 34%).

På frågan om utträde ur gänget fann man åter skillnader mellan svaren från MS i Guatemala och El Salvador och de från Pandilla 18 i de här länderna. I Pandilla 18 angav majoriteten att inte fanns något som hindrade dem från att gå ur (Guatemala: 79%, El Salvador: 89%), samtidigt som 68% av medlemmarna i MS i Guatemala angav att det fanns hinder och anledningarna de angav var att kunde dö (40%), att de var rädda för repressalier (27%) och att de inte ville (20%). För medlemmarna i MS i El Salvador angav 43,5% att det fanns hinder, att dessa var de interna reglerna (65%) och att gänget skulle hindra dem (25%). I Honduras, angav majoriteten av de två grupperna att det inte finns några hinder (Pandilla 18: 63%; MS: 66%). De som angav att det finns hinder angav att dessa bestod av rädsla för repressalier och att de kunde bli dödade, men dessa utgjorde en mindre andel än i Guatemala och El Salvador.

²³ Det är möjligt att problem med lagen är viktiga även i Pandilla 18 i det här landet eftersom 31,3% inte svarade, och eftersom 24,1% av dem som svarade nämnde problem med lagen. Det kan vara något som gäller i ett nationellt sammanhang snarare än något som har att göra med typ av gäng.

Hierarki

När man frågar på vem det beror om en person ska godkännas för inträde i gänget eller inte var det vanligaste svaret för MS i Guatemala (56%) och Pandilla 18 i Honduras (37%) att det är ledaren som ansvarar för detta. I de övriga grupperna var det vanligaste svaret att det var gruppens ansvar, följt av svarsalternativet ”aspiranten själv”.

På frågan om saker de varje dag kunde göra med total frihet svarade båda grupperna från de tre olika länderna, utom MS från El Salvador, i huvudsak att detta var begränsat till deras lediga tid. För MS i El Salvador angav 48%, ”allt jag vill göra”. Därefter följde spridning av svar kring familjeaktiviteter och arbete.

Vad gäller frågan om saker de gör varje dag och som beordrats av andra, var svaret ”ingenting” från majoriteten i Pandilla 18 i Guatemala (62%) och El Salvador (60%). Medlemmarna i Mara Salvatrucha (MS) i Guatemala angav brottsliga handlingar (37%) och arbete (30%), medan MS i El Salvador svarade ”ingenting” (43%), gruppansvar (24%) och arbete (13%). I Honduras var svaren för Pandilla 18 brottsliga handlingar (24%), gruppansvar (20%) och ”ingenting” (18%). För MS var svaren ”ingenting” (30%) och brottsliga handlingar (24%).

I enlighet med gängmedlemmarnas svar angående deras tillfredsställelse med sin position i gänget (en som lyder, en som bestämmer, en som både bestämmer och lyder order),²⁴ är medlemmarna i MS i Guatemala mindre nöjda än medlemmarna i Pandilla 18 i samma land (tabell 3). I El Salvador anger 15% i Pandilla 18 att de lyder trots att de inte är nöjda. I Honduras finns en högre grad av otillfredsställelse i de två grupperna och de olika positionerna.

Tabell 3

Tillfredsställelse hos gängmedlemmarna vad gäller deras ställning i gänget, i respektive land och gäng

(Procentandelar)

	Pandilla 18			Mara Salvatrucha		
Fråga:	Person som lyder	Person som bestämmer	Person som bestämmer och lyder	Person som lyder	Person som bestämmer	Person som bestämmer och lyder
Vem är du i gänget?						
Guatemala	(N=16)	(N=2)	(N=22)	(N=8)	(N=2)	(N=11)
Nöjd	87	100	100	75	50	73
Inte nöjd	12	—	—	25	50	27
Totalt	100	100	100	100	100	100
El Salvador	(N=40)	(N=5)	(N=17)	(N=16)	(N=8)	(N=19)
Nöjd	85	80	100	94	87	89
Inte nöjd	15	20	—	6	12	—
Vet ej/Vill inte svara	—	—	—	—	—	10
Totalt	100	100	100	100	100	100
Honduras	(N=19)	(N=4)	(N=20)	(N=26)	(N=6)	(N=14)
Nöjd	74	75	75	65	83	93
Inte nöjd	26	25	25	31	17	7
Vet ej/Vill inte svara	—	—	—	4	—	—
Totalt	100	100	100	100	100	100

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

²⁴ Procentandelarna bör analyseras med försiktighet på grund av det låga antalet svarande för den här kombinationen.

Social identifikation och identitet

Intressant med gängmedlemmarnas svar på frågan om vad som skiljer deras gäng från andra gäng är att medlemmarna i Pandilla 18 i Guatemala och El Salvador angav en större andel positiva egenskaper för sin grupp (överlägsenhet och positiva mänskliga egenskaper i Guatemala, värderingar och principer samt positiva mänskliga egenskaper i El Salvador). För MS fick de externa symbolerna den största andelen svar (Guatemala: 95%, El Salvador: 63%). I Honduras, svarar båda gängen på ett liknande sätt (Pandilla 18: externa symboler 57% och överlägsenhet 17%. MS: externa symboler 53% och ingen skillnad 16%). I flertalet djupintervjuer klassificerar medlemmarna i Pandilla 18 medlemmarna i MS som våldsamma och ociviliserade och betonar att de själva i motsats till MS agerar i grupp på ett ordnat och sammanhängande sätt och att de styrs av principer. Framtida undersökningar bör fördjupa sig i de här skillnaderna, som kan ha en objektiv eller en subjektiv bas men som ger insikter om den känsla av olikhet som finns mellan dessa två grupper. Även om det är omöjligt att säga vilket gäng som är viktigast i de olika länderna är det intressant att se hur de olika grupperna placerar in sig i förhållande till de övriga, där Pandilla 18 säger sig vara överlägsen i Guatemala och Honduras och MS anser att de är överlägsna i El Salvador.

Förändringar i gänget

När det gäller vilka eventuella förändringar som gängmedlemmarna upplevt i sitt gäng under den tid de varit medlemmar visar svaren att i Guatemala och El Salvador upplevde en större andel av medlemmarna i MS en ökning av antalet riskfyllda situationer (Guatemala: 30%, El Salvador: 24%) och att man fått ett ökat antal medlemmar, det senaste svaret gäller framför allt för El Salvador (39%). För Pandilla 18 i Guatemala svarade 44% att det inte visste eller inte ville svara och 37% "ingen förändring". I El Salvador svarade 29% "ingen förändring" och 26% att gruppen har fått det bättre. I Honduras svarade en betydande andel av medlemmarna i MS (47%) "inget" och 15% svarade att gruppen har fått det bättre. Dessa svar liknade svaren för medlemmarna från Pandilla 18 ("inget": 22%; gruppen har fått det bättre: 20%).

Drogmissbruk

När det gäller drogmissbruk svarade största delen av dem som angav att de använder droger alltid eller nästan alltid att de började använda med detta redan innan de gick med i gänget. I Mara Salvatrucha i El Salvador däremot angav 74% att de hade börjat använda droger först efter att ha gått med i gänget (tabell 4).

Tabell 4

Tidpunkt för när gängmedlemmarna inlett sitt drogmissbruk
(Procentandelar)

	Guatemala		El Salvador		Honduras	
	Mara Salvatrucha (N=37)	Pandilla (N=21)	Mara Salvatrucha (N=36)	Pandilla (N=23)	Mara Salvatrucha (N=42)	Pandilla (N=42)
Före inträdet i gänget	57	67	64	13	71	86
Efter inträdet i gänget	8	33	25	74	21	12
Vet ej/Vill inte svara	35	—	11	13	7	2
Totalt	100	100	100	100	100	100

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

I de tre länderna var de vanligaste svaren för båda gängen att den första drogen var marijuana, med en väsentligt högre andel för Honduras (MS: 75%, Pandilla 18: 68%). Det är anmärkningsvärt att en betydande andel av medlemmarna i Mara Salvatrucha i Guatemala och El Salvador anger att de inledde sitt drogmissbruk med kokain (Guatemala: 24%, El Salvador: 20%) och crack (Guatemala: 21%, El Salvador: 31%). I Honduras kommer kokain på andra plats (MS: 15%, Pandilla 18: 20%) och i båda grupperna från detta land är det väldigt få som anger crack som svar på denna fråga.

Sammanfattning

Det finns inga tydliga mönster som skiljer de olika typerna av gäng åt, med undantag för de interna förhållanden som speglas i analysen av olika aspekter för Mara Salvatrucha i El Salvador. I den här gruppen verkar det finnas en högre grad av påtryckningar och tvång inom gruppen. Dessutom visar MS, såväl i El Salvador som i Guatemala, en större extern sårbarhet på grund av risksituationer som kan vara relaterade till statliga repressiva åtgärder. Det är intressant att notera hur de olika gängen beskriver varandra. Det verkar finnas fler stereotyper om MS, vilket skulle kunna bidra till större diskriminering och sårbarhet och därmed förklara uppfattningarna medlemmarna i det här gänget har. Slutligen uppvisar svaren för de båda gängen i Honduras mindre skillnader sinsemellan, samtidigt som de skiljer sig från resultaten för gängen från de andra två länderna.

Tjejer och gäng

Det finns mycket lite information om den roll tjejer har i den här typen av grupper. I den här studien har vi försökt fylla några av de befintliga kunskapsluckorna. I analysen betraktas den unga kvinnan som en aktiv medlem i gänget, som mamma och som kompis.

Gruppsammansättning

I enlighet med svaren från de unga kvinnliga gängmedlemmarna om hur många tjejer och killar det finns i deras grupp har praktiskt taget alla grupperna i de tre länderna en manlig majoritet. Uppgifterna visar att i de gäng där det finns kvinnliga medlemmar är dessa alltid färre än

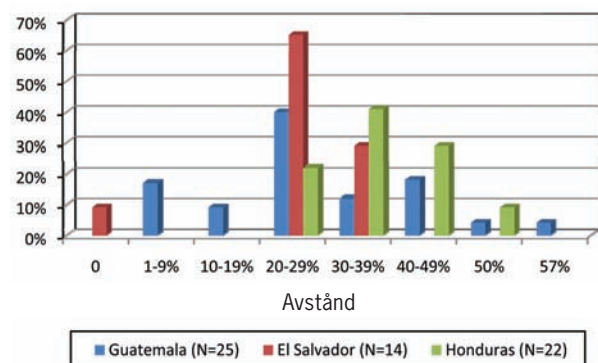
hälften.²⁵ Andelen tjejer är emellertid höga i en del fall (mellan 20 och 40% tjejer, se figur 6)²⁶.

Figur 6

Andel kvinnliga gängmedlemmar enligt de kvinnliga medlemmarna själva

(i procent)

(Baserat på svaren om antal kvinnliga respektive manliga medlemmar i gänget)

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Dessutom hänvisade en liten andel i Guatemala och Honduras till att det också skulle finnas renodlade tjejgäng.

I Guatemala finns i genomsnitt²⁷ 12 tjejer och 32 killar per grupp. Det vill säga att det finns uppgifter²⁸ om att en fjärdedel av gruppen är tjejer och att grupperna i genomsnitt har 44 medlemmar. Angående gäng som består av enbart tjejer uppgav 19% av gängmedlemmarna i Guatemala att sådant finns, medan 81% anger att de inte känner till något gäng med enbart tjejer. Av dem som svarade att de kände till något gäng med enbart tjejer angav 8% att de är annorlunda än de gäng som består av enbart killar eller som består av killar och tjejer eftersom de nästan inte ägnar sig åt rån eller stöld.

I El Salvador svarade en kvinnlig gängmedlem att alla de andra medlemmarna är killar. I detta land finns det i genomsnitt 9 tjejer och 27 killar per grupp. Nästan en fjärdedel av gänget är tjejer och gängen har i genomsnitt 35 medlemmar. Det är viktigt att notera att de kvinnliga gängmedlemmarna i det här landet anger att de inte känner till några gäng som enbart består av tjejer (96%, medan 4% anger att de inte vet eller inte vill svara).

I Honduras fanns det inte någon kvinnlig gängmedlem som angav att de tillhörde en grupp med fler tjejer än killar. Här finns i genomsnitt 11 tjejer och 20 killar per grupp. En tredjedel av gänget är tjejer och gängen har i genomsnitt 30 medlemmar. Dessutom anger 24% av de kvinnliga medlemmarna att det finns gäng som består enbart av tjejer medan 76% säger att de inte känner till några sådana gäng. Hälften av dem som svarade att de kände till ett gäng med enbart tjejer angav att de är annorlunda än de gäng som består av enbart killar eller av killar och tjejer eftersom de är mindre våldsamma och inte dödar. Den andra hälften svarade att de inte är annorlunda eller att de inte vet eller inte vill svara.

²⁵ Det enda land där någon kvinnlig gängmedlem angav att det fanns fler kvinnor än män i det gäng de tillhörde var i Guatemala, där en kvinnlig gängmedlem uppgav detta.

²⁶ Notera att vi arbetade med mycket små urvalsgrupper.

²⁷ Medelvärdena inkluderar inte svarsalternativet "Vet inte/Vill inte svara".

²⁸ Man kan inte dra slutsatsen att det inte finns grupper som består uteslutande av män. De här resultaten är användbara för att analysera grupper där det finns tjejer. Uppgifter från djupintervjuer med gängmedlemmar och före detta gängmedlemmar bekräftar att det finns kvinnliga gängmedlemmar. Det finns dock även beskrivningar som anger att det nu är förbjudet för tjejer att delta.

De kvinnliga medlemmarnas position i gänget

De insamlade uppgifterna visar att tjejerna har en underordnad ställning i gängen i Centralamerika. I sammanhanget har Feixa (1998) kommit fram till att tjejerna har en ställning som är strukturellt olik killarnas i ungdomskulturen och att deras marginalisering till stor del beror på att de spelar en central roll i ett antal aktiviteter som anses ha en underordnad betydelse. Även om det är nödvändigt att göra ytterligare efterforskningar i den här frågan är det möjligt att det faktum att tjejerna i mindre grad deltar i sådana aktiviteter som t.ex. mord ger dem en mer ofördelaktig position i förhållande till resten av gruppen.

På basis av sin historiska forskning om brottslingar drog Eric Hobsbawm slutsatsen att kvinnor har fyllt tre funktioner i dessa typer av grupper. Den vanligaste är rollen som sexuellt sällskap för bandens medlemmar, en annan mindre känd är den som medhjälpare och kontakt med världen utanför och slutligen finns den minst vanliga rollen där det enda som skiljer dem från männen är könstillhörigheten, nämligen rollen som kvinnlig brottsling (Hobsbawm, 2001: 157).

De kvinnliga gängmedlemmarna kan inte delas in i de roller som Hobsbawm talar om. Hittills finns inga uppgifter om tjejmedlemmar som uteslutande skulle fylla någon av dessa funktioner. Med undantag för att vara gängledare, återfinns dock de andra två funktioner som beskrivs av Hobsbawm, utan åtskillnad, bland de roller som tjejer fyller i dagens mara-gäng. (Det hänvisningar som gjorts till gäng som består enbart av tjejer innebär givetvis att också ledaren där skulle vara tjej.)

Att man framför hyllar sådana egenskaper som anses typiskt manliga som t.ex. aggressivitet, mod och skicklighet med vapen, leder till att tjejer och traditionellt feminina egenskaper undervärderas inom gängen.

”...föret fanns det (tjejer), men inte nu längre... (...) dom vill inte ha dom längre... för dom är svaga... (Dom deltog) i allt, precis som killarna. (...) Ja, dom var med på allt... men eftersom dom började få barn så ville man inte ha dom mer”

(Informant 3, före detta gängmedlem, Pandilla 18, Guatemala)

Ojämligheterna mellan könen och tjejernas underläge kan tydligt ses i sådant som de orättvisa normer som tillämpas (i El Salvador anges att tjejerna men inte killarna straffas om de är otrogna), deltagande när det gäller beslutsfattande (tjejer konsulteras inte innan viktiga beslut tas eller så låtsas man att de får vara med och bestämma när man i själva verket inte lyssnar på deras åsikter), deras ställning inom grupp hierarkin (det accepteras i princip att de kan få högre ställningar, men i verkligheten accepteras de inte som ledare i klickar med manliga medlemmar) samt när det gäller den uppfattning som en del manliga medlemmar har om sina kvinnliga kompanjoner (de anses skvallra, vara svaga, mm.).

”Dom får vara med överallt och i alla frågor, men dom har ingen hög ställning, alltså, det finns bara en ledare och tjejerna är bara vanliga medlemmar, dom deltar i våldsaktiviteter, men dom räknas inte när besluten tas. Ibland på mirin säger dom: jag anser och jag tycker, osv, och då säger vi OK – men bara för att dom inte ska tycka att vi inte lyssnar på dem. Men det är inte så, deras planer är inte som våra om du fattar.”

(Informant 5, gängledare 27 år, Mara MS, El Salvador).

I detta avseende är det värt att notera att en inte obetydlig andel av de kvinnliga medlemmarna (Guatemala: 20%, El Salvador: 30%, Honduras: 28%) medger att de som tjejer är skyldiga att utföra sådana sysslor som traditionellt anses vara kvinnosysslor (tvätta, laga mat, städa

eller servera för killarna). Det är till och med så att de tjejer som medgav att de hade dessa skyldigheter nästan alla angav att de straffades med våld om de inte utförde dessa.²⁹

En del informanter uppger att det för närvarande är förbjudet för tjejer att gå med i gängen. I Honduras anges att gängmedlemmarna i MS själva dödade tjejerna i gruppen som vägrade arbeta eller genomföra vissa uppgifter, eller om de tjallade när de anhölls av polisen.

I El Salvador, i Pandilla 18, talas om kvinnliga medlemmar som en särskild egen grupp som samarbetar med de manliga gängmedlemmarna.

”De fattar sina egna beslut, och beroende på vilken tjej det är, om en tjej är mogen så kan hon delta i våldsaktiviteter (...), för att få komma med i gänget måste de naturligtvis göra något våldsamt.” (Informant 3, gängmedlem, Pandilla 18, El Salvador).

I detta land hänvisar man också till en ”parallell” organisationen med tjejer i Mara 18:

”Tjejerna har sina egna ledare, som ibland kommer med en lista över saker dom vill ta upp (...) killarna får inte fråga tjejerna om något som gäller gänget, dom har sina egna ledare för sitt snack om tomat, lök, grön chili... vi frågar aldrig dom vad de tycker och dom kommer med listor med saker som vi ska lösa åt dom (...) bara om vi säger att vi ska straffa eller ta bort en tjejmedlem så frågar vi tjejernas ledare vad dom tycker om henne, hon säger att det här och det här är bra... hon är den som ansvarar för att sköta deras CV mer än något annat och att se till att dom får kläder och jobbar, hon söker jobb åt dom.”

(Informant 1, före detta gängledare, 29 år, Pandilla 18, El Salvador).

Tjejerna har konstruerat en egen plats – klickar, eller parallella grupper – där de fattar beslut som de kommunicerar till resten av gruppen med hjälp av språkrör. Enligt en färsk rapport finns det olika typer av gatugäng med unga och äldre tjejer; blandade gäng, med tjejer och killar; undergång där tjejgängen tillhör ett killgäng samt oberoende tjejgäng (Jones et al., 2004). Tjejerna i Latinamerika är oftare medlemmar i ett killgäng. Vår studie från Centralamerika pekar på en liknande situation. Tjejerna har sina egna ledare och allt tyder på att de i allmänhet agerar som ett undergång till ett killgäng, och dessutom i vissa sammanhang hänger med killarna eller utför uppgifter åt dem.

I Guatemala, Honduras och El Salvador, uppger majoriteten av männen att det kan finnas äktenskap där en av parterna är med i gänget och den andra inte. Men tjejerna som är med i gäng i Honduras säger att båda måste vara med i gänget. Enligt 52% av gängmedlemmarna är relationer med individer som inte tillhör gänget förbjudna, även om de inte anger hur viktig den här regeln är eller om det finns något straff.

Relationer mellan killar och tjejer i gänget är förvisso mycket vanliga. Av enkätundersökningen bland de kvinnliga gängmedlemmarna framgår att de hade en kärleksrelation med någon av killarna i gänget (Guatemala: 72%, El Salvador: 93%, Honduras: 72%). Dessutom angav 20% av de kvinnliga medlemmarna att de har varit tvungna att utföra någon typ av sexuell tjänst för kompisar eller ledare i gänget och 43% angav att tjejer i gänget ibland misshandlas av andra i gänget.

²⁹ Det är viktigt att hålla i minnet att vi talar om mycket små urvalsgrupper eftersom inga kvinnliga gängmedlemmar intervjuades i Costa Rica och Nicaragua.

Allt detta indikerar att det inte finns en jämlik integrering av tjejer i gängen:

”Förut kunde tjejerna många gånger bli ledare men nu är det nästan aldrig så eftersom dom själva har dödat alla (tjejer), för ibland är tjejerna inte som vi. För en tjej, om de beordrar henne till ett uppdrag där hon ska döda så vill hon ibland inte göra det för hon är kvinna, hon är inte som oss. Istället för att ett annat gäng, som är mot dom dödar, tjejerna så har det egna gänget gjort det istället. Tjejerna hör bara till sin man, dom får inte ha sex med någon annan, med någon utanför gänget som inte är någon, också för sånt dödas dom.. tjejer vinner inte mycket på något, de kan bara förlora, de förlorar oftare än vi.”

(Informant 3, 25 år, före detta gängledare Mara Salvatrucha, Honduras).

Kontrollen över den kvinnliga sexualiteten märks inte bara i restriktionerna vad gäller tjejernas ”val” av pojkvän, utan även i att de utnyttjar kvinnan som sexuellt objekt i invigningsriten:

”Förut betalade tjejerna genom att låta alla ha sex med dom, låta tretton killar ha sex med dom, men nuförtiden slår man dom som man gör med killar.”

(Informant 3, 25 år, före detta gängledare Mara Salvatrucha, Honduras).

Tjejerna är medvetna om sin förtryckta ställning i gruppen. Detta visas i situationer då tjejer har klagat på den ojämlika behandlingen. Som i följande exempel:

”Jag fick samma fråga från 78 tjejer från gänget, de hade samlat ihop ett uppror och en brud sa (...) jag har en fråga – få höra, sa jag (...) alltså, sa hon hur funkar det egentligen om man antar att vi alla är från Arton (Pandilla 18), precis som ni killar, vi tjejer är med i gänget, det är bara det att ni har en snopp och vi har en vulva, men här är det ingen skillnad, här är 18 bara 18 det ändrar inget, då är vi jämlika (...) för ni killar ni kan vara med en tjej, och en till och en till, vad är det för nåt egentligen, vad är det som gör er annorlunda, vi tjejer vill att det ska vara slut med det, om en kille är otrogen ska han också straffas. Och då sa jag att det är en bra fråga, ja men svara då, (säger hon) du, säger jag, det går visst att straffa en kille, och då reste sig hela gänget upp på en gång, och eftersom det var över 80 killar, fler än tjejerna, ställde dom sig upp och undrade varför de ska bli straffade bara för att dom där tjejerna vill det, och det blev ett jökla liv, och alla började diskutera, men vi kom inte fram till någonting, och det är fortfarande likadant, bara tjejerna som blir straffade och inte killarna.”

(Informant 1, Pandilla 18, 29 år, El Salvador).

I de intervjuades beskrivning av kvinnligt deltagande i gängen hänvisas till en jämlikhetsprincip inom gruppen. Alla manliga gängmedlemmar medger inte att kvinnorna är diskriminerade, även om detta är uppenbart på grund av skillnader i aktiviteter och riter, i beslutsfattande och i hierarkiska aspekter. Motsägelserna mellan den officiella berättelsen och hur saker och ting ligger till i verkligheten är genomgående i de intervjuades berättelser, det verkar som om försöket att konstruera en alternativ kultur till den dominerande i samhället kolliderar med de begränsningar som vissa värderingar och attityder som finns i gänget innebär – patriarkala och auktoritära attityder. Motsägelserna mellan idéerna om jämlikhet och den hierarkiska och patriarkala organisationen är relaterad till det faktum att de inte har tillräckliga kunskaper om andra alternativ. De har inte de kunskaper som krävs för att bygga jämlika organisationer. De unga gängmedlemmarna anammar istället hegemoniska värderingar, samma värderingar som de ibland anger sig vara emot.

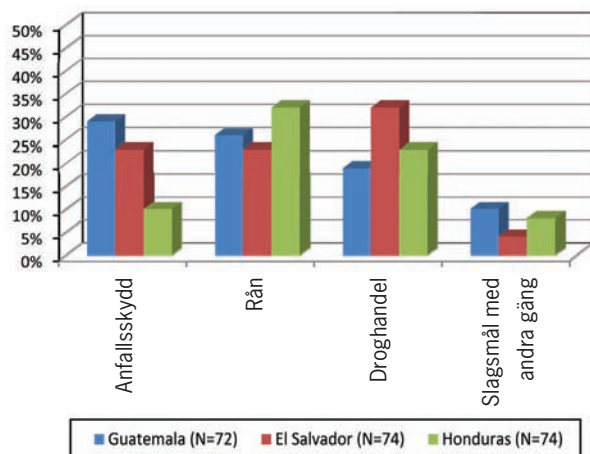
Trots detta är det viktigt att betona att tjejernas underlägsna position i gängen inte innebär att de inte deltar i de huvudsakliga brottsliga aktiv-

iteterna. Den enkätundersökningen som gjorts bland de kvinnliga gängmedlemmarna ger också en bild av vilken typ av brottsliga aktiviteter de deltar i. I figur 7 visas hur en inte obetydlig andel tjejer deltar i sådana aktiviteter som t.ex. att kräva in betalning för skydd, stöld och narkotikalangning.

Figur 7

Aktiviteter som de kvinnliga medlemmarna deltar i, enligt dem själva

(i procent)

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Kvinnliga gängmedlemmar och drogmissbruk

Nedanstående analys görs med utgångspunkt från information om kvinnliga gängmedlemmar i Guatemala, El Salvador och Honduras. Frågorna tar upp droger och drogmissbruk. Trots att drogmissbruket inte är en dominerande faktor i grupp dynamiken så är det en ständigt närvarande faktor som är viktigt att belysa.

Drogmissbruk finns i en del kvinnliga gängmedlemmars familjemiljö genom syskon (23%) och föräldrar (8%) som använder droger. Enligt 14% av de kvinnliga gängmedlemmarna är det ingen familjemedlem som använder droger. Av dem som svarade på enkäten angav 52% att de inte visste eller inte ville svara, vilket kan vara tecken på att de inte har så mycket kontakt med sina familjer – och därmed inte känner till vad de andra familjemedlemmarna gör – eller att de bara inte vill svara på frågan.

Med mycket små variationer mellan länderna i regionen säger sig de unga kvinnliga gängmedlemmarna investera sina pengar framför allt i grundläggande behov (44%), personliga saker (12%) och personliga utgifter (10%). De anger även att de spenderar 17% på droger och 8% på alkohol. För majoriteten av de kvinnliga gängmedlemmarna tillhör inte olagliga droger den största utgiftsposten, men det är uppenbart att en del av gruppen definitivt investerar pengar i detta.

När de fick frågan om vad de gjorde för att roa sig svarade 13% att de använde droger, och även om det inte är en hög andel så är det ett mönster som upprepar sig i segmentet unga kvinnliga gängmedlemmar. Denna aktivitet räknas upp som en av flera andra fritidsaktiviteter som är att umgås med vänner (49%), gå ut och gå, spela och umgås med familjen (17%), sällskapsspel, elektroniska spel och tidsfördriv (8%). Det är uppenbart att den sociala kontakten och att roa sig med en grupp jämlingar är av betydande vikt.

Det finns ett betydande segment av gängpopulationen som fortsätter använda den drog som var den första de använde. Den första drog som används är marijuana (53%), därefter kokain (18%) och lim (13%). På frågan om de för närvarande använder någon drog svarade hälften att de inte gör det. Men det är viktigt att beakta att majoriteten av de unga kvinnliga gängmedlemmarna som intervjuades satt i fängelse, vilket kan ha påverkat deras aktuella användning av droger.

Av dem som sade sig använda droger angav 53% att de använder marijuana, 18% kokain och 13% att de använde lim. De goda effekter och den tillfredsställelse de sade sig uppnå med dessa var associerade till en känsla av säkerhet och självförtroende (34%), släppa på hämningar och roa sig (26%) och för att glömma (14%). Det är uppenbart att droger utgör en del av en mer global problematik som samtidigt är en oroande faktor. Det är en faktor är skadlig såväl för de unga kvinnliga gängmedlemmarna som för den sociala miljön.

Det är värt att notera att i genomsnitt 51% av de unga kvinnliga gängmedlemmarna hade inlett sitt drogmissbruk redan innan de gick med i gänget. Efter inträdet i gänget är drogmissbruket fortfarande högt (44%). Detta leder till två möjliga slutsatser: a) drogmissbruket är snarare en riskfaktor för tjejerna än en konsekvens av deras inträde i gänget (dvs, drogmissbruket är ett socialt problem som inte bara är relaterat till gäng utan även till deras sociala miljö, skolmiljön och de olika platserna de umgås på); samt b) gängets gruppdynamik främjar också drogmissbruket men med vissa regler och begränsningar för detta som vi tidigare sett.

Vad gäller vilket slags betalning man får för vissa speciella aktiviteter (stöld, narkotikabrott) sker den kontant i 35% av fallen. Betalning i form av droger (30%) är ett viktigt alternativ för en viss del av de unga kvinnliga gängmedlemmarna.

Av de aktiviteter som nämns för att godkännas av gänget är invigningsriten (28%) och stöld (15%) de huvudsakliga aktiviteterna, därefter kommer att ta droger (4%) och sexuella relationer (4%). Å andra sidan anger en betydande andel att drogerna är en av de positiva sakerna med gå med i gänget (11%), efter att bli sedd och roa sig (30%) och gemenskap (21%). Åter är gruppssammanhållningen och att roa sig med en grupp jämlkar en viktig tillfredsställande motivation inom gängdynamiken.

En av de aktiviteter som de kvinnliga medlemmarna säger sig delta ofta i är narkotikalangning (55%), som följer efter stöld (75%) och slagsmål med andra gäng (70%). Även om det inte är den viktigaste aktiviteten får det en betydande andel svar vad gäller aktiviteter som tjejerna utför inom gruppen.

Bland de anledningar som unga kvinnliga gängmedlemmar angav för att inte ha gått ur gruppen trots att de fått ett specifikt erbjudande svarade 7% att de gillade drogerna, vilket kom efter andelen svar för hot och grupstryck på 18% och att de gillade gänget med 39%.

Detta belägger att drogmissbruket är en konstant faktor bland de aktiviteter som kvinnliga gängmedlemmar nämner. Uppgifterna visar att även om drogerna inte är en av de dominerande faktorerna för att delta i gängdynamiken så spelar tillhörigheten till gruppen en viktig roll vad gäller tillgång till droger och upprätthållande av drogmissbruk.

Intervention och prevention som inkluderar en minskning av aktiviteter som innebär risker och sårbarhetsfaktorer relaterade till droger bör inte bara koncentreras på gängens inre dynamik utan även ta med den sociala miljön i beräkningen då denna kan främja tillgång till och bruk av droger.

Gängmedlem och mamma

Som tidigare nämnts har de kvinnliga gängmedlemmarna kärleksrelationer med medlemmar i gänget eller andra män. Dessa relationer leder ofta till att barn föds. Hur ser gänget på denna situation? Det vanligaste svaret från de kvinnliga gängmedlemmarna var är att de andra gängmedlemmarna vill ta hand om och skydda de tjejer som är med barn. En intressant uppgift är att enligt de intervjuade lever 30% av de barn som föds tillsammans med gänget.

Faktum är att de kvinnliga gängmedlemmarna angav att det vanligtvis är gänget som tar ansvar för att ta hand om barn eller nyfödda. De här uppgifterna visar hur viktigt det är att utveckla metoder för att tillgodose dessa kvinnors behov när de är med barn och även för att ta hand om barnen. Sådana behov täcks definitivt inte om man enbart koncentrerar sig på bestraffning av gängmedlemmarna.

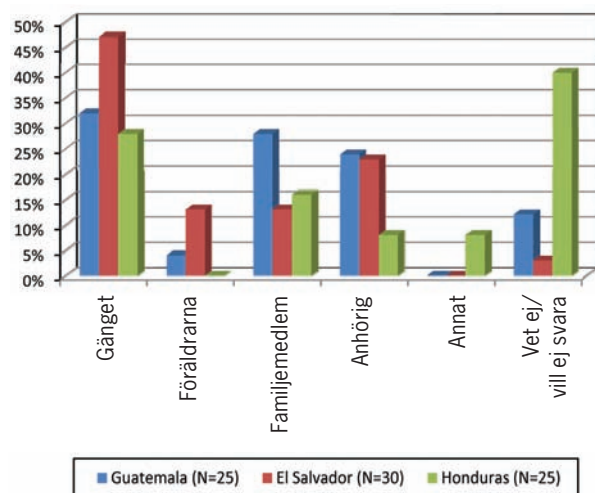
Denna kunskap om förekomsten av mödraskap (och alltså även faderskap) inom gängen kan innebära två viktiga följder vad gäller deras organisationsprocess. Å ena sidan, möjligheten till att man får en ny generation av gängmedlemmar inifrån och alltså inte enbart behöver extern anslutning, och å andra sidan att närvaron av en ny generation (barn) troligen medför att den yttre familjen och nätverken i bostadsområdet involveras i allt högre grad och att banden mellan gängen och deras närsamhällen därmed blir alltmer komplex.

Figur 8

Ansvar för de nyfödda barnen i gänget, enligt de kvinnliga gängmedlemmarna

(i procent)

(Baserat på svaren om antal kvinnliga respektive manliga medlemmar i gänget)

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Kapitel III

Gängens aktiviteter

Inledning

Gängmedlemmarnas brottsliga aktiviteter och den rädsla som dessa skapar i samhället är den främsta anledningen till de ansträngningar som görs för att kontrollera dem och bedriva prevention. Det är väldokumenterat i litteraturen att medlemmar i gatugäng begår fler brott än ungdomar som inte är med i gäng. Gänget tenderar att förstärka och främja en högre grad av deltagande i brottslig verksamhet (Thornberry et al., 2003; Gordon et al., 2004; Klein och Maxson, 2006; Sharp, Aldridge och Medina, 2006). I litteraturen anges dock också att gängen begår färre brott än vad allmänheten vanligen tror:

”Först och främst måste vi inse att gängmedlemmarna tillbringar en mycket större andel av sin tid åt att bara driva runt än åt att begå brott. (...) de aktiviteter som gör att vi uppmärksammar gängen täcker en mycket liten del av en gängmedlems typiska dag.”

(Klein och Maxson, 2006: 69).³⁰

”Allvarliga brott, icke-våldsbrott såväl som våldsbrott, är en karakteristisk aspekt av gängen, men brotten verkar inte vara så avsiktliga, organiserade eller vanliga som allmänheten (och myndigheterna) tror.”

(Decker och van Winkle, 1996: 144).

Gängens brottsliga verksamhet går dock inte att förneka och i många av studierna om gatugäng har man koncentrerat sig på att försöka dokumentera och förstå dessa. I litteraturen betonas också att man bör tänka på att gängen har andra sidor som är intressanta från sociologisk synpunkt, inklusive för arbetet med att kontrollera och förebygga gäng. Även om det är viktigt att dokumentera och förstå gängmedlemmarnas brottsliga aktiviteter är det också viktigt att inte koncentrera sig alltför mycket på en stereotyp, mytomspunnen eller demoniserad bild av gängmedlemmarna där det inte finns utrymme för andra aspekter av deras komplexa och mångfasetterade liv.

Brottslighet och drogmissbruk

Som tidigare angivits är en av de oftast återkommande uppgifterna i forskningen om gäng att ungdomar som är med i gäng begår fler brott

³⁰ Citaten var ursprungligen på engelska och har översatts till svenska.

än andra. Detta beror enligt vissa på en urvalseffekt som uppstår genom att de som attraheras av gängen är de som redan från början är mer benägna att begå brott, och detta skulle då förklara skillnaderna mellan gängmedlemmar och icke-gängmedlemmar. Enligt teorin om social facilitering är det i stället grupprocesserna inom gänget som leder till en ökad brottslighet hos gängmedlemmarna. Slutligen har vi teorin om förstärkning som säger att de ungdomar som går med i gäng från början är mer benägna att delta i brottsliga aktiviteter, samtidigt som detta beteende förstärks i och med att de går med i gänget. Det finns forskningsresultat som stödjer såväl teorin om social facilitation som förstärkningsteorin (Thornberry et al., 2003; Lacourse et al., 2003; Gordon et al., 2004; Klein och Maxson, 2006).

Vi har kunnat konstatera att medlemmar i mara-gäng och andra våldsamma gatugäng i allmänhet deltar i brottsliga aktiviteter i större utsträckning än andra ungdomar. Detta framgår tydligt av tabell 5.

Tabell 5

Brott begångna av gängmedlemmar och icke-gängmedlemmar

(procentandelar)

	Ja	Nej	Vet ej/ Vill inte svara
Guatemala			
Gängmedlem (n=116)	64	28	8
Icke-gängmedlem (n=68)	7	93	0
El Salvador			
Gängmedlem (n=137)	85	15	0
Icke-gängmedlem (n=86)	14	86	0
Honduras			
Gängmedlem (n=124)	87	9	4
Icke-gängmedlem (n=78)	6	91	3
Costa Rica			
Gängmedlem (n=97)	75	25	0
Icke-gängmedlem (n=74)	27	70	3
Nicaragua			
Gängmedlem (n=98)	80	20	0
Icke-gängmedlem (n=79)	22	77	1

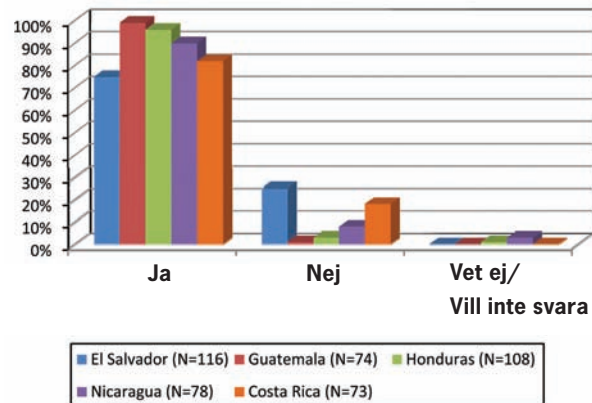
Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

En kritik som ofta riktas mot studier med självrapporter där de intervjuade själva redogör för graden av brottslighet är att dessa endast mäter sådan brottslighet som inte brukar leda till några typer av påföljder från det straffrättsliga systemet. Man har kunnat konstatera att gängmedlemmarna i större utsträckning deltar i brottsliga aktiviteter än andra ungdomar. Detta visas tydligt av figur 9.

Figur 9

Gängmedlemmar som uppger att de blivit gripna och fängslade

(i procent)

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Costa Rica och Nicaragua utgör här således inget undantag utan uppvisar tendenser för dessa två indikatorer som i hög grad liknar resultaten för resten av Centralamerika.

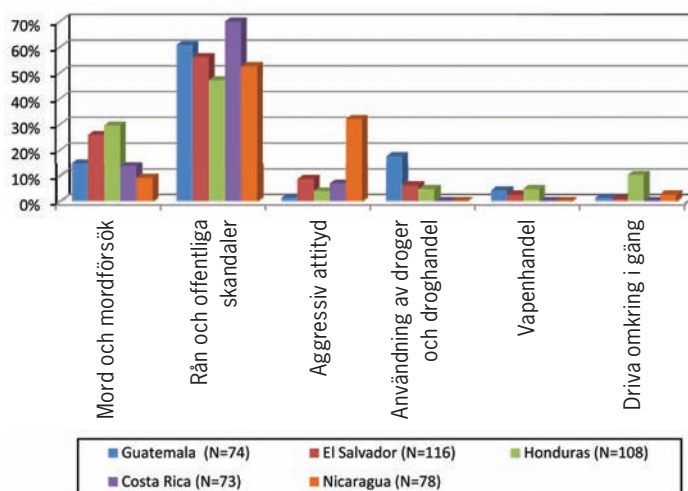
Vilka typer av brott begås av gängmedlemmarna? Av litteraturen i ämnet framgår att gängmedlemmarna uppvisar mycket varierade mönster för brottslighet och att de inte anses specialisera sig på någon speciell typ av brottslighet. De ägnar sig i allmänhet åt litet av varje. (Klein och Maxson, 2006).

I figur 10 visas de vanligaste brott som gängmedlemmarna i den här regionen säger sig ha begått.

Figur 10

Brott begångna av gängmedlemmar enligt dem själva

(i procent)

Källa: Analys baserad på frågeformulären

I ett sammanhang där man hyllar våld, gärna överdriver det egna modet och där det är normalt utgå sig för att vara en tuff typ, ska man dock tolka sådana uppgifter med viss försiktighet. En viss våldsglorifiering är tydlig i El Salvador och Honduras, där mer än en fjärdedel av dem som säger att de ha begått brott anger att det rör sig om mord eller mordförsök. Nicaragua befinner sig i den andra änden av skalan där den typ av våld som beskrivs generellt sett är mindre allvarlig. Costa Rica, följt av Guatemala, är det land som har fått de högsta siffrorna för stöld och störning av ordningen.

Åter är det värt att notera att Costa Rica och Nicaragua inte uppvisar stora skillnader från den centralamerikanska profilen, men att det här finns en mindre tendens till aktiviteter relaterade till organiserad brottslighet och en större tendens till aktiviteter som indikerar en lägre grad av organisation av brottsligheten.

Innebörden av dessa resultat sammanfattas av Klein och Maxson (2006) i en analys av andra studier i ämnet:

”Insatser som leder till en minskning av antalet ungdomar som går med i gängen, som minskar ungdomarnas grad av samvärelse med dessa eller som leder till en ökning av antalet ungdomar som går ur gängen är insatser som leder till en minskning av ungdomsbrottsligheten. Forskningen är tydlig på den här punkten, aktivt deltagande i gatugång främjar deltagande i brottsliga aktiviteter på ett dramatiskt sätt. Socialpolitik vars bieffekter utgör en ökning av antalet gängmedlemmar leder till en ökad brottslighet och socialpolitik som minskar deltagande i gängen leder till minskad brottslighet.”

(Klein och Maxson, 2006: 86).

På samma sätt som man kan undersöka i vilken grad gängmedlemskap medför ett ökat deltagande i brottsliga aktiviteter, kan man studera på vilket sätt gängen leder till ett ökat drogmissbruk (Thornberry et al., 2003, Lacourse et al., 2003, Gordon et al., 2004). I tabell 9 visas en tydlig skillnad i drogmissbruk hos unga gängmedlemmar och icke-gängmedlemmar.

Uppgifterna som gäller gängmedlemmarna är så låga att de verkar tveksamma eftersom de ligger utanför det allmänna mönstret för ungdomar. I andra kulturella sammanhang (USA, Europa) finns istället en teori om normalisering av drogmissbruk (Parker, Measham och Aldridge, 1998), då detta ses som ett utbrett beteende bland ungdomar. De här uppgifterna visar att det finns ett tillräckligt starkt avståndstagande från drogmissbruk i regionen för att ungdomar med en lägre grad av brottslig orientering ska vara ovilliga att ens erkänna att de använder dem. Nicaragua har en tydligt lägre andel drogmissbruk i jämförelse med andra länder i området. Man skulle kunna spekulera i att detta beror på en lägre grad av narkotikabrottslighet i Nicaraguas städer, men det finns inga uppgifter som gör det möjligt att bekräfta en sådan hypotes.

Eftersom den här studien inte har en longitudinell utformning är det omöjligt att avgöra om deltagande i brottslighet och drogmissbruk underlättades eller stärktes i och med inträdet i gänget. När det gäller drogmissbruk frågade man de intervjuade om de hade använt droger innan de gick med i gruppen, i syfte att på något sätt utvärdera om inträdet i gänget var en faktor som föregick initieringen av drogmissbruk eller om det var tvärtom. Resultaten visar att majoriteten av ungdomarna hade börjat använda droger redan innan de gick med i ett gäng (Guatemala: 57%, El Salvador: 44%, Honduras: 77%, Costa Rica: 72%, Nicaragua: 65%). Det enda undantaget är El Salvador, där lika stora andelar ungdomar angav att de började med droger innan de gick med i gänget som efter att de hade gått med i gänget (44%).

Våra uppgifter möjliggör också att få en bild av vilken typ av droger gängmedlemmarna konsumerar. De gängmedlemmar som sade att de använde någon typ av droger fick frågan om vilken typ av drog de använder för närvarande.³¹

³¹ När den här frågan kodades togs endast med information om den drog som nämndes först och det finns därför inga uppgifter om missbruk av flera droger. Uppgifterna i tabell 7 inkluderar gängmedlemmar som har intervjuats i fängelset och man bör hålla i minnet att de inte alltid uttryckte sig med samma frihet eller att de kanske inte hade tillgång till droger. Uppgifterna illustrerar i vilket fall som helst vilken typ av droger de hänvisar till.

Tabell 6

Användning av droger bland gängmedlemmar och ungdomar i riskzonen
(Procentandelar)

	Alltid eller ibland	Aldrig eller sällan	Vet ej/Vill inte svara
Guatemala			
Gängmedlem (n=116)	46	51	3
Icke-gängmedlem (n=68)	0	100	0
El Salvador			
Gängmedlem (n=137)	37	61	1
Icke-gängmedlem (n=86)	1	98	1
Honduras			
Gängmedlem (n=124)	65	35	0
Icke-gängmedlem (n=78)	0	100	0
Costa Rica			
Gängmedlem (n=97)	56	44	0
Icke-gängmedlem (n=74)	12	88	0
Nicaragua			
Gängmedlem (n=98)	29	67	4
Icke-gängmedlem (n=79)	4	92	4

Källa: Uppgifter från enkätundersökningen.

Tabell 7

Typ av droger som gängmedlemmarna använder
(Procentandelar)

	Guatemala (n=84)	El Salvador (n=67)	Honduras (n=92)	Costa Rica (n=73)	Nicaragua (n=72)
Marijuana	43	30	30	52	25
Lim	2	1	1	0	2
Kokain och kokainderivat	26	24	11	19	24
Annat	2	0	0	10	2
Ingen	4	30	51	18	8
Vet ej/Vill inte svara	23	15	7	1	40

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Svaren visar att det i Honduras, följt av El Salvador, finns en stor andel som anger att de inte använder några droger för närvarande. Det är möjligt att man genom att nämna specifika droger i de här länderna helt enkelt har stött på en större ovillighet att erkänna att man alls använder droger. Observera att en hög andel deltagare inte ville svara på frågan i Nicaragua. Uppgifterna pekar dock på att marijuana samt kokain och kokainderivat är de droger som föredras av de unga gängmedlemmar som anger att de använder droger.

Vardagsaktiviteter

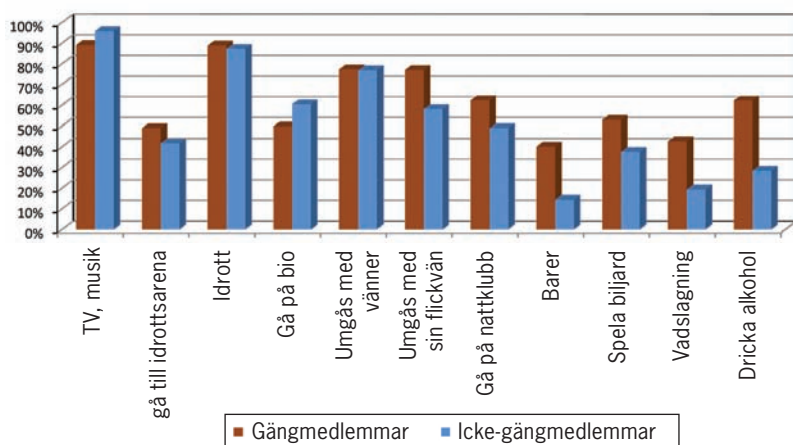
Vid Sidan av sitt deltagande i brottsliga aktiviteter tillbringar gängmedlemmarna en stor del av sin tid åt aktiviteter som inte skiljer sig mycket från det som andra tonåringar och ungdomar ägnar sig åt. I mångt och mycket är gängmedlemmarna i första hand ungdomar och därefter gängmedlemmar. Som hävdades av Decker och Van Winkle (1996: 117):

”Precis som majoriteten av andra ungdomar och unga vuxna tillbringar gängmedlemmarna... mycket tid åt att helt enkelt vara med sina vänner – se på tv, dricka öl, sitta och prata, spela spel, röka marijuana, leta efter tjejer. Gängmedlemmarna tillbringar sin tid (och begår vanligen även sina brott) i grupp och det dessa grupper ägnar sig åt är inget annat än att fördriva tiden”.

I figur 11 jämförs de aktiviteter gängmedlemmarna ägnar sig åt med andra ungdomars aktiviteter i samma sociala miljö.

Figur 11

Fritidsaktiviteter bland gängmedlemmar respektive icke-gängmedlemmar

I den här figuren jämförs ungdomar som säger att de ägnar sig åt de här aktiviteterna mycket ofta. För det första ska det betonas att man tydligt kan se att procentandelarna för många aktiviteter är mycket lika. För det andra finns ett tydligt mönster som speglar medlemmarnas högre tendens att delta i en serie aktiviteter som kan förknippas med mer vuxna fritidsaktiviteter (gå ut på barer, idka vadslagning, dricka alkohol, hälsa på hos flickvänner eller gå ut och dansa). De enda aktiviteter där andelarna för ungdomar i riskzonen är högre än andelarna för gängmedlemmar är när det gäller att gå på bio, titta på tv och lyssna på musik.

Lagligt arbete och gängmedlemmar

Under lång tid gav den ekonomiska och kriminologiska facklitteraturen en förenklad version av relationen mellan arbete och brottslighet, där lagliga ekonomiska aktiviteter och olagliga aktiviteter beskrevs som helt oförenliga. Senare studier ger dock en mer komplex bild av hur ungdomar i en socialt marginaliserad situation utvecklar överlevnadsstrategier för att säkra sin inkomst som innebär att de deltar i den lagliga arbetsmarknaden samtidigt som de parallellt med detta deltar i den svarta ekonomin och då och då även deltar i kriminella aktiviteter (Fagan och Freeman, 1999). Den allmänna stereotypen fortsätter dock vara att gängmedlemmar inte arbetar och att de befinner sig helt utanför den lagliga arbetsmarknaden. En analys av uppfattningar i frågan för manliga respektive kvinnliga gängmedlemmar och före detta gängmedlemmar visas i tabell 8.

Tabell 8
Gängmedlemmar som utför avlönat ej kriminellt arbete
 (Procentandelar)

Guatemala	Manliga gängmedlemmar (n=116)	Före detta gängmedlemmar (n=57)	Kvinnliga gängmedlemmar (n=25)
	57	61	44
El Salvador	Manliga gängmedlemmar (n=137)	Före detta gängmedlemmar (n=50)	Kvinnliga gängmedlemmar (n=30)
	62	76	60
Honduras	Manliga gängmedlemmar (n=124)	Före detta gängmedlemmar (n=100)	Kvinnliga gängmedlemmar (n=25)
	26	40	32
Costa Rica	Gängmedlemmar (n=97)		
	64		
Nicaragua	Gängmedlemmar (n=98)		
	28		

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Det är här viktigt att notera att gängmedlemmar till största delen utför arbeten som inte kräver någon form av utbildning och att endast ett fåtal har någon sådan. Bland de arbeten som utförs kan nämnas: snickeri- och andra hantverksarbeten, försäljning av kläder, handel, mekanikerarbete, brödbutik, måleri och annat. Man ska dock hålla i minnet att när man frågar dessa personer om inkomstkällor på individuell och gemensam nivå är de som oftast nämns stöld, narkotikalangning och inkrävning av betalning för skydd från boende och butiksägare. Så här uttrycktes det av intervjuade gängmedlemmar:

”Jag tjänar mina pengar genom min verkstad, det är den jag lever på, om jag gör fyra balkonger tjänar jag 2500 colones, och jag gör det på två dagar. (...) Gänget är inte samma sak, det finns medlemmar som inte jobbar, vad kan dom leva på, det är logiskt att de måste stjäla. (...) Myndigheterna låter oss inte starta egna företag. Vi hade ett disko, (...) och vi förlorade det, polisen var jämnt på oss, de lämnade oss inte ifred. Vi försökte med en restaurang och vi fick inte tillstånd och måste sälja allt. Vi har aldrig försökt för vi är rädda för myndigheterna.”

(Gängledare, El Salvador).

”Många av oss jobbar, vi tvättar bilar för att få in resurser och få pengar. Här kan vem som helst hjälpa till, för att få in lite pengar, för det finns nödsituationer, att någon blir skadad, saker vi måste betala för att klara oss.”

(Gängledare, El Salvador).

Intressant är också att konstatera att enligt enkätundersökningen med före detta gängmedlemmar, bidrar gängmedlemmarna ekonomiskt till sina familjer (Guatemala: 45%, El Salvador: 80%, Honduras: 85%). Detta är viktigt ur en politisk och kriminalpolitisk synpunkt. Gänget fungerar i allt högre grad som en inkomstkälla för medlemmarna. Detta är en modifiering av en modell som har kommit för att stanna. Det är inte en ömtålig struktur av kortlivad karaktär.

I den akademiska litteraturen på området finns en ökad medvetenhet om fängelsevistelsernas effekter för brottslingarnas familjer och övriga omgivning. Det förekommer också teorier om att alltför repressiva straffrättsliga åtgärder tenderar att underminera den sociala strukturen inom de bostadsområden där brottslingarna lever.

Hagedorn (2002) har framhållit den viktiga roll den svarta ekonomin har för det ekonomiska livet i marginaliserade områden där ungdomarna har få alternativ att generera tillräckliga inkomster. Utöver detta är en stor andel av gängmedlemmarna, vilket beskrivs i nästa kapitel, föräldrar och bidrar till familjens ekonomiska uppehälle. Att fängsla gängmedlemmarna får uppenbarligen en direkt effekt på övriga familjemedlemmar och andra i omgivningen som inte ska underskattas. Fagan och hans medarbetare (2003), har också dokumenterat hur den straffrättsliga politiken i New York, där man genom att inrikta sig på ett ökat antal fängslanden i bostadsområden med hög kriminalitet, har underminerat de sociala nätverken i dessa kvarter och därmed bidragit till en ökad brottslighet.

En högre andel av de intervjuade i Costa Rica går i skolan och en högre andel lönearbetar. Dessa indikatorer är något svagare i Nicaragua. Vad gäller Costa Rica är det möjligt att det faktum att de intervjuade tillhörde flera olika typer av grupperingar samt att fenomenet precis har börjat utvecklas förklarar dessa skillnader i den psykosociala profilen. I Nicaragua tillkommer även möjligheten att den högre graden av organisering inom kvarteren har en neutraliserande inverkan på riskfaktorerna för ungdomar med större sårbarhet.

Arbete och brottsliga aktiviteter inom gängen

Våld mellan gäng och konflikter om territorier

Alltsedan Thrashers pionjärstudie har idén om våldsamma konflikter mellan olika grupper associerats med studiet av gatugång. Det är denna konflikt som på något sätt bygger grunden för gruppen, ger gruppen mening och förstärker dess sammanhållning. Praktiskt taget alla studier om gatugång framhåller den centrala roll som våldet spelar inom gängkulturen. Enligt Vigil (1988), utgör detta oftare ett ständigt närvarande hot snarare än en utagerad konflikt. Enligt Horowitz (1983) måste gängmedlemmen dock vara beredd på att kunna svara med våld i vilket ögonblick som helst och måste därför skapa sig en identitet som bygger på idén om fysisk styrka.

Decker och Van Winkle (1996) liksom Mateu-Gelabert (2004, 2003) har utvecklat en teoretisk förklaringsmodell för gatugång som inkluderar detta externa hot från omgivande gäng.³² Enligt dessa författare bidrar denna kraft – hotet om fysiskt våld – till att grupperna uppstår och stärker dem på flera sätt.

- I många bostadsområden uppstår gängen som en mekanism för försvar och skydd mot externa grupper, oavsett om detta gäller andra gängmedlemmar, polisens aktioner eller mot andra etniska grupper eller invandrargrupper.
- Detta hot om fysiskt våld, oavsett om det är verklighetsförankrat eller ej, ökar solidariteten inom gängen. Enligt Klein (1971) stärks gängens interna sammanhållning i proportion till det hot som motståndargängen representerar.
- Gängvåldets hämndlystna karaktär bidrar också till att stärka gängen. Varje ny våldsincident leder till en annan, kretsen av drab-

³² Se även Mateu-Gelabert (2002, 2003).

bade växer och medför en ökad beväpning och uppfattningen att man är oskyddad om man inte tillhör ett gäng.

- Många ungdomar går med i etablerade gäng för sin egen personliga säkerhets skull men paradoxalt nog så leder detta till en ökad risk för att de ska bli offer för våldet.
- Den här processen, där ungdomarna skapar sig en image som tuffa och hårda, med tatueringar och historier om krig och våld, leder till att de själva uppfattas som ett hot av samhället, vilket tar avstånd från dem och stänger dörrarna för rehabilitering och social återanpassning vilket i sin tur bidrar till att befästa problemet.
- Det sociala avståndstagandet gör det svårare för gängmedlemmen att etablera relationer och ägna sig åt mer konventionella aktiviteter som skulle göra det lättare att gå ur gänget.

I en studie om gängmedlemmar i staden San Luis (USA) observerade Decker och Van Winkle (1996) hur våldet spelar en central roll för uppfattningen om att gänget ger skydd mot reella och inbillade hot och om hämnd för reella eller inbillade skador och kränkningar. Somliga av dessa frågor speglas i följande utdrag ur våra djupintervjuer:

"(...) det andra gänget försökte tvinga mig att gå med, och då, det var något som jag inte alls gillade med dom. För, (...) jag var helt ärligt ingen alls. (...) Då kastade dom sig på mig, de slog mig, (...) Jag ville inte vara med i deras gäng. Så då bestämde jag mig, just då, att jag skulle gå med i det andra gänget, som var 18. Varför? För att hämnas för det dom hade gjort."

(Gängledare, El Salvador).

I Centralamerika och speciellt i Guatemala, El Salvador och Honduras, har många av motsättningarna mellan olika gäng sitt ursprung i konflikten mellan de två stora grupperna, Mara Salvatrucha och Pandilla 18. En gängledare i El Salvador säger följande: "Det är ett krig, kompis". I allmänhet verkar de här konflikterna vara knutna till dispyter om territorier och hämndsituationer:³³

"(...) här ser vi först hur man dödar en av våra kompisar, som kanske är kompis till oss allihop här (...). Sen upptäcker vi att det var dom från det där området där borta, och i kvarteret där borta pratar man om att dom är från 18 (...), och så hör man dom säga att härifrån börjar dom få en hel armé, och sen får den nya gruppen ett namn. Det är då man börjar hata dom, för man börjar förlora folk från området, det blir rivalitet mellan områdena och om makten."

(Före detta gängmedlem, Honduras)

"Territoriet är stort (...) det kan vara taget av ett gäng, och det gänget låter inget annat gäng komma in, om ett annat gäng kommer in så dödar dom varandra."

(Före detta gängledare, Honduras)

³³ Rodgers (2006: 276) noterade i sin studie med direktobservation i Nicaragua: "krig" mellan gäng där de använder allt från stenar till granater och AK-47:or (k-pistar), ibland med dödlig utkomst: "Även om de här krigen mellan gäng i början tedde sig mycket kaotiska kunde man se mycket regelbundna mönster, på gränsen till att vara rituella. Gängmedlemmarna organiserade sig i "kompanier" och handlade på ett strategiskt sätt. I allmänhet fanns det "reservstyrkor" och även om vapnen var individuella så fördelades gängmedlemmarna mellan de olika "kompanierna" så att det skulle bli balans mellan skjutvapnen, med undantag för om man behövde en speciellt kraftfull "kommandogrupp" för speciella uppgifter. Konflikterna gällde attacker eller skydd av ett bostadsområde och striden inriktades ofta specifikt på att skada eller begränsa skadan, av infrastrukturen i bostadsområdet eller av de boende, samt att symboliskt skada eller döda viktiga gängmedlemmar (deras ryktbarhet baserades på att ha dödat ett visst antal personer eller genom att de hade en viss fysisk egenskap eller ett visst sätt att uppföra sig)".

”Honom (hans kusin) dödade motståndargänget. Det var en stor grej för mig. (...) min faster åkte till Tijuana för hon var så upprörd. När hon åkte till Tijuana, hon tog bilen och så kom det någon full typ i en fyrhjulsdriven Toyota och körde in i henne. (...) Hon blev invalid för resten av livet. Hon sitter i rullstol. Och dessutom var jag väldigt nära henne för min mamma var tokig och i fängelse... jag kände att jag måste få hämnd för allt det där. Och jag hämnades.”
(Gängledare, El Salvador)

”Jag hatade dom alltid, för jag hade redan många kompisar som dom hade dödat innan jag var med i gänget, kompisar som jag brukade hänga med. Hatet mot dom hade jag redan innan, jag ville aldrig byta till något annat gäng.”
(Före detta gängmedlem, Honduras)

”Men om du nu ser att det står 18 här och det är överstruket och så står det MS på väggen så betyder det att där finns båda gängen samtidigt och att dom bråkar (...) jag har en kompis som är från en klick härifrån, från område 12 (...) och han säger att den där killen (...) tog ett par granater och så kom han hit för att kasta dom. Grabbarna var samlade hemma hos någon och det var typ åtta som dödades (...). Och när dom från MS såg att dom andra var hårdare än dom själva så försvann dom med en gång., (...) dom killarna fick till sist hela det där territoriet.”
(Före detta gängmedlem, Pandilla 18, Guatemala)

Uppkomsten av dessa tvister är knuten till uppfattningar om motståndaren som tenderar att göra honom mindre värd och att betrakta honom som någon som saknar goda mänskliga egenskaper. Medlemmarna i Pandilla 18 berättar:

”Där var dom från MS, men det var ganska många. (...) Dom åkte med bussarna från fyra på morgonen till klocka nio på kvällen för att råna dom som bodde i deras eget område (...) dom målade på alla väggar, dom gick in hos folk och stal från deras hem (...) för dom var det som om husen var deras egna. Dom från MS (...) dom dödar varandra inom gänget, dom våldtar varandra, dom har sex med varandra, dom tar tjejer från varandra, dom våldtar sina mammor (...) Dom låter vem som helst gå med i gänget. Från gatan, vilka idioter som helst (...) Vi är mer selektiva.”
(Gängledare, El Salvador).

Från Salvatrucha får vi samtidigt höra:

”Alltså, det andra gänget, dom dödar vem som helst, och det gör inte vi, vi dödar inte någon som inte har provocerat oss.”
(Gängledare, El Salvador).

Hur våldskulturen reproduceras i Centralamerika kan kanske vara enklare att förstå om man beaktar hur mycket våld som har förekommit i regionen historiskt sett. Man skulle kunna argumentera att detta våldssamma förflutna (illegala väpnade grupper, dödsskvadroner, armé och polis, speciella anti-revolutionära styrkor) skapar beteendemönster och vanor som ger en högre grad av acceptans och avsaknad av reaktion och till och med tillvänjning till våld. Allt detta har lett till att de här ungdomarna har införlivat våldet i sin personlighet och sina liv som överlevnadsstrategi eller för att genomföra gängets aktiviteter. Det senare alternativet är det viktigaste då våldet inte ses som ett mål i sig själv. Det är en resurs och ett medel för att definiera makt och kontroll över olika aktiviteter. Allt detta i enlighet med gängets intressen och mål. Trots våldets betydelse för att förstå gängen och dess medlemmar ska man inte falla in i det stereotypa sättet att betrakta gängmedlemmarna som onda individer som njuter av att utföra våldshandlingar. I allmänhet är den vanligaste inställningen till våldet en slags fatalism och när man

talar om detta försöker man upprätthålla en identitet för att inte hamna i dålig dager inför gruppen:

"Ibland märker man på kompisarna att de är nervösa, i en del fall, som om dom hade dåligt samvete, alltså, i vissa fall. (...) oro, adrenalin, allt det där efter någon typ av våldshandling. Personligen är jag alltid rädd, det fanns alltid där, att det skulle få konsekvenser att man inte kan döda. Och det var inte så mycket det att jag skulle hamna i fängelse, inte det, utan det var det att det kunde hända dig själv lika väl, och man reagerar alltid, även om man inte uttrycker det, alltså då säger man ja, att jag vet inte vad, att det var bra gjort, och så skryter man kanske någon gång om vad man kunde ha gjort."

(Före detta gängledare, Guatemala)

"Jag är inte heller stolt över det jag gjorde. Men när jag gjorde det så var jag rädd, jag var skraj, för jag visste vilken skit jag hade hamnat i, eller hur?.. Du är alltid skraj, du kan till och med tycka synd om någon, men du måste ju göra det."

(Gängledare, Guatemala).

Våldet är å andra sidan något gängmedlemmen måste vara beredd på i vilket ögonblick som helst och det representerar ett ständigt närvarande hot:³⁴

"Att tillbringa en dag i gänget är hårt, för du måste vara på din vakt, skydda dina vänner. Du kan inte sova, du kan inte sova hela natten heller för du riskerar dina kompisars liv. Det är svårt att ta sig igenom en dag i gänget, för om jag går och lägger mig en eller två timmar måste någon annan vakta. Jag kunde inte sova mer än två timmar på ett dygn för att undvika en massa olika saker. Vi var alltid på vår vakt."

(Före detta gängmedlem, Honduras)

"När jag gick i skolan och var liten kunde jag röra mig fritt ute. Jag behövde inte oro mig för någon, (...). Polisen tittade inte på mig. (...) Jag var fri. Jag kunde göra vad jag ville. När jag gick med i gänget var det inte längre så. Polisen började trakassera mig. Jag fick liksom en stämpel i skolan som gängmedlem. Där fanns flera olika gäng. Då var jag inte säker ute på gatan längre. Då gick jag hela tiden med den där känslan att dom kunde ge sig på mig var som helst ifrån."

(Gängledare, El Salvador).

"Priset för våldet är tydligt för en gängmedlem, det är döden: "Dom är döda, dom dog för vårt gäng, dom dog i strid"

(Före detta gängledare, Guatemala)

Det är intressant att konstatera att gängmedlemmarna ofta berättar om sina handlingar som om det vore ett försvar av bostadsområdet – som de ju tar betalt för att skydda, vilket vi kommer att se längre fram.

"(Gängen är) ett ställe och en samling personer, ungdomar som skyddar kvarteret, men folk fattar inte att dom kommer att skydda dom. Men det finns gäng som skyddar andra ungdomar... Man har sin familj där, man måste skydda området. Och dom andra gängmedlemmarna, som inte är från det gänget, började störa, och döda dom som inte var med i nåt gäng, att störa folk (...) Man ser inte att vårt gäng kanske kommer dit också och gör samma saker, men man ser inte det, man ser dom fel som det andra gänget gör."

(Före detta gängmedlem, Honduras)

³⁴ Som Rodgers (2006) påpekar i sin studie av ett gäng i Nicaragua: "Att leva i dödens skugga" innebär att anta vissa specifika beteendemönster i striden, inklusive att konfrontera faran och avsiktligt visa upp sig för att provocera fienden, ta risker och uppvisa mod, oavsett vad detta kan leda till, att utmana döden. Detta betyder att man inte ställer frågor eller funderar över vilka möjligheter som finns utan att man helt enkelt fortsätter framåt, glad och energisk, med stil.

”Tar hand om folk, tar hand om området, tar hand om dom civila. För det är det vi gör. Vi tar hand om vårt område... vi tar hand om våra jombois, vi skyddar dom civila. Varför? För vi är inte såna som går och är dumma mot dom civila.”

(Gängledare, El Salvador)

”Vi tar hand om området, för att ingen ska bråka med dom, men folk fattar inte det. Vi går och stjälar, men utanför området, här i området vill vi inte röra någon, vi gör det på andra ställen.”

(Gängledare, El Salvador)

Uppfattningen att gänget tillhandahåller tjänster till området är mycket vanlig i gängmedlemmarnas berättelse. Även om gängmedlemmen, genom sitt deltagande på illegala marknader, bidrar till kvarteret innebär detta inte att relationerna till området är fria från konflikter och problem. Faktum är att det inte är några symmetriska relationer och allt eftersom gänget i allt högre grad blir en institution i området, antingen på grund av att samma faktorer som låg bakom deras uppkomst fortfarande existerar eller på grund av att andra bidragande faktorer har tillkommit, kan detta bidra till att öka deras våldsamt och deras förankring i bostadsområdet.

De studier som Moore (1991) genomförde i Los Angeles visade att i takt med att de ekonomiska villkoren i förorterna försämrats under de senaste årtiondena och att gängen hade blivit ett permanent inslag så blev de också mer våldsamma. Somliga av de beskrivningar som gavs vid djupintervjuerna förefaller peka på en sådan tendens:

”Förut ägnade vi oss bara åt att ta hand om folk i området, men sedan började vi utvecklas och började tänka på större saker. Vi tänkte inte längre på små saker. Överfalla, stjäla, våldta, döda, alla dom dåliga saker som finns i världen. Plötsligt, det är det jag menar, så förändrades miljön, för folk stod inte längre ut med så mycket press från gängen. Gängen stod inte ut med så mycket press från den korrupta polisen. Då gick många ihop och sa till oss, ”ok, nu betalar vi inte det här längre” (...). Det var aldrig något frivilligt, men det var åtminstone inte så våldsamt då, (...) det där började ändras för typ tre år sen. Då började man begå större brott, mord, överfall, kidnappning. Men allt det där har mycket att göra med knarklangning. Alltså, knarklangningen började bli vanligare i gängen, alltså, langarna hittade en perfekt hantlangare för langning, inte bara för att använda droger, utan också för att sälja dem, knarklangarna vet att gängen har ett stort område, därför kunde dom distribuera mer.”

(Före detta gängledare, Honduras)

Tabell 9

Boende som utsatts för brott från områdets gängmedlemmar

(Procentandelar)

	Guatemala (N=27)	El Salvador (N=17)	Honduras (N=36)	Nicaragua (N=59)	Costa Rica (N=37)
Rån	30	24	56	31	49
Misshandel	—	—	—	27	27
Hot	63	71	31	—	—
Mord och mordförsök	4	—	14	—	—
Egendomsskador	—	—	—	37	11
Övrigt	—	—	—	5	14
Vet ej/Vill inte svara	4	6	—	—	—

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Det råder inga tvivel om att det finns en hög andel individer i de här områdena vars liv har påverkats av gängens existens. När de boende i de här områdena fick frågan om de har påverkats direkt av gängen utgjorde de bekräftande svaren en hög andel (Guatemala: 23%, El Salvador: 15%, Honduras: 33%, Nicaragua: 38%, Costa Rica: 30%). Som framgår av tabell 9 handlar det dessutom i hög grad om påverkan i form av våldsbrott.

Under alla omständigheter kan det också vara bra att hålla följande observation av Klein och Maxson (2006: 86) i minnet.

”Om man betonar deras våldsamhet läggs tonvikten på den inkorreakta stereotypen att gängmedlemmarna är brottslingar som specialiserar sig på våld. Gängmedlemmarna utför många våldshandlingar, men de ägnar sig även åt många andra brott.”

Utpressning av de boende i området som inkomstkälla

Ett av de vanligaste sätten att finansiera gängen är genom att kräva in betalning för skydd och ”skatter” från boende och butiksägare i området, vilket är tydligt i följande citat:

”Plötsligt kom du till affären och så sa du, så här är det... för det här området är väldigt farligt. Dom kunde råna och sånt, de stal smycken från folk. Så vi sa, så här va, du ger oss så här mycket pengar, typ 50 quetzales i veckan och vi garanterar att ingen kommer att råna dig, inget kommer hända dig. Och så var det. Och då berättade vi inte ens för folk i kvarteret vad vi var för några, men dom var inte heller rädda för oss, dom såg oss väl som ungdomar som hade sparat ur... Vi lät inte folk som inte var från området komma in, och om någon som var därifrån och rånade, då tog vi hand om honom”.

(Före detta gängledare, Guatemala)

I den ekonomiska enkäten ingick frågor om problemet med utpressning i allmänhet i de boendes eller butiksägarnas område och man försökte också undersöka om de intervjuade måste betala för att få skydd från gängen. I enlighet med denna enkät anger majoriteten av de boende och butiksägarna att gängen kräver in pengar i deras områden (medelvärdet för de tre länderna är 74% för de boende och 77% för butiksägarna). Att kräva in pengar för skydd eller ”skatt” är ett välkänt beteende i den här sociala miljön. Det som varierar är hur ofta dessa betalningar görs, det vanligaste är en gång i veckan eller en gång om dagen, i enlighet med uppgiftslämnarna och offren för den här situationen. Detta visas i tabell 10.

Tabell 10

Frekvens vad gäller inkrävande av ”skatt” från boende och butiksägare

(Procentandelar)

Frekvens	Guatemala (n=200)	El Salvador (n=208)	Honduras (n=278)
Varje dag	31	34	46
Varje vecka	38	21	27
Varannan vecka	3,4	6	1
Varje månad	10	15	1
Då och då	9	13,5	17

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

55% svarade att de betalade varje dag medan 73% angav att de betalade en gång i veckan. Frekvensen för inkrävandet och hur mycket som krävs in analyserades med hjälp av uppgifter från de två kategorier informanter som användes: boende och butiksägare i området (tabell 11 och 12).³⁵

Tabell 11

Frekvens och belopp för inkrävd "skatt" enligt de boende

(i dollar)

Frekvens	Guatemala (n=100)	El Salvador (n=100)	Honduras (n=137)
Varje dag	2,5	4	2,75
Varje vecka	10	15	9

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Tabell 12

Frekvens och belopp för inkrävd "skatt" enligt butiksägare

Frekvens	Guatemala (n=100)	El Salvador (n=108)	Honduras (n=141)
Varje dag	8	10	5
Varje vecka	20	22	11
Varje månad	30	31	15
Då och då	12	20	15

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Vad gäller butiksägarna finns en mer tydlig indelning av svaren om betalning i de fyra kategorierna. Det är uppenbart att det inte är möjligt att uppnå exakthet i de siffror som samlas in från de intervjuade eftersom beloppen tenderar att variera precis som vad gäller hur ofta betalningen sker. Man ska inte tolka de här resultaten som exakta siffror. Det viktiga med en analys som denna är att man kan urskilja vissa tendenser och dessa tendenser visar att det finns modeller och finansieringssystem.

Uppgifterna ger oss alltså en aning om hur de boende och butiksägarna i de här områdena upplever problemet med utpressning, vilket inte är samma sak som frågan om den betalning de själva ger för skydd. Den största svårigheten när man studerar detta tema är den rädsla de boende upplever för att avslöja fakta som anses vara konfidentiella. Med butiksägare och boende var det nödvändigt att skapa en atmosfär av förtroende och diskretion. Trots detta var undanflykter eller vägran att svara ett av de största problemen. Som tidigare nämnts beror detta på den relation av "ömsesidigt skydd" som finns mellan de boende och butiksägarna och gängen. Relationen mellan gängmedlemmarna och de boende grundas på rädsla och samexistens och man lämnar inte ut olämplig information.

Det uppskattade antalet boende och butiksägare som har varit tvungna att betala till grupperna ger oss en uppfattning om hur utbrett fenomenet är och vilka implikationer det får i de här sociala och ekonomiska miljöerna i de olika länderna och i förlängningen för hela regionen. Som framgår av tabell 13 medger en större andel av de boende än vad som

³⁵ Det är viktigt att påpeka att beloppen varierar beroende på land. Det rör sig mellan ett högsta och ett minsta belopp. Resultaten som redovisas här baseras på medelvärdet av de totala insamlade uppgifterna när extrema eller missvisande uppgifter hade tagits bort. Till exempel, om en eller fler intervjuade angav att beloppen per dag var 100 dollar eller mer så avvek detta totalt från medelvärdet för uppgifterna och ledde till en förvriden bild av medelvärdet för de insamlade uppgifterna. Det är möjligt att betalning av sådana eller liknande belopp förekommer, men dessa representerar inte en vanlig företeelse.

gäller för butiksägarna att de har betalat till gängen. Det är mycket möjligt att dessa uppgifter utgör en underskattning. Det är inte lätt att acceptera det faktum att man har blivit utpressad eller tvingats att betala för ”tjänster” som inte har utförts eller som man inte har bett om. Det är lättare att ha åsikter om andra än om sig själv i de här frågorna. Eftersom företagaren eller butiksägaren är en känd figur i bostadsområdet som ofta får en högre status än de boende har de en tendens att förneka att de har varit offer. Det här är information som ofta förekommer i de parallella kommentarerna till de intervjuer som genomfördes med respektive grupp.

Tabell 13

Boende och butiksägare som någon gång har tvingats betala till gänget

(Procentandelar)

Land/informanter (n)	Ja	Nej	Vet ej/Vill inte svara
Guatemala			
Butiksägare (n=100)	19	80	1
Boende (n=100)	28	24	48
El Salvador			
Butiksägare (n=108)	17	80	3
Boende (n=100)	34	12	54
Honduras			
Butiksägare (n=141)	19	80	1
Boende (n=137)	31	38	31

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Tabell 14

Belopp som de boende har betalat i ”skatt”

(i dollar)

Land	Belopp
Guatemala (n=87)	5–2,5
El Salvador (n=60)	8–3
Honduras (n=107)	6–2

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Tabell 15**Belopp som butiksägarna har betalat i "skatt"**

(i dollar)

Land	Belopp
Guatemala (n=19)	8,5– 5
El Salvador (n=18)	7–4
Honduras (n=27)	8–4

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Tabellerna 13, 14 och 15 ger en bra uppfattning om förekomsten och en ungefärlig angivelse av de belopp de betalar till gängen. Något som väcker uppmärksamhet är den höga andelen boende som säger att de inte vet eller föredrar att inte svara på frågan om de har tvingats betala, eftersom det snarare verkar vara undanflykter än att de verkligen inte har någon kännedom i frågan. Det finns troligen ett mörkertal och man antar att det i verkligheten kan röra sig om högre andelar.

Tabell 16**Hur länge detta inkrävande av "skatt" har pågått enligt butiksägare**

(Procentandelar)

Tid	Guatemala (n=89)	El Salvador (n=60)	Honduras (n=86)
Mindre än ett år	13,5	40	9,5
Från ett till två år	42	13	28
Tre år	15	8	14
Fyra till fem år	17	7	27
Mer än fem år	17	12	7,5
Vet ej/Vill inte svara	8	21	14

*Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.***Tabell 17****Hur länge detta inkrävande av "skatt" har pågått enligt boende i området**

(Procentandelar)

Tid	Guatemala (n=77)	El Salvador (n=71)	Honduras (n=91)
Mindre än ett år	27,5	25	10
Från ett till två år	9	45	28
Tre år	10	10	18
Fyra till fem år	23	6	15
Mer än fem år	10	7	7
Vet ej/Vill inte svara	20	7	22

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

De uppgifter som har samlats in har en tendens att variera i enlighet med en serie faktorer som t.ex. repressiva åtgärder och kontroll, relationer och allmänna inställningar i området, rivalitet mellan olika grupper, förhandling med polisen, områdets ekonomiska situation och annat. I tabell 19 uttrycks dock hur situationen ser ut för olika segment i populationen och vanligt förekommande sätt för betalningsprocessen.

Betalningen av tvångsavgifter till gängen är något som har ökat allt mer under de senaste fyra åren. Detta anges av de studerade populationerna, liksom i informanternas uttalanden i början av kapitlet.

I Guatemala ses detta som en nyare företeelse, medan det i El Salvador och Honduras anses ha pågått längre.

Detta kollektiva minne stämmer till viss del överens med det faktum att dessa företeelser verkar vara vanliga och förekomma systematiskt i vardagen sedan några år tillbaka, även om en del informanter talar om att detta har förekommit i 8 eller upp till 15 år. Trots detta bekräftar uppgifterna att förändringen och den mer utvecklade organisationen är av mycket senare datum.

Hur mycket har betalningen av skatt och för att få beskydd ökat eller minskat? Majoriteten av de intervjuade i båda grupperna var överens om att beloppen som betalas inte har minskat, och det rådde en allmän uppfattning om att de har ökat. Ett mindre antal av de intervjuade angav dock att beloppet varit oförändrat. Tendenserna efter typ av population är följande:

- Butiksägare som angav att de betalar samma belopp: Guatemala 5%, El Salvador 4,7%, Honduras 9%. Medelvärde för dem som sade att beloppet har stigit: 93,7%
- Boende som angav att de betalar samma belopp: Guatemala 7%, El Salvador 12%, Honduras 10%. Medelvärde för de som angav att beloppet har stigit: 90,3%

De som angav att gången har ändrat beloppet under senaste tre eller fyra åren fick frågan om hur mycket de betalade för två, tre eller fyra år sedan i jämförelse med hur mycket de betalar nu. Resultatet för de olika grupperna redovisas i tabell 18, där man har jämfört det de har varit tvungna att betala med vad som sägs om detta i området samt räknar ut medelvärdet för det angivna om betalningar längre tillbaka i tiden och sedan jämför med medelvärdet för de aktuella betalningarna.

Tabell 18

Förändringar vad gäller den inkrävda "skatten", enligt butiksägare*

(i dollar och förändring i procent)

	Tidigare belopp	Belopp som krävs in för närvarande	Ökning (%)
Guatemala	18	29	61
El Salvador	20	33	65
Honduras	10	15	50

(*) Beräknat per månad.

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Tabell 19

Förändringar vad gäller den inkrävda "skatten", enligt de boende*

(i dollar och förändring i procent)

	Tidigare belopp	Belopp som krävs in för närvarande	Ökning (%)
Guatemala	5	9	80
El Salvador	8	12	50
Honduras	4	8	50

(*) Beräknat per månad.

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

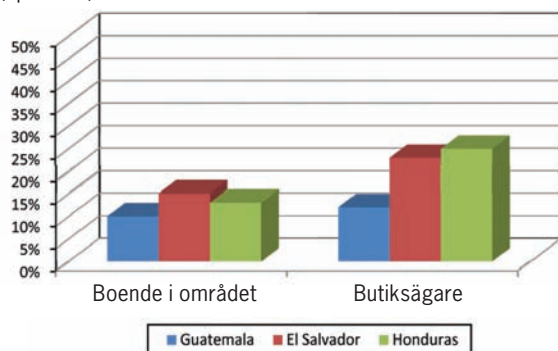
De här uppgifterna rapporteras med utgångspunkt från en genomsnittlig vecka och de varierar något i förhållande till andra redovisade data. Anledningen till detta är att det främsta intresset i den här kategorin har varit att mäta den ungefärliga procentuella förändringen. De intervjuades svar tenderar att ligga nära två siffror. Detta har kommenterats tidigare.

Det är intressant att en hög andel av de boende anger att betalningarna genomförs via lagliga kanaler, som t.ex. bankkonton (Guatemala: 69%, El Salvador: 48%, Honduras: 43%). Dessutom anger boende likväl som butiksägare att "skatten" ibland betalas med check (se figur 12)

Figur 12

Betalning av "skatt" med check, enligt butiksinnnehavare och boende i området

(i procent)

Not: Den bas utifrån vilken procenttalen beräknades är följande: Boende i området: Guatemala, 30 personer; El Salvador, 68 och Honduras, 137. Butiksinnnehavare: Guatemala, 137; El Salvador, 79 och Honduras, 118 personer.

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Ett annat sätt att analysera vilka belopp som krävs in genom utpressning är att intervjua utpressarna snarare än deras offer. Uppskattningen av vilket belopp en klick kan kräva in som "skatt" i respektive land, oavsett om det är dagligen eller per vecka, redovisas i tabell 20.

Dessa uppgifter har hämtats in uteslutande från gruppen av före detta gängmedlemmar. Uppgifter om hur stort belopp klickerna eller individen behåller redovisas i tabell 21.

Tabell 20

Total inkrävd "skatt" per dag och per vecka, enligt före detta gängmedlemmar

(i dollar)

Frekvens	Guatemala (n=40)	El Salvador (n=40)	Honduras (n=41)
Varje dag	135	160	140
Varje vecka	975	1250	925

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Tabell 21

Andel inkrävd "skatt" som klicken får behålla, enligt före detta gängmedlemmar
(Procentandelar)

Intervall	Guatemala (n=40)	El Salvador (n=40)	Honduras (n=41)
10 till 30%	16	7.5	5
35 till 50%	20	10.5	7.5
70 till 90%	12	5	15
100%	38	60	59

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Resten av svaren bestod av uttryck som t.ex. "det som behövs", "det beror på hur mycket man får in" och ett litet antal sade sig inte veta. Eftersom de inte alltid får in samma summa pengar och eftersom marginalen för självbestämmande varierar från en klick till en annan går det att bekräfta att majoriteten av inkomsterna i princip förvaltas inom själva gruppen, denna andel kan variera från 100 till 50% eller något mindre, och att pengarna sköts av en etablerad ansvarig person. På frågan om vem som sköter pengarna som man får in på det här sättet svarade de intervjuade i Guatemala att det var ledaren, (92%), i El Salvador att det var ledaren eller språkröret (93%), och i Honduras att det var ledaren eller kassören (93%).

Anknytningar till narkotikahandel och organiserad brottslighet

Djupintervjuerna och diskussionsgrupperna med nyckelinformanter (representanter för säkerhetssektorn, ideella organisationer, rättsväsendet, mm.) visar att gängen, speciellt i sådana länder som El Salvador, kontrollerar narkotikalangningen på lokalnivå med stöd av ett system för logistik och beväpnat skydd:

"(...) de använder ett avancerat och effektivt organisatoriskt system.

Här deltar alla från barn ("campanas", som varnar om faror) till dom som kontrollerar försäljningen"

(Nyckelinformant, El Salvador).

Sammanfattningsvis kan sägas att de olika nivåerna i organisationen är: Barnen som varnar för faror, distributörerna eller försäljarna och de som ansvarar för säkerheten. Ovanför dessa finns ledarna i frihet och ledarna i fängelse och ovanför dessa finns andra nivåer eller intressen. Om själva narkotikalangningen har följande sagts: "Utöver logistiken har de även sådant som skottsäkra västar, tunga vapen och ett nätverk för information och kontroll."

Man betonar också att en av de speciella egenskaperna för det som sker i El Salvador är att de har engagerat "gatubarnen" i sina aktiviteter:

"De har rensat stan från limsniffare, de har tvättat dem och organiserat dem, de har förbättrat deras levnadssstandard, och de används som deras första stridslinje."

(Nyckelinformant för El Salvador och fokusgruppen)

Gängens deltagande i narkotikalangning på detaljhandelnivå anses inte vara exklusiv för El Salvador, utan förekommer även i Guatemala och Honduras. En del informanter anger att gängen i Honduras inte har samma kapacitet för att utveckla affärerna som man har i Guatemala och El Salvador. I intervjuerna med gängmedlemmar och före detta gängmedlemmar framkommer mycket riktigt att det finns en viss implikation i narkotikabrott och att de tjänar vissa pengar genom detta.

En före detta gängmedlem från Honduras sade att ”med hjälp av drogerna kan vi få tag på vapen för att kriga.”

Det är viktigt att notera att relationen mellan narkotikalangning och gäng är en fråga som har diskuterats ingående i tidigare studier i ämnet på andra breddgrader. Studier som genomförts i USA visar att även om många gängmedlemmar säljer droger (med undantag för de så kallade specialiserade gängen (Klein och Maxson, 2006)), utgör detta en individuell aktivitet och inte en organiserad aktivitet i gänget. Mot bakgrund av uttalandena från våra nyckelinformanter verkar det som en del av de här gängen i regionen faktiskt är involverade i narkotikabrott på ett organiserat sätt genom respektive klick. Detta utesluter dock inte att många narkotikabrott genomförs av ensamma gängmedlemmar utan organisation.

Myndigheterna anger att relationen mellan gängen och narkotikasmugglarna genomgår en snabb och konstant intensifiering och att den blir starkare på grund av myndigheternas svagare inflytande och den politiska, ekonomiska och sociala korruptionen. Praktiskt taget alla nyckelinformanter säger att det i gängen ”görs affärer med knarkintressen och med den organiserade brottsligheten”. Det finns till och med de som uppger att i länder som El Salvador håller gängens narkotikabrottslighet på att utvecklas till att få kontroll över narkotikahandeln och konkurrera med kartellerna, men vi vill dock påpeka att detta inte har bekräftats i våra intervjuer med gängmedlemmar. Det finns även nyckelinformanter som anger att ”det man vet om kontakten med den organiserade brottsligheten och narkotikahandeln är litet eller inget alls”.

Den här relationen mellan organiserad brottslighet, narkotikahandel och mara-gäng sägs även finnas i andra områden i regionen. Till exempel tenderar informanter från säkerhetssektorn i Guatemala och Honduras att uppfatta gängen som ”hantlangare för den organiserade brottsligheten”. För de internationella kriminella nätverken skulle fördelarna med ett stöd från gängen kunna vara: kunskap och kontroll över territorier där de är aktiva, en effektiv distribution och att förlusten av enskilda individer ger en liten effekt (de är lätta att ersätta). I Honduras betonar speciellt vissa informanter de kopplingar som finns mellan gängen och den organiserade brottsligheten för sådant som kidnappning, utpressning och mord mot betalning.

Den här relationen mellan våldsamma grupper och organiserad brottslighet är troligen mer informell och oorganiserad än vad man kan tro utifrån det som tidningarna skriver. Som en före detta gängledare i Guatemala uttryckte det på frågan om vilka som drar nytta av gängens aktiviteter:

”Folk som politiker, knarkhandlare. Politikerna å ena sidan, för att de har mycket att göra med knarkhandlarna. Så de (gängen) distraherar liksom. Och dom utgör en del av samhället som själva samhället inte är intresserat av. Alltså, det kanske händer, men det ska inte hända dom själva. Så jag tror att politikerna och knarkhandlarna håller varandra i handen och de vill inte att dom här gängen ska försvinna för då kan uppmärksamheten riktas mot dom själva istället. Å andra sidan kan dom använda dom som verktyg, för att utföra många olika saker. Men som jag säger har dom i gängen fått dom perfekta soldaterna, som kan mörda folk, som kan göras till yrkesmördare och annat.

(Före detta gängledare, Guatemala)

Uppgifterna från de kvalitativa intervjuerna och från samtalsgrupperna med nyckelinformanter kan kompletteras med uppgifterna från den ekonomiska enkätundersökningen med boende och butiksägare i gängområdena. I de här grupperna fanns en uppfattning om nära anknytning

gar mellan de två grupperna, den organiserade brottsligheten och narkotikahandeln. Tabell 22 illustrerar vilka uppfattningar som fanns i de undersökta grupperna i frågan om det förekommer någon typ av ”kontrakt” för utförande av speciella uppgifter för den organiserade brottsligheten.

Tabell 22

Boende och butiksägare som anger att gängmedlemmar anlitas för särskilda uppdrag av den organiserade brottsligheten och narkotikahandlare
(Procentandelar)

Land/Informanter (n)	Anlitas	Anlitas inte
Guatemala		
Boende (n=100)	88	8
Butiksägare (n=100)	72	19
El Salvador		
Boende (n=100)	79	16
Butiksägare (n=108)	66	21
Honduras		
Boende (n=136)	78	13
Butiksägare (n=141)	78	14

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Tabell 23

Boende och butiksägare som anger att gängmedlemmar anlitas för speciella uppgifter, indelat i typ av brott
(Procentandelar)

	Guatemala		El Salvador		Honduras	
	Boende i området (n=131)	Butiks-ägare (n=90)	Boende i området (n=126)	Butiks-ägare (n=110)	Boende i området (n=138)	Butiks-ägare (n=126)
Aktivitet						
Mord på uppdrag	40	51	48	37	59	64
Försäljning och distribution av droger	16	18	18	16	20	17
Kidnappning och utpressning	28	9	11	24	10	10
Överfall och rån	14	7	12	16	7	7
Övrigt	2	11	6	5	2	1
Vet ej/Vill inte svara	1	4	2	3	1	2

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

För alla analyserade fokusgrupper finns en konstant tendens att koppla ihop gängmedlemmar med organiserad brottslighet och narkotikahandel. Bland butiksägarna svarade en större andel att det inte finns några anknytningar. Men denna uppfattning, som varierar mellan 25 och 14% för de tre länderna, påverkar inte det faktum att många andra anser att dessa anknytningar finns.

Gängmedlemmarna förefaller anlitas för speciella uppgifter inom vissa aktiviteter som kräver mer tid. Forskningsteamet i Honduras utökade den ekonomiska enkäten som gavs till före detta gängmedlem-

mar och inkluderade liknade frågor om detta. I enlighet med dessa uppgifter anser 93% av de före detta gängmedlemmarna i Honduras att den organiserade brottsligheten och narkotikahandeln anlitar gängmedlemmar för att utföra speciella uppgifter, speciellt gäller detta mord mot betalning (34%), narkotikalangning (17%) och hämnd för skulder (5%). En betydande andel före detta gängmedlemmar ville inte svara på frågan (36%) om vilken typ av arbeten som utfördes, vilket kan tyda på att frågan i viss mån är tabubelagd. Gängmedlemmarna i Honduras anger att de får stöd eller vägleds av andra organiserade grupperingar, såsom knarkhandlare (35%) eller maffiagrupper (10%), även om standardsvaret här var att de inte visste eller inte ville svara (44%). Vad de menar med stöd eller vägledning här är omöjligt att precisera med utgångspunkt från befintliga uppgifter: försäljning av droger? andra typer av stöd? I vilket fall som helst säger oss dessa uppgifter att det finns ett behov av undersökningar som fördjupar sig i den här frågan.

Å andra sidan, även om denna kontraktering av gängmedlemmar för att utföra brottsliga hänförs till den organiserade brottsligheten är det inte alltid så. En före detta gängledare i Guatemala pekar ut de fördelar som gängen innebär för samhället:

”Vanliga människor, från det vanliga samhället, (får också ut något) eftersom, om någon plötsligt får problem någon gång, och om han känner någon gängmedlem så frågar han honom, hur mycket tar du för att döda den där snubben? Om gängmedlemmen vill göra det så gör han det, och så tar han betalt för det. (...) Det finns folk som är emot dom men som själva har använt sig av dom. Allt det där märker inte samhället.... Där i (namn på bostadsområdet) lejde en grupp (...) butiksägare en grupp ungdomar för att döda alla gängmedlemmar och dom betalade femtusen quetzales för varje gängmedlem dom dödade. Så själva samhället skapar våldet, alltså dom ger vapen till några för att dom ska döda andra.”

(Före detta gängledare, Guatemala)

Vad gäller knarkhandeln pekas detta ut som en viktig aktivitet av de intervjuade grannarna och butiksägarna i respektive område. Uppgifterna för de olika länderna redovisas i tabell 24.

Tabell 24

Boende och butiksägare som anger att gängmedlemmarna säljer droger

(Procentandelar)

Land/Informanter (n)	Ja	Nej	Vet ej/Vill inte svara
Guatemala			
Boende (n=100)	88	11	1
Butiksägare (n=100)	73	19	8
El Salvador			
Boende (n=100)	87	9	4
Butiksägare (n=108)	77	20	3
Honduras			
Boende (n=137)	86	7	7
Butiksägare (n=141)	87	11	3

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

I praktiskt taget alla djupintervjuer som genomfördes med gängmedlemmar anges att narkotikalangning är en vinstgivande aktivitet för gängmedlemmarna:

”pengarna kommer från knark”

(före detta gängledare, Honduras).

Det här är en verklighet som leder oss till insikter om mer komplexa modeller än de som vanligtvis uttrycks i media eller i officiella rapporter. Det är möjligt att man med utgångspunkt i flera olika uppgifter kan anta att organisationerna går längre än till bostadsområdena och fängelset och att det finns strukturer med högre organisatoriska nivåer. Frågan om narkotikahandel är inte helt främmande heller i Costa Rica och Nicaragua. Därför bör man ej underskatta farhågan att de ungdomsgrupper i dessa två länder som berörs i denna studie kan komma att anlitas för olika uppgifter, till att börja med för narkotikalangning och senare, så som har skett i övriga Centralamerika, för mer komplexa brottsliga aktiviteter.

Kapitel IV

Risikfaktorer och uppfattningar om vad som ligger bakom gängfenomenet

Risikfaktorer för inträde i ett gäng

Inledning

Såväl de anglosaxiska som de centralamerikanska undersökningarna förklarar uppkomsten av våldsamma gatugäng i termer av makroekonomiska och sociala faktorer (social marginalisering, avsaknad av socialt kapital och kollektiv effektivitet). Hur gängen uppstått säger emellertid föga om de enskilda ungdomarnas anledning för att gå med i dessa. Många studier indikerar vidare att endast en minoritet av ungdomarna i dessa marginaliserade områden går med i gatugängen.

Vad skiljer då de ungdomar som går med i gatugängen från dem som inte gör det? Vi bör behandla detta som en egen fråga, skild från frågan om varför gatugängen uppstår och utvecklas.

Det finns idag allt fler undersökningar som med hjälp av förfinade redskap, särskilt användningen av longitudinella metoder, försöker förstå vilka faktorer som skiljer de ungdomar som går med i gatugäng från de som inte gör det. I allmänhet kan de här riskfaktorerna delas in i en serie kategorier, som bland annat är individuella faktorer (speciella personlighetsdrag) och miljöfaktorer (som t.ex. skolmiljö, typer av vänner och i vilket område de bor). Interventionsprogram som inriktar sig på metoder för sekundär prevention, det vill säga som riktar sig till personer i riskzonen, bör i enlighet med detta koncentrera sig på att använda den information och de data som rör de viktigaste riskfaktorerna med störst empiriskt stöd, för att säkerställa att åtgärderna når de ungdomar som behöver dem mest (Klein och Maxson, 2006).

I en systematisk genomgång av den anglosaxiska litteraturen kan man urskilja följande viktiga riskfaktorer vad gäller att gå med i gatugäng: att ha kriminella vänner, haft uppförandeproblem och gått igenom svåra händelser i barndomen. I linje med detta visar empiriska undersökningar att en positiv inställning till lagöverträdelser, avsaknad av kontroll och övervakning från föräldrarnas sida samt ett nära umgänge med vänner som har den här typen av problem utgör riskfaktorer. (Klein och Maxson, 2006).

Vad har vi lärt oss om riskfaktorer för inträde i gatugäng genom de undersökningar som hittills har genomförts i Centralamerika? En del kvantitativa studier försöker utvärdera hur ofta vissa variabler som betraktas som riskfaktorer förekommer bland gängmedlemmar. Men eftersom man inte har använt sig av kontrollgrupper med ungdomar som inte är gängmedlemmar så går det inte att utvärdera om förekomsten av

de här variablerna är hög eller inte bland gängmedlemmarna. Det enda sättet att utvärdera om dessa variabler markerar någon skillnad mellan gängmedlemmar och icke-gängmedlemmar är låta studien omfatta även ungdomar som inte är med i något gäng.

I de två följande avsnitten presenteras analysresultatet, först en analys med två variabler för männen och därefter för kvinnorna. Av skäl som rör statistisk validitet presenteras analyserna separat.

Bivariabla analyser av riskfaktorer för män

Det finns stora åldersskillnader mellan ungdomar som är med i gäng (medelålder: 21,03, median: 20) och ungdomar som inte är gängmedlemmar, men som bor i samma områden (medelålder: 19,52, median: 19).

I tabell 25 som innehåller uppgifter från de bivariata analyserna av en serie sociodemografiska variabler och variabler relaterade till de intervjuades familjeförhållanden, visas signifikativa skillnader mellan gängmedlemmar och ungdomar i riskzonen. Många av dessa faktorer sammanfaller med vad som har identifierats i andra studier i regionen, samt i Nordamerika och Europa.

Tabell 25

Riskfaktorer för att unga killar ska gå med i gäng

(Procentandelar)

	Gängmedlemmar	Ungdomar i riskzonen
Civilstånd:		
Singel	65	83
Gift	5	8
Lever i ett parförhållande	30	9
Har barn	42	17
Slutförd skolgång (avslutat grundskolans sjätte klass)	65	90
Går för närvarande i skolan	26	46
Deras far kan läsa	91	97
Bor för närvarande med:		
Familjen	70	90
Andra	30	10
Svåra barndomsminnen	30	13
Väldsam familjemiljö	45	25
Övergiven av någon familjemedlem	42	21
Dödsfall i familjen	34	20
Misshandel förekommer i familjen	28	11
Har anhörig eller kompis i ett gäng	34	13
Angav att de alltid umgås med kompisarna på fritiden	71	48

Obs! Alla skillnader har statistisk signifikans enligt testning med chitvåtest. För att kontrollera om deltagarna för närvarande går i skolan och för att veta vem de bor med uteslöts de gängmedlemmar som intervjuades på en kriminalvårdsanstalt ur analysen.

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Vad gäller civilståndet angav fler unga gängmedlemmar att de lever i ett parförhållande än ungdomarna i riskzonen, även om det är fler i den senare gruppen som är gifta eller inte har något förhållande. Trots att färre av dem är gifta är det fler bland de unga gängmedlemmarna som har barn. Å andra sidan är det färre unga gängmedlemmar som fortfarande går i skolan. Dessa faktorer kan vara indikatorer på en snabbare

övergång till vuxenlivet, i betydelsen att de antar en serie roller som tillhör vuxenlivet (bli pappa, ingå i ett förhållande) och att de snabbare överger de roller som är typiska för deras åldersgrupp (mindre anknytning till skolan). Detta ger delvis en bild av gängmedlemmarna som ungdomar och tonåringar som går miste om sin ungdom, som kastar sig in i vuxenroller de inte är redo för.

En annan faktor som tydligt kan observeras är att gängmedlemmarnas familjebakgrund är hårdare än den för ungdomar i riskzonen. De unga gängmedlemmarna beskriver oftare våldsamma familjeförhållanden som dessutom innehåller övergivanden, misshandel eller anhöriga som har dött en våldsam död. Det är därför inte underligt att dessa ungdomar i större utsträckning har svåra barndomsminnen och att en högre andel av dem inte längre bor med sina biologiska familjer. Studier på andra håll har visat att våldsamma familjeförhållanden kan leda till ett större beroende av grupper med ungdomar i liknande situationer och att om denna grupp har antisociala tendenser kan detta leda till initiering och befestning av kriminella karriärer genom brottsåterfall och en syn på brottslighet som livsstil och inkomstkälla. Det är därför ett viktigt att notera att en betydligt större andel gängmedlemmar än ungdomar i riskzonen anger att de alltid ägnar sig åt att träffa sina kompisar och att det också är en högre andel gängmedlemmar än ungdomar i riskzonen som anger att de har anhöriga eller vänner i gängen.

Det bör betonas att inflytande från ungdomar i liknande situationer är en av de mest väldokumenterade riskfaktorerna (Klein och Maxson, 2006). Eller som Vigil (2002: 2) påpekar:

”När socialiseringen på gatan ersätter den vanliga socialiseringen hos vårdnadshavarna förvandlas denna till en nyckelfaktor, inte bara för utvecklingen av olika emotionella band, utan även för olika ambitioner och målsättningar, intensivt deltagande i gängen och normsystem. Vem man umgås med, vad man vill, hur man tillbringar sin tid och varför man har vissa värderingar, är teman som har en mycket stark koppling till gatukulturen.”

Att något utgör en riskfaktor innebär att denna föreligger i högre grad bland gängmedlemmarna än i jämförelsegruppen, dvs de som inte är medlemmar i ett gäng. Detta utesluter dock inte att denna riskfaktor kan föreligga endast hos en minoritet av gängmedlemmarna. Till exempel kunde man tidigare se att en högre andel gängmedlemmar (30%) än icke-gängmedlemmar (13%) har svåra barndomsminnen. Men om man studerar denna uppgift närmare ser man att detta gäller endast för en minoritet av gängmedlemmarna (30%). Detta förvandlas till en riskfaktor eftersom den är vanligare bland populationen av gängmedlemmar; denna faktor förekommer dubbelt så ofta bland gängmedlemmar som hos icke-gängmedlemmar och bör därför tas med i beräkningen som en faktor som sannolikt kan associeras med risken för att gå med i ett gäng, utan att detta skulle innebära att alla gängmedlemmar har svåra barndomsminnen.

Även om den statistiska analysen visar att det finns gängmedlemmar som kommer från dåliga familjeförhållanden, kan man i tabellen också tydligt se att majoriteten inte kommer från våldsamma familjer eller familjer där de övergivits av en anhörig eller där misshandel förekom. Det analysen visar är att varje program för sekundär prevention kan tillämpa de här faktorerna när de ska definiera vilken målgrupp de ska inrikta sig på.

Bivariata analyser av riskfaktorer för kvinnor

Det finns mycket få studier som skiljer på riskfaktorer för killar respektive tjejer, men allmänt sett har tre tendenser påvisats i undersökningar som har genomförts i andra länder (Klein och Maxson, 2006):

- Antalet identifierade riskfaktorer är färre för tjejer än för killar.
- De riskfaktorer som gäller för att tjejer ska gå med i gatugång kan vanligen också användas för att förutse risken för killars anslutning till gängen.
- Samtidigt förefaller det dock finnas riskfaktorer som är specifika för tjejer, särskilt tydliga är här faktorer som gäller uppförandet i skolan och integration i skollivet.

I tabell 26 presenteras resultaten för den bivariata analysen.

Tabell 26

Riskfaktorer för att unga tjejer ska gå med i gäng

(Procentandelar)

	Kvinnliga gängmedlemmar	Unga tjejer i riskzonen
Civilstånd		
Singel	62	73
Gift	3	14
Lever i ett parförhållande	31	11
Har barn	57	36
Slutförd skolgång (avslutat grundskolans sjätte klass)	63	91
Deras far kan läsa	94	99
Dåliga barndomsminnen	47	16
Våldsam familjemiljö	63	24
Övergiven av någon familjemedlem	42	21
Dödsfall i familjen	41	19
Misshandel förekommer i familjen	62	13
Har anhörig eller kompis i gänget	40	17
Angav att de alltid umgås med kompisarna på fritiden	71	34

Obs! Alla skillnader har statistisk signifikans enligt testning med chitvåtest.

För att kontrollera om deltagarna för närvarande går i skolan och för att veta vem de bor med uteslöts de kvinnliga gängmedlemmar som intervjuades på en kriminalvårdsanstalt ur analysen.

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Två av de variabler som tillämpades för de manliga gängmedlemmarna (om de går i skolan och vem de bor med) har inte tillämpats eftersom majoriteten av intervjuerna med de kvinnliga gängmedlemmarna genomfördes i fängelser och om man uteslöt dessa blev urvalsgrupperna för små.

Resultaten sammanfaller med de grundläggande slutsatser som beskrivits ovan. Den första är att de riskfaktorer som gäller killar även gäller tjejer. Den andra är att i en del fall, framför allt vad gäller familjerelaterade faktorer (svåra barndomsminnen, våldsam familjebakgrund, våldsamma dödsfall och misshandel i familjen), är skillnaderna mellan kvinnliga gängmedlemmar och tjejer i risksituation mycket mer framträdande än bland männen.

Tjejerna kommer i större utsträckning än manliga gängmedlemmar från problematiska eller traumatiska familjeförhållanden. De högsta andelarna för följande variabler gäller för kvinnliga gängmedlemmar och de lägre andelarna representerar de manliga gängmedlemmarna: uppgivit att de hade svåra barndomsminnen (47%–30%), att de kom från våldsamma familjeförhållanden (63%–44%), att någon i deras familj hade dött på ett våldsamt sätt (41%–34%) och att de kom från familjer där misshandel hade förekommit (62%–28%).

En möjlig förklaring är att socialiseringsmönstren är olika för killar och tjejer. Framför allt i unga år är tjejer underkastade en högre grad av informell social kontroll än unga killar. Man kan tänka sig att för att bryta mot dessa mönster av informell social kontroll krävs precis det som uppgifterna från den här studien visar, nämligen en högre andel riskfaktorer. Då det är svårare för tjejer att gå utanför gällande normer (eftersom det finns tydligare sociala kontrollmekanismer för dem), krävs starkare faktorer för att en tjej ska anamma det riskbeteende det innebär att bli medlem i ett gatugäng.

Om man tittar på andelen tjejer i riskzonen som hänvisar till vännerna som utrymme för socialisering (33,5%) ser man att denna andel är mycket lägre än vad som gäller för killarna (48%).

Uppfattningar om inträdesfaktorer

Olika sociala aktörer (anställda inom rättsväsendet, representanter för ideella organisationer, politiker på hög nivå, präster och företagare) från Guatemala, El Salvador och Honduras anger att familjerelaterade problem är en av de grundläggande orsakerna till att ungdomar går med i våldsamma grupperingar.

I Guatemala, till exempel, var alla de intervjuade övertygade om att splittrade familjer, fäder som inte tar sitt ansvar, en frånvarande förälder, våld samt bristen på kärlek och kommunikation är direkt relaterat till ungdomarnas inträde i gängen.

”90% av maras-medlemmarna kommer från splittrade familjer. (...) Familjeproblemen är den största orsaken, familjer som splittras.”

(Representant för en ideell organisation, Guatemala).

Ovanstående citat visar på uppfattningen att majoriteten av de unga gängmedlemmarna kommer från så kallade dysfunktionella familjer, dvs splittrade familjer där föräldrarna inte kan ge barnen den kärlek och vägledning de behöver, vilket innebär en riskfaktor för inträde i gänget. Detta gäller även i El Salvador där man upprepade gånger nämner att ungdomarna söker sig till andra ungdomar i området för att få den kärlek och det erkännande de inte får hemma, där det råder osämja och splittring. Ungdomarna ser gänget som en fristad. Deras familjesituation gör att de måste söka stöd från vänner och dessa visar sig till sist utöva ett dåligt inflytande. I Honduras uppgav myndighetsrepresentanterna ofta splittrade familjer och fäder som inte tar sitt ansvar som grundläggande bakomliggande orsaker till att ungdomar går med i gängen.

”Jag tror att problemet med våld kommer av orättvisa, det verkar som om majoriteten av oansvariga fäder överger sina barn, och mammorna måste då arbeta och det är då de dåliga inflytandena kommer in i bilden.”

(Opinionsledare, Honduras).

Ansvarslöshet och övergivande, som framför allt tillskrivs fadersfiguren, eller den framtvungade förändringen av den traditionella modersrollen, skapar en konflikt som leder till våld, och därmed läggs tonvikten på

familjen. Denna uppfattning förbiser därmed andra sociala dimensioner som skulle kunna bidra till en bredare förståelse av fenomenet.

Inom gruppen ungdomar i riskzonen (som alltså inte är med i något gäng) anser en hög andel att de främsta anledningarna till att ungdomar går med i gäng är deras familjesituation: de saknar något och har behov av tillhörighet och kärlek. Andra anledningar som anges är personlighetsproblem, där man hänvisar till individuella attityder.

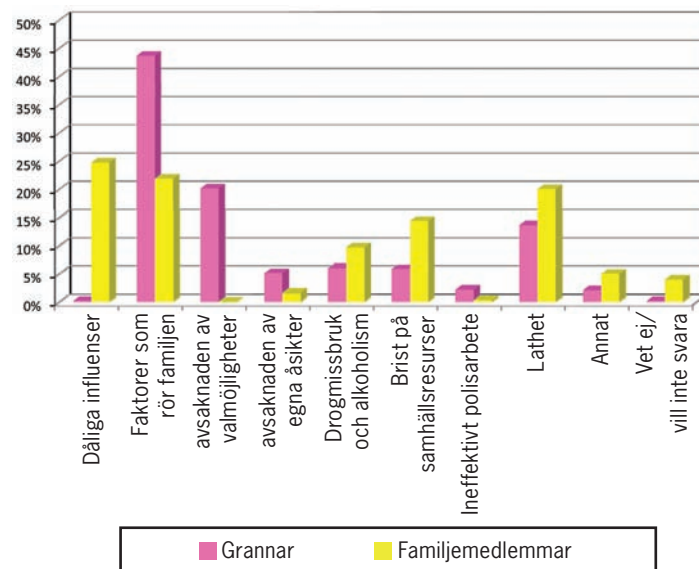
Uppfattningen att de ungdomar som går med i gängen karakteriseras av att komma från dysfunktionella familjer med en rad emotionella problem är vanlig i de tre länderna och inom olika sociala sektorer. Det är intressant att konstatera att grannar och boende i områdena i mycket högre grad lyfte fram familjerelaterade faktorer än vad de anhöriga till gängmedlemmarna gjorde. Dessa betonade istället den roll vännernas inflytande haft, något som praktiskt taget inte nämndes alls av de boende. När emellertid gängmedlemmarnas anhöriga jämförde sina egna familjer med andra familjer där ingen är medlem i något gäng, visade det sig att deras egna familjer framstod i sämre dager i nästan alla aspekter. De ansåg således att familjer där ingen är gängmedlem har bättre moraliska värderingar, är mer religiösa, är mer laglydiga, har bättre familjesammanhållning, har bättre ekonomi och färre problem. Anhöriga till aktiva gängmedlemmar hade en negativ uppfattning om de egna familjeförhållanden och den familjemiljö de lever i, när de jämförde med andra familjer.

Att förklara hela dynamiken bakom gäng genom brister i familjen eller hos individen förenklar den dimension detta sociala problem faktiskt har och begränsar förmågan att ta sig an de ogynnsamma livsvillkor de hänvisar till om hela ansvaret läggs på familjen och individen medan samhället helt och hållet frias från ansvar. Även om vår egen analys likväl som den empiriska litteraturen visar att en del av dessa riskfaktorer utan tvekan spelar en viktig roll när det gäller att förstå ungdomarnas inträde i gängen, är det viktigt att beakta att dessa individuella eller familjerelaterade faktorer i sig utgör en förmedlande länk till makrostrukturella faktorer på ett bredare plan.

Figur 13

Skäl för ungdomar att ansluta sig till ett våldsamt gatugäng

(i procent)

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Olika uppfattningar om gängens ursprung

I djupintervjuerna med representanter för myndigheter, ideella organisationer och säkerhetssektorn, ansåg många att de faktorer som kan relateras till gängens uppkomst och utveckling framför allt är av en strukturell dimension:

- Statens misslyckande och tillbakadragande, då de givit upp försöken att utforma lämpliga socialpolitiska åtgärder, vilket har givit upphov till tomrum i maktstrukturen.
- En etablerad korruption, som har begränsat möjligheten till effektiva åtgärder mot dessa våldsamma grupper, såväl från institutionernas sida som från de bostadsområden där de uppstår.
- De djupa ekonomiska och sociala förändringar som regionen har upplevt under de senaste årtiondena, som har lett till en högre grad av polarisering och urbanisering. Förändringar som har komplicerats av uppkomsten av nya migrationsströmmar, väpnade konflikter och deras följder.
- Påverkan från den organiserad brottsligheten och narkotikahandeln.
- Regeringarnas egna åtgärder, som har lagt tonvikten på repression och en "tuff politik" har å ena sidan stärkt dessa gruppers inre sammanhållning och å andra sidan gett upphov till en serie sociala förhållanden som främjar den fortsatta utvecklingen av gängen.

Det bör noteras att den här typen av resonemang, från myndigheter, nyckelinformanter och andra regionala experter, inte skiljer sig mycket från vad som föreslås av författare som ägnar sig åt att studera globaliseringen av gängfenomenet (se till exempel, Hagedorn, 2006).

En del studier föreslår att strukturella faktorer som till exempel socialt utanförskap, hög omsättning av boende, ekonomisk nedgång, fattigdom och avsaknad av resurser i området ökar sannolikheten för att gatugäng ska bildas i ett bostadsområde. Samtidigt har man dock även hävdade att egenskaper som förklarar dynamiken och livsstilen i områdena är viktigare är ovanstående faktorer av strukturell typ. Enligt flera studier genomförda i USA kan sådana faktorer som avsaknaden av social organisation, socialt kapital och kollektiv effektivitet ha större inverkan på uppkomsten och tillväxten av gäng i vissa områden (Klein och Maxson, 2006; (ERIC, IDIES, IUODP, NITLAPAN och DIRINRPO, 2001–2004).

Å andra sidan har många studier som tidigare genomförts i regionen lyft fram samma faktorer som orsaker till uppkomst och utveckling av gängbildning i Centralamerika. Santacruz och Concha (2002) pekar på en oorganiserad inflyttning till städerna, efterverkningarna av väpnade konflikter, privatiseringen av det offentliga rummet, svagare familjeband samt våld, fattigdom, ungdomsarbetslöshet, uteslutande från utbildningssystemet och drogproblematik (Rubio, 2003). I studier genomförda av Save the Children UK tar man upp inflyttningen till städerna, det dåliga kommunala samarbetet, oförmågan att ansöka om hjälp från staten i kombination med det överbelastade och ineffektiva rättsväsendet, den svarta ekonomin och befolkningstillväxten samt avsaknaden av en offentlig åtgärds politik ((ERIC, IDIES, IUODP, NITLAPAN och DIRINRPO, 2001–2004; FAPPH, 2006), vilket således ifrågasätter att det skulle vara de socioekonomiska ursprungsfaktorerna (Santacruz och Concha, 2002) som bereder stigen fram mot gänget (Rubio, 2003).

I en studie genomförd av UCA 2004 påvisas att ett starkt socialt kapital (tillit mellan individer, hjälpsamhet, delaktighet i bostadsområdet och en känsla av tillhörighet) motverkar uppkomsten av gäng och gäng-

nätverk och hindrar gängen från att organisera sig i området. Enligt de här regionala studierna leder inte drastiskt hårda straff till att gängens dragningskraft minskar. Tvärtom leder det till att de får en ökad dragningskraft (Rubio, 2003; USAID, 2006; FAPPH, 2006).

Vidare ser Santacruz och Concha (2002) en anknytning till de väpnade konflikterna (USAID, 2006) genom att den verklighetsuppfattning som fötts genom våldet och dess olika funktioner sprids vidare genom generationerna genom att skapa en verklighetsuppfattning som kännetecknas av trivialisering av människoliv, tillvänjning till död och smärta, avhumanisering av de sociala relationerna, statens svaghet och individualism. Gängen är ett uttryck för en återanpassning av ett samhälle som har gått igenom ett inbördeskrig och konfronteras med en annan samhällsstruktur, en annan socioekonomisk modell. Man ser också en koppling till de nordamerikanska gängen, den centralamerikanska migrationen till USA, repatrieringen av ungdomar som har varit i kontakt med gängen där och upprätthåller den kontakten, samt med deporteringen av unga brottslingar (Save the Children UK, 2002; (ERIC, IDIES, IUODP, NITLAPAN och DIRINRPO, 2001–2004; USAID, 2006; Arana, 2005).

Demobiliseringen av ungdomar från armén (FAPPH, 2006), i kombination med innehållet i regionens strukturanpassningsprogram har lett till en social modell där det gemensamma välbefindandet ska uppnås genom stark konkurrens, något de stora ungdomsgrupperna inte var redo för. Detta är en modell där staten har dragit sig tillbaka, vilket har lämnat ett tomrum i det offentliga och som inte har fyllts ut på det institutionella planet. De strukturella förändringarna som påbörjades på 80-talet innebar en avveckling av skydds nätet för sårbara grupper. Gängen uppstår när kriminella organisationer frodas i de tomrum som har uppstått i ett samhälle som genomgår en kritisk situation. Slutligen kan sägas att alla studier hävdar att övergivandet av förebyggande åtgärder är en indikator på statens försvagande.

I vilket fall som helst bör man beakta att det inte finns några variabler som har tydligt förutsäggande värden i sig själva eller var för sig. Dessa variabler måste istället ses i ett sammanhang av omständigheter som i varierande kombinationer kan bidra till gängens rekryteringsprocess. Därmed krävs en specifik analys av de här kombinationerna om vi vill nå kunskap om vilka risker eller vilket skydd en viss social miljö och familjemiljö kan ge. Med andra ord är det inte bara de som är fattiga eller som kommer från splittrade familjer som går med i gängen, utan även ungdomar som står inför varierande kombinationer av svårigheter eller till och med hopplöshet vad gäller framtiden. Den här uppfattningen bekräftas vad gäller de kvinnliga gängmedlemmarna. Dessutom pekar en jämförelse av några av de tydligaste dragen i de psykosociala profilerna som har framkommit i den här studien i just denna riktning. Detta beskrivs i nästa avsnitt.

Uppfattningar om massmedia bland gängmedlemmar och andra boende i områdena

I enkätundersökningen med gängmedlemmar i Guatemala, El Salvador och Honduras, samt gängmedlemmar och ungdomar i riskzonen i Nicaragua och Costa Rica, ombads dessa välja mellan två motsatta alternativ för att beskriva den roll media (TV, radio och tidningar) har spelat när det gäller gängens aktiviteter. Det ena alternativet var ”de överdriver, hittar på saker” medan det andra alternativet var ”de tar inte upp allt, det skrivs för lite”.

Svaren från gängmedlemmar, icke-gängmedlemmar, före detta gängmedlemmar, anhöriga och boende i området visar på tydliga skillnader angående deras syn på massmedia. Gängmedlemmarna och de före detta gängmedlemmarna, och i mindre grad anhöriga till gängmedlemmar, har alla negativa åsikter om den informationen som publiceras om gängen. De boende i området och ungdomar som inte är med i gäng uppfattar å andra sidan att de får trovärdig information från media.

I Nicaragua och Costa Rica, var det gängmedlemmarna som hade den allra mest negativa uppfattningen om media, och åsikterna var mer negativa bland gängmedlemmarna i Costa Rica än i Nicaragua. Hälften av gängmedlemmarna i Nicaragua anser att media säger sanningen om ungdomsvåldet men denna andel är knappt 13% för gängmedlemmarna i Costa Rica. En fjärdedel av dessa anser dock att media inte tar upp allt i informationen. Svaren från ungdomar i riskzonen och gängmedlemmar i Nicaragua liknar varandra mycket, till skillnad från vad som framkom om Costa Rica.

I tabell 27 visar att i alla fem länderna valde en stor andel av gängmedlemmarna den mest negativa åsikten, samma gäller även de före detta gängmedlemmarna, om än i mindre grad.

Tabell 27

**Informanternas uppfattning om massmedias beskrivning
av mara-gäng och andra våldsamma gatugäng**

(Procentandelar)

	Honduras		Nicaragua		Costa Rica	
	Före detta gäng- medlem (n=100)	Gäng- medlem (n=124)	Gäng- medlem (n=98)	Ungdomar i riskzonen (n=79)	Gäng- medlem (n=97)	Ungdomar i riskzonen (n=74)
De är objektiva, de säger sanningen	—	—	50	42	13	27
De överdriver, hittar på saker	78	84	41	46	50	39
De tar inte upp allt, det skrivs för lite	21	13	8	11	26	29
Ibland är det sant, ibland är det osant	—	—	—	—	6	—
Vet ej/Vill inte svara	1	3	1	2	5	6
Totalt	100	100	100	100	100	100

forts. tabell 27

	Guatemala		El Salvador	
	Före detta gäng-medlem (n=57)	Gäng-medlem (n=116)	Före detta gäng-medlem (n=50)	Gäng-medlem (n=137)
De är objektiva, de säger sanningen	—	—	—	—
De överdriver, hittar på saker	61	80	76	85
De tar inte upp allt, det skrivs för lite	33	12	22	12
Ibland är det sant, ibland är det osant	—	—	—	—
Vet ej/Vill inte svara	5	8	2	3
Totalt	100	100	100	100

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

På frågan om varför de har denna uppfattning om media var gängmedlemmarnas två vanligaste argument att de ger en orättvis bild av gängen eller att de ger felaktig information. Den totala andelen för båda dessa alternativ var 88% i Guatemala, 76% i El Salvador och 88% i Honduras. I en djupintervju hänvisar en före detta gängledare också till att media överdriver och hittar på vissa saker om gängen.

”Alltså, på vilket sätt det skadar, det skadar för att ibland är det saker... det beror på vad du ser på tv eller i tidningarna, för ibland säger dom: gängmedlemmar överfaller en buss och dödar... och du vet att det inte är så, och det skadar dig. Och tidningarna överdriver alltid sånt där, alltså, många saker som är relaterade till gängen dom blåser upp det för mycket.”

(Före detta gängledare, Pandilla 18, 24 år, Guatemala)

Skälet till att gängmedlemmarna i Nicaragua och Costa Rica anser att media överdriver och hittar på saker är att man anser att de har fel information. Detta uttrycktes av 85% av gängmedlemmarna i Nicaragua och 81% av gängmedlemmarna i Costa Rica. Denna skillnad i jämförelse med Guatemala, El Salvador och Honduras beror förmodligen på att, vilket syns i analysen av resultaten från dem fem länderna, gängens aktiviteter inte tas upp lika ofta i media i Costa Rica och Nicaragua. Här finns det flera olika versioner och gängen stigmatiseras inte lika mycket som i de andra tre länderna, kort sagt finns det färre faktorer som leder allmänheten till att ta avstånd från gängmedlemmarna. Det är därför möjligt att gängmedlemmarna i de här två länderna känner sig mindre attackerade av sin omgivning vilket bidrar till mindre negativa uppfattningar om dem, också bland viktiga sociala aktörer som t.ex. media.

På frågan om vilken typ av nyheter de ville att man skulle publicera om dem var det vanligaste svaret att de ville ha individuell återupprättelse (skriva om positiva saker som t.ex. hur deras liv hade förbättrats, ansträngningar för att gå ur gänget eller positiva aspekter av gängens aktiviteter) även om det fanns tydliga skillnader mellan olika nationaliteter: 26% i Guatemala, 34% i El Salvador och 62% i Honduras.

I djupintervjuerna gick man in på frågan om vilka orsaker de trodde låg bakom den bild i media de uppfattade som snedvriden. Gängmedlemmarna uppfattade media som skadliga för gängen eftersom de bara upprepar den officiella versionen av händelserna på grund av att de är underordnade eller har sålt sig till dem som styr.

"(...) Nyheterna här, journalisterna, dom säljer sig till det parti som har makten, (...) det som passar regeringen, dom säger till dom, det här ska ni publicera, det här ska ni inte publicera... Så jag tycker att de är skit, (...), jag gillar det inte, (...). Dom har aldrig gynnat oss, dom har alltid skadat oss.(...). Jag bodde i ett område i San Salvador (...) där fanns en polisstation och under de två och ett halvt år jag bodde där visste inte polisen att jag var aktiv medlem i Pandilla 18. Så hittade dom på en konspiration mot oss (...) år 2003. Chefen för rikspolisens och det styrande partiet ARENA ville bekämpa kidnapparna och gängen (...) I parken La Libertad hittades ett "avhugget huvud" (...) och plötsligt stod mitt namn i tidningen (...) några män i huvor, dom tar mig till fånga (...) Så kom det någon tidning och i tidningen stod att det var (...) (gängmedlemmens namn) som var den skyldige till huvudet i parken Libertad. Jag visade det för (...), titta säger jag och hans namn är där också, men det här hände för några dagar sedan och vi har redan varit här i fyra dagar (...)"

Informant 29 år, medlem i M-18 i El Salvador.

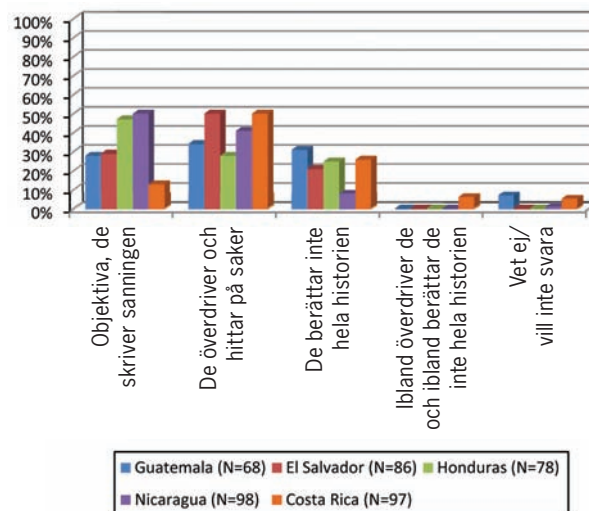
Förutom massmedias underkastelse gentemot regeringen, nämnde gängmedlemmarna följande fel som begås av media:

- a) de tillskriver dem brott de inte har begått
- b) de tar inte upp andra sociala aktörers delaktighet vad gäller att underlätta och dra nytta av gängens aktiviteter, och
- c) de tar inte upp att vissa personer anlitar gängmedlemmar för att utföra brottsliga handlingar på uppdrag.

De unga icke-gängmedlemmarna och de boende visade sig ha uppfattningar som skiljde sig väsentligt från gängmedlemmarnas uppfattningar om den roll media spelar. Icke-gängmedlemmar och grannar uttryckte åsikter som till största delen var positiva gällande hur verklighetstrogen medias information om gängen är. De anhöriga hade negativa åsikter om media, men i mindre grad än gängmedlemmarna. Frågorna som ställdes till de senare grupperna var inte exakt lika, men de stora skillnaderna i svaren gör det möjligt att uppskatta skillnaderna mellan de uppfattningar om som finns om media i grupper som inte är knutna till gängen och uppfattningar som gängmedlemmarna själva har. I figur 14 framgår att en stor majoritet ungdomar som inte är med i gäng i Guatemala och Honduras anser att media är objektiva och att det till och med är så att de inte berättar tillräckligt mycket om gängen.

Figur 14

Åsikter hos icke-gångmedlemmar om sanningshalten i det som publiceras om gängen
(i procent)

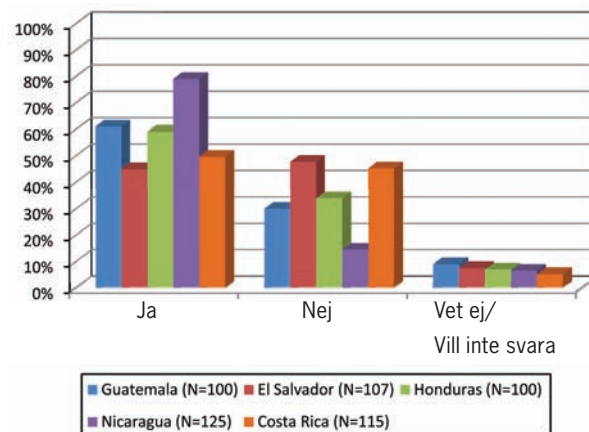
Källa: Analys baserad på frågeformulären

I Guatemala och Honduras har också majoriteten av de boende positiva åsikter om medias arbete. Vad gäller El Salvador finns dock en betydande negativ inställning till medias arbete såväl bland unga icke-gångmedlemmar som bland de boende. Detta kan indikera att gängen har ett större stöd bland grannarna i det egna området.

I Nicaragua är uppfattningen om media bland de boende i gängområden mycket positiv. Även i Costa Rica ansåg flertalet att media ger en reell bild av de våldsamma grupperingarna och gängen, vilket visas i figur 15.

Figur 15

Åsikter hos de boende i närområdet om huruvida massmedia ger en sanningsenlig bild av gängen
(i procent)

Källa: Analys baserad på frågeformulären

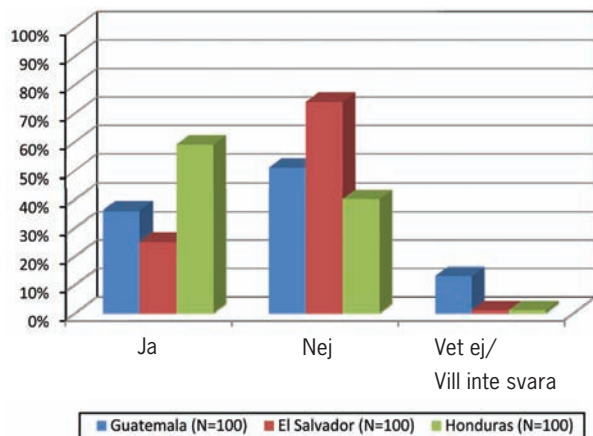
Den huvudsakliga anledningen som de boende angav för sina positiva åsikter var att det som visas är det som verkligen sker i området (98% i Nicaragua och 77% i Costa Rica). De som hade negativa åsikter hänvisade i huvudsak till följande aspekter relaterade till TV: "de överdriver för att få bättre publiksiffror" (50% i Nicaragua och 40% i Costa Rica)

och ”vi kommer får aldrig se verkligheten från vårt området på tv” (11% i Nicaragua och 42% i Costa Rica). I figur 16 presenteras de åsikter som gängmedlemmarnas anhöriga hade.

Figur 16

Ger media en sanningsenlig bild av gängen? Enligt anhöriga till gängmedlemmar

(i procent)

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Anhöriga till gängmedlemmar i Guatemala och El Salvador, kanske för att de har förstahandskunskap, anser inte att media speglar en verklig bild av gängen. Det är intressant att majoriteten i Honduras dock anser att media förmedlar en verklig bild av gängmedlemmarna.

Identiteter: De unga gängmedlemmarnas normalitet

Inledning

I myndighetssammanhang och i media beskrivs gängmedlemmen som en onormal individ, en som inte är som andra, när det i verkligheten rör sig om personer som i mångt och har samma värderingar, bekymmer och rädslor som återfinns hos andra ungdomar i samma åldersgrupp som lever under liknande sociala villkor. Som vi sett i föregående kapitel ägnar de merparten av sin tid åt samma saker som vilka ungdomar som helst. Likheter är fler än skillnaderna mellan unga gängmedlemmar och icke-gängmedlemmar.

Det faktum att man försöker identifiera en serie riskfaktorer för att underlätta arbetet med sekundär prevention innebär således inte att dessa ungdomar skulle vara radikalt annorlunda än andra ungdomar som delar samma sociala miljö, åtminstone vad gäller en serie grundläggande sociala värderingar.

För att analysera de här värderingarna har man tillämpat ett meningskompletteringstest (TOI). TOI är ett psykometriskt instrument av projektiv karaktär där man utvärderar deltagarnas spontana svar utmed följande tre axlar:

- Sociabilitet
- Interpersonella relationer
- Framtidsplaner/livsprojekt.

Den första axeln bestod av ofullständiga meningar för att utforska deltagarnas inställning till fyra underämnena som ansågs intressanta:

- a) förståelse av lagen och dess funktioner,
- b) deltagande-betydelse av andra i deras personliga beslut,
- c) förståelse av religionen och dess funktioner och
- d) attityder till andra personer som har hamnat snett.

På den andra axeln undersökte man attityder som rör familjens roll och upplevelser från denna, liksom attityderna till kompisgruppen. På den sista axeln, som rörde framtidsplaner, utgick man från indikatorer för att undersöka deras livsprojekt eller planer för deras framtid.

Meningskompletteringstestet bestod av 56 ofullständiga meningar som hade delats in i studiens tre axlar. Dessa gavs till deltagarna i slumpmässig ordning. Dessutom, med undantag för fem av dessa, som rör specifika aspekter, hade de ofullständiga meningarna delats in i par för att göra det möjligt att jämföra deltagarnas svar i förhållande till liknande värderingar. Detta fungerade som kontrollfaktor för svarens precision och för fördjupning i frågan. En jämförelse av svaren för de olika komponenterna i paren gav konsekventa resultat för majoriteten av de ofullständiga meningarna i båda grupperna från de fem länderna, och därför redovisas här en komponent från varje par och de fem fristående ofullständiga meningarna inkluderas inte.

Meningskompletteringstestet gavs till unga gängmedlemmar och till ungdomar i riskzonen från alla fem länderna i syfte att jämföra värderingarna hos de olika grupperna inom de frågor som undersöktes.

I allmänhet observeras stora likheter mellan gängmedlemmar och icke-gängmedlemmar utmed undersökningens tre axlar. Samtidigt visar uppgifterna att det inom gruppen gängmedlemmar finns ett antal olika profiler. Den stora spridningen av svaren visar att det finns en betydande heterogenitet inom gruppen gängmedlemmar såväl som inom gruppen ungdomar i riskzonen.

Sociabilitet

Inom båda grupperna i de fem länderna ansågs lagarna vara nödvändiga för den sociala ordningen (59% för gängmedlemmar och 51% för icke-gängmedlemmar). Båda grupperna var också positiva till att lagarna bör tillämpas (19% för gängmedlemmar och 29% för icke-gängmedlemmar), där icke-gängmedlemmar är de som nämner detta mest. Självkontroll var det tredje vanligaste svaret i båda grupperna vad gäller behovet av lagar (7% för gängmedlemmar och 11% för icke-gängmedlemmar).

Vad gäller vilken nytta lagsystemet gör ansåg båda grupperna i de fem länderna att det behövs när folk bryter mot lagen (26% för gängmedlemmarna och 30% för icke-gängmedlemmarna). Icke-gängmedlemmarna ansåg också att det fungerar för bestraffning (18%) och för att uppnå rättvisa (17,5%), samtidigt som gängmedlemmarna nämner att det fungerar när man gör något man inte bör göra (20%) och när lagen tillämpas (20%).

På frågan om vem de går till när de behöver råd svarade gängmedlemmarna och icke-gängmedlemmarna i regionen framför allt att de går till närstående (65% och 83%). Gängmedlemmarna nämner dessutom att de går till personer med erfarenhet (13%) och andra (10%), samtidigt som icke-gängmedlemmar söker sig till andra (7%) och personer med erfarenhet (4%). Det är tydligt att gruppen gängmedlemmar söker sig mer till personer som inte är närstående än icke-gängmedlemmar.

Vad gäller religionens roll i de intervjuade gruppernas liv svarar de framför allt att den är viktig i termer av utbildning och värderingar (44% av gängmedlemmarna och 40% av icke-gängmedlemmar). En del gängmedlemmar svarar att de är aktivt religiösa (23%) och att andlighet är viktigt (13%), andra svarar att religionen är föga eller inte alls viktig i deras liv (14%). I gruppen icke-gängmedlemmar svarade fler än i gruppen gängmedlemmar att religionen är föga eller inte alls viktig i deras liv (23%). I en analys per land observerar man att detta svar är mycket vanligare i Costa Rica och Nicaragua (44% respektive 39%) än i de andra tre länderna i regionen. Andra svar från icke-gängmedlemmar i den här frågan var att de är aktivt religiösa (19%) eller att religionen utgör ett rättesnöre (9%). Vad gäller den ofullständiga meningen "En person som begår brott är..." gav båda grupperna svar som innehåller negativa personegenskaper (85% för gängmedlemmar och 67% för icke-gängmedlemmar). Icke-gängmedlemmarna nämnde dessutom att de är skyldiga (18%) och tanklösa (8,5%). För gängmedlemmar nämner 8% att de är skyldiga.

Vad gäller utövande av hämnd svarar grupperna på olika sätt. Gängmedlemmarna svarar att de hämnas om någon har lidit skada (39%) och att det ska göras vid rätt tillfälle (17%). Gängmedlemmarna kritiserar också hämndgärningar (34%). Gruppen icke-gängmedlemmar är i första hand kritiska till hämnd (37%). De anser att det är ett personligt beslut eller görs för personlig vinning (28%), när någon har lidit skada (19%) och vid rätt tillfälle (13%).

Vad gäller kompletteringen av "Med fiender eller rivaler..." svarade båda grupperna med formuleringar som innebar att det gäller att hålla avstånd och vara försiktig (39% av gängmedlemmarna och 35% för icke-gängmedlemmar). Dessutom nämnde gängmedlemmarna att problem existerade (31%) och det finns ett behov av att ha en konstruktiv attityd (14,5%), samt mord eller mordförsök (10%). Icke-gängmedlemmarna nämnde å andra sidan en konstruktiv attityd (37%) och att problem existerar (16,5%). Enligt analysen betonar gängmedlemmarna att man har problem och nämner våldsamma handlingar mot fiender och rivaler i högre grad än ungdomar i riskzonen, som oftare talar om att försöka hitta ett alternativt sätt att undvika problemet eller lösa det. Samtidigt nämner de mindre ofta mord eller mordförsök (1%). Vi vill betona att när analysen gjordes per land nämnde endast 1% av gängmedlemmarna i Nicaragua mord och mordförsök och Costa Rica fick det lägsta medelvärdet av de fem länderna.

Kompletteringarna för meningen "Om någon skadar en eller flera personer..." visar att gängmedlemmarna nämner skyldighet (34%), följt av negativa följder (22%), nedvärdering av den som skadar (18%) och en gottgörande attityd (17%). Icke-gängmedlemmarna å andra sidan säger att de aldrig har skadat någon (29,5%). De nämner också skyldighet (27%), nedvärdering av den som skadar (20%) och gottgörande attityder. Precis som för ovanstående mening finns det skillnader mellan svaren för de två grupperna i regionen. Gängmedlemmarna uttrycker fler negativa följder och förnekar inte direkt att de har skadat någon. Detta visar en dynamik som gör det tydligt att de är mer sårbara i frågan om att ha skadat någon.

För meningen "Man ger tillbaka när..." kompletterade gängmedlemmarna med meningar som nämnde en strategiskt vald tidpunkt (50,5%) och vid den tidpunkt skadan sker (18%). De anger också att ge tillbaka som något negativt (25%). Gruppen icke-gängmedlemmar beskriver i högre grad att ge tillbaka som något negativt (36%), att de ger tillbaka när skadan sker (36%), att de ger tillbaka vid en strategiskt vald tidpunkt (19%) och så snart som möjligt (17%).

Interpersonella relationer

När det gäller den ofullständiga meningen "När familjen inte förmår..." ger gängmedlemmarna i regionen flera olika svar som är associerade till negativa följder. Det vanligaste svaret rör emotionella förluster (23%) och inkluderar splittring av familjen (20%). En viktig andel indikerar att de söker stöd från andra håll när familjen inte kan hjälpa dem (21%). Gruppen icke-gängmedlemmar uttrycker sig i samma termer men där ligger fokus på familjens splittring (43%), söka stöd på annat håll (19%) och sist kommer emotionell förlust (19%). Familjens vikt betonas mer i svaren från icke-gängmedlemmar, men det finns en viktig tendens hos gängmedlemmarna att beskriva den negativa upplevelsen av en familj som inte fungerar.

Vad gäller meningen "Familjen ska ge...", finns det inga stora skillnader mellan de två grupperna i regionen. Det vanligaste svaret handlar om att familjen ska tillhandahålla emotionellt välbefinnande (51% för gängmedlemmarna och 68% för icke-gängmedlemmarna), stöd och utgöra en modell. Den här frågan hör ihop med "I min familj lärde jag mig...". Här indikerar majoriteten att familjen har varit en modell att följa (52% för gängmedlemmarna och 85% för icke-gängmedlemmar). I båda grupperna nämns också att inställningen till utbildning och relationer till andra kommer från familjen.

Det kan bekräftas att både gängmedlemmar och icke-gängmedlemmar från regionen uppfattar sin familj som något positivt i deras liv och något som hjälper dem skapa principer, vilket sammanfaller med de låga andelarna av negativa aspekter i svaren på de tidigare nämnda frågorna.

För meningen "Mina kompisar ger mig..." handlade de vanligaste svaren i båda grupperna om stöd och hjälp (59% för gängmedlemmar och 38% för icke-gängmedlemmar) som de får från sina jämnåriga i allmänhet. En del betonar hur viktigt det stödet är och hur det har hjälpt dem ta sig ur svåra situationer (11% för gängmedlemmar och 16% för icke-gängmedlemmar). De nämner också kompisarnas inflytande på positiva värderingar (10% för gängmedlemmar och 20% för icke-gängmedlemmar). Det är inte många som nämner stöd från kompisar för att göra "dåliga saker" i någon av grupperna i regionen (5% för gängmedlemmar och 9% för icke-gängmedlemmar). I en analys per land framgår att ungdomar i riskzonen i Nicaragua är de som har högst andel svar i den här kategorin (30%).

Till sist, för påståendet "Lojalitet mellan vänner är..." hänvisar majoriteten av de intervjuade i båda grupperna i de fem länderna till något positivt (86% för gängmedlemmar och 60% för icke-gängmedlemmar). Den näst vanligaste svars-kategorin för gängmedlemmarna är att det utgör en viktig komponent i vänskapsrelationer (9%) och det tredje vanligaste alternativet är en negativ värdering av lojalitet (3%). För icke-gängmedlemmar är resultaten omvända eftersom de negativa värderingarna kommer på andra plats (20%) följt av att det utgör en viktig komponent i vänskapsrelationer (14%). I gruppen ungdomar i riskzonen i Nicaragua ger majoriteten av svaren en negativ värdering för lojalitet, 73% av svaren, vilket kan höra ihop med ovanstående svar, där samma grupp associerade stöd från vännerna med att göra "dåliga saker".

Framtidsplaner

För påståendet ”Den bästa tidpunkten för att ta ett beslut är när...” valde gängmedlemmarna i de fem länderna att svara när de bästa förutsättningarna föreligger (41%), och behovet av säkerhet (34%) samt att be andra om hjälp (12%). Majoriteten av icke-gängmedlemmarna, trots att andelen inte är lika hög som för förra gruppen, nämner också när man de bästa förutsättningarna (26%), men har en annan prioritetsordning i sina svar eftersom de ansåg att det var viktigt att ta beslutet på en gång (25%), få hjälp (21%) och behovet av säkerhet (18%). Ungdomarna i riskzonen i Nicaragua och Costa Rica anger att det är viktigt att ta beslutet på en gång (39% respektive 44%), följt av att be om hjälp av andra (36% Nicaragua och 19% Costa Rica) och när man har problem (13% respektive 10%) och till sist, med högst andel för Costa Rica, när de bästa förutsättningarna föreligger, 15% och 4% för Nicaragua.

Båda grupperna ansåg att skolan fyller en utbildande funktion (52% för gängmedlemmar och 47% för icke-gängmedlemmar). Gängmedlemmarna nämner att utbildningen är ett mål (29%) följt av en mening i livet (9%). Ungdomarna i riskzonen betonar å andra sidan att utbildningen ger en mening med livet (27%) följt av att de uppfattar den som ett mål (18%). Vad gäller ungdomarna i riskzonen i Costa Rica och Nicaragua pekar svaren på en uppfattning av utbildningen som en mening med livet (54% respektive 58%), därefter kunskaper (25% för Costa Rica och 26% för Nicaragua), mål (25% respektive 8%) och för en bättre ekonomi (4% och 10%). För ungdomar i riskzonen eller icke-gängmedlemmar, framför allt i Costa Rica och Nicaragua är utbildningen viktig som ett livsprojekt/plan för framtiden.

I den ofullständiga meningen om vad man måste göra för att uppnå det man vill hänvisar de vanligaste svaren för de intervjuade, i genomsnitt för de fem länderna, att man måste kämpa (85% för gängmedlemmarna och 64% för icke-gängmedlemmar), därefter kommer att ha en positiv inställning (8% för gängmedlemmarna och 21% för icke-gängmedlemmar). Detta följs av att man måste planera (4% för båda grupperna) och skaffa sig utbildning (2% för gängmedlemmarna och 10% för icke-gängmedlemmar). Resultaten är något annorlunda för ungdomarna på Costa Rica. Även om gängmedlemmarna hänvisar till att kämpa (88% för Costa Rica och 85% för Nicaragua) som första alternativ, betonar icke-gängmedlemmarna att det är viktigt med en positiv inställning (43%) och först därefter att man måste kämpa (22%). Det tredje vanligaste svaret är att skaffa sig utbildning (20%). Å andra sidan är svaren för icke-gängmedlemmarna i Nicaragua mycket lika svaren från Guatemala, El Salvador och Honduras, med undantag från att de lägger större vikt vid utbildning för att uppnå det man vill (12%). De subtila skillnaderna leder till vissa skillnader i den vikt de ger svaren. Trots att båda grupperna anser att det viktigaste är att kämpa så finns det skillnader i de efterföljande kategorierna. En positiv inställning är viktigare för icke-gängmedlemmar och därefter anses utbildning vara av stor vikt. Detta senaste stämmer överens med den tidigare ofullständiga meningen där de betonar skolans vikt för en att livet ska ha en mening.

I den ofullständiga meningen ”För att det ska gå bra för en i livet måste man...” hänvisar båda grupperna i första hand till att man måste ha vissa personliga egenskaper (80% av gängmedlemmarna och 54% av icke-gängmedlemmarna). Det näst viktigaste för gängmedlemmarna är att man anstränger sig (17%) och hur man mår (5%). Icke-gängmedlemmar å andra sidan har som andra alternativ att få hjälp (22%), därefter att man anstränger sig (12%) och till sist hur man mår (11%).

I Nicaragua svarade ungdomarna i riskzonen i första hand att få hjälp (50%), följt av hur man mår (26%) och personliga egenskaper (23%). Även om betoningen av de olika svaren är relaterade till ett personligt plan så sammanfaller hänvisningen till att göra personliga ansträngningar. Detta fick högst andel svar av gängmedlemmarna, med de tidigare svaren som hänvisade till att man måste kämpa (en aktiv handling) i föregående ofullständiga mening, detta till skillnad från icke-gängmedlemmar som valde det mer passiva alternativet, att få hjälp, som strategi för att det ska gå bra för en som person.

Sammanfattning

Stora likheter kan iakttas mellan gängmedlemmar och icke-gängmedlemmar från de fem länderna i relation till undersökningens tre axlar. Uppgifterna visar samtidigt att det inom gruppen finns ett antal olika profiler. Den stora spridningen av svaren visar också att det finns en betydande heterogenitet inom gruppen gängmedlemmar såväl som inom gruppen ungdomar i riskzonen.

Båda grupperna säger sig ha konkreta och internaliserade kunskaper om lagsystemet som en social ordning och anser att lagen bör tillämpas när man bryter mot denna. Brott ses som något negativt som har negativa följder.

En subtil skillnad finns inom strategierna för att utkräva hämnd. Gängmedlemmarna betonar mer försiktiga men samtidigt mer konfrontativa uppfattningar och en låg procentandel nämner extremt våldsamma handlingar. Icke-gängmedlemmar är negativt inställda till hämndaktioner och betonar i sina svar att söka en konstruktiv lösning på problemet. Gängmedlemmarna i Costa Rica och Nicaragua hänvisar i lägre grad än genomsnittet för de fem länderna till extremt våld.

De unga gängmedlemmarna uttrycker att de är medvetna om de negativa konsekvenserna av handlingar som skadar andra människor, vilket tydliggör att det finns en dynamik av sårbarhet som påverkar gängmedlemmarna direkt. Slutligen, vad gäller livsprojekt, är inställningen att man ska kämpa för att kunna genomföra sina framtidsplaner och betoningen av personliga egenskaper vanligare hos gängmedlemmarna. Svaren från icke-gängmedlemmar betonar i högre grad att det är viktigt att få hjälp. Utbildning som en mening med livet är viktigare för icke-gängmedlemmar. Således bör man främja tillgång till och stöd i skolan för ungdomar i riskzonen.

Kapitel V

Den sociala omgivningen: Gångmedlemmarnas närsamhälle och familjer

Inledning

Somliga studier som har undersökt relationen mellan gäng och deras sociala miljö beskriver det som en komplex relation. Gångmedlemmarna utgör en del av sin omgivning och sina familjer och ingår därmed i det sociala kapitalet i sitt samhälle. Detta innebär, som flera studier har påvisat, att personerna i deras omgivning har en begränsad förmåga att kontrollera deras beteende (Pattillo, 1998). I en studie av ungdomsgäng av mexikansk härkomst i USA dokumenterade Horowitz (1987) till exempel en viss tolerans vad gällde våld från dessa gäng. Denna tolerans är av varierande grad och kan vara lätttrubbad men den upprätthålls i allmänhet via en aktiv och informell förhandlingsprocess mellan de boende i området och gångmedlemmarna. Författarinnan hävdar att våldets betydelse uttrycks inom den lokala kulturella ram som rör begreppet "heder", vilket gör att de boende kan förstå gatugängens våld. Rodgers (2006) intar en liknande position när han berättar om sin studie av ett gäng och dess närmiljö i Nicaragua. I dessa studier dokumenteras också hur lokalsamhället i vissa fall gynnas materiellt av gängets sociala och ekonomiska aktiviteter.

Venkatesh (1997) talar i sin studie av mycket marginaliserade områden i Chicago om lån och krediter, hemleveranser, hjälp till anhöriga i fängelse, organisation av idrottsaktiviteter, social kontroll av kriminella aktiviteter i området, mm. Därmed inte sagt att situationen inte skulle vara ambivalent, att hjälpen accepteras utan protester, att alla accepterar situationen eller att det inte finns grupper av boende som försöker bekämpa gängen. När staten inte är närvarande och gatugängens makt växer, tack vare en närmare anknytning till narkotikahandeln, uppstår förutsättningar för att gatugängens hjälp ska accepteras, speciellt om det finns viktiga emotionella band och relationer till gångmedlemmarna.

Andra forskare har också påpekat att de svårigheter som dessa områden har när det gäller att få hjälp från staten minskar invånarnas möjlighet att kontrollera gatugängens aktiviteter (Zatz och Portillos, 2000). Desmond Arias (2006) som undersökte den här frågan i Rio de Janeiro hävdar att de komplexa relationer som kommer ur den så kallade "klientelismen" (där politiska ledare förväntas ge sina väljare gentjänster eller "gåvor"), delvis gör det lättare för de kriminella organisationerna att anta rollen som medlare i närsamhället, samtidigt som det blir svårare att ta sig an och kontrollera de här grupperna.

I allt arbete för att få invånarna i närsamhället att delta i kontroll av gatugängen måste man använda andra strategier än social segregering

av gängmedlemmarna; detta därför att gängmedlemmarna, trots att de ses som orsaken till mycket av det onda som drabbar området, fortfarande utgör en del av detsamma – som granne, kusin, bror, pappa och deltagare i närsamhällets sociala nätverk. (Venkatesh, 1997).

Dessa nätverk i närsamhället samt relationerna mellan de boende och gängen måste beaktas för att förstå att gängfenomenet går längre än själva gruppen och att alla insatser, som vidtas oavsett om dessa är preventiva eller kontrollerande, som vidtas måste erkänna dessa sociala band och anknytningar som utgör det sammanhang inom vilket maragängen och andra våldsamma gatugäng finns.

Som startpunkt för att presentera de uppgifter som denna studie samlat in i detta sammanhang, kan vi ta kontrasten mellan den uppfattning om gängmedlemmarna som representeras av de anhöriga respektive av grannar och andra boende i gängens områden. Allmänt kan sägas att majoriteten av de anhöriga ser gängmedlemmarna som ungdomar utan framtidsmöjligheter eller som offer för systemet (El Salvador: 56%, Guatemala: 67%, Honduras: 80%), samtidigt som de för majoriteten av de boende framför allt är farliga personer (Guatemala: 70%, El Salvador: 62%, Honduras: 76%, Nicaragua: 53%, Costa Rica: 58%).

Närsamhället

Det är intressant att notera att, trots att de bostadsområden som valdes ut identifierades av experter som områden med en påtaglig gängnärvaro (vilket sedan bekräftades av forskningsteamet) och trots en hög frekvens av negativa eller kriminella gängaktiviteter, så anger majoriteten av de boende i de här områdena att de största problemen i kvarteret är drog- eller alkoholmissbruk. Faktum är att det är mycket få boende som anser att gängen utgör det största problemet i deras område (Guatemala: 18%, El Salvador: 18%, Honduras: 7%, Nicaragua: 10%, Costa Rica: 5,3%).³⁶ Denna beskrivning är svår att förstå men man skulle kunna tolka det som en viss resignation inför gängens närvaro, att de anser att andra problem är allvarigare eller att de anser att gängen utgör ett säkerhetsproblem av nationell eller regional karaktär snarare än ett specifikt problem för just deras område. Nästan alla de intervjuade medger samtidigt att det finns gäng i deras områden.

Gängen har dock en negativ effekt på sina respektive områden. I tabell 28 redovisas ett stort antal svar om hur gängen påverkar de boende.

Tabell 28

Förändrade vanor bland de boende till följd av gängens aktiviteter
(Procentandelar)

	Guatemala (N=201)	El Salvador (N=176)	Honduras (N=162)	Nicaragua (N=212)	Costa Rica (N=172)
De är rädda	28	37	26	47	41
De går inte ut efter en viss tidpunkt	21	15	31	36	50
De går inte ut på egen hand	14	18	19	29	21
De har köpt vapen	15	5	11	19	19
De måste betala gängmedlemmarna	11	11	7	7	4
De går inte till vissa ställen	7	6	6	13	17
Vet ej/Vill inte svara	2	6	1	23	10

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

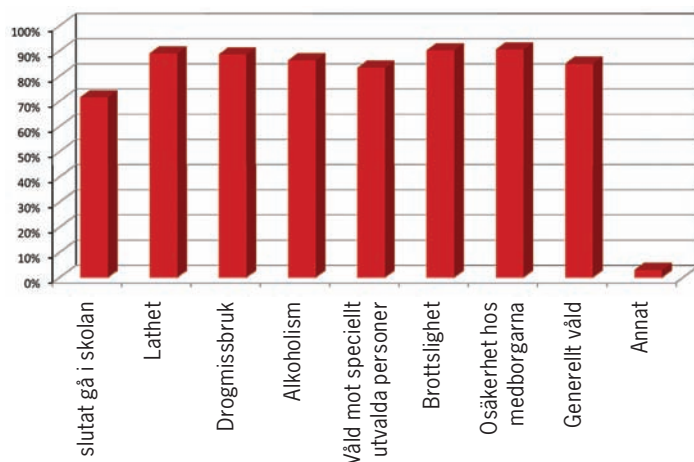
³⁶ Vanligen nämns till och med brottsligheten mer sällan som ett problem.

Svaren inkluderar allt från känslomässiga reaktioner (rädsla) till förändrat beteende som associeras med dessa känslomässiga reaktioner (man går inte ut efter vissa tider, man går inte ut ensam, man har skaffat vapen, man undviker vissa platser).

På samma sätt finns även en generell uppfattning bland grannarna om att gängen har haft en negativ inverkan vad gäller barnens och ungdomarnas intresse för studier (Guatemala: 58%, El Salvador: 58%, Honduras: 90%, Nicaragua: 77%, Costa Rica: 86%). Skälen som angavs var i första hand hot och tvång och i andra hand övertalning om att gå med i gänget.

Figur 17

Problem som har ökat till följd av gängens aktiviteter, enligt de boende i närområdet
(i procent, n=307)

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Tabell 17 visar andelen boende som anser att gängen har medfört ökade problem för deras områden.

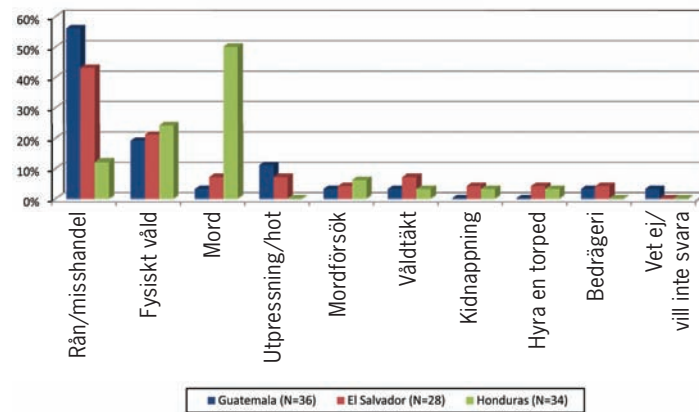
Somliga av de boende säger sig dessutom ha påverkats direkt av gängens aktiviteter (Guatemala: 23%, El Salvador: 15%, Honduras: 33%, Nicaragua: 38%, Costa Rica: 30%). På frågan om på vilket sätt de hade drabbats angav de en mängd olika kriminella handlingar som de hade blivit offer för som t.ex. rån, hot, överfall, materiella skador, mm. Något som verkligen är iögonfallande är att åsikterna om vilka effekter gängen haft i området är mycket mer negativa i Costa Rica och Nicaragua än i andra centralamerikanska länder. Det är möjligt att detta kan bero på att fenomenet i dessa länder är relativt nytt och därmed får större uppmärksamhet och att det inte heller finns några nätverk inom närsamhället mellan gängmedlemmarna och andra i området, och att de därmed ses som ett externt fenomen som påverkar de boende.

Den ekonomiska enkätundersökning som gavs till butiksägare och åkare i områden med gängnärvaro speglar också den negativa effekt gängen har haft för den här sektorn. Utöver den effekt själva utpressningen har haft, vilket beskrevs i kapitel III, säger sig en betydande andel butiksägare och åkare ibland också ha varit tvungna att tillfälligt upphöra med sin verksamhet på grund av gängen (Guatemala: 17%, El Salvador: 21%, Honduras: 28%).

Gängens negativa effekt påverkar också andra personer som inte nödvändigtvis hör till de här områdena men som angav att de ändå hade påverkats eller hade anhöriga som hade blivit offer för gängens våld.

Figur 18

Typ av våldsgärningar utförda av gängmedlemmar, enligt offren
(i procent)

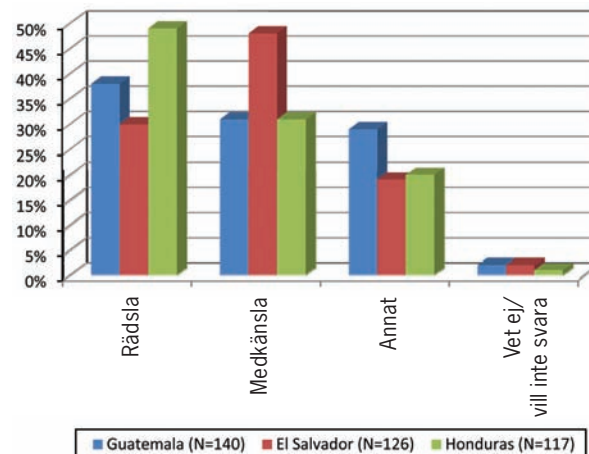

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Som framgår av figur 18 förekommer en hög frekvens av rån eller överfall i Guatemala och El Salvador, samtidigt som det i Honduras rapporteras en högre andel mord. Offren anger att den största delen av attackerna genomfördes i grupp (Guatemala: 73%, El Salvador: 56%, Honduras: 63%). Det här visar hur stor effekt gängen verkligen har och hur våldsamma de är, eftersom denna inverkan är tydlig även utanför de områdena där de bor.

Figur 19

Vad man känner inför gängmedlemmarna, enligt boende i närområdet
(i procent)

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Märkligt nog ger uppgifterna från enkäten med de boende samtidigt en komplex bild av gängmedlemmarnas position i bostadsområdet. Gängmedlemmen är en individ som kan ha en negativ effekt på livet i området, men utgör samtidigt en del av detta lokalsamhälle, och är en person med vilken man har interpersonella relationer. Så till exempel förklarar en inte obetydlig andel boende att de har kompisar som är med i ett gäng (Guatemala: 19%, El Salvador: 41%, Honduras: 17%, Nicaragua: 40%, Costa Rica: 40%). Samtidigt består den känslomässiga responsen i allmänhet av en blandning av rädsla och medkänsla.

Enkätundersökningen visar å andra Sidan en mycket låg, nästan obefintlig, organisation bland de boende för att förebygga gängens aktioner.

Den stora majoriteten av de boende säger att det i deras områden inte finns någon typ av samordnade åtgärder (Guatemala: 87%, El Salvador: 88%, Honduras: 90%, Nicaragua: 78%, Costa Rica: 85%). Samtidigt visar de boende ett stort intresse för insatser för prevention och återanpassning av gängmedlemmar i deras bostadsområde (Guatemala: 52%, El Salvador: 45%, Honduras: 66%, Nicaragua: 67%, Costa Rica: 70%).

Även majoriteten av de som direkt drabbats av gängen vidhåller att det är viktigt att samarbeta framför allt med boende, anhöriga till gängmedlemmar och myndigheter. Det är möjligt att det faktum att rädslan är större i Honduras än i El Salvador, samtidigt som de intervjuade i det senare landet uttryckte en större medkänsla, är direkt knutet till relationerna mellan gängen och bostadsområdena. Det är möjligt att gängen uppfyller ett behov av makt och skydd som har uppkommit genom myndigheternas övergivande av dessa funktioner, vilket i Honduras fall indikerar en mer defensiv reaktion, samtidigt som det i El Salvador snarare rör sig om sensibilisering inför ungdomarnas villkor. Detta är intressant vad gäller den möjliga utvecklingen av preventiva insatser då det indikerar graden av stöd dessa insatser skulle kunna få om de drevs av myndigheterna.

Anhöriga

Som vi såg i kapitlet om riskfaktorer bor majoriteten av gängmedlemmarna fortfarande med sina familjer och anger att de har andra anhöriga som är gängmedlemmar.³⁷ En del egenskaper i familjemiljön utgör visserligen riskfaktorer för att gå med i gäng, men vad säger då gängmedlemmarnas anhöriga? Vilka konsekvenser har det fått för de här familjerna när en medlem i familjen har blivit gängmedlem? På vilket sätt svarar familjerna på den här situationen och vilken typ av hjälp har de fått för att hantera detta? I det här avsnittet analyseras dessa frågor, som generellt sett inte har fått tillräcklig uppmärksamhet i litteraturen.

Emotionell reaktion på anhörigas gängmedlemskap

Anhöriga till gängmedlemmar bekymrar sig i allmänhet när en familjemedlem har gått med i ett gäng (Guatemala: 82%, El Salvador: 91%, Honduras: 87%). Standarsvaret på frågan om vad som är mest oroande med att en anhörig har gått med i ett gäng var att de är rädda för att de ska dö (Guatemala: 46%, El Salvador: 47%, Honduras: 49%). I allmänhet är reaktionen när en anhörig går med i gänget en blandning av sorg, smärta, besvikelse och oro samt en känsla av maktlöshet och förvåning. Mellan 44 och 30% av de anhöriga säger sig ha någon av de här känslorna. Dessutom uttrycker mellan 28 och 50% av familjerna en känsla av ilska mot de anhöriga som har gått med i något gäng. Gängmedlemmarnas familjer är emot gängen eller gillar dem inte. De störs av eller blir ledsna av att deras familjemedlem har gått med i gängen.

³⁷ Denna uppgift bekräftas av resultaten från vår enkätundersökning med gängmedlemmar, där 20% och 19% i El Salvador och Honduras och 29% i Guatemala anger att mer än en person i deras familj är med i ett gäng.

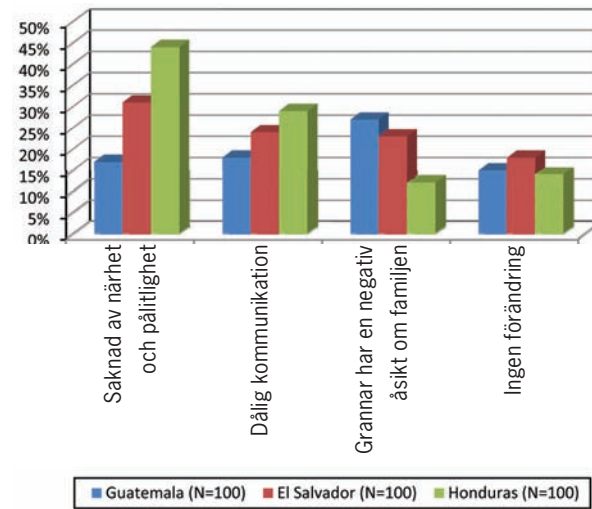
Hur det påverkar familjen

Kopplingen till anhöriga inom gängen leder till en rad konsekvenser för dynamiken i familjen och deras relationer med omgivningen.

Figur 20

Konsekvenser för familjen när en familjemedlem inträder i ett gäng

(i procent)

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Figur 20 visar att endast en minoritet av familjerna inte påverkas av att en familjemedlem blir medlem i ett gäng. En hög andel av de anhöriga i de tre länderna anger att familjens interna funktioner, som t.ex. kommunikation, samhörighet och tillit, försvagas eller förloras. Detta är tydligast i Honduras. Det är också av betydelse att en hög andel av de anhöriga noterar att deras relationer till andra boende i området försämras. I allmänhet uppstår en konfliktfylld relation till andra boende som en följd av att en anhörig blivit gängmedlem. Av de intervjuade anger 57% i El Salvador och 63% i Guatemala att det finns fördomar mot familjen eller att man ser ned på dem. Dessutom anger 41% i El Salvador och 46% i Honduras och Guatemala att andra boende i området undviker att umgås med dem.

De här uppgifterna stöds delvis av undersökningar med de boende i samma kvarter, dvs boende som inte är anhöriga till gängmedlemmar. Nästan hälften av dessa visar sig vara oroliga för att besöka de platser där gängmedlemmarnas anhöriga finns eller uppehåller sig (Guatemala: 50%, El Salvador: 36%, Honduras: 55%, Nicaragua: 43%, Costa Rica: 49%) och i allmänhet anger de att anledningen till detta är den känsla av osäkerhet som detta ger dem. Trots detta anger majoriteten av de intervjuade (boende i området) att de är villiga att ge stöd till anhöriga till gängmedlemmar (Guatemala: 66%, El Salvador: 86%, Honduras: 79%, Nicaragua: 86%, Costa Rica: 84%), vilket pekar på möjliga vägar till socialpolitiska åtgärder och för att främja möten mellan de boende och anhöriga till gängmedlemmar inom närsamhället.

Stöd till gängmedlemmar och hjälp från externa institutioner

I allmänhet har många av de här familjerna (Guatemala: 52%, El Salvador: 41%, Honduras: 48%) försökt göra något för att deras anhöriga inte ska gå med i ett gäng. I tabell 29 visas att majoriteten av familjerna föredragit dialogen som ett förebyggande verktyg.

Tabell 29

Anhöriga som uppger att de gjort ansträngningar för att undvika att deras anhöriga ska gå med i gänget

(Procentandelar)

	Guatemala (N=52)	El Salvador (N=41)	Honduras (N=48)
Pratade med honom eller henne	69	88	75
Straffade honom eller henne	8	2	4
Sökte hjälp från andra	13	5	6
Sökte hjälp från myndigheter eller hjälporganisationer	6	5	12
Övrigt	4	—	2
Totalt	100	100	100

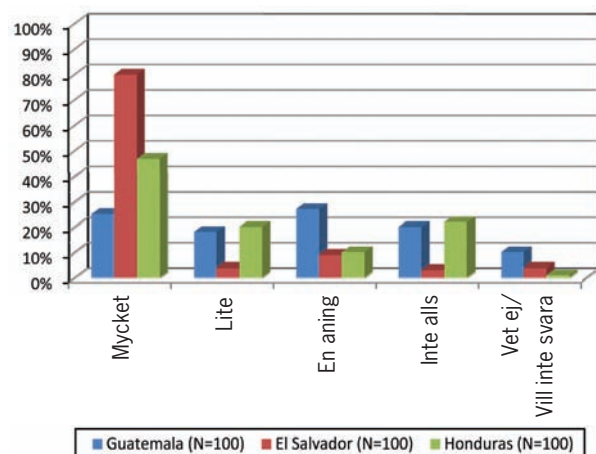
Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

De anhöriga hänvisar inte bara till att de har försökt förebygga medlemskap i gäng utan även att de har försökt hjälpa sina anhöriga att gå ur gängen när de väl är med.

Figur 21

Stöd man givit för att en anhörig ska lämna gänget, enligt familjen

(i procent)

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Av figur 21 framgår de stora skillnader som finns mellan länderna, med en högre grad av stöd från familjerna i El Salvador än i Honduras och Guatemala. Det senare är det land som visar den lägsta graden av stöd från familjen för anhöriga som redan är med i gäng.

Familjerna försöker även stödja sina anhöriga i gängen på andra sätt. Ungefär en tredjedel av familjerna säger sig har sökt stöd utanför familjen (Guatemala: 34%, El Salvador: 33%, Honduras: 32%), vilket skulle kunna vara intressant för myndigheterna. Den institution som störst andel söker stöd från i alla länder är kyrkorna (Guatemala: 38%, El Salvador: 50%, Honduras: 19%), som därmed utgör viktiga referenspunkter för att kanalisera den efterfrågan på hjälp som finns hos de anhöriga.

Endast få familjer söker hjälp utifrån men samtidigt är de institutioner som erbjuder stöd till familjerna ännu färre. Det är intressant att notera det ringa proaktiva intresse som visas från myndigheter och andra institutioner vad gäller gängmedlemmarnas anhöriga. Den största delen av

familjerna har aldrig fått besök av polisen (Guatemala: 84%, El Salvador: 91%, Honduras: 77%) eller andra ideella organisationer eller kyrkor som arbetar för ett förebygga gängbildning och hjälpa gängmedlemmar (Guatemala: 89%, El Salvador: 84%, Honduras: 89%). I de fall detta har förekommit, beskrivits besöken som positiva erfarenheter (Guatemala: 87%, El Salvador: 77%, Honduras: 100%), vilket är att beakta när man föreslår insatser för förebyggande arbete och återanpassning.

Denna avsaknad av intresse från staten märks inte bara i frånvaron av en proaktiv ansats, för att uppsöka och erbjuda stöd till anhöriga till gängmedlemmar, utan även vad gäller tillgängliga resurser för förebyggande arbete i denna fråga. Alla anhöriga som intervjuades sade att de inte kände till några program i sitt bostadsområde som rör prevention eller återanpassning av gängmedlemmar (Guatemala: 95%, El Salvador: 95%, Honduras: 90%), samtidigt som nästan alla angav att den här typen av resurser är nödvändiga.

Man skulle kunna avsluta med att säga att även om det finns riskfaktorer som associeras med familjen (vilket beskrevs i det föregående kapitlet) utgör familjen oundvikligen en del av lösningen. Inte bara för att den har en viktig roll i ungdomarnas liv, utan även för att man där uttrycker en mycket tydlig vilja att arbeta för att hitta en lösning. Det faktum att vissa familjer söker stöd utifrån är ett tecken på denna inställning.

Ur en åtgärdspolitisk synpunkt är det viktigt att hålla i minnet att också familjerna blir offer för situationen. Om en familjemedlem går med i ett gäng försämras familjernas inre dynamik och deras relationer med andra boende i området. Denna försämring av familjeförhållandena skulle kunna utgöra en riskfaktor för att andra familjemedlemmar ska gå med i gatugång och det är därför viktigt att uppmärksamma detta. Uppgifterna om familjer som söker stöd utifrån och den hjälp som (inte) erbjuds av olika institutioner visar tydligt att detta är ett område där statens respons måste förbättras, vare sig detta sker direkt eller genom stöd och bidrag för andra institutioner (kyrkor ideella organisationer, mm.). Den aktuella situationen visar att det finns ett stort behov av förebyggande program och insatser för återanpassning som myndigheterna långt ifrån täcker.

Kapitel VI

Polisen, lokalsamhället och gänget

Inledning

Enligt med vad som uppges i rapporten från USAID (2006) har de centralamerikanska regeringarna, framför allt i El Salvador, Honduras och Guatemala, valt att bemöta gängproblematiken genom att satsa på polisiärt ingripande och hårdare strafflagar snarare än att vidta andra slags åtgärder. Denna repressiva politik kontrasterar mot avsaknaden av preventiva program och program för återanpassning av gängmedlemmar, vilket efterfrågas av anhöriga till gängmedlemmar och de boende i dessa områden.

Den samlade erfarenheten från andra länder visar att en politik av ”tufft slag” i allmänhet bara befäster gängens närvaro och bidrar till att ytterligare marginalisera sektorer som har drabbats av detta sociala problem (Klein och Maxson, 2006). De uppgifter som beskrivs i kapitel II om relationen mellan gäng och fängelser stödjer den här tesen. En åtgärds politik som i huvudsak har en repressiv inriktning innebär dessutom allvarliga problem i en region där rättsväsendet har betecknats som ineffektivt (USAID, 2006), bedöms inte respektera de mänskliga rättigheterna (Amnesty International) och som har, vilket beskrivs i följande kapitel, allvarliga problem med korruption.

I Costa Rica och Nicaragua ökar avsaknaden av nödvändiga statliga insatser för att motverka sårbarhet och ett ökat riskbeteende hos ungdomarna risken för att de befintliga ungdomsgrupperingarna ska utvecklas mot mer våldsamma former, liksom risken för att de ska knytas till organiserad brottslighet och liknande strukturer.

Följande kapitel innehåller en detaljerad genomgång av rättsväsendets respons på detta problem. Här utforskas hur de boende som drabbats av gängens närvaro uppfattar straffrättspolitiken i respektive land och dessutom analyseras polisens roll.

Polis och korruption

Polisen enligt nyckelinformanterna

Polisen utgör den huvudsakliga och den första kontakten som gatugängen har med rättsväsendet. I denna kontakt uppstår många olika slags relationer som, enligt de analyserade resultaten, spänner från det lagliga till det olagliga. Olika informanter, från olika sociala sammanhang, beskriver sina värderingar och uppfattningar om denna relation.

När man analyserar de uppfattningar som framförts i djupintervjuerna med informanter från säkerhetssektorn ser man att bilden av polisen

varierar i de olika länderna. På kvalitativ nivå är den första beskrivande termen som dyker upp bland de intervjuade "korruption". Det land där polisen får det mest negativa omdömet är Guatemala, följt av El Salvador och, i jämförelsevis lägre grad, Honduras. Inget land kan förneka att de har problem med detta, trots att de i den officiella versionen påstår motsatsen. Problemen finns där och skillnaderna gäller främst hur stora dessa är.

Informanterna från Guatemala gav de tydligaste och mest uttömmande svaren vad gäller polisens roll och deras relationer med narkotikahandeln och den organiserade brottsligheten. Det verkar som problematiken i det här landet är mer kritisk och mer rotad i det sociopolitiska och ekonomiska systemet. I Guatemala anges i diskussionsgrupper och andra intervjuer att poliskorruptionen har ökat gradvis och att den fick en struktur i mitten på 1980-talet. Enligt de här informanterna har det generaliserade fenomen som korruptionen utgör karaktäriserats av allt från mutor till stöd för narkotikahandlare. Dessa aktiviteter ska ha utvecklats framför allt under perioden 1994 till 1995, med ett logistiskt stöd till kidnappningar från 1993 till 1994. Enligt de intervjuade har de här processerna blivit mer synliga sedan år 2000. Sedan år 2001 har det funnits en ökad korruptionsrelation mellan regeringstjänstemän, parlamentsledamöter och poliser. Deltagarna säger att "korruptionens struktur har fått en offentlig prägel". Den här processen blev ännu tydligare mellan år 2003 och 2004, då det uppstod starka kopplingar mellan parlamentsledamöter och rikspolisens.

Två viktiga typer av poliskorruption bör betonas under den här perioden: skydd för narkotikahandlare för smuggling av droger från gräns till gräns, och stöld av smuggelgods (narkotika) från narkotikahandlare. Deltagarna och de intervjuade säger: "Styrkan hos kartellerna i Zacapa-Petén, Izabal, San Marcos, Escuintla och Huehuetenango har nått en sådan nivå att de kan påverka tillsättningen av nya polischefer för att få deras stöd och se till att minska kompetensen, såväl hos själva polisen som hos nya kriminella grupper".

Enligt de intervjuade ökade stölderna av "narkotika på väg" mellan år 2004 och 2006, vid vilka såväl före detta poliser som poliser i tjänst deltar, med stöd från vissa parlamentsledamöter. Korruptionens nuvarande struktur grundläggs och utnämningen av nya polischefer innebär en parallell arbetsbeskrivning. Därav det uttryck som används av flera olika intervjupersoner liksom av deltagare i diskussionsgrupperna när de talar om landet som en "narkotikastat" eller en "misslyckad stat". Det här uttrycket refererar till staten, tomrummen i makten och det växande inflytande gängen har och det har en förklarande och analytisk betydelse för det problem som berörs i denna undersökning. Statstjänstemännens deltagande innefattar enligt detta distribution av narkotika, rollen som mellanhänder och även kontroll av narkotikamarknaden. Som en följd av detta verkar det som om kontakten med polisen sträcker sig längre än enbart till upprätthållandet av ordning och lag och går in på områden som marknadskonkurrens, territorieindelning och skydd av egna intressen.

Informanterna från El Salvador och Honduras beskriver problematiken på ett mer generellt sätt och hänvisar till de allt vanligare tecknen på att det förekommer "social rensning". Enligt dem har avsaknaden av kontroll över brottsligheten och mer konkret över maras skapat oorganiserade åtgärder i lagens gränsområde med en form av "inofficiell rättvisa", som några anställda hos statsåklagaren i El Salvador beskriver det. Rensningen ger upphov till en så kallad "svart skugga" och utförs främst inom polisens mellersta och lägre skikt. Informanterna uppger att "rensningen är tillåten för dessa grupper inom polisen, men det sker i tysthet".

Liknande åsikter återfanns i Honduras. Eftergivenheten för dessa åtgärder är problematisk, som tidigare har sagts, "kriget mot gänget rättfärdigar gängets krigande." Staten har en skyldighet att bemöta gängproblemet, men detta bör inte göras med åtgärder som leder till en ökad sammansvetsning av gängen samtidigt som de förstör den rättsstat som den offentliga politiken ska grundas på.

Problemet med korruptionen är strukturellt och hör till statens och samhällets sätt att fungera. Det uppkommer genom de olika bostadsområdenas sociokulturella verklighet, de mänskliga relationerna i de primära mänskliga nätverken, den förtrolighet som finns där och livsvillkoren för den samhällsklass man tillhör. Det är nödvändigt att jämföra hur pass permanent korruptionens struktur är inom polisen, vilken frihet de mellersta och lägre skikten har när det gäller rensningen samt relationen mellan gängmedlemmar och poliser. Vad gäller den här dimensionen är informanterna och de intervjuade i de tre olika länderna helt överens.

Det finns primära kopplingar mellan en sektor inom polisen och gängen. I en del fall rör det sig om att de är grannar, bekanta, anhöriga eller att de helt enkelt har mycket gemensamt med gängmedlemmarna. Att blunda för det som sker, visa tolerans, ta emot mutor eller helt enkelt se till att man får ett tillskott till de låga lönerna verkar vara vardagliga företeelser i denna dualitet. Som en ung kvinnlig gängmedlem i Guatemala sade: "när polisen har umgåtts med oss i bara några veckor blir de gängmedlemmar i uniform". Med detta menade hon inte bara att de lär känna varandra, utan även att de känner en viss samhörighet med dem. Det här är en vanlig åsikt hos gängmedlemmar, nyckelinformanter och intervjuade. Direkt uttryckt förefaller det som om polisen spelar flera olika roller vilka, som tidigare nämnts, rör sig från det lagliga till och det olagliga. Det är en miljö där flera olika intressen och engagemang sammanstrålar med deras skyldigheter som polis.

Den allmänna uppfattningen om att polisen i de här länderna är korruperad speglas i resultaten från enkätundersökningen med boende i områden med gäng. Även om det finns viktiga skillnader mellan de olika länderna (Guatemala: 36%, El Salvador: 36%, Honduras: 51%, Nicaragua: 16%, Costa Rica: 27%) är Costa Rica och Nicaragua åter de länder där problemet är mindre allvarligt. Frågan gällde i allmänna termer polisens beteende vilket innebär att de redogjorde för sin åsikt om polisen som helhet. I svaren från de intervjuade i Guatemala var rädslan för repressalier tydligare, vilket speglas i den mycket höga andel (23%) som svarade att de inte visste eller inte ville svara, i jämförelse med andra länder (El Salvador: 3%, Honduras: 9%). Detta skulle kunna förklara varför svaren på den här frågan verkar visa att Honduras har den mest korruperade polisen, till skillnad från svaren på andra frågor (som vi redovisar länge fram) där Guatemala verkar ha den största korruptionen inom polisen.

Hur polisen uppfattas av olika befolkningsgrupper

Ingen av de grupper som intervjuades hade en positiv uppfattning om polisen. Den mest kritiska situationen återfinns i Guatemala, vilket framgår såväl av de kvalitativa uppgifterna som av uppgifterna i tabell 30.

Tabell 30

Informanter som instämmer i påståendet att polisen inte representerar någonting bra
(Procentandelar)

	Guatemala	El Salvador	Honduras	Costa Rica	Nicaragua
Gängmedlemmar	(N=116)	(N=138)	(N=124)	(=97)	(=98)
Instämmer	46	47	60	—	6
Vet inte/Vill inte svara	47	28	9	44	37
Före detta gängmedlemmar	(N=57)	(=50)	(=100)		
Instämmer	26	52	54	—	—
Vet ej/Vill inte svara	65	14	12	—	—
Ikke-gängmedlemmar	(N=68)	(=86)	(=78)	(=74)	(=79)
Instämmer	32	21	17	38	9
Vet ej/Vill inte svara	29	19	6	4	28
Anhöriga till gängmedlemmar	(N=100)	(=100)	(=100)		
Instämmer	24	34	24	—	—
Vet ej/Vill inte svara	68	23	10	—	—
Boende i området	(N=100)	(=107)	(=100)	(=115)	(=125)
Instämmer	28	36	17	46	8
Vet ej/Vill inte svara	39	6	12	6	33

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Uppfattningen i Nicaragua är märkbart mindre negativ än uppfattningen i resten av regionen, troligen tack vare att man här har bedrivit en förebyggande politik.

Även om gruppernas uppfattningar om polisen varierar något, vilket framgår av tabell 30, så är nivåerna höga och grupperna tenderar att inte se något positivt med polisen eller att inte vilja eller inte kunna hänvisa till detta. Situationen ger upphov till oro för den bild som befolkningen har av detta statliga organ.

Det framgår vidare att uppfattningen om polisen hos unga gängmedlemmar och deras anhöriga är mycket homogen i Guatemala och något mindre homogen i El Salvador och Honduras. Här återfinns viktiga skillnader mellan de två grupperna i respektive länder. Vad gäller de före detta gängmedlemmarna, vilka nyligen har lämnat gänglivet med allt vad det innebär, har dessa en uppfattning som har betydande likheter med den attityd som gängmedlemmarna i de tre länderna har.

När gruppen boende och ungdomar som inte är med i gäng analyserades upptäcktes i det att båda grupperna tenderade att beskriva polisen på liknande sätt. Om man vidare ser på skillnaderna mellan länderna så visar det sig dock att grupperna boende, ungdomar i riskzonen och anhöriga till gängmedlemmar i Guatemala har den mest kritiska inställningen till polisen. I El Salvador var dessa grupper något mindre kritiskt inställda och i Honduras finns den mest positiva inställningen till polisen. Detta betyder dock inte att de inte alls fördömer polisen

Polisen enligt boende, butiksägare och åkare

En central aspekt av uppfattningen om hur väl ett samhälles institutioner fungerar utgörs av befolkningens åsikter och tankar om myndigheterna. Vad tycker invånarna i stadsdelar med gängproblem om polisen? I hur hög grad är de nöjda med polisens agerande?

Tabell 31

De boendes tillfredsställelse med polisens eller arméns insatser i deras område

(Procentandelar)

	Guatemala (N=100)	El Salvador (N=107)	Honduras (N=100)	Costa Rica (N=125)	Nicaragua (N=115)
Mycket nöjd	4	14	23	20	10
Delvis nöjd	23	19	29	25	32
Föga nöjd	32	35,5	22	35	25
Inte alls nöjd	37	24	4	17	32
Vet ej/Vill inte svara	4	7,5	22	3	1
Totalt	100	100	100	100	100

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Tabell 32

Var gängmedlemmarna får sina vapen ifrån enligt de boende

(Procentandelar)

	Guatemala (N=142)	El Salvador (N=134)	Honduras (N=201)
De stjal dem	17	18	29
Medbrottslighet från polis och myndighetsrepresentanter	36	27	26
De köper dem	9	8	8
Smuggling	3	19	2
Vapenförsäljare	6	4	4
De tillverkar dem	0	6	9
Vet ej/Vill inte svara	28	11	4

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Som visas i tabell 31 speglar resultaten en hög grad av missnöjdhet. Detta är speciellt tydligt i Guatemala där nästan 70% av deltagarna i undersökningen är mycket missnöjda med polisen, vilket förstärker de uppgifter som framkommit vid djupintervjuerna. I Costa Rica och El Salvador uttrycks liknande grader av missnöjdhet med polisen. De länder där det finns störst grad av tillfredsställelse är Nicaragua tillsammans med Honduras. Vi vill här dock betona att det i Honduras var ett stort antal personer som inte svarade på den här frågan.

Utöver den uttryckta graden av missnöjdhet har många också uppfattningen att gängen kan agera utan att polisen svarar på adekvat sätt. När de boende i områden med gängnärvaro fick frågan om de hade sett polisen vidta några åtgärder när gängen begick brott i deras område svarade nära hälften av de intervjuade nekande (Guatemala: 48%, El Salvador: 46%, Honduras: 25%, Nicaragua: 41%, Costa Rica: 47%). Det enda undantaget var Honduras där det fanns en uppfattning om att polisen agerar i större utsträckning och bekämpar gängen.

Dessa uppgifter ska dock ses i det sammanhang som beskrevs i kapitel III, nämligen att alla intervjuade gängmedlemmar har varit arresterade eller fängslade någon gång. Det är mycket möjligt att polisen inte agerar på lämpligt sätt för att kontrollera gängens aktiviteter i de här områdena, men samtidigt finns det helt uppenbart ett repressivt polisiärt tryck, även om detta inte nödvändigtvis är effektivt.

Det är också tydligt att polisens åtgärder, med undantag för Nicaragua där det finns en längre tradition av samarbete mellan myndigheterna och befolkningen, i allmänhet genomförs utan samarbete med boende i de gängdrabbade områdena (Guatemala: 92%, El Salvador: 92%, Honduras: 92%, Nicaragua: 82%, Costa Rica: 89%).

En ytterligare aspekt som uttrycker ännu en dimension av poliskorruptionen tydliggörs av svaren från de boende och butiksägarna i områdena på frågan om varifrån gängmedlemmarna får sina vapen.

Dessa svar tyder på att det här finns en koppling till polisen (se tabell 32), eftersom majoriteten av svaren om vapen och var de kommer ifrån blev just "polisen".

De svar som inhämtades rörande denna fråga bland butiksägare och åkare i områden med gängnärvaro redovisas i tabell 33.

Tabell 33

Var gängmedlemmarna får sina vapen ifrån enligt butiksägare och åkare
(Procentandelar)

	Guatemala (N=125)	El Salvador (N=133)	Honduras (N=196)
Rån, överfall på poliser	28	25	53
Medbrottslighet från polisen	22	12	13
De tillverkar dem	19	5	10
Den organiserade brottsligheten, narkotikabrottslingar	8	4	10
De köper dem	5	6	7
Smuggling	5	12	2
Statliga tjänstemän	2	4	2
Vet ej/Vill inte svara	12	29	2

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Kopplingen mellan polisen och varifrån gängens vapen kommer och polisen är signifikant i vart och ett av de tre länderna, med 50% för Guatemala, 36% för El Salvador och 66% för Honduras. I Honduras har uppfattningen om polisen inte har försämrats lika mycket och den får inte lika negativa omdömen av de intervjuade, inklusive anhängare till gängmedlemmar. Vi antar att den här nationella skillnaden i uppfattningarna beror på de program som under den senaste regeringsperioden utvecklades i Honduras på temat "ett säkrare lokalsamhälle" i syfte att involvera invånarna i polisens arbete. Detta program fick stöd från de stadsdelar som deltog i projektet och av alla som sökte information om detta, vilket ledde till mycket positiva erfarenheter och förväntningar. Det är möjligt att dessa åtgärder tillsammans med minskad konfrontation mellan polisen och gängen, har bidragit till att skapa en mer positiv bild av polisen för de boende och butiksägarna i områden med gängnärvaro.

Denna institutionella sårbarhet är inte unik för Centralamerika och det är inte heller första gången som detta associeras med gängbildning och gängdynamik. Desmond Arias (2006) varnade för den möjliga kopplingen mellan gäng, samhällsinstitutioner som har försvagats av korruption och organiserad brottslighet och dess effekt på invånarnas grundläggande rättigheter.

I tabell 34 redovisas svaren på frågan om det är polisen eller gängmedlemmarna som bestämmer hur mycket gängen ska betala i "skatt" till polisen

Tabell 34

Vem som bestämmer nivån på "skatterna" enligt före detta gängmedlemmar

	Guatemala (n=22)	El Salvador (n=26)	Honduras (n=36)
Polisen	73	58	50
Gänget	9	35	47
Båda	9	8	3
Vet ej/Vill inte svara	9	—	—
Totalt	100	100	100

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

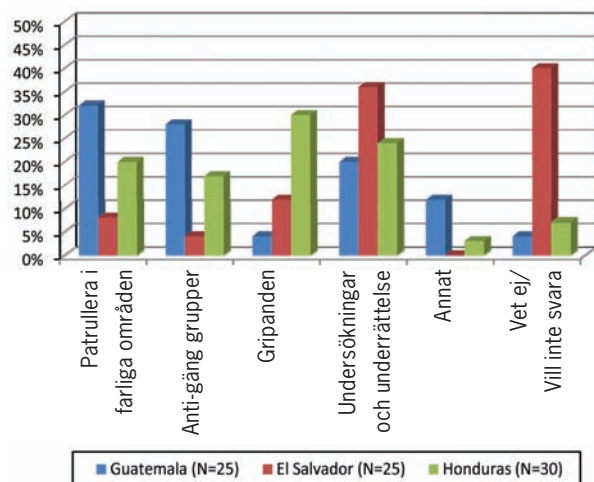
I Guatemala, där situationen är mest kritisk enligt djupintervjuerna, är polisens dominans större i beslutsfattandet: 73% anger att det är polisen som bestämmer detta medan bara 9% anger att det är gänget. El Salvador placerar sig i mitten med svarsandelarna 58% och 35% och i Honduras får båda alternativen praktiskt taget samma andel svar, 50% och 47%. Man skulle kunna argumentera att en mer utbredd korruption leder till att polisen får större inflytande eller beslutanderätt vad gäller hur stort belopp som ska betalas. De kvalitativa och kvantitativa uppgifterna sammanfaller till viss del. Tendensen är, med vissa variationer, konsekvent i Guatemala, El Salvador och Honduras.

I den enkät som gavs till poliser fanns frågor om vilka slags åtgärder man ansåg borde vidtas för att bekämpa gängproblematiken i Guatemala, El Salvador och Honduras. Det framgår att undersökande polisiärt arbete, åtföljt av patrullering av de farligaste områdena är de åtgärder som nämns mest (figur 22).

Figur 22

Strategier som används av polisen för att lösa gängproblematiken

(i procent)

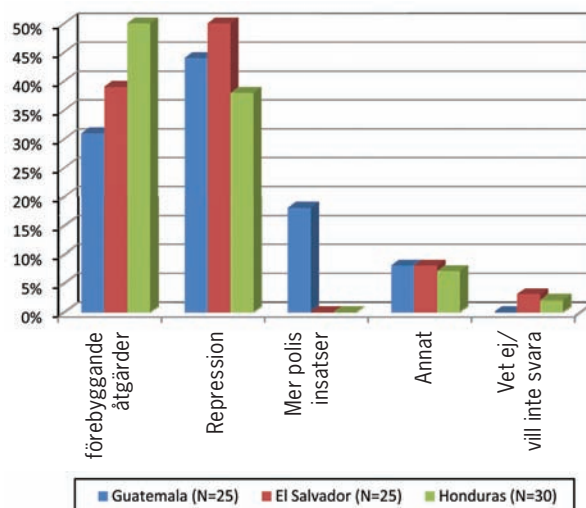
Källa: Analys baserad på frågeformulären

Det är intressant att jämföra dessa uppgifter med svaren på frågan om vilken typ av åtgärder poliserna tror skulle vara mest effektiva för att bekämpa fenomenet. Här anger visserligen en betydande andel av polisen i Guatemala, El Salvador och Honduras att de tror att repressiva åtgärder är mest effektiva – men en ännu högre andel anger att polisen skulle kunna spela en viktig roll inom preventiva åtgärder av social karaktär. Detta följer modellen för polisarbete som inriktar sig på problemlösning (Goldstein, 1990).

Figur 23

Polisens förslag på åtgärder för att lösa gängproblematiken

(i procent)

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Intressant är också att inte bara de boende upplever att det finns en låg grad av koordination eller samarbete mellan polisen och boende och andra i gängområden, utan att det även inom polisen finns en liknande uppfattning. Enkätundersökningen för poliserna genomfördes inom en liten och icke-representativ urvalsgrupp. Men även om man bara ser uppgifterna som en kvalitativ indikation tyder dessa ändå på att det saknas en gemensam utgångspunkt för boende och andra i området och polisen samt att det här finns utrymme för att utveckla en mer effektiv politik.

Tabell 35

Samarbete med boende och andra i området för att motverka gängverksamhet, enligt poliserna

(Procentandelar)

	Guatemala (n=25)	El Salvador (n=25)	Honduras (n=30)
Ja, de samarbetar	48	24	63
De samarbetar inte	52	76	37
Totalt	100	100	100

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Polisen enligt före detta gängmedlemmar

Resultaten från enkätundersökningen med före detta gängmedlemmar visar också på en hög grad av korruption inom polisen.

Tabell 36

Mutor som gänget betalar till polisen, enligt före detta gängmedlemmar

(Procentandelar)

	Guatemala (N=41)	El Salvador (N=40)	Honduras (N=60)
Ja	88	65	88
Nej	8	25	7
Vet ej/Vill inte svara	4	10	5
Totalt	100	100	100

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

De före detta gängmedlemmarnas svar om huruvida gängen mutar polisen återfinns i tabell 36, där i genomsnitt 77% i de tre länderna anger att polisen mutas.

Poliserna erkänner själva att korruptionen är ett problem som påverkar dem. En jämförelse av svaren på frågan ”Tror du att det finns korruption inom polisen?” från ett antal strukturerade intervjuer som genomfördes i de tre länderna med aktiva poliser redovisas i tabell 37.

Tabell 37

Förekomst av korruption inom polisen, enligt poliserna

	Guatemala (n=25)	El Salvador (n=25)	Honduras (n=30)
Ja	52	52	52
Nej	40	28	43
Vet ej/Vill inte svara	8	20	3
Totalt	100	100	100

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Även om urvalet av grupperna från de olika länderna inte gjordes med hjälp av sannolikhetsurval utan med hjälp av bedömningsurval och urvalsgrupperna var små kan man skönja en viktig tendens till instämmande i att det existerar korruption inom polisen. De former av korruption som beskrivs är: mutor, filtrering av information, specifika förmåner, undanhållande av information samt poliser som samtidigt är gängmedlemmar.

Uppgifterna visar att det finns ett relativt stort missnöje med polisens arbete och en utbredd uppfattning om korruption bland olika sociala aktörer, framför allt i Honduras, Guatemala och El Salvador. Dessutom anser en betydande andel av de boende i områden med gängnärvaro att polisen i stort sett inte ingriper för att bekämpa gängen och att de när de gör det inte koordinerar sina aktiviteter med boende eller andra i området.

Polisen enligt gängmedlemmarna i Costa Rica och Nicaragua

Även om de våldsamma ungdomsgrupperingarna i Costa Rica och Nicaragua inte har etablerat de kontakter och förhandlingsrelationer som har blivit vanliga i Guatemala, El Salvador och Honduras kan man redan urskilja överenskommelser som leder till en märkbar ömsesidighet. Eftersom vi i det här avsnittet analyserar ett begynnande stadium vad gäller utvecklandet av kontakter mellan gäng och polisen tar vi endast

upp Costa Rica och Nicaragua, som är de enda länderna som stämmer in på den här beskrivningen.

På frågan om vad man har hört om eventuella mutor till poliser och andra myndighetspersoner från medlemmar i våldsamma grupperingar framkom mycket avslöjande tendenser (tabell 38).

Tabell 38

Förekomst av mutor från medlemmar i våldsamma grupperingar till polisen och andra myndighetspersoner, enligt aktiva ungdomar
(Procentandelar)

	Costa Rica (N=97)	Nicaragua (N=98)
Ja	65	38
Nej	22	57
Vet ej/Vill inte svara	13	5
Totalt	100	100

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Enligt dessa informanter, som kommer från aktiva ungdomar i gäng i Costa Rica och Nicaragua, har korruptionen inom polisen ökat. Som vi här kan se finns det en betydande andel ungdomar som anger att det förekommer att polisen tar emot mutor. Även om dessa uppgifter skulle vara överdrivna så är tendensen fortfarande oroande bara genom att de leder till en misstanke om att dessa relationer kan existera. Sannolikheten att det förekommer mutor och betalningar för att få inflytande, tjänster och förhandlingsmöjlighet är tydligt närvarande.

Om man analyserar denna problematik, dvs. huruvida det finns poliser och andra myndighetspersoner som har betalat de våldsamma grupperingarna för att genomföra vissa "arbeten och tjänster", visar uppgifterna för alla länder, inklusive (om än i mindre grad) för Costa Rica och Nicaragua, att samma tendenser finns överallt. Detta tyder på att det finns en affärsrelation som av allt att döma är en lukrativ verksamhet till nytta för båda parter (tabell 39).

Tabell 39

Aktiva ungdomar som anger att de känner till fall då polisen har betalat gruppen
(Procentandelar)

	Costa Rica (N=97)	Nicaragua (N=98)
Ja	65	38
Ja	35	24
Nej	61	71
Vet ej/Vill inte svara	4	5
Totalt	100	100

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Om det förekommer mutor och köp av tjänster måste det också förekomma transaktioner. Den insamlade informationen ger oss en ungefärlig idé om de uppskattade beloppen för de här transaktionerna. Om man till exempel utgår från medelvärdet för Costa Rica och Nicaragua, så uppskattas att transaktionsbeloppet är 68 USD i det första fallet och 39 USD i det andra fallet. De här uppgifterna gäller sporadiska belopp, vilket innebär att de inte nödvändigtvis betalas varje eller varannan

vecka. Enligt de intervjuade gäller det perioder på tre veckor eller en månad men att de ibland kan upprepas mer systematiskt. Det som är viktigt att notera är att processen har inletts. Att gå från en mindre systematisk och formell modell till processer som är mer systematiska är bara en fråga om tid och organisation.

Den ”framgång” som har uppvisats i detta sammanhang för Guatemala, El Salvador och Honduras leder, tillsammans med globaliseringsprocessen, svagheterna i det preventiva arbetet och säkerheten som är tydlig i båda länderna (men framför allt i Costa Rica) i kombination med det intresse de aktiva ungdomarna visar för mer avancerade gäng leder till slutsatsen att det under de aktuella förhållandena är sannolikt att problematiken kommer att förvärras också i Nicaragua och Costa Rica. Det är möjligt att gängen här inte utvecklas enligt samma system men det verkar tydligt att möjligheten till en sådan utveckling finns där.

Vad gäller huruvida det finns andra kopplingar mellan de våldsamma grupperingarna och polisen är tendenserna i Costa Rica och Nicaragua likartade (tabell 40).

Tabell 40

Aktiva ungdomar som anger att det finns kopplingar mellan de våldsamma grupperingarna och polisen

(Procentandelar)

	Costa Rica (N=97)	Nicaragua (N=98)
Ja	33	27
Nej	58	68
Vet ej/Vill inte svara	9	5

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Utöver betalningarna anger de ungdomar som är aktiva i gäng att det finns andra kopplingar till polisen, med liknande siffror i de båda länderna samtidigt som varje land uppvisar en del egenheter (tabell 41).

Tabell 41

Aktiva ungdomar som anger att det finns kopplingar mellan de våldsamma grupperingarna och polisen, indelat i olika slags kopplingar

(Procentandelar)

	Costa Rica (N=32)	Nicaragua (N=26)
Informationsutbyte	28	23
Hjälp från polisen	3	23
Medverkan till brott	16	27
Mutor	—	8
Rivalitet	—	15
Utväxling av droger	22	—
Vänskap	9	—
Konfliktn relationer	6	—
Affärer	6	—
Familjeanknytningar	3	—
Avtal för att upprätthålla ordningen	—	4
Vet ej/Vill inte svara	6	—
Totalt	100	100

Källa: Uppgifter från studiens enkätundersökning.

Sådana variabler som t.ex. utbyte av information och medbrottslighet är två aspekter där uppgifterna från ungdomarna i Costa Rica och Nicaragua sammanfaller. För Nicaragua visar kategorierna rivalitet och mutor varierande grader av kopplingar mellan båda grupperna, dock i lägre grad än för övriga länder. Även om andelarna är låga uttrycker de förhållanden som faktiskt existerar och det är därmed mycket sannolikt att de kan utvecklas och etableras inom det samhälleliga systemet. I fallet Costa Rica bekräftas i den här analysdimensionen, likväl som i andra, att narkotikabrotten är en av gruppernas främsta aktivitet. Det har blivit både ett medel och ett mål för de här ungdomsgrupperna, och även för (som det verkar) en mindre del av polisen, men det är fortfarande ovisst vilken betydelse detta har.

Till sist bör man uppmärksamma det faktum att 23% av ungdomarna i Nicaragua angav att de får hjälp av polisen, vilket kan vara relaterat till det polisiära arbetet av preventiv karaktär som det här landet till skillnad från andra länder i regionen har satsat mycket på. Detta speglas också i polisens insatser för att engagera före detta gängmedlemmar i detta arbete och det stöd polisen får för att upprätthålla ordningen.

Kapitel VII

Att gå ur gänget

”Jag vill inte vara ledare längre, jag vill åka till Costa Rica, för jag har flera kompisar där och dom säger att livet är roligt där, att allt är lugnt där, att det inte finns många brottslingar där, och det jag vill göra är att ta det lugnt, jag är inte så gammal, men jag känner mig gammal, jag känner mig misshandlad av livet och att nu måste jag varva ned.”

(Gängledare, El Salvador).

”Framtidsplaner? Framtid, i mitt fall tror jag inte att det finns någon. På grund av mina tatueringar, för det första, på grund av gängen. För helt ärligt är det så att man sitter fast i det här och tyvärr om man är tatuerad i ansiktet kan man inte göra något längre, man accepterar inte livets verklighet, som jag accepterar mitt liv. Och jag vet att jag kommer att dö förr eller senare, varför då? För tatueringarna som jag har i ansiktet.”

(Gängledare, El Salvador).

Inledning

Samtidigt som det verkar lätt att gå med i gänget är det inte en enkel process att gå ur, och många gånger framstår det inte heller som något tilltalande. Till stor del innebär ett utträde ur gänget att överge sina vänner, i en situation där man har begränsade möjligheter till ett annat livsprojekt och där samhället stöter ifrån sig mara-medlemmar. Detta innebär emellertid inte att det är omöjligt eller ovanligt att gängmedlemmar lämnar sina gäng. I longitudinella undersökningar av gängen har man kunnat konstatera att majoriteten av gängmedlemmarna så småningom lämnar livet i gänget bakom sig (Thornberry et al., 2003). Kurvan över brottslighet och ålder tyder på att de flesta slutar att begå brott när de passerat övergången från ung till vuxen. I de longitudinella studier av mara-gängen som pågår har man nu börjat dokumentera liknande processer vad gäller relationen till gängen, även om kunskaperna på det här området fortfarande är ganska små.

I en nyligen genomförd genomgång av den befintliga facklitteraturen drog Decker och Lauritsen (2002) slutsatsen att den största delen av studierna kring utträdesprocessen för gatugång är deskriptiva. Deras intervjuer med gängmedlemmar i den nordamerikanska staden San Luis visar att utträdet är ett resultat av att gängmedlemmen mognar och blir äldre i kombination med att han får uppleva en våldsam situation på nära håll som får honom att tänka över sitt medlemskap. Enligt de här författarna skulle det därför vara en bra strategi att sätta in insatser för att ge stöd och rehabiliteringsmöjligheter direkt efter intensiva våldshändelser, då gäng-

medlemmarna skulle kunna vara mer öppna för ett utträde ur gänget. Att underlätta utträdesprocessen med hjälp av stödjande åtgärder för dem som vill gå ur är också en av de mest föreslagna kontrollåtgärderna i den litteratur som finns i ämnet (Klein och Maxson, 2006). I det här avsnittet analyseras utträdesprocessen och de åsikter som gängmedlemmar, före detta gängmedlemmar och anhöriga har om denna.

Utträde ur gänget enligt gängmedlemmarna

Till att börja med analyseras resultaten från djupintervjuerna och därefter resultaten från enkätundersökningarna. I djupintervjuerna hänvisades till svårigheterna vad gäller att gå ur gänget och det fanns till och med personer som refererade till regler av informell karaktär som gör processen ännu svårare:

"(...) som att desertera, eller hur, om en soldat i armén deserterar så är han en förrädare, så många kanske bestämmer sig för att desertera för att de inte längre står ut med trycket från klicken eller gänget, (...) Men då, enligt reglerna i gänget är den som deserterar en förrädare och det bestraffas med döden."

(Före detta gängledare, Guatemala)

"Det är inte omöjligt men det är också svårt på så vis att när du ber dina trupper om att få gå ur då måste du vara koncentrerad och du måste veta, du måste ha alla papper i ordning, liksom. Pappren är allt som talar till fördel inom gänget, alltså (...) att ha dödat någon, att ha gjort det här eller det där. Och det kollar dom på, homiesarna, när du vill ha tillstånd, alltså vad du har gjort för gänget, eller hur. Så då bestämmer homiesarna om dom ger dig det eller inte, dom bestämmer om du förtjänar det eller inte, för det du har gjort. (...) Det är bättre att gå ur på det sättet... Det är här gänget kan börja bråka... Dom ger dig grönt ljus, du har green light överallt, i alla klickar..."³⁸

(Gängledare, Guatemala).

Trots de här uttalandena, där man målar upp en bild av svårigheter och risker, inklusive risken att dö, finns det även de som talar om en annorlunda situation. Det finns flera vittnesmål om situationer där man faktiskt kan gå ur gänget utan allvarliga följder:

"(...) Jag gick ur och jag kände mig utanför och jag var ensam och det var då jag började tänka att kanske min familj behövde mig mer än dom, jag gick omkring med en ganska stor kedja där det stod MS och jag tog av mig den och jag lämnade en lapp på dörren där det stod varför jag gick ur (...) Och två dagar senare träffade jag en av dom som tog med mig till gänget och dom berättade för mig hur reglerna var, att om jag gick ur så fick jag gå ur men då fick jag inte stanna i närheten."

(Före detta gängmedlem, Honduras)

Enligt det som dokumenterats i djupintervjuerna finns det en rad situationer som gör det möjligt att gå ur eftersom de respekteras av gänget: Dessa situationer sammanfattas i följande uttalande:

"Så här är det (...) om du har varit med i gänget och inte vill fortsätta, inte vill vara aktiv, finns det tre viktiga saker som dom respekterar, för det första om du har blivit troende, det respekterar dom mycket... det kan vara vilken religion som helst, men det måste vara på riktigt, och inte att du driver med saker som har att göra med Gud... den andra punkten är om du redan har fru och barn, om du vill bilda familj, och den tredje om du har en familj och har ett jobb, och inte driver omkring, dom får inte se dig dricka och röka, hålla på med droger"

(Repatrierad gängmedlem, Pandilla 18, Guatemala)

³⁸ "Grönt ljus" = dödsdom.

Den kriminologiska litteraturen brukar hänvisa till att faktorer av strukturell typ (till exempel ett bra jobb, en stabil parrelation) och kognitiva faktorer (personlig förändring) är avgörande när en person avslutar en kriminella karriär. Samma slags faktorer kan också hjälpa oss förstå varför en gängmedlem funderar på att gå ur vid en viss tidpunkt, vilket illustreras i följande uttalande:

”(...) jag tackar Gud, för att det hände mig något, att jag träffade en tjej, och det var då jag började gå ur gänget, och sedan fick vi barn tillsammans och då när jag fick en son började jag märka att det jag gjorde inte var bra...”

(Gängledare, El Salvador).

De olika uttalandena visar att det har varit möjligt att gå ur. En del gängmedlemmar har gått ur gänget genom ett undantag, de har tagit risken utan att detta har medfört problem.

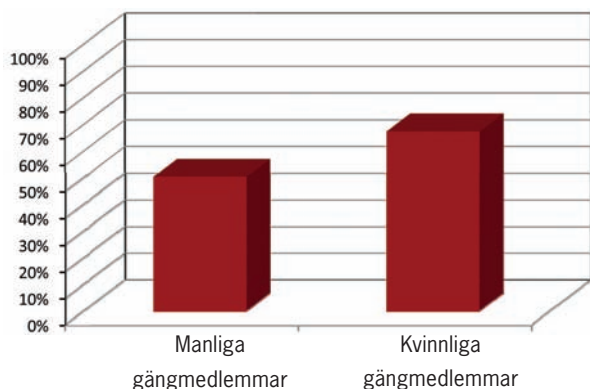
Resultaten från enkätundersökningen ger bredd åt det som dokumenterats i djupintervjuerna. Trots den stereotypa uppfattningen om att man inte får gå ur, om att det finns regler som förbjuder utträde och allvarliga straff för den som gör det så svarade en stor majoritet av de manliga gängmedlemmarna i enkätundersökningen att det inte finns något som hindrar dem från att gå ur gänget (Guatemala: 68%, El Salvador: 69%, Honduras: 65%). Andelen kvinnor som svarade att det inte finns några hinder är ännu större (Guatemala: 76%, El Salvador: 83%, Honduras: 88%). Ungefär hälften av dem som anger att det finns något som hindrar dem från att gå ur talar om möjliga repressalier från gänget och, i höga frekvenser, om risken för att dö (det är dock inte tydligt om detta speglar fruktan att dödas som en följd av repressalier från sitt eget gäng eller att bli dödad av fiendegäng).

Det är svårt att uppskatta i vilken grad dessa straff verkligen tillämpas men av enkätundersökningen med före detta gängmedlemmar framgår tydligt att det är mycket mindre utbrett än vad man vanligen tror, om det över huvud taget förekommer. På frågan om eventuella följder av att ha gått ur gänget var det endast tre av de totalt 200 före detta gängmedlemmar som intervjuades i Guatemala, El Salvador och Honduras som nämnde fiendskap med gänget, och detta var den mest allvarliga typ av repressalie som framkom i undersökningen.

Figur 24

Fått erbjudande om alternativ, enligt kvinnliga och manliga gängmedlemmar

(i procent, N=337 män och 80 kvinnor)

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Som framgår av figur 24 är det en betydande del av gängmedlemmarna som anger att de någon gång har erbjudits ett alternativ för att lämna gruppen. Dessa möjligheter erbjuds främst av närstående och i andra hand av religiösa institutioner. Endast i en minoritet av dessa fall nämns enskilda organisationer och i inget fall nämns program som genomförs av någon myndighet.

Det är viktigt att betona att en stor del av de före detta gängmedlemmarna anger att beslutet att gå ur gänget var personligt, så som beskrevs tidigare (Guatemala: 51%, Honduras: 36%, El Salvador: 41%).

Trots den stereotypa uppfattningen om att en gängmedlem alltid förblir en gängmedlem och att maras inte kan eller vill gå ur, så uttrycker en hög andel av gängmedlemmarna, mellan 44 och 53%, att de önskar att det fanns alternativ för dem som skulle göra det möjligt att gå ur. I allmänhet önskar dessa ungdomar att det fanns möjlighet till arbete och utbildning som skulle göra det möjligt för dem att lämna livet som gängmedlemmar bakom sig. Faktum är att majoriteten av gängmedlemmarna säger sig ha funderat på att förändra sina liv inom en snar framtid (Guatemala: 53%, El Salvador: 75%, Honduras: 68%).

Dessa uppgifter stöds av resultaten från enkätundersökningen med anhöriga till gängmedlemmar. När de anhöriga får frågan om ”deras” gängmedlem någon gång har sagt att han/hon vill gå ur gänget svarar en stor andel att de har uttryckt sådana önskemål (Guatemala: 27%, El Salvador: 50%, Honduras: 40%). Dessutom anser majoriteten av dessa anhöriga att den familjemedlem som är med i gänget skulle kunna gå ur gänget och återanpassas till ett vanligt liv (Guatemala: 62%, El Salvador: 83%, Honduras: 61%).

Det finns en obalans mellan de höga andelarna gängmedlemmar som säger sig ha funderat på möjligheten att gå ur gänget och avsaknaden av alternativ och systematiska insatser som skulle göra detta möjligt. De sociala aktörerna indikerar här att samhället diskriminerar dessa ungdomar och inte erbjuder dem alternativ för att kunna förändra sina liv. De nämner också avsaknaden av kunskaper och organisation inom de sociala myndigheterna för att kunna hantera fenomenet. Bland representanterna för biståndsorganisationer och kyrkan fanns en nästan enhällig uppfattning om att gängmedlemmarna är mycket stigmatiserade i samhället och att detta påverkar deras möjligheter till återanpassning negativt. Även om det finns en önskan hos gängmedlemmarna att återanpassa sig till samhället är det svårt för dem att göra detta om de inte får stöd av samhället eller av familjen eller om omgivningen har en fientlig inställning och tenderar att stigmatisera dem.

Man kan hävda att utträdet ur gänget försvåras av fyra huvudsakliga skäl: rädsla för de andra gängmedlemmarna, förlust av fördelar som de fått genom gruppen, avsaknad av stöd från samhället och det sociala avvisande som idag är förhärskande.

Trots detta visar uppgifterna från djupintervjuer och enkätundersökningar att det skulle vara överdrivet pessimistiskt att tro att det är omöjligt för gängmedlemmarna att gå ur gängen eller att de inte vill göra det. Oavsett hur svår utträdesprocessen verkar vara är det viktigt att betona att det finns vägar ut ur gängen. I första hand gängmedlemmarnas familjer och därefter de religiösa institutionerna förefaller ha en särskild roll vad gäller att kunna ge dessa ungdomar andra möjligheter. Det är således angeläget att man utformar insatser som underlättar utträdesprocessen och ger dessa ungdomar alternativa framtidsutsikter. Med tanke på den höga andel som anger att de inte vill gå ur gänget, förefaller det dock vara nödvändigt att ytterligare fördjupa kunskapen om vad som knyter gängmedlemmarna till gänget för att utforma lämpliga insatser också i dessa fall.

Framtidsplaner

Det är viktigt att något beröra de komponenter som kan göra det möjligt att identifiera vilka möjligheter och vilken potential gängmedlemmarna har för att formulera och så småningom genomföra alternativa framtidsplaner och livsprojekt.

För det första har vi svaret på den direkta frågan om de har funderat på att ändra sin livsstil till exempel genom arbete eller studier. En hög andel gängmedlemmar (i Guatemala: 53%, El Salvador: 75% och Honduras: 69%) säger sig ha funderat på att ändra livsstil, och i stället börja arbeta eller studera. Även om dessa siffror innebär att det finns en mycket hög andel som inte har funderat på något sådant, så pekar uppgifterna för det första på nödvändigheten av differentierade åtgärdsstrategier och för det andra på att det finns en öppning för åtgärder. Dessutom visar denna önskan om att gå ur att en majoritet av ungdomarna som är med i gängen anser att det finns bättre livsalternativ, vilket öppnar dörren för en hel rad tänkbara interventionsstrategier för att underlätta återanpassningen av dessa ungdomar.

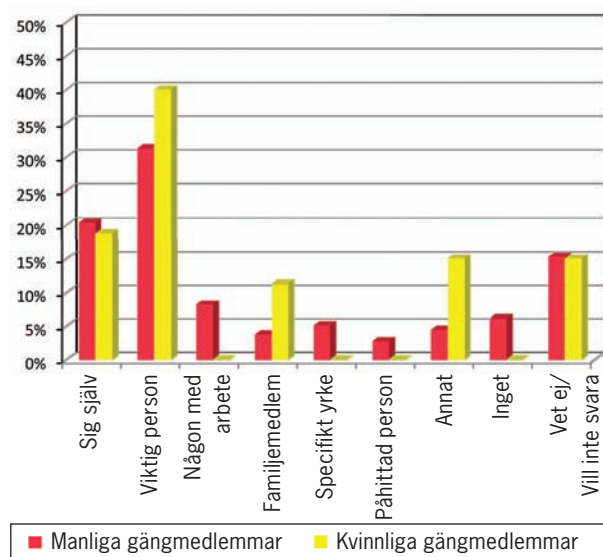
I fallen Nicaragua och Costa Rica svarade de flesta att de skulle vilja förändra sina liv genom att åter börja studera (Nicaragua: 49%, Costa Rica: 44%) och förbättra sin levnadsstandard (Nicaragua: 17% och Costa Rica: 37%).

Frågan om vem de skulle vilja bli ger information om möjliga vägar och identifikationsmodeller för de här ungdomarna (figur 25).

Figur 25

Vem skulle du vilja bli?

(i procent, N=377 män och 80 kvinnor)

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Omkring 20% av gängmedlemmarna svarade att de ville vara sig själva. Denna uppgift talar för att de i viss mån är tillfredsställda med sina aktuella liv. En högre andel svarade dock att de skulle vilja bli någon känd verklig person (till exempel: en känd idrottare, sångare, skådespelare); i allmänhet personer som inte går emot samhället, som inte är oppositionella eller brottslingar. De identifierar sig med personer som är i hög grad socialt respekterade i samhället, personer som är berömda och har makt och pengar. Andra gängmedlemmar uttryckte en önskan om att bli någon med ett bestämt yrke eller med särskilda uppgifter. Även detta pekar på en önskan om att kunna tjäna pengar och få en erkänd och socialt accepterad position

i samhället. Dessutom visar andelen som skulle vilja ha ett speciellt yrke (snickare, präst) att det finns mer tydliga och genomförbara inriktningar.

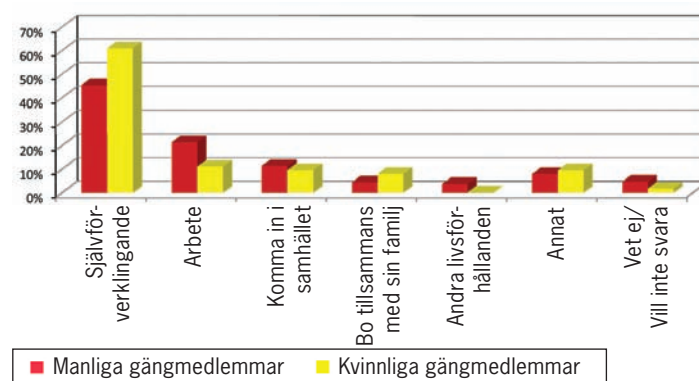
Den andel av ungdomarna som inte vet eller inte vill svara på frågan skulle kunna tyda på bristande klarhet om tydliga alternativ till livet utanför gänget.

En annan indikator i den här riktningen utgörs av svaren på frågan om vem de skulle vilja vara om de föddes på nytt, där svaren domineras av att man då väljer ett annat slags liv (Guatemala 48%, El Salvador 60%, Honduras 71% och Nicaragua 98%). De vanligaste svaren på vilket alternativt liv de skulle välja handlar om självförbättring, vilket inkluderar studier och arbete (figur 26).

Figur 26

Alternativa liv, enligt manliga och kvinnliga gängmedlemmar

(i procent, N=226 män och 64 kvinnor)

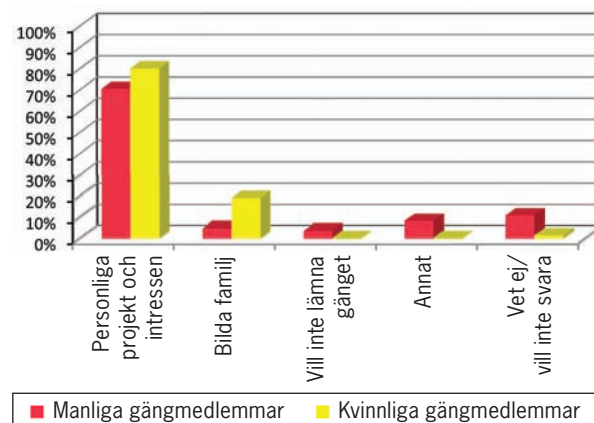
Källa: Analys baserad på frågeformulären

Det är viktigt att notera att tjejerna i större utsträckning hänvisade till självförbättringsalternativ (bland annat studier, vidareutbildning i allmänhet, bli en viktig person, vara en god människa). Samtidigt nämnde tjejerna i mindre grad än killarna att de skulle vilja arbeta. De nämnde dock oftare än killarna att leva i en familj som alternativ till livet i gänget. Det är möjligt att detta beror på en patriarkal familjemodell. Denna tolkning stärks av att de kvinnliga gängmedlemmarnas svar om familjen också visar att de ser familjen som en emotionell enhet som ger skydd. Eftersom alla intervjuer med kvinnliga gängmedlemmar genomfördes i fängelset bör vi dock samtidigt hålla i minnet att livet i fångenskap kan leda till reflektioner och saknad som förstärker familjens emotionella betydelse (figur 27).

Figur 27

Vad skulle du vilja ägna dig åt om du lämnade gänget?

(i procent, N=377 män och 80 kvinnor)

Källa: Analys baserad på frågeformulären

Majoriteten av ungdomarna svarade att de skulle vilja ägna sig åt projekt och personliga intressen (som t.ex. studier, arbete, återanpassning eller rehabilitering) om de gick ur gänget. Det är av betydelse att endast en minoritet angav att de inte är villiga att gå ur gänget (och detta svar förekommer över huvud taget inte bland tjejerna). Detta visar på deras förmåga att tänka sig en annan framtid än livet i gänget. Det finns således ett behov av att erbjuda reella möjligheter till utträde ur gängen tillsammans med program som inriktas på framgångsrik och konstruktiv återanpassning.

Något som väcker uppmärksamhet är att det bland de kvinnliga gängmedlemmarna fanns en påtagligt större önskan att bilda familj, vilket pekar på könsbundna skillnader. Den här tendensen tydliggör att det kan finnas aspekter av den personliga utvecklingen som inte täcks av identifiering med gänget, vilket är en aspekt som program som inriktar sig på återanpassning av de här ungdomarna kunna ta fasta på.

Gängmedlemmarna angav att de inom två år såg sig själva med ett annat livsprojekt (Guatemala: 33%, El Salvador: 44% och Honduras: 44%, Costa Rica: 77% och Nicaragua 54%), även om detta inte alltid innebar att de definitivt hade gått ur gänget. Samtidigt återspeglades i svaren också riskerna med att vara med i gänget eftersom där nämndes möjligheten av att de (om två år) kunde sitta i fängelse (Guatemala: 14%, El Salvador: 5%, Honduras: 15%, Costa Rica: 2%, i Nicaragua angavs detta inte alls) eller vara döda (Guatemala: 7%, El Salvador: 3%, Honduras: 4%, Costa Rica: 1% och Nicaragua: 1%). Det är i vilket fall som helst tydligt att de kan tänka sig ett annat liv i framtiden än det de lever just nu.

Det är intressant att många såg sig själva varandes utanför gänget inom 10 år (Guatemala: 27%, El Salvador: 30%, Honduras: 44%), men samtidigt återkom också möjligheten att man kunde vara död (Guatemala: 30%, El Salvador: 24%, Honduras: 11%). De här uppgifterna visar att många gängmedlemmar ser medlemskapet som något tillfälligt, samt att det finns möjlighet till återanpassning av ungdomar som tillhör gäng. Men det är också tydligt att medlemskapet i gänget får allvarliga konsekvenser, bland vilka kan nämnas risken för att dö, bli fängslad och en hög grad av social stigmatisering som i förlängningen försvårar en lyckad återanpassning till samhället.

De kvinnliga gängmedlemmarna angav att de inom två år såg sig själva leva ett annat slags liv (Guatemala: 68%, El Salvador: 60%, Honduras: 60%). Risken att vara död nämns i El Salvador och Honduras av färre än 5% och i Guatemala nämns den inte alls.

En hög andel av de kvinnliga gängmedlemmarna ser sig själva utanför gänget inom tio år (Guatemala: 60%, El Salvador: 60%, Honduras: 64%). Å andra sidan ökade då andelen tjejer som nämnde att de kan ha dött (Guatemala: 12%, El Salvador: 10%, Honduras: 8%). I alla länder nämnde de manliga gängmedlemmarna risken för att ha dött i betydligt högre andelar än de kvinnliga gängmedlemmarna. Majoriteten av kvinnorna såg dock en framtid för sig utanför gänget, ett svar som var mycket mindre vanligt bland de manliga gängmedlemmarna.

Kontrasten mellan hur de ser sin framtid på kort sikt och hur de ser sin framtid inom tio år visar på att de ser en ökad risk för att dö ju längre de är med i gänget. Den inledande optimismen övergår till pessimism, vilket speglas i den höga risken för att dö. Dessa uppgifter förstärker oron vad gäller deras möjligheter till utträde som borde vara tydligare på kort sikt eftersom utträde inte fungerar automatiskt, inte bara på grund av reglerna i gänget, utan även på grund av de objektiva förutsättningar som råder och som bestämmer om det lyckas eller inte. Dessa skillnader,

och särskilt skillnaderna mellan könen, måste beaktas när man utformar socialpolitiska interventioner.

I motsats till vad som vanligen sägs i massmedia, av myndigheter och till och med från biståndsorganisationer och kyrkor om att medlemskap i ett gäng innebär att det inte finns någon återvändo så pekar de här uppgifterna på att det är möjligt att gå ur gänget, att det finns önsknin-
gar och visioner bland gängmedlemmarna som kan användas för att utforma insatser för att hjälpa dem att gå ur.

En del av deras angivna framtidsplaner rör den betydelse familjen har i deras liv. Även om uppgifterna är nästan identiska mellan män och kvinnor kan man se tydliga skillnader mellan könen när man frågar varför de anser att familjen är så viktig. Killarna lägger tonvikten på de personliga fördelar den kan ge dem, känslan av egendom och hopp som de tillskriver familjen, följt av den skyddande och försörjande roll som familjen ger dem. Kvinnorna å andra sidan lägger tonvikten på familjen som en enhet som ger dem en känsla av tillhörighet och skydd och som kan vägleda dem, i allmänhet med en positiv värdering. Även om den här uppgiften inte nödvändigtvis innebär att den vikt som ges till familjen utesluter deltagande i gänget eller att deltagande i ett gäng skulle förhindra att man har en familj så lyfter den fram de möjligheter som finns vad gäller framtidsplaner som skulle kunna användas på åtgärdspolitisk nivå.

Det är intressant att det finns en tydlig skillnad mellan könen i de erbjudanden man fått för utträde ur gänget. De manliga gängmedlemmarna har fått färre erbjudanden om att gå ur gängen än de kvinnliga gängmedlemmarna. De erbjudanden de har fått kommer framför allt från familjerna, vilket i tjejernas fall är än tydligare. Detta kan bero på en allmän kulturell tendens som innebär att man traditionellt oroar sig mer för tjejerna än för killarna i familjen.

Å andra sidan, även om majoriteten av tjejerna och killarna anger att det inte finns något som hindrar dem från att gå ur gänget så noterar vi en viktig skillnad i svaren från de här båda grupperna, en skillnad som skulle kunna tyda på att det relativt sett finns ett större tryck på killarna än på tjejerna. Andelen kvinnliga gängmedlemmar som svarade att inget hindrar dem från att gå ur gänget är större, i alla länder, än andelen manliga gängmedlemmar som svarade "inget" på samma fråga. Detta kompletteras av att, med undantag för El Salvador, andelen som ser hinder för att gå ur gänget är högre för männen än för kvinnorna. Det är också viktigt att notera att 7% av de kvinnliga gängmedlemmarna som har fått ett erbjudande om ett alternativt liv anger att en av anledningarna till att de inte går ur gänget är att de gillar drogerna, 5% anger dessutom att deras partner är med i gänget. Manliga och kvinnliga gängmedlemmar har därmed olika behov som bör tas med i beräkningen vid utformade av program för intervention och prevention.

Referenser

- Alfaro, C. (1999). Develando el género: elementos conceptuales básicos para entender la equidad. Costa Rica: Fundación Arias para la Paz y el Progreso Humano.
- Arana, A. (2005). "How the street gangs took Central America". *Foreign Affairs*, May-June 2005.
- Berman, M.L. (1997). No robarás ¿Es posible ganarle a la corrupción? Buenos Aires: Editorial del Belgrano.
- Bureau for Latin American and Caribbean Affaire, Office of Regional Sustainable Development (2006). Central America and Mexico Assessment. USA.
- Buynic, M., Morrison, A. och Shifter, M. (1999). La violencia en América Latina y el Caribe: Un marco de referencia para la acción. Banco Interamericano de Desarrollo.
- Barth, F. (1976). Los grupos étnicos y sus fronteras. Mexico: Fondo de Cultura Económica.
- Briceño, G. och Chacón, E. (2001). El género también es un asunto de hombres. Costa Rica: UICN.
- Capra, F. (1985). El punto crucial. Barcelona: Integral.
- Cardoso de Oliveria, R. (1992). Etnicidad y estructura social. Mexico: Ediciones de la Casa Chata.
- Castells, M. (1998). La era de la información: economía, sociedad y cultura (Volym 1-3). Madrid: Alianza.
- Cazes, D. (1993). La dimensión social del género: posibilidades de vida para mujeres y hombres en el patriarcado. Mexico: Consejo Nacional de Población.
- Chomsky, N. (1993). Año 501: La conquista continúa. Madrid: Libertarias/Prodhufl.
- CMF (1998). ¿Quién soy?, ¿quiénes somos?, ¿quién son? Costa Rica: Centro Nacional para el Desarrollo de la Mujer y la Familia.
- Costa, P.O., Pérez-Tornero, M. och Tropea, F. (1996). Tribus urbanas. El ansia de identidad juvenil: entre el culto a la imagen y la autoafirmación a través de la violencia. Barcelona: Paidós.
- Dammert, L. och Díaz, J. (2006). "¿Politización de la seguridad o securitización de la política?" Boletín del programa Seguridad y Ciudadanía. Nr. 2. FLACSO-Chile. [Http: www. flacso.cl/flacso/biblos. php?code=1747](http://www.flacso.cl/flacso/biblos.php?code=1747)

- Decker, S.H. och Lauritsen, J.L. (2002). "Breaking the bonds of membership: Leaving the Gang". En. Huff, C.R. (Ed) *Gangs in América*, pp.103–122. USA: Sage
- Decker, S. och Van Winkle, B. (1996). *Life in the gang. Family, friends and violence*. USA: Cambridge.
- DeFleur, M. L. och Ball-Rokeach, S. (1989). *Theories of mass communication*. White Plains, New York: Longman.
- Delgado, J. (2005). "La criminalización de la Juventud Centroamericana: el predominio de las políticas públicas represivas." (Opublicerat dokument)
- Delgado, J. (2001). "Políticas de prevención de la violencia y la delincuencia juvenil". Från en workshop om gäng i Centralamerika.
- Desmond Arias, E. (2006). "The dynamics of criminal governance: networks and social order in Rio de Janeiro". *Journal of Latin American Studies*, 38, 293–325.
- ECLAC (2005). *Statistical yearbook for Latin America and the Caribbean*. www.eclac.org/publicaciones
- Wikipedia: Mara Salvatrucha. [Http://es.wikipedia.org/wiki/Mara_Salvatrucha](http://es.wikipedia.org/wiki/Mara_Salvatrucha).
- ERIC, IDIES, IUODP, NITAPLAN och DIRINRPO (2001–2004). *Maras y pandillas en Centroamérica* (Vol. 1–3). El Salvador: UCA.
- Fabregat, C. E. (1984). *Estado, etnicidad y biculturalismo*. Barcelona: Península.
- Fagan, J. och Freeman, R. (1999). *Crime and Work. Crime and Justice: A Review of Research*, 25, 225–290.
- Fagan, J., Holland, J. och West, V. (2003). "Reciprocal effects of crime and incarceration in New York city neighborhoods". *Fordham Urban Law Journal*. 30.
- Feixa, C. (1998). *De Jóvenes, bandas y tribus*. Barcelona: Ariel.
- Ferro, C. och Quirós, A. M. (1994). *Mujer y religión*. Instituto de Estudios de la Mujer (IEM). Universidad Nacional. Heredia, Costa Rica.
- Frattoni, Eric. (2002). *Mafia, S.A. 100 años de Cosa Nostra*. Madrid: Espasa.
- FAPPPH. Fundación Arias para la paz y el progreso humano (2006). *La cara de la violencia urbana en América Central*. Costa Rica: FAPPPH.
- Goldstein, H. (1990). *Problem oriented policing*. New York: MacGraw-Hill.
- Gordon, R.A., Lahey, B.B., Kawal, E., Loeber, R., Stouthamer-Loeber M. och Farrington, D. (2004). "Antisocial behavior and youth gang membership: selection and socialization". *Criminology*, 42(5), 55–88.
- Hagedorn, J.M. (2006). "The global impact of gangs". I.J.M. Short och L.A. Hughes (Red.) *Studying youth gangs* (s. 181–192). USA: Altamira Press.
- Hagedorn, John. (2002). "Gangs and the informal economy". En Huff, R. *Gangs in America*, (s.101–120). USA: Sage.
- Hobbes, T. (1996). *Leviatán*. Mexico D.F.: Fondo de Cultura Económica.
- Hobsbawm, E. (2001). *Bandidos*. Barcelona: Crítica.
- Homies Unidos (1998). *Solidaridad y violencia en las pandillas del gran San Salvador. Más allá de la vida loca*. El Salvador: UCA.

- Homies Unidos, Instituto Universitario de Opinión Pública, Rädga Barnen och Save the Children USA (1998). Solidaridad y violencia en las pandillas del gran San Salvador. Más allá de la vida loca. El Salvador: UCA.
- Horowitz, R. (1983). *Honor and the American Dream*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Horowitz, R. (1987). "Community tolerance of gang violence". *Social Problems*. 34(5): 437–450.
- Implications for Corrections. Report No 161. Research Branch. Correctional Service of Canada, 1–56.
- Jones, D. (2004a). "Street Gangs: A Review of Theory, Interventions, and Implications for Corrections". Report No 161. Research Branch. Correctional Service of Canada. September, 2004. Canada.
- Jones, D. (2004b). "Rapport de recherche. Les gangs de rue: examen des théories et des interventions, et leçons à tirer pour le SCC". Nr. 161, Septembre, 2004. Direction de la Recherche. Service correctionnel du Canada.
- Jones, D., Vince, R., Stys, I. och Wilson, C. (2004, September). *Street Gangs: A Review of Theory, Interventions, and and Implications for Corrections*. Report No 161. Research Branch. Correctional Service of Canada. September, 2004. Canada
- Jones, D., Roper, V., Stys, Y. och Wilson, C. (2004). *Street gangs: A Review of Theory, Interventions, and Implications for corrections*. Reporte de Research Branch, Correctional Service of Canada
- Klein, M. (1971). *Street gangs and street workers*. Englewoods Cliffs: Prentice Hall.
- Klein, M. W. och Maxson, C. (2006). *Street gang patterns and policies*. Oxford: Oxford University Press.
- Lacourse, E., Nagin, D., Tremblay, R. E., Vitaro, F. y Claes, M. (2003). "Developmental trajectories of boys' delinquent group membership and facilitation of violent behaviors during adolescence". *Development and Psychopathology*, 15, 183–197.
- Lagarde, M. (1992). *Identidad de género*. Curso ofrecido en el «Olof Palme». Managua, Nicaragua.
- Lagarde, M. (1993). *Género e identidades genéricas*. Metodología de trabajo con mujeres. FUNDETEC-UNICEF. Segunda edición. Ecuador.
- Lagarde, M. (1994). *La regulación social del género: el género como filtro de poder*. Consejo Nacional de Población. Mexico.
- La Fontaine, J. (1985). *Drama, ritual y conocimiento secreto*. Barcelona: Lerna.
- Liebel, M. (2000). "Pandillas y maras: señas de identidad". *Revista Envío*. [Http: www.envio.org.ni/articulo.php?id=1161](http://www.envio.org.ni/articulo.php?id=1161).
- Mackenzie, A. och Johnson, S. (2003). "A Profile of Women Gang Members in Canada". Report No. 138. Research Branch. Correctional Service of Canada. April. 2003.
- Maffesoli, M. (1990). *El tiempo de las tribus*. Barcelona: Icaria.
- Mateu-Gelabert, P. (2004, february). "Sueños, bandas y pistolas: la interacción entre la violencia adolescente y la inmigración en un vecindario de la ciudad de Nueva York". *Revista Española de Investigación Criminológica*. 1 juni 2006 från <http://www.criminologia.net>

- Mateu-Gelabert, P. och Lune, H. (2003, december). "School Violence: the Bidireccional Conflict Flow between Neighborhood and School". *City and community*, 2, 4, 353–368.
- Menocal, C. (2006). "Cuando las mujeres ya no le sirven a la mara. Utilizadas como objeto sexual y para cobrar impuestos, tienen una vida muy corta en la pandilla". *Prensa Libre*, Guatemala. [Http: www.prensalibre.com/pl/2006/aabril/23/139925](http://www.prensalibre.com/pl/2006/aabril/23/139925).
- Moore, J. (1991). *Going down to the Barrio: homeboys and homgirls in change*. Philadelphia: Temple University Press.
- Moore, J. och Vigil, J. (1989). "Chicano gangs: Group norms and individual factors related to adult criminality". *Aztlan* 18: 34–42.
- Ochoa, C. F. (1996). *La paz y las relaciones interétnicas*. Costa Rica: UniverSidad para la Paz..
- OIT (2003). *Tendencias mundiales del empleo*. OIT.
- Ojeda, I. (2005). "Maras en Centroamérica. Pobreza con rostro de pandilla. De la "guerra de baja intenSidad" a la "Super Mano Dura"". [Http: //rebelion.org/noticia.pdh?id=24158](http://rebelion.org/noticia.pdh?id=24158).
- Parker, Meashan och Aldridge (1998). *Illegal Leisure. The normalization of adolescent recreational drug use*. London Routledge.
- Pattillo, M. (1998). "Sweet mothers and gangbangers: managing crime in a black middle class neighborhood". *Social Forces*. 76(3): 747–774.
- Paz, C. och Ramírez, L. R. (1993). "Derechos Humanos: niños, niñas y adolescentes privados de libertad". En *juridisk och sociologisk undersökning genomförd av Instituto de Estudios Comparados en Ciencias Penales de Guatemala, samordnad av ILANUD*. Guatemala: DISA.
- PCO (2003). *Programa Construyendo Oportunidades. "Presentación del programa y algunas reflexiones teórico-conceptuales para el trabajo con adolescentes"*. Secretaría Técnica. San José, Costa Rica.
- Quiros, E. (1997). "Sus poderes, mis poderes, nuestros poderes". Arikel i serien "Sentir, pensar y enfrentar el problema de la violencia intrafamiliar". Modul 5. Centro Nacional para el Desarrollo de la Mujer y la Familia. San José, Costa Rica.
- Reguillo, R. (2000). *Emergencia de culturas juveniles. Estrategias del desencanto*. Colombia: Norma.
- Rodgers, D. (2006). "Living in the shadow of death: gangs, violence and social order in urban Nicaragua, 1996–2002". *Journal of Latin American Studies*, 38, 267–292.
- Rosales, L. (2003). "Reseña sobre la economía informal y su organización en América Latina". Global Labour Institute (GLI). www.global-labour.org/la_economia_informal.htm
- Rubio, M. (2003 maj) *Maras y delincuencia juvenil en Centroamérica*. Paz Pública, UniverSidad de los Andes, Bogotá. Instituto Universitario de Investigación sobre Seguridad Interior, UNED, Madrid.
- Santacruz-Giralt, M.L. och Concha-Eastman, A. (2002). *Barrio adentro. La solidaridad violenta de las pandillas*. El Salvador: IUDOP.
- Save the Children UK (2002). *Las maras en Honduras. Investigación sobre pandillas y violencia juvenil*. Honduras: Prinsa.
- Scott, G. (2007). 'It's sucker's outfit' How urban gangs enable and impede the reintegration of ex-convicts. *Ethnography*, 5 (1), 107–140.
- Sharp, C., Aldridge, J. och Medina, J.J. (2006). "Delinquent youth groups and offending behaviour: findings from the 2004 Offending,

- Crime and Justice Survey". London: Home Office Online Report 14/06.
- Shoemaker, P. J. och Reese, S. D. (1996) *Mediating the message*. White Plains, New York: Longman.
- SIEMCA (2001). "Entradas, salidas, migración bruta y saldos migratorios por grupos de nacionalidad y país de registro". <http://www.siemca.iom.int/scripts/foxisapi.dll/Siemca.Consultas.Process?Method=Consultas>.
- Soto, R. (1998). "Vacilar" en las esquinas (Parte 1). El complejo mundo de las "pandillas" juveniles. *Studien "Pandillas Juveniles en la Región Metropolitana"*, genomförd av Escuela de Antropología Social de la Universidad Bolivariana för INJUV, i december 1998. <http://www.puntofinal.cl/990625.esp>
- Strange, S. (2001). *La retirada del Estado*. Barcelona: Icaria editorial/Interpón Oxfam.
- Sullivan, M. L. (2006). "Are "gang" studies dangerous? Youth violence, local context and the problem of reification". I Short, J. och Hughes, L. A. (red.). *Studying youth gangs*, (s. 15–35). USA: Altamira.
- Thornberry, T.P., Krohn, D., Lizotte, A.J., Smith, C.A. och Tobin, K. (2003). *Gangs and delinquency in developmental perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- UNDP (2003). "Segundo informe sobre desarrollo humano en Centroamérica y Panamá". <http://www.estadonacion.or.cr/Region2003/Paginas/indice.html>
- USAID Bureau for Latin American and Caribbean Affairs Office of Regional Sustainable Development (2006). "Central America and Mexico Gang Assessment".
- Venkatesh, S.A. (1997). "The social organization of street gang activity in an urban ghetto". *The American Journal of Sociology*. 103(1): 82–111.
- Reguillo, R. (1988). *Utopía y Liberación: el amanecer del indio*. Costa Rica: DEI.
- Vigil, D. (1988). *Barrio gangs*. Austin: Texas University Press.
- Vigil, D. (2002). *A rainbow of gangs: Street cultures in the mega-city*. Austin: University of Texas Press.
- Weiler, R. (1994). *La Violence chez les jeunes et l'activité des bandes de jeunes. Réponses aux préoccupations communautaires*. Fédération canadienne des municipalités. Canada.
- Zatz, M. och E. L. Portillos. (2000). "Voices from the barrio: Chicano/a gangs, families and communities". *Criminology*. 38(2):369–402.

Ordlista

Brinco, brincadera: en invigningsrit där personens fysiska och emotionella förmåga att utstå smärta provas genom att tre eller fyra personer ställer sig och hoppar på den som vill gå med i gänget och sparkar och slår denne.

Calentamiento: kollektiv bestraffning där en gängmedlem ställs i mitten av en cirkel och får ta emot slag

Chequeo: se calentamiento

Clica: Mara-gängens basenheter, som organiseras på kvartersnivå och kontrollerar det lokala bostadsområdet.

Gangstarap: underkategori till rapmusiken (inom hiphop), där texterna lägger mer vikt vid gangsterhistorier och droger och saknar konstruktiva sociala budskap.

Gatillero: den person i gruppen som ansvarar för att skjuta (Honduras).

Hip hop: musik- och kulturrörelse som föddes i de spanskamerikanska och afroamerikanska områdena i Bronx, Queens och Brooklyn i New York på 1970-talet

Homeboys: se homies

Homies: från engelskans home boys, betecknar nära personer (vänner i kavarteret) som man har vuxit upp med och som man litar på. Den term gängmedlemmarna använder för sig själva och kompisar inom gänget.

Jenga: enhet som samordnar tre eller fler av gängets basenheter (klickar)

Jommie, jomboys: se homies.

Klick: se clica.

Mano dura: åtgärdsprogram där man tar i med hårdhandskarna och bedriver en tuff politik (med inriktning endast på repressiva åtgärder)

Mirin: (från engelskans meeting), regelbundna allmänna möten inom gänget för att fatta beslut, planera och utvärdera gruppens och medlemmarnas uppträdande

Ojales: uppdrag som gör att gängmedlemmen stiger i hierarkin

Pandilla: den allmänna spanska termen för gäng

Pega: lim (att sniffas)

Pegadita: se calentamiento

Piedra: kokainderivat (crack)

Ranflero: klickens administratör som sköter kassan och sammankallar till möten

Tabeller

Tabell A

Empiriska studier om gatugång i Centralamerika

Källanvisning

Central America and Mexico Gang Assessment – Bureau for Latin American and Caribbean Affairs Office of Regional Sustainable Development, 2006.

Urvalsgrupp/ faktainsamling / informanter / uppgifternas härkomst

Intervjuer med ansvariga för statliga och icke-statliga åtgärdsprogram, ungdomar i riskzonen, gängmedlemmar och före detta gängmedlemmar.
Mexiko, Guatemala, El Salvador, Honduras och Nicaragua.
Forskning och möten med experter i Washington.

Centrala teman

Effektiva åtgärdsprogram, ursprungliga orsaker, värvning till gänget, regeringspolitik, givare och organisationer, aktuellt bemötande av temat, säkerhetsnivå, gränsproblem, utvisningar, medias roll samt gängmedlemmar i fängelse.

Undersökningens utformning

Tvärstudie

Analysstrategier

Kvalitativ analys/analys av experter i respektive land.

Källanvisning

La cara de la violencia urbana en América Central – Fundación Arias para la Paz y del Progreso Humano, 2006

Urvalsgrupp/ faktainsamling / informanter / uppgifternas härkomst

Intervjuer med specialister, företrädare från icke-statliga organisationer och gängledare. Dagstidningar och akademiska uppsatser. Ny statistik från rättsväsendet, hälsoministeriet, inrikes- och justitieministeriet samt från internationella FN-anslutna organ. Specifik lagstiftning i respektive land. Rapporter om hållbar mänsklig utveckling. Olika rapporter från regionen. Hushållsenkäter. Guatemala, El Salvador, Honduras, Nicaragua, Costa Rica och Panama.

Centrala teman

Beskrivning av gängen. Ungdomsvåld och ungdomskriminalitet. Ungdomar och skjutvapen. Förekomsten av gatugång. Våldets orsaker, effekter och konsekvenser. Institutionellt juridiskt ramverk. I utkanten av det civiliserade samhället.

Undersökningens utformning

Tvärstudie

Analysstrategier

Kvalitativ analys av intervjuerna. Statistisk och deskriptiv analys. Expertanalys.

Källanvisning

Living in the shadow of death: violence and social order in urban Nicaragua, 1996 – 2002 – Dennis Rodgers, 2006.

Urvalsgrupp/ faktainsamling / informanter / uppgifternas härkomst

Gång i stadsdelen Luis Fanor Hernández i Nicaragua.

Centrala teman

Kriminalitet i Nicaragua och dess sociala konsekvenser. Detaljerad beskrivning av gängets aktiviteter. Gängdynamiken.

Undersökningens utformning

Longitudinell.

Analysstrategier

Etnografisk fallstudie.

Källanvisning

Maras y pandillas en Centroamérica. Pandillas y capital social – ERIC, IDESO, IDIES y IUDOP, 2004.

Urvalsgrupp/ faktainsamling / informanter / uppgifternas härkomst

Opinionsundersökning. Komparativ undersökning med boende i områden med hög respektive låg förekomst av gatugång samt med familjer med respektive utan familjemedlemmar som är med i gäng. Olika systematiseringar i respektive land.

Guatemala, El Salvador, Honduras och Nicaragua.

Centrala teman

Sociodemografi. Socialt kapital såsom förtroende för andra gängmedlemmar, för samhället och för myndigheterna. Gängens inflytande i samhället. Sociala kontexter som upprätthåller gängfenomenet.

Undersökningens utformning

Tvärstudie

Analysstrategier

El Salvador och Honduras; komparativ studie av bostadsområden där det finns respektive inte finns problem med gatugång. Nicaragua och Guatemala; deskriptiv analys av det sociala kapitalet i familjer som har familjemedlemmar som är med i gäng jämfört med familjer som inte har det. Nicaragua; komparativ studie av boende i samhällen där det finns respektive inte finns gäng och gängmedlemmar.

Källanvisning

Barrio adentro. La solidaridad violenta de las pandillas – Santacruz y Concha, 2001.

Urvalsgrupp/ faktainsamling / informanter / uppgifternas härkomst

Intervjuer med manliga och kvinnliga gängmedlemmar samt med före detta gängmedlemmar. Stickprov med ersättning.

Centrala teman

Ökat våld och fler offer. Sociodemografisk information, gängtillhörighet och den intervjuades status i gänget. Orsaker till inträdet i gänget respektive till att man varvar ner. Ålder vid inträdet. Fördelar med gängtillhörighet. Medlemsantal. Repatrierade gängmedlemmar. Familj, våld inom familjen och familjemedlemmar i straffregistret. Alkohol- och drogmisbruk samt vapeninnehav. Förteckning över kriminellt våld.

Undersökningens utformning

Tvärstudie

Analysstrategier

Förteckning över kriminellt våld och dess offer. Faktoranalys och reabilitetstestet Cronbachs Alfa. Frågeformulär: statistisk/deskriptiv pilotstudie.

Källanvisning

Las maras y pandillas en Honduras. Investigación sobre pandillas y violencia juvenil. Consulta nacional. Plan nacional de atención. Ley especial – Save the children UK, Asociación Cristiana de Jóvenes de Honduras, 2002.

Urvalsgrupp/ faktainsamling / informanter / uppgifternas härkomst

Unga gängmedlemmar i städerna San Pedro Sula och Tegucigalpa samt två närliggande byar på landsbygden. Ungdomar som inte är gängmedlemmar.

Föräldrar till gängmedlemmar. Enkäter, djupintervjuer, livshistorier, diskussionsgrupper.

Centrala teman

Studie av teoretiska aspekter.

Orsakande faktorer. Aktiviteter i gatugänget.

Gängmedlemmarnas självbild. Andras uppfattning.

Allmän rättsordning och åtgärdsstrategier.

Rekommenderade strategier.

Undersökningens utformning

Tvärstudie

Analysstrategier

Kvantitativ och kvalitativ analys. Analys av intervjumaterialet.

Källanvisning

Youth gangs and violence in Latin America and the Caribbean: a literature survey. LCR sustainable development working paper no. 4. Urban peace program series. – Dennis Rodgers, 1999.

Urvalsgrupp/ faktainsamling / informanter / uppgifternas härkomst

Litteratur från Latinamerika och Karibien om gatugäng.

Centrala teman

Typiska särdrag: fattigdom, marginalisering, gruppträck, droger, migration. Politik och åtgärder.

Undersökningens utformning

Fram till 1999.

Analysstrategier

Analys av litteraturen och av några åtgärder och politiska insatser.

Källanvisning

Solidaridad y violencia en las pandillas del gran San Salvador: Más allá de la vida loca. Homies unidos, Instituto Universitario de Opinión Pública, Rádda Barnen de Suecia y Save the Children USA, 1998.

Urvalsgrupp/ faktainsamling / informanter / uppgifternas härkomst

Frågeformulär till unga gängmedlemmar.

Representativ bild av gängmedlemmarna i huvudstadsområdet (San Salvador) . Gruppdiskussion med unga gängmedlemmar.

Centrala teman

Sociala karaktärsdrag hos gängmedlemmarna. Livet i gängen. Gängmedlemmarnas personliga historia. Framtidsutsikter. Profil. Kvinnliga gängmedlemmar. Förslag på åtgärder.

Undersökningens utformning

Tvärstudie

Analysstrategier

Kvantitativ och kvalitativ analys. Inkluderar de unga gängmedlemmarna i processen med att utföra enkäten och sedan tolka svaren.

Källanvisning

Emergencia de culturas juveniles. Estrategias del desencanto. Reguillo, 2000.

Urvalsgrupp/ faktainsamling / informanter / uppgifternas härkomst

Observation, djupintervju och gruppdiskussion med ungdomar.

Centrala teman

Ungdomer, identitet och ungdomskulturer.

Undersökningens utformning

Longitudinell

Analysstrategier

Etnometodologisk. Konceptuell teoretisk analys.

Tabell B
Undersökningstyp och undersökningsgruppernas storlek

Undersökningsgruppens storlek per land						
Urvalsgrupp	Undersökningstyp	Guatemala	El Salvador	Honduras	Nicaragua	Costa Rica
Gängmedlemmar	Frågeformulär	116	137	124		
	Djupintervju	6	6	13	98	97
	TOI	83M	89M	68M	87M	92M
	Likertskala	15	18	15		
Ungdomar i riskzonen	Frågeformulär	125 (68M/57K)	135 (86M/49K)	100 (78M/22K)	118 (79M/39K)	130 (74M/56K)
	TOI	53M	96M	73M	74M	79M
	Likertskala	15	15	15		13
Kvinnliga gängmedlemmar	Frågeformulär 1	25	30	25		
	Frågeformulär 2	26	25	25		
Före detta gängmedlemmar	Frågeformulär	57	50	100		
Anhöriga	Frågeformulär	100 (20M/80K)	100 (42M/58K)	100 (33M/67K)		
Boende i området	Frågeformulär	100 (43M/57K)	107 (40M/67K)	100 (33M/67K)	125 (47M/78K)	115 (61M/54K)
	Ekonomisk enkät	100)	100	137		
Poliser	Frågeformulär	25	25	30		
Butiksägare och åkare	Ekonomisk enkät	100	108	141		
Före detta gängmedlemmar	Ekonomisk enkät	40	40	60		
Offer	Frågeformulär	30	23	30		

Not: TOI = test med ofullbordade meningar (Test de Oraciones Incompletas), där den intervjuade själv fyller i hur meningen ska sluta.

Tabell C
Undersökningsgruppernas storlek vid de semistrukturerade intervjuerna

Undersökningsgruppernas storlek per land						
Urvals-grupp	Undersök-ningstyp	Guatemala	El Salvador	Honduras	Nicaragua	Costa Rica
Kyrkor	Semistrukturerad intervju	9	8	9	13	3
Statsanställda	Semistrukturerad intervju	6	5	6	2	7
Företagare	Semistrukturerad intervju	5	0	5	3	1
Press	Semistrukturerad intervju	6	3	4	6	2
Rättsväsende	Semistrukturerad intervju	3	6	6	7	5
Icke-statliga organisationer	Semistrukturerad intervju	5	2	6	5	2

Tabell D

Områden där information till studien samlats in

Land/region	Plats för intervju	Befolkningsantal
Guatemala*	Guatemala	1 813 825
	Villa Nueva	192 069
	Amatitlán	54 930
	Villa Canales	62 334
	Mixco	305 297
	Chinautla	63 463
	Fraijanes	17 580
	Zon 6	76 580
	Zon 7	139 269
	Zon 12	43 398
	Zon 13	26 734
	Zon 18	198 850
	Zon 19	26 644
	Zon 21	75 265
El Salvador	El Salvador	2 198 193
	San Salvador (Las Palmas, Palermo, DINA, Núñez Arrué)	415 346
	San Bartolo	6581
	Colonia El Carmen	1698
	San Martín	1137
	Ilopango	90 634
Honduras ***	Francisco Morazán (DC)	1 180 676
	Los Alpes	368
	La Peña Vieja	3780
	Las Mercedes	
	Monterrey	
	El Pedregal	4844
	Faldas Del Pedregal	1339
	La Popular	1140
	San Isidro	
	3 de Mayo	
	Las Brisas	1650
	Cortés (San Pedro de Sula)	1 202 510
	Ciudad Planeta	
	San Antonio	
	Sinaí	
	Los Ángeles	
	Eben Ezer (Chamelecón)	
	La Rivera Hernández	

Land/region		Plats för intervju	Befolkningsantal
Nicaragua****	Masaya	Masaya	162 868
	Managua	Managua	1 015 067
		Tipitapa	128 840
	Carazo	Jinotepe	42 188
	Estelí	Estelí	118 909
	Matagalpa	Matagalpa	132 809
Costa Rica*****	San José	Hatillo (15 de septiembre)	54 901
		Distrito Hospital (Barrio Cuba Cristo Rey, Sagrada Familia)	24 175
		León XIII	16 400
		Ipís (Los Cuadros)	26 155
		La Uruca (La Carpio)	27 110
		Patarrá (Los Guido)	28 451
		San Miguel (La Capri)	28 336
		San Felipe (Tejarcillos)	27 089
	Heredia	Heredia (Guararí)	20 191
	Alajuela	El Roble (Infernillo)	42 889
		San Rafael (La Candela)	19 162
	Cartago	San Nicolás (Los Diques)	22 193

(*) Källa: INE Censo, 1994.

(**) Källa: Digestyc Censo, 1992.

(***) Källa: INE Censo, 2001 och uppgifter från vårdcentralerna.

(****) Källa: INEC:s befolkningsräkning för 2005.

(*****) Källa: INEC:s befolkningsräkning för 2000.

Tabell E

Riskfaktorer enligt centralamerikanska studier

Riskfaktor	Antal studier	Typ av analys
Individuell		
Personlighetsrelaterad (brist på insikt)	1	Studie 8 – enkät (9,3% har brist på insikt)
Drogmissbruk	1	Studie 8 – enkät (71,9% missbrukar)
Familjerelaterad		
Fattigdom	1	Studie 8 – inga uppgifter
Problem inom familjen	2	Studie 5 – enkät (21% har familjeproblem) Studie 8 – enkät (12,3% har problem med sina föräldrar)
Utbildningsrelaterad		
Exkludering ur skolsystemet	1	Studie 8 – enkät (75,9% studerar inte och 74,7% har färre än nio skolår)
Pojkvän/flickvän		
Brist på alternativt umgänge	1	Studie 5 – enkät (40% gick med i gäng)
Gruppträck	2	Studie 5 – enkät (20% upplevde gruppträck) Studie 8 – enkät (10,3% upplevde gruppträck)
Grannar		
Marginalisering och socialt utanförskap	1	Inga uppgifter
Arbetslöshet	1	Studie 8 – (74,4% arbetar inte)
Nationell/statlig		
Emigrering och kulturbyte	1	Studie 8 – (67,1% har utvisats och 16,3% har någon gång varit i USA)
Bristande kapacitet hos myndigheter och oklara åtgärdssplaner	1	Inga detaljerade uppgifter
Historisk		
Väpnade konflikter	1	Studie 8 – enkät (10,2% var soldat i armén eller stred på FMLN:s Sida under kriget)

Likertskala

Över grundläggande begrepp angående sociala relationer och prosocialt tänkande

Presentation

Denna skala tillämpades på mara-ledare och ledare för andra slags våldsamma gatugång och rör grundläggande begrepp angående vänskap, familjen, dem själva, lagen och moraliska betänkligheter.

Mara-ledarna värderar vänskap högt, även när vänskapen utsätts för prövningar eller när familjen har försvagats. Det är en värdering som ofta beskrivs som villkorslös och som troligen återspeglar hur man ser på vänskap inom mara-gänget. De andra gängledarna är mer återhållsamma i sin värdering av vänskap och hos dem blir vänskapen underordnad det personliga omdömet i varje konkret situation, särskilt när det handlar om att hålla ett löfte eller att ställa upp för andra. Hos mara-ledarna är det möjligt att vänskapen är mer imperativ och har mindre utrymme för personliga överväganden när det handlar om individens handlingar gentemot andra. Hos de andra gängledarna är det de aktuella omständigheterna som avgör och det finns större utrymme för individen att fatta egna beslut.

Hos mara-ledarna är det personliga intresset stort. Det kan dock åsidosättas av hänsyn till andra, ej specificerade, personer och då särskilt när det handlar om närstående. När det gäller rivaler är den tendensen inte alls lika stark. Strävan efter framgång inskränks emellertid inte alltid av risken att åsamka skada på tredje part. När vänskap och framgång ställs mot varandra framställs de som jämbördiga.

De andra gängledarna uppvisar större variation när det gäller dessa olika faktorer. Det framgår att de inte lägger lika stor vikt vid personlig förmåga och skicklighet och de uttrycker inte lika starkt att de löser vardagsbekymren endast med hjälp av dessa. Det är troligt att de sociala relationerna, som till exempel stödet från familjen, värderas högre. Man kan ana att de inte upplever sig vara lika beroende av sin personliga förmåga som mara-ledarna är.

Allmänt sett finns en överensstämmelse vad gäller förlåtelse respektive att känna obehag inför hämnd. Religionen värderas högt. Revansch bedöms som positivt. Det finns också en tendens att inte ha några samvetsbetänkligheter vad gäller hämnd eller revansch, trots att de är handlingar som anses frivilliga. De emotionella konsekvenser som hämnaden ger anses som något mycket positivt. Hos mara-ledarna finns en tendens att utföra negativa handlingar utan några samvetsbetänkligheter varken före eller efteråt. Handlingarna anses inte

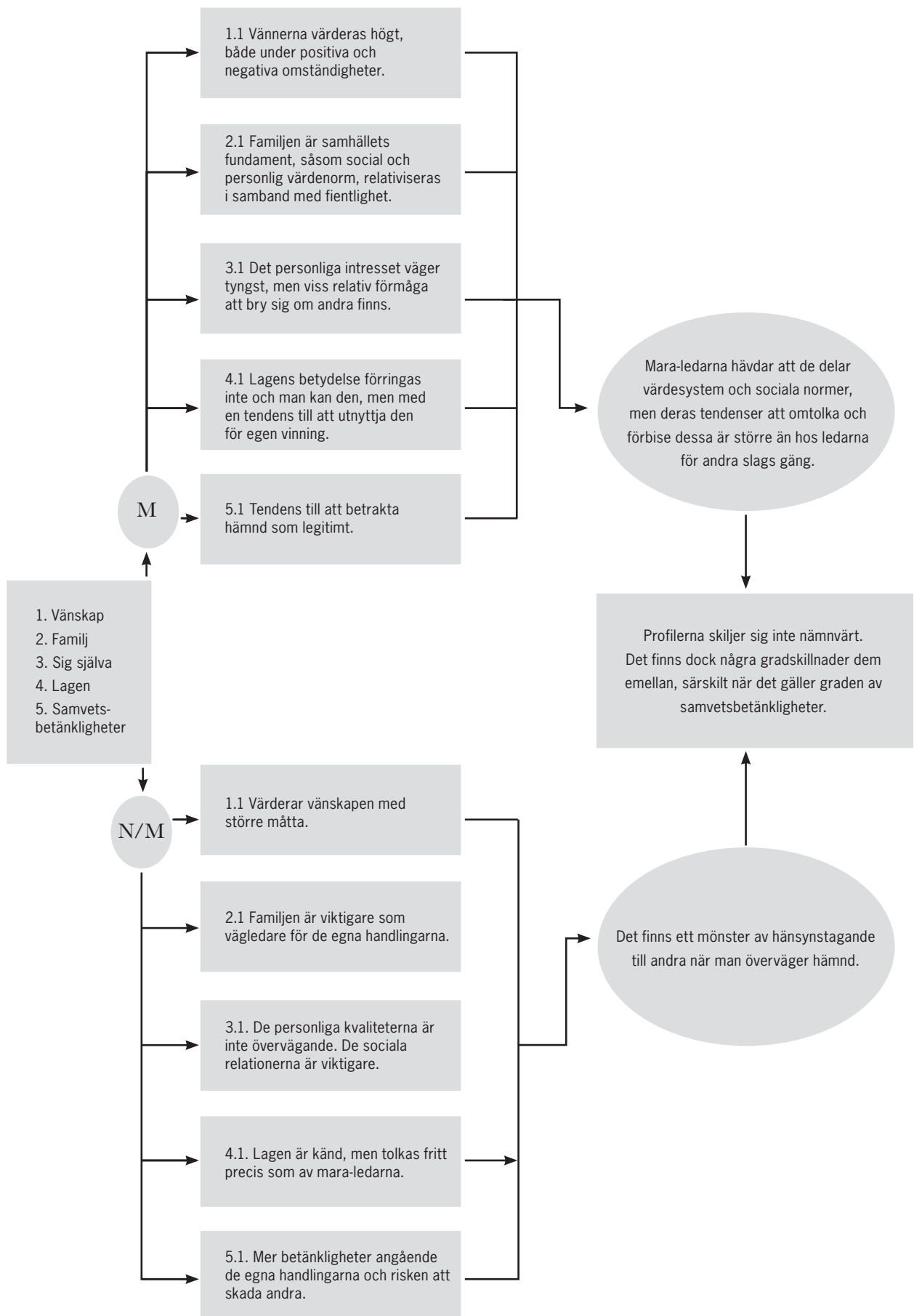
ha en negativ inverkan på den personliga imagen. Uppsåten i handlingarna är tydligt definierade och framförs med särskild emfas.

De andra gängledarna har däremot mycket starkare samvetsbetänkligheter när de begrundar sina handlingar och vilka negativa konsekvenser de kan få för andra. De värderar också denna sorts handlingar som något som påverkar den personliga imagen. Således kan man dra slutsatsen att de har en högre medvetenhet om vilka konsekvenser deras eget handlande får för andra, samt vilken skada de orsakar, även under extrema omständigheter. De anser inte att det är korrekt att ha en öppen inställning till hämnd och de är mindre benägna att utöva den.

Sammanfattningsvis är det inte möjligt att hänvisa till brister i den sociala förståelsen, uppfattningen eller funktionen när det gäller de studerade temana som orsak till inträde i gängen. Det gäller även handlingar som går stick i stäv med konsensus, eftersom mara-ledarna delar samma värderingar och sociala normer fast med större tendenser att omtolka eller förbise dem.

Det är troligt att mara-medlemmarna och medlemmarna i andra gatugäng har gått igenom liknande socialiseringsprocesser. Frågan om samvetsbetänkligheter kan emellertid vittna om den livsetik som maragängen och de andra gängen förespråkar. Denna fråga borde vara central i återanpassningsprogrammen eftersom gängmedlemmarnas positioner i relation till deras attityder samt deras insikt om vilka konsekvenser deras handlingar får för tredje part borde utgöra ett tema för diskussion. Förmågan till hänsyn till andra, även för okända, och att hysa obehagskänslor inför negativa handlingar, är aspekter som särskilt bör beaktas när åtgärder vidtas.

Diagram 1

Forskningsgruppens sammansättning

För att kunna hantera mångfalden av ämnen och urvalsgrupper bildades ett tvärvetenskapligt forskarteam, bestående av följande yrkespersoner:

Tabell E

Medverkande i arbetsgruppen

Tjänst	Namn
Projektledare, sociolog	Dr. José Alberto Rodríguez Bolaños
Forskningskoordinator, psykolog	Dr. Jorge Sanabria León
Sakkunnig i antropologi	Fil.mag. Elena Arce
Statistiker	Fil.kand. Adriana Moya Leiva
Rådgivare filosofi	Fil.mag. Angel Campo

Följande personer medverkade vid olika tillfällen såsom forskningsassistenter med att bearbeta, analysera och sammanställa insamlade uppgifter och information:

Tabell F

Yrke eller tjänst	Namn
Sociologiassistent	Fil.kand. Alexander Araya Lopez
Psykologiassistent	Fil.kand. Jennifer González Zamora
Psykologiassistent	Fil.kand. María Andrea Araya Carvajal
Psykologiassistent	Fil.kand. Patricia Soley Alfaro
SPSS-assistent	Fil.kand. Natalia Vargas

Vid projektet medverkade även följande två medarbetare:

Tabell G

Yrke	Namn
Mediaanalytiker	Lic. Eduardo Ulibarri
Projektextpert	Fil.mag. Roxana Víquez

Parallellt med denna grupp av professionella medverkade även en fältarbetskoordinator, två arbetsledare och tio informationsassistenter i respektive land. Vid arbetet med kodifiering, digitalisering och kvalitetskontroll har en arbetsgrupp bestående av åtta kodifierare, två kvalitetskontrollanter och fyra arkiverare medverkat.

Vid utformandet av den slutgiltiga rapporten medverkade Dr. Pedro Mateu-Gelabert (Forskningsledare vid N.D.R.I) och Dr. Juan José Medina Ariza (Professor i kriminologi vid Universitetet i Manchester) som externa konsulter.

Som i en del av analysprocessen medverkade slutligen flera experter i varje land för att validera de preliminära resultaten från studien.

Under det senaste årtiondet har ungdomsgäng utvecklats till att utgöra ett allvarligt problem för den offentliga säkerheten i Centralamerika. Situationen har lett till utbredd rädsla bland befolkningen och har blivit ett tema av stor vikt för ländernas regeringar. Detta gäller framförallt regionens så kallat "norra triangel", det vill säga El Salvador, Honduras och Guatemala, men en delvis liknande utveckling kan skönjas även i Nicaragua och Costa Rica.

Kriminella ungdomsgäng är visserligen ingenting nytt i Centralamerika, men den systematiska tillämpning av våld och den grad av brutalitet som de nya gängen uppvisar har tidigare inte förekommit. Det är denna skillnad som speglas i själva begreppet för dessa ungdomsgäng, maras.

Historien och socialvetenskaperna lär oss att ungdomsbrottslighet främst är ett gruppfenomen som speglar komplexa sociala och ekonomiska förhållanden. För att kunna utforma och genomföra framgångsrika åtgärdsprogram krävs därför kunskap som är både aktuell, konkret och djupgående. Det var mot denna bakgrund som Sida och CABI (Centralamerikanska banken för ekonomisk integration) fann det angeläget att finansiera en regional och multidisciplinär studie om maras och andra gatugäng, en studie grundad på en solid empirisk bas och som analyserade maras i ett integrerat sammanhang (gängen – grannarna – lokalsamhället – polisen).

Föreliggande publikation utgör en förkortad version av denna studie, som nyligen genomförts av en grupp forskare knutna till det costarikanska företaget Demoscopía S.A. Syftet med publikationen är att främja en bredare och mer konstruktivt handlingsinriktad offentlig debatt, både vad gäller det omedelbara behovet att ta sig an den aktuella situationen och nödvändigheten att arbeta förebyggande.

Att halvera fattigdomen i världen till år 2015 är vår tids största utmaning. Det kräver samarbete och uthållighet. Samarbetsländerna ansvarar för sin utveckling. Sida förmedlar resurser och utvecklar kunskap och kompetens. Det gör världen rikare.

STYRELSEN FÖR INTERNATIONELLT
UTVECKLINGSSAMARBETE

105 25 Stockholm
Besöksadress: Valhallavägen 199
Telefon: 08-698 50 00
Telefax: 08-20 88 64
sida@sida.se, www.sida.se